ROMANUL SECOLULUI XX

MAXIM GORKI

copilăria

*

UNIVERS

MAXIM GORKI

În româneşte de

MARCEL GAFTON şi XENIA STROE

Copilăria

---

*

Editura

UNIVERS

Bucureşti ● 1972

Coperta colecţiei
EMIL CHENDEA

După ediţia:
М. ГОРЬКИЙ
СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В ТРИДЦАТИ ТОМАХ
Государственное издательство художественной литературы\

Москва, 1951

Fiului meu

I

ÎN ODĂIŢA STRÎMTĂ ŞI ÎNTUNECATĂ, zace întins pe jos, sub fereastră, tata; e înveş- mîntat în alb şi pare nespus de lung, degetele picioarelor desculţe stau răşchirate din cale-afară, ca şi cele ale mîinilor duioase, adunate cucernic pe piept. Ochii lui veseli sînt ferecaţi sub povara a doi bănuţi de aramă înnegrită, chipul lui blînd e posomorît şi mă sperie cu rînjetul duşmănos ce-i dezgoleşte dinţii.

Mama, pe jumătate despuită, doar într-o fustă roşie, sade în genunchi şi piaptănă părul lung şi moale al tatii, dinspre frunte spre ceafă, cu piep- tenele cel negru cu care mie îmi plăcea atît de mult să bucăţesc cojile de harbuz, şi-n vremea asta vorbeşte, vorbeşte fără încetare, cu un glas răguşit şi hîrîit, iar ochii ei cenuşii, umflaţi de plîns, parcă se topesc şi se scurg în boabe mari de lacrimi.

Pe mine mă ţine de mînă bunica, rotunjoară, cu capul mare, cu ochii şi mai mari, cu nasul caraghios şi borcănat. E neagră toată, molcuţă şi tare altminterea de toţi cei din jur, plînge şi ea, numai că-n legea ei,

ţinîndu-i isonul mamei; tremură toată şi mă tot împinge înspre tata, dar eu mă opintesc şi mă pitesc în spatele ei. Mi-e frică şi nu mă simt de loc la largul meu.

Nu-i mai văzusem niciodată pe cei mari plîn- gînd şi nici nu pricepeam de ce-mi tot spunea bunica:

— Du-te de-ţi ia rămas bun de la tătîne-tu, că n-o să-l mai vezi: muri, bietul de el, muri cu zile, înainte de vreme...

Fusesem rău bolnav şi abia mă pusesem pe picioare. Tot timpul cît bolisem — mi-amintesc asta cît se poate de bine — tata mă dădăcise plin de voie bună. Apoi, într-o bună zi, s-a dus, şi dus a fost. Locul lui l-a luat bunica, o fiinţă cu totul deosebită.

— Tu de unde venişi? am întrebat-o.

— De sus, de la Nijni, mi-a răspuns ea, şi să ştii că am venit pe apă, zgîmboiaş!

Tot ce spunea era caraghios şi de neînţeles. La catul de sus al casei noastre locuiau nişte persani cu bărbile boite cu cîrmîz, iar la subsol un calmuc galben vindea pielicele de oaie. Pe scară puteai să-ţi dai drumul călare pe parmaclîc, ori la o adică, să vii de-a berbeleacul pe trepte — asta o ştiam eu bine. Dar ce hram purta apa de care pomenea bunica? Vorbea în bobote, chis- novat, de te pufnea rîsul.

— De ce-mi spui zgîmboi?

— Că faci tărăboi, zise, şi se porni şi ea pe rîs. Vorbea duios, vesel, fără codeli. M-am simţit legat de ea chiar din prima zi şi acum aş fi vrut să mă scoată cît mai degrabă din odaie.

Îmi făcea rău să o văd pe mama: lacrimile şi bocetele ei stîrniseră în sufletul meu un simţămînt nou, plin de nelinişte. O vedeam pentru întîia oară aşa; pînă atunci fusese totdeauna stăpînită, scumpă la vorbă. O ştiam dichisită, gigea, voinică şi mare cît un cal. Zdravănă la trup şi cu mîinile neasemuit de puternice. Iar acum o vedeam buhăită jalnic, răvăşită şi zdrenţăroasă: părul, altădată strîns cu grijă în jurul capului ca o bogată cunună aurie, îi cădea peste umerii goi şi peste faţă, parte atîrna într-o coadă vlăguită, atingînd mereu obrazul adormit al tatii. Stăteam de mult acolo, dar ea nu-mi aruncase nici măcar o privire: îl pieptăna înainte pe tata şi tot mormăia, înecîndu-se de plîns.

De afară se uitau prin uşă nişte oameni în negru şi un vardist, oare pufnea cu năduf:

— Duceţi-l cît mai iute de-aici!

În fereastră era pusă o broboadă neagră, care se umfla de vînt ca o pînză de corabie. Într-o zi, tata m-a plimbat cu o barcă cu pînze: şi deodată s-a auzit bubuind tunetul. Tata a începu-t să rîdă, m-a strîns zdravăn între genunchi şi mi-a strigat:

— Nu-i nimic, nu-ţi fie teamă, Luk!

Deodată, mama se săltă de jos cu o mişcare greoaie şi smucită, apoi se chinci din nou şi se prăbuşi pe spate, împrăştiindu-şi părul pe podea. Faţa ei oarbă, fără pic de sînge, se învineţi, dinţii i se dezgoliră întocmai ca la tata. Spuse cu o voce care-ţi făcea frică:

— Închideţi uşa!... Pe Alexei — afară!

Împingîndu-mă de acolo, bunica se repezi spre uşă, dînd cu gura:

— Nu vă fie teamă, oameni buni. Daţi-i pace, duce- ţi-vă, pentru Dumnezeu! Că doar n-are holeră! Se zbuciumă de sorocul facerii! Fie-vă milă, oameni buni!

M-am pitit după scrin, într-un colţ întunecat, şi de acolo mă uitam la mama, cum se zvîrcolea pe podea, gemînd şi scrîşnind din dinţi, în vreme ce bunica, umblînd în genunchi în jurul ei, îi spunea cu bucurie şi duioşie:

— În numele Tatălui şi al Fiului! Rabdă, Variuşa!... Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, ocroteşte-o...

Mi-e frică. ele două se foiesc pe podea lîngă tata, îl împing, gem şi strigă, iar tata stă nemişcat şi parcă rîde. A ţinut o mulţime foiala asta, din cînd în cînd, mama se ridica în picioare, şi din nou cădea, iar bunica se rostogolea pe uşă ca un ghemotoc mare, negru şi moale, pînă cînd, deodată, în întuneric se auzi un scîncet de prunc.

— Slavă ţie, Doamne! suspină bunica. E băiat!

Şi aprinse o lumînare.

Pesemne că după aceea am adormit în ungherul meu, fiindcă nu-mi mai aduc aminte de nimic.

O altă împrejurare întipărită în mintea mea e legată de o zi ploioasă şi de un colţ singuratic din cimitir: stau pe o moviliţă lunecoasă de pămînt lipicios şi mă uit în groapa unde au coborît coşciugul cu tata. Pe fundul gropii — apă multă şi broaşte.

două au şi sărit pe capacul galben al coşciugului.

Lîngă groapă sîntem: eu, bunicul, vardistul ud leoarcă şi doi oameni răi, cu hîrleţe. Peste noi toţi se cerne o ploaie caldă şi măruntă ca mărgeluţele de brodat.

— Astupă groapa, spuse vardistul, depărtîndu-se.

Bunica s-a pornit pe plîns, ascunzîndu-şi faţa în colţul broboadei, iar cei doi, aplecîndu-se peste groapă, au început să împingă de zor pămîntul înăuntru. Apa de pe fund pleoscăia, broaştele săreau de pe capacul coşciugului şi se aruncau cu dezăndejde în pereţii gropii, dar bulgării de pămînt le rostogoleau în adînc de fiece dată.

— Treci mai încolo, Leonea, îmi spuse bunica, punîndu-mi mîna pe umăr. Eu m-am smucit din mîna ei şi n-am vrut să plec.

— Ca să vezi cine-mi eşti, Dumnezeule! se plînse bunica de mine, ori poate chiar de Dumnezeu, şi rămase tăcută vreme îndelungată, cu bărbia în piept. Groapa era astupată, pămîntul netezit şi bătucit de mult, şi ea tot mai stătea locului.

Oamenii băteau pămîntul, izbind surd cu latul hîrle- ţelor. O pală de vînt venită pe negîndite împrăştie şi alungă ploaia... Bunica mă luă de mînă şi o pornirăm spre biserică, printre o sumedenie de cruci înnegrite.

— Tu de ce nu plîngi? mă întrebă ea, după ce am ieşit din cimitir. Ar trebui să plîngi şi tu niţel!

— Nu-mi vine, am şoptit.

— Ei, dacă nu-ţi vine, nu trebuie, spuse ea încetişor.

Toate astea erau de neînţeles. plîngeam arareori şi numai de obidă, nu de durere. Tata rîdea de fiece dată cînd plîngeam, iar mama se răstea la mine:

— Să nu te văd că te smiorcăi!

...Apoi am mers cu trăsura de-a lungul unei străzi largi şi tare murdare, printre nişte case de un roşu- închis. Am întrebat-o pe bunica:

— Şi broaştele n-or să mai iasă de-acolo?

— Nu, nici pomeneală să mai iasă. Lasă-le-n plata Domnului!

Nici tata şi nici mama nu rosteau atît de adesea şi cu atîta familiaritate numele lui Dumnezeu.

Peste cîteva zile, eu, bunica şi mama călătoream într-o cabină mititică de vapor, Maxim, frăţiorul meu care abia se născuse, murise şi zăcea pe masa din colţ, înfăşurat într-o pînză albă, şi legată cu şnur roşu.

Ghemuit pe boccele şi cufere, privesc pe ferestruica rotundă şi bombată ca un ochi de cal; dincolo de geamul ud, lunecă fără sfîrşit apa tulbure şi înspumată. Uneori se bulbucă şi linge ochiul de geam: atunci, fără să vreau, sar speriat jos.

— Nu te teme, îmi spune bunica, şi mă saltă uşurel înapoi pe maldărul de boccele cu mîinile ei moi.

Peste apă se aşterne o pîclă cenuşie, jilavă, uneori, în depărtare se iveşte pentru o clipă pămîntul negru şi piere,

înghiţit din nou de neguri şi apă. Totul se cutremură în jurul meu. Singură maima, cu mîinile aduse după ceafă, sade rezemată de perete, neclintită. Are chipul întunecat, orb, ca de piatră, ochii strînş închişi, tace într-una şi parcă nu mai e cea de odinioară, ci o fiinţă nouă. Pînă şi rochia de pe ea mi-e necunoscută.

Bunica o tot îmbie, încet, abia auzit:

— Barem îmbucă şi tu ceva, Varia. Hai, vrei?

Mama tace, fără să dea vreun semn.

Cu mine, bunica vorbeşte în şoaptă. Cu mama vorbeşte doar arareori, ceva mai tare, dar cu fereală, sfios. Parcă se teme de mama. Aici o înţeleg şi asta mă apropie şi mai mult de bunica.

— Saratov! rosteşte mama supărat şi neaşteptat de puternic. Unde-i marinarul?

Ca să vezi! Pînă şi vorbele ei sună ciudat, de neînţeles. Saratov, marinar!

Un om lat în umeri, cărunt, îmbrăcat în albastru, se arată în prag, cu o cutie de lemn. Bunica o ia şi aşază înăuntru trupşorul frăţiorului meu. Pe urmă poartă cutia în mîini spre uşa îngustă, dar cum e rotofei, nu poate să treacă decît cu umărul înainte şi zăboveşte caraghios în prag.

— Of, mamaie! icneşte mama cu năduf, şi-i ia cutia din mîini, apoi se fac amîndouă nevăzute, în vreme ce eu, rămas în cabină, îl cercetez cu de-amănuntul pe omul în albastru.

— Şi zi, frăţiorul tău muri, sărmanul? vorbi el, aplecîndu-se spre mine.

— Tu cine eşti?

— Marinar!
— Da’ Saratov cine-i?
— Un oraş! Uite-l colo, se vede!
Pe geam se vedea pămîntul mişcător, povîrnit şi fumegînd de neguri, ca un coltuc tăiat dintr-o pîine abia scoasă din cuptor.
— Da’ bunica unde s-a dus?
— Să-ngroape nepoţelul.
— O să-l pună în pămînt?
— În pămînt, se-nţelege!
Atunci i-am povestit cum au îngropat broaştele de vii în ziua cînd l-am dus la cimitir pe tata. Marinarul m-a ridicat în braţe, m-a strîns la piept şi m-a sărutat:
— Nu prea pricepi tu mare lucru, frăţioare! De broaşte n-are de ce să-ţi fie milă. Lasă-le-n plata Domnului! De maică-ta să-ţi fie milă! Uite-te la ea, cum a potopit-o durerea!
Deasupra noastră se auzi un şuier, mai degrabă un urlet. Nu m-am speriat: acum ştiam că vaporul face aşa. Marinarul m-a lăsat iute pe podea şi s-a repezit afară.
— Fug, mă grăbesc!
Din senin, mi s-a căşunat şi mie să fug. Am ieşit pe uşă. Pe coridorul îngust şi întunecat nu era ţipenie de om. Niţel mai încolo lucea alama de la treptele scării. M-am uitat în sus şi am văzut oameni cu desagi şi boccele. Era limpede: ei plecau de pe vapor, prin urmare trebuia să plec şi eu. Dar cînd m-am trezit pe punte, în mijlocul unei cete de călători, în capul pasarelei ce ducea la mal, toţi au început să strige la mine:
— Al cui o fi? Al cui eşti tu, măi?
— Nu ştiu!

M-au îmbrîncit, m-au tot scuturat şi pipăit, pînă ce, într-un tîrziu, s-a ivit dim nou marinarul cel cărunt, care m-a înşfăcat la iuţeală, lămurind lumea:

— E-al celor de la Astrahan, din cabină...

Mă duse pe sus înapoi în cabină, mă trînti pe boccele şi plecă, ameninţîndu-mă cu degetul:

— Ţi-arăt eu ţie!

Larma de afară se domolea treptat, vaporul nu se mai cutremura şi nu mai învolbura apa. Prin geamul cabinei se vedea acum un zid ud... era întuneric, zăpu- şală, boccelele se umflau parcă şi mă înghesuiau — într-un cuvînt, nimic nu era aşa cum trebuie. Cei mari au să mă lase oare pentru totdeauna aşa, singur, pe vaporul ăsta pustiu?

M-am apropiat de uşă, dar nu era chip să o deschid. Clanţa de alamă stătea înţepenită. Atunci am luat sticla cu lapte şi am izbit clanţa din răsputeri. Sticla s-a spart şi laptele mi-a curs pe picioare şi mi-a intrat în cizme.

Întristat de atîta ghinion, m-am tolănit pe boccele, am început să plîng încetişor şi aşa, plîngînd, am adormit.

Cînd m-am deşteptat, vaporul bufnea şi se cutremura din nou, iar fereastra cabinei ardea ca soarele. Lîngă mine, bunica se pieptăna, încreţindu-şi faţa şi bolborosind. Avea un păr bogat cum nu mi-aş fi închipuit: îi acoperea ca un văl des umerii, pieptul, genunchii, ajungînd pînă-n podea, era negru ca pana corbului, cu ape sinilii. Ridicîndu-l cu o mînă şi ţinîndu-l în cumpănire, bunica

înfigea anevoie în desimea lui pieptenele de lemn cu dinţii rari; buzele i se strîmbau, ochii negri aruncau fulgere de mînie, iar faţa, sub pleata ei revărsată, părea mică de tot şi tare caraghioasă.

În dimineaţa aceea mi se părea pornită din cale- afară. Dar cînd am întrebat-o cum de are părul atît de lung, mi-a vorbit cu vorba ei caldă şi blajină din ajun:

— Pesemne că mi l-a dat Dumnezeu întru ispăşirea păcatelor mele cele grele! Pas de-l descurcă, afurisitul! În tinereţe mă mîndream cu el şi-acum, la bătrîneţe, l-afurisesc. Da' tu de ce nu dormi? E devreme. Soarele abia răsări...

— Nu mi-e somn.

— Ei, atunci, nu dormi, se învoi bunica îndată, împletindu-şi coada şi trăgînd cu ochiul spre canapeaua pe care sta întinsă mama, cu faţa în sus şi cu trupul încordat. Ia, zi, cum de-ai spart ieri sticla cu lapte? Numai vorbeşte încetişor!

Şi graiul ei era deosebit: rostea cuvintele de parcă le-ar fi cîntat şi ele mi se întipăreau uşor în minte, aidoma unor flori gingaşe, strălucitoare, pline de sevă. Cînd zîmbea, în adîncul ochilor ei întunecaţi ca vişina coaptă se aprindea o văpaie negrăit de dulce şi un zîmbet vesel îi dezvăluia dinţii albi şi puternici; în ciuda zbîrciturilor ce-i brăzdau pielea smeadă a obrajilor, faţa ei părea tînără şi luminoasă. Grozav o mai pocea nasul umflat ca o pătlăgică, roşu în vîrf şi cu nările largi. Bunica trăgea tabac din tabachera ei neagră, încrustată cu argint. Aşa cum era, neagră din cap pînă-n

picioare, părea luminată dinlăuntru de o veşnică strălucire, caldă şi veselă, ce-i izvora din ochi. Umbla adusă de spate, aproape gheboasă şi era tare grasă, dar se mişca uşor şi cu iscusinţă, ca o mîţă trupeşă, de altminteri, şi prin blîndeţea ei învăluitoare se asemuia cu vietatea asta molatică.

Pînă la venirea ei parcă dormisem învăluit de întunecime, dar ea m-a trezit, m-a scos la lumină, a înnodat totul din jurul meu într-un fir nesfîrşit, într-o horbotă multicoloră, şi a devenit dintr-o dată prietenul vieţii mele întregi, omul cel mai drag inimii mele, cel mai iubit, cel mai înţeles, iubirea ei plină de dăruire pentru toţi cei din jur m-a îmbogăţit şi mi-a dăruit tărie de neînvins pentru o viaţă grea.

În urmă cu patruzeci de ani, vapoarele umblau încet; am călătorit pînă la Nijni vreme îndelungată şi mi-aduc aminte ca azi de zilele acelea ce-au îngăduit sufletului meu să se sature de frumuseţe.

Vremea era minunată: de dimineaţă pînă seara stăteam eu bunica pe punte, sub un cer strălucitor, între malurile daurite de toamnă şi cusute cu firul de mătase al Volgăi. Fără grabă, lovind alene şi zgomotos cu zbaturile unda cenuşiu-albăstruie a fluviului, vaporul castaniu-roşcat se opintea în susul apei, trăgînd după el un şlep legat cu o parîmă lungă. Şlepul era cenuşiu şi semăna cu o scolopendră. Soarele plutea şi el leneş deasupra Volgăi; fiecare ceas aducea cîte ceva nou în jurul meu, schimba

priveliştile: dealurile verzi păreau cute falnice pe veşmîntul bogat al pămîntului; de-a lungul malurilor se ridicau oraşe şi sate, care păreau, din depărtare, de turtă dulce; frunzele de aur ale toamnei pluteau pe apă...

— Ete ce mîndreţe! îmi tot spunea bunica, trecînd dintr-o parte în alta a punţii, cu ochii mari şi cu faţa strălucind de bucurie.

Adeseori, bunica uita de mine: stătea lîngă parmac- lîc, cu privirile pierdute în depărtări, cu mîinile încrucişate pe piept şi zîmbea tăcută, iar ochii îi erau împă- ienjeniţi de lacrimi. Atunci o trăgeam de fusta neagră, înflorată.

— Ai? tresărea ea. Parcă mă fură somnul şi-am visat...

— Da’ de ce ai plîns?

— De bucurie, dragul bunicăi, şi de bătrîneţe, zicea ea, zîmbind. Că sînt bătrînă, ştii? Am şaizeci de veri- primăveri bătute...

Şi după ce trăgea niţel tabac pe nas, se apuca să-mi povestească întîmplări minunate cu tîlhari buni la suflet, cu oameni sfinţi, cu fiare sălbatice şi cu ucigă-l- toaca.

Povestea şoptit, tainic, aplecată spre mine, privin- du-mă drept în ochi cu ochii ei măriţi, de parcă mi-ar fi turnat în suflet o putere misterioasă, care mă înviora. Glasul îi cînta, şi cu cît pătrundea în miezul basmului, cu atît mai închegat îi suna vorba. Era o încîntare să o asculţi. Iar eu o ascultam şi o rugam:

— Mai spune-mi!

— Păi să vezi cum a fost. şedea odată sub vatră spiriduşul barbă-cot, mititel de tot! Îi intrase în lăbuţă un picuţ de aşchiuţă! Taman cît o fideluţă! Iară el se legăna şi uite-aşa se văicărea. „Of, şoricuţilor, aoleu drăguţilor! Zău că nu-i de joacă, durerea mă seacă!”

Şi, săltînd un picior, bunica şi-l apuca cu amîndouă mîinile şi începea să-l legene încoace şi încolo, strîm- bîndu-se caraghios, de parcă chiar pe ea o canonea durerea ou pricina.

În jur se strîngeau marinarii, nişte vlăjgani bărboşi şi blajini, ascultau şi ei, rîdeau, o lăudau şi o rugau:

— Hai, bunicuţo, mai spune o poveste!

Iar la urmă ne îmbiau.

— Aide şi-om mîmca împreună!

La masa de seară o cinsteau cu vodcă, şi mie îmi dădeau harbuji şi zămoşi, numai că într-ascuns: era acolo, pe vapor, un nenea care îi oprea să mănînce poame şi dacă-i prindea, le lua şi le arunca în apă. Umbla îmbrăcat ca vardistul, cu nasturi de alamă, şi-l vedeai veşnic cherchelit. Oamenii se fereau de el.

Mama ieşea rareori pe punte şi se ţinea departe de noi. Tăcea mereu. Trupul ei înalt şi bine legat, în straie cernite, chipul împietrit, cununa grea de păr bălai — într-un cuvînt întreaga-i făptură, pătrunsă de o neclintită putere, îmi răsare în minte ca printr-un văl de negură, ori printr-un nour străveziu, din care mă privesc cu înstrăinare şi răceală

doi ochi cenuşii, pătrunzători, la fel de mari ca ai bunicăi.

Într-o zi, am auzit-o spunînd cu asprime:

— Rîde lumea de matale, mamaie!

— Treaba lor! a făcut bunica, fără supărare. Rîdă sănătoşi!

Îmi amintesc bine şi de bucuria copilărească a buni- căi la vederea oraşului Nijni. Mă smucea de mînă pe punte şi mă împingea spre parmaclîc, strigîndu-mi:

— Ia te uită cît e de frumos! E Nijni-Novgorod, oraşul între oraşe! Orasul lui Dumnezeu! Şi bisericile!... Ia te uită, parcă plutesc!

Şi se ruga de mama, cu lacrimi în ochi:

— Variuşa, uită-te barem o dată şi tu! Poate că nici nu mai ştii cum arată! Hai, bucură-ţi şi tu ochii!

Mama surîdea întunecat.

De îndată ce vaporul se opri în dreptul frumosului oraş, în mijlocul rîului înţesat de vase şi de catargele ascuţite ca ţepii unui arici zbîrlit, se apropie de noi o barcă încăpătoare, plină de oameni. După ce o traseră cu căngile spre puntea coborîtă anume, cei din barcă urcară unul cîte unul pe vapor. În fruntea tuturor păşea zorit un bătrîn mărunţel şi uscăţiv, într-o haină lungă, neagră, cu o barbă auriu-roşcată, cu nasul ca un cioc de pasăre, cu ochii mici şi verzi.

— Tataie! izbucni mama pe neaşteptate cu glasul ei gros şi puternic, şi se prăvăli peste el, iar bătrînul îi cuprinse capul în palme şi, tot mîmgîindu-i obrajii cu mîinile lui mici şi roşii, îi striga piţigăiat:

— Ce-i, toanto? Ehehei! Aşa, vezi?!... Vai de voi!...

Bunica îi îmbrăţişa şi-i săruta pe toţi de-a valma, răsucindu-se ca un sfredel şi în acelaşi timp mă împingea către fiecare, lămurindu-mă în grabă:

— Hai, repejor! Ăsta-i unchiu-tău Mihailo, cestălalt e Iakov... asta e tuşa Natalia, ăştia doi sînt veri între ei şi pe amîndoi îi cheamă Saşa, asta-i vară-ta Katerina; şi toţi sîntem acelaşi neam! Vezi ce mulţi?!

Bunicul o întrebă:

— Sănătoasă, voinică, maică?

Şi se sărutară amîndoi de trei ori.

Apoi bunicul mă smulse din mulţimea de rubedenii şi, punîndu-mi mîna pe creştet, mă întrebă:

— Tu al cui eşti?

— Al celor de la Astrahan, din cabină...

— Ce tot îndrugă? se întoarse bunicul spre mama şi, fără să-i aştepte răspunsul, mă depărtă puţin de el şi zise:

— Are moaca lui taică-su!... Ei, acuşi haidem în barcă!

După ce am ajuns la mal, am apucat-o cu toţii în sus, pe povîrnişul aşternut cu pietre mari, printre două dîmburi înalte, acoperite cu o iarbă veştedă, arsă de soare.

În frunte mergeau bunicul şi mama. Bunicul era mic de stat, abia de-i ajungea la umăr, umbla grăbit, cu paşi mărunţei, iar mama îl privea de sus şi parcă plutea. În urma lor veneau tăcuţi cei doi unchi ai mei. Mihail, smead, cu părul lins, uscăţiv ca bunicul, şi Iakov, cu părul bălai şi inelat; după ei călcau nişte femei grase,

cu rochii înflorate, şi vreo şase băieţi, toţi mai răsăriţi decît mine şi toţi potoliţi. Eu mergeam cu bunica şi cu tuşa Natalia, o femeie mărunţică, cu faţa gălbejită, cu ochii albaştri şi cu o burtă cît toate zilele, tuşa Natalia se oprea la fiecare pas, abia trăgîndu-şi sufletul, şi spunea încet:

— Of, nu mai pot!

— La ce-a trebuit să te canonească şi pe tine? bombănea cu năduf bunica. Neam fără de minte!

Nici cei mari şi nici copiii nu-mi plăceau. Mă simţeam străin în mijlocul lor, ba pînă şi bunica pălise şi parcă se înstrăinase de mine.

Bunicul îmi plăcea mai puţin decît toţi; de la bun început am simţit în el un duşman şi de aceea îl cercetam cu deosebită luare-aminte, plin de curiozitate şi de fereală.

Într-un tîrziu, am ajuns sus, în buza povîrnişului. Chiar în capul străzii, sprijinită de malul drept, era o casă joasă, cu pereţii vopsiţi într-un trandafiriu-mur- dar, cu acoperişul scund ca o căciulă îndesată pe scă- fîrlie şi cu ferestrele bulbucate ca nişte ochi zgîiţi. De afară părea mare, dar înăuntru odăile mici şi pe jumătate întunecoase se dovedeau neîncăpătoare şi peste tot forfoteau oameni mohorîţi şi zoriţi, ca şi cei de pe puntea vasului înainte de coborîre, o ceată de copii gălăgioşi o zbuchea de colo-colo, ca un stol de vrăbii hoaţe, şi domnea un miros pătrunzător şi necunoscut.

Apoi m-am trezit în curte. Nici aici nu era mai plăcut, peste tot atîrnau cîrpe

ude, peste tot vedeai ciu- bere cu un fel de apă îngroşată, de felurite culori, în care erau muiate alte cîrpe. Într-un colţ, într-un fel de chichineaţă pe jumătate dărîmată, ardea un foc mare, pe vatră clocotea şi bolborosea ceva, iar un om pe care nu-l vedeam rostea nişte vorbe cu totul de neînţeles pentru mine:

— Santal... fucsină... calaican...

II

Apoi începu pentru mine o viaţă plină de întîmplări, împestriţată şi tare ciudată, care curgea cu repeziciunea unui şuvoi. Îmi amintesc de ea ca de o poveste aspră, istorisită de un geniu bun, dar necruţător din cale-afară. Acum, cînd aduc iarăşi la viaţă trecutul, uneori îmi vine şi mie greu să cred că toate s-au petrecut aievea aşa cum s-au petrecut; multe din întîm- plările de odinioară aş vrea să le pot tăgădui, multe aş vrea să nu le recunosc, într-atît de bogată în cruzime a fost viaţa lipsită de lumină a ,,neamului cel fără de minte”.

Numai că adevărul stă mai presus de milă şi ceea ce înfăţişez eu aici nu e povestea vieţii mele, ci acel cerc strîmt şi înăbuşitor în care a trăit şi mai trăieşte încă şi astăzi omul de rînd din Rusia.

Casa bunicului era învăluită toată în pîcla fierbinte a urii tuturor faţă de toţi; ura asta otrăvea sufletul celor vîrstnici, ba pînă şi copiii îi cădeau pradă. Mult

mai tîrziu, din povestirile bunicăi am aflat că mama a picat acolo taman în zilele cînd fraţii ei cereau stăruitor bătrînului să facă împărţeala avutului. Întoarcerea neaşteptată a mamei le ascuţi şi spori dorinţa de a-şi primi fiecare partea. Se temeau că mama are să ceară partea ei de zestre, pe care bunicul nu i-o dăduse, din pricină că se măritase ,,de capul ei”, ne- socotindu-i cuvîntul. Cei doi unchi ai mei gîndeau că zestrea mamei trebuie împărţită între ei. Se mai certau aprig, de multă vreme, care anume să deschidă atelier în oraş şi care dincolo de Oka, în mahalaua Kunavino.

Nici n-am apucat bine să intrăm în casa bunicului, că în bucătărie, în timpul prînzului, se şi iscă gîl- ceava: cei doi unchi ai mei se ridicară pe negîndite de la locurile lor şi, aplecîndu-se peste masă, se porniră să urle şi să mîrîie la bunicul, arătîndu-şi colţii într-o furie neputincioasă şi scuturîndu-se aidoma unor cîini, în vreme ce bunicul, izbind cu lingura în masă, roşu de mînie, strigă piţigăiat şi răsunător ca un cocoş:

— O să vă las goi, să umblaţi prin lume cu mîna întinsă!

Iar bunica, strîmbîndu-şi faţa a durere, îi tot spunea:

— Dă-le tot, taică! O să trăieşti liniştit! Dă-le tot!

— Tacă-ţi gura! Ţii cu ei, ai? răcnea bunicul cu ochi scînteietori, de te şi mirai cum poate unul ca el, o mînă de om, să ţipe aşa.

Mama se ridică de la masă, se apropie fără grabă de fereastră şi rămase acolo, cu spatele la toţi.

Din senin, unchiul Mihail îl izbi pe frate-său peste faţă cu dosul palmei, cestălalt scoase un urlet de fiară, sări la bătaie şi aşa, încleştaţi amîndoi, se rostogoliră pe podea, icnind, gemînd şi ocărînd.

Copiii bufniră în plîns, tuşa Natalia, cea cu pruncul în pîntece, dădu un ţipăt de spaimă, mama o apucă de unde se nimeri şi o trase după ea nu ştiu unde, în vreme ce dădaca Evghenia, o femeie veselă, cu obrazul ciupit de vărsat, alunga de zor copiii din bucătărie şi scaunele se răsturnau cu zgomot... Ţigănuş, calfa din atelier, un flăcău lat în spete, îl încălecă pe unchiul Mihail, iar meşterul Grigori Ivanovici, un bătrîn pleşuv şi bărbos, cu ochelari negri, îi legă fără grabă mîinile cu un ştergar.

Unchiul Mihail, întinzînd gîtul cît putea, îşi freca de podea bărbuţa neagră şi rară, horcăind înspăimîntător, iar bunicul alerga în jurul mesei, răcnind jalnic:

— Fraţi, hai? Fraţi de sînge! Vai de voi-i-i-i!

De cum izbucnise gîlceava, eu mă cocoţasem speriat pe cuptor, de unde priveam cu groază şi mirare cum spală bunica obrazul plin de sînge al unchiului Iakov, turnînd peste el apă dintr-un ibric de aramă. Unchiul Iakov plîngea şi azvîrlea din picioare, iar bunica spunea cu un glas împovărat de amărăciune:

— Neam afurisit, neam sălbatic! Vino-ţi în fire!...

Bunicul, trăgîndu-şi pe umăr cămaşa sfîşiată, îi strigă:
— Ei, vrăjitoare bătrînă, eşti mulţumită? Fiare ai născut, fiare!
După plecarea unchiului Iakov, bunica se duse în ungherul cu icoane, tînguindu-se sfîşietor:
— Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, dă-le minte feciorilor mei!
Bunicul se opri în apropierea ei şi, cătînd la masa cu mîncarea răsturnată şi băltită peste tot, îi spuse încet:
— Stai cu ochii-n patru, maică, nu care cumva ăştia doi să-i facă de petrecanie Varvarei...
— Doamne fereşte, ce tot îndrugi?! Mai bine scoate cămaşa să ţi-o cos...
Şi, luîndu-i capul în palme, bunica îl sărută pe frunte. Iar el, mărunţel cum era, îşi înfundă nasul în umărul ei.
— Se vede treaba c-a venit vremea împărţelii, maică...
— Aşa e, taică! A venit!
...Stătură îndelung de vorbă. La început, prietenos, dar mai apoi bunicul începu să hîrşie cu piciorul pe podea, întocmai ca un cocoş care se pregăteşte de luptă, o ameninţă pe bunica cu degetul şi-i spuse într-o şoaptă de se auzi în toată încăperea:
— Las' că te cunosc eu pe tine! Pe ei îi ai mai mult la inimă, ştiu eu! Numai aflã că Mişka al tău e un sucit, şi Iaşka un farmazon! O să irosească amîndoi pe băutură bunătate de avut ce-am agonisit! Aşa să ştii!
În clipa aceea, amorţit, m-am întors pe o parte şi-am împins de pe cuptor fierul

de călcat, care s-a rostogolit cu zgomot pe prispa vetrei şi-a picat plescăind în găleata cu lături. Bunicul a sărit spre cuptor, m-a tras jos şi m-a pironit cu privirea, ca şi cînd atunci mă vedea întîiaşi dată.

— Cine te sui pe cuptor? Maică-ta?

— Nu. Eu singur!

— Minţi!

— Zău! M-am speriat!

Izbindu-mă uşurel cu palma peste frunte, bunicul mă împinse de lîngă el, zicînd.

— Leit taică-său! Hai, du-te afară!

Eram bucuros să o tulesc din bucătărie.

Îmi dădeam bine seama că bunicul mă urmăreşte îndeaproape cu ochii lui verzi, cercetători, inteligenţi, şi mi-era teamă. Mi-aduc aminte că mereu doream să mă ascund de privirea lui, care parcă mă frigea. Credeam că bunicul e un om rău: vorbea cu toată lumea într-un fel batcojoritor, jignitor, căutînd să stîrnească şi să scoată din sărite pe fiecare.

— Vai de voi-i-i! îl auzeai adesea, şi acest ,,i” prelungit stîrnea în sufletul meu un frig şi o spaimă nelămurită.

În ceasul de răgaz, la ceaiul de seară, cînd el, împreună cu unchii mei şi cu lucrătorii, veneau din atelier în bucătărie, osteniţi, cu mîinile mînjite de santal şi arse de calaican, cu părul legat cu cîte un capăt de şnur, întunecaţi la chip ca icoanele din ungherul bucătăriei, în ceasul ăsta plin de primejdii, bunicul se aşeza în faţa mea şi, stîrnind pizma

celorlalţi nepoţi, vorbea cu mine mai des decît cu ei. Era bine legat, cioplit parcă în muchii ascuţite. Jiletca lui de atlaz, cu tiv de mătase şi încheiată pînă sus, era veche şi ponosită, cămaşa de stambă mototolită, pantalonii peticiţi în genunchi, totuşi părea îmbrăcat mai frumos şi mai curat decît feciorii lui, care purtau surtuc, plastron şi basma de mătase la gît.

La cîteva zile după venirea noastră, m-a pus să învăţ rugăciuni. Toţi ceilalţi copii erau mai răsăriţi decît mine şi deprindeau buchea la dascălul bisericii Adormirea Maicii Domnului, ale cărei turle aurite se zăreau de la ferestrele casei noastre.

De învăţat mă învăţa tuşa Natalia cea tăcută şi spe- rioasă, cu o feţişoară de copil şi cu ochii atît de limpezi, de ţi se părea că-i vezi toate gîndurile prin ei.

Îmi plăcea să cat îndelung în aceşti ochi, fără să clipesc şi fără să-mi abat privirea, iar tuşa Natalia, stînjenită, închidea ochii pe jumătate şi tot întorcea capul, rugîndu-mă încetişor, aproape în şoaptă:

— Haide, rogu-te, spune. „Tatăl nostru, carele eşti...”

Şi dacă întrebam. „Ce înseamnă ***precum”,*** ea se uita speriată în jur şi apoi mă sfătuia:

— Nu mai tot întreba, drăguţă, că-i mai rău. Spune după mine, fără să cercetezi: „Tatăl nostru”... Ei, haide!

Pe mine însă mă frămînta să ştiu de ce e mai rău să întrebi? Şi cuvîntul „precum” căpăta pentru mine un tîlc

ascuns, drept care căutam într-adins să-l pocesc de mai mare dragul. „bre, cum?!”, de pildă.

Tuşa Natalia, pierită la chip ca o lumînare gata să se stingă, mă îndrepta răbdătoare, cu glasu-i întretăiat:

— Nu, drăguţă, spune aşa, simplu: „precum”...

Numai că nici ea şi nici vorbele pe care le rostea nu erau simple, şi asta mă supăra şi mă împiedica să-mi întipăresc în minte rugăciunea.

Într-o zi, bunicul m-a întrebat:

— Ia zi, Oleşka, ce-ai făcut tu pe ziua de azi? Te-ai jucat! Asta se vede după cucuiul din frunte. Un cucui în frunte nu-i mare ispravă, îl faci cît ai bate din palme. Ia să vedem, „Tatăl nostru” l-ai învăţat?

— Nu prea are ţinere de minte, murmură tuşa Natalia.

— Ce spui! Dacă-i aşa, să-l mîngîiem oleacă! făcu bunicul, zîmbind pe sub mustaţă şi săltîndu-şi vesel sprîncenele roşcate.

Apoi se întoarse din nou spre mine.

— Taică-tău te mai mîngîia el din cînd în cînd?

Tăceam, neînţelegînd ce vrea să spună. În locul meu răspunse mama:

— Nu. Maxim nu-l bătea şi nici pe mine nu mă lăsa.

— Şi de ce, mă rog?

— Zicea că nu-i vîri copilului învăţătura în cap cu bătaia.

— Mare gogoman a mai fost în toate cele şi Maxim ăsta, răposatul, Doamne iartă-mă! pufni bunicul supărat, apăsînd pe fiece cuvînt.

Vorbele lui m-au rănit şi el şi-a dat seama.

— Ce te-ai bosumflat aşa, ai? Ca să vezi cine-mi e dumnealui!

Şi urmă, netezindu-şi părul auriu-roşcat:

— Sîmbătă o să-l croiesc binişor pe Saşka pentru povestea cu degetarul.

— Cum adică să-l croieşti? am întrebat.

Toţi ai casei izbucniră în rîs.

— Lasă, vezi tu!... mormăi bunicul.

Eu stăteam pierit şi socoteam în sinea mea. cînd croieşti se cheamă că umbli cu foarfeca, desfaci, de pildă, rochiile date la vopsit... Cît despre „a mîngîia”, pesemne că asta înseamnă bătaie. Se bat caii, cîinii şi pisicile; la Astrahan, apoi vardiştii îi bat pe persani. Am văzut asta cu ochii mei. Dar cei mici n-am pomenit să fie bătuţi aşa. Ce-i drept, aici, amîndoi unchii mei le mai scăpau copiilor cîte un bobîrnac în frunte sau în ceafă, dar ei priveau totul cu nepăsare şi se mulţumeau doar să se scarpine în locul cu pricina, iar cînd îi întrebam. „Te doare?”, mi se vitejeau de fiece dată. „Nu! Nici atîtica!”

Întîmplarea cu degetarul, care stîrnise destulă zarvă, o cunoşteam. În fiecare zi, între ceaiul de ujină şi ceaiul de seară, unchii mei, împreună cu meşterul, coseau cap la cap bucăţile de pînză vopsită, într-un singur „sul”, de care prindeau apoi etichete de carton. Vrînd să-şi rîdă de Grigori, meşterul pe jumătate orb, unchiul Mihail îl puse pe nepotu-său, un băieţaş de nouă ani, să înfierbînte la flacăra lumînării degetarul meşterului. Saşa apucă degetarul cu cleştele de mucări, îl înfierbîntă zdravăn şi-l strecură pe nesimţite la îndemîna meşterului, după care se ascunse după sobă. Tocmai atunci pică şi bunicul, se aşeză la lucru şi taman el luă degetarul înfierbîntat.

Mi-aduc aminte că în clipa cînd am dat buzna în bucătărie, atras de zgomot, bunicul se ţinea de ureche cu degetele fripte şi ţopăia de colo-colo, strigînd:

— Care m-a picnit, păgînilor?

Aplecat peste masă, unchiul Mihail sufla asupra de- getarului, rostogolindu-l în sus şi în jos, în vreme ce meşterul îşi vedea liniştit de treabă, umbre lungi îi jucau pe creştetul pleşuv. Unchiul Iakov, care se arătase în fugă şi el, se trăsese după cuptor şi rîdea pe înfundate, iar bunica dădea pe răzătoare un cartof crud.

— Saşka lui Iakov ţi-a făcut-o! vorbi deodată unchiul Mihail.

— Minţi! zbieră Iakov, sărind de după cuptor, în timp ce dintr-un colţ, băieţaşul lui se smiorcăia:

— Să nu-l crezi, tăicuţule! Chiar dînsul m-a îmboldit s-o fac.

Amîndoi unchii se apucară de sfadă. Bunicul se linişti ca prin minune, îşi legă degetul cu răzătură de cartof şi ieşi fără o vorbă, luîndu-mă şi pe mine cu el.

Şi cum toţi din jur spuneau că unchiul Mihail poartă vina, nu-i de mirare că am întrebat la ceai dacă o să fie „mîngîiat” şi „croit”.

— N-ar strica, bombăni bunicul, aruncîndu-mi o privire piezişă, iar unchiul Mihail, trîntind cu pumnul în masă, strigă la mama.

— Potoleşte-ţi plodul, Varvaro, că-i sucesc gîtul.

— Îndrăzneşte numai! i-o reteză mama.

Şi toţi amuţiră.

Mama ştia să spună cîte o vorbă scurtă, cu care parcă îmbrîncea oamenii cît colo, îi alunga de lîngă ea şi ei se făceau mai mici.

Eram încredinţat că toată lumea se teme de mama. Pînă şi bunicul îi vorbea

mai altfel decît celorlalţi, mai domol. Asta-mi plăcea şi chiar mă fuduleam în faţa verilor mei:

— Mama e cea mai puternică dintre toţi!

Iar ei nu ziceau că nu-i aşa.

Cele petrecute sîmbătă îmi surpară însă credinţa nestrămutată în puterea mamei.

Pînă sîmbătă am făcut şi eu una boacănă.

Mă uimea grozav dibăcia cu care cei mari ştiau să schimbe culorile ţesăturilor: luau o ţesătură galbenă, o cufundau într-o apă neagră şi ţesătura căpăta o culoare închisă — „indigo”, clăteau într-o apă roşcată o ţesătură cenuşie şi ea căpăta o nuanţă roşu-închis — „bordo”. Nu părea mare lucru, dar pentru mine era ceva de neînţeles.

Şi uite-aşa mi-a căşunat să vopsesc şi eu ceva şi i-am împărtăşit dorinţa mea lui Saşka al unchiului Iakov, băiat cu scaun la cap, care tot căuta să se în- vîrtă printre cei mari, supus şi gata oricînd să dea o mînă de ajutor. Cei mari îl lăudau că e ascultător şi ager la minte, dar bunicul îl privea chiorîndiş şi tot spunea:

— Asta caută să se vîre sub pielea omului!

Slăbuţ şi smead, cu ochi bulbucaţi ca de rac, Saşa al unchiului Iakov vorbea ca o morişcă, aproape în şoaptă, bălmojind cuvintele şi aruncînd căutături neliniştite în jur, de parcă se pregătea mereu să o tulească şi să se ascundă undeva. Luminile ochilor lui căprui stăteau

nemişcate, dar cînd se însufleţea, tresăreau cu tot cu albul ochilor.

Eu nu-l aveam la inimă. Mi-era mult mai drag mototolul de Saşa al unchiului Mihail, un băieţel tăcut, cu ochii trişti şi zîmbetul blînd, nebăgat în seamă de nimeni, cap tăiat blajina de maică-sa. Avea dinţi urîţi, ieşiţi în afară, ba cei din partea de sus creşteau chiar pe două rînduri, şi asta-l preocupa grozav: zile întregi stătea cu degetele vîrîte în gură, căznindu-se să-i clintească şi chiar să-i scoată pe cei crescuţi pe rîndul din spate, şi te lasă de bună voie să-i pipăi dinţii, dacă ţi se năzărea. Altceva mai acătării nu găseam la el. În casa noastră, ticsită de lume, el era un singuratic: îi plăcea să-şi petreacă timpul prin ungherele întunecoase, iar seara să şadă la fereastră. În tovărăşia lui prindea bine să taci: să stai la fereastră, cu umărul lipit de al lui şi să taci ceasuri în şir, privind cerul învăpăiat al asfinţitului, înspre cupolele rotunde şi aurite ale bisericii Adormirea Maicii Domnului, unde se roteau neliniştite stoluri de stăncuţe negre, aici avîntîndu-se în înalt, aici venind în jos, aici acoperind ca o plasă neagră cerul gata să pălească, aici luîndu-şi zborul undeva departe şi lăsînd un mare gol în urma lor... Atunci nu-ţi mai ardea de vorbă şi o tristeţe plăcută îţi învăluia sufletul.

Dimpotrivă, Saşa al unchiului Iakov ştia să vorbească pe săturate şi sfătos ca oamenii mari despre orice. Aflînd de la mine că aş dori să încerc meseria de vopsitor, mă sfătui îndată să iau din dulap

faţa de masă de zile mari şi să o vopsesc în albastru.

— Albul prinde cel mai bine culoarea! Ascultă-mă pe mine! îmi spuse el cu aer de mare cunoscător.

Am luat degrabă faţa de masă cea mare şi grea, am dat buzna afară, dar cum am cufundat un capăt în ciubărul cu „indigo”, Ţigănuş a răsărit lîngă mine ca din pămînt şi, smulgîndu-mi-o din mînă, s-a apucat să stoarcă faţa de masă în lăboaiele lui, strigînd spre verişorul meu care privea la isprava mea pitit în tindă:

— Cheam-o iute pe bunica!

Clătinînd a jale din capul lui negru şi cîrlionţat, mi-a spus:

— Te-aşteaptă o chelfăneală pe cinste pentru asta!

Bunica s-a arătat într-un suflet, a înccput să se văicărească, ba chiar să plîngă, acoperindu-mă cu ocări de tot hazul:

— Măi diavole de Perm ce-mi eşti! Vedea-te-aş săltat în sus şi buşit cu fundul de pămînt!

După care tot ea ţinea să-l înduplece pe Ţigănuş:

— Tu, Vania, vezi de nu scăpa o vorbuliţă bunicului, că eu o să caut să ascund isprava asta şi poate dă bunul Dumnezeu şi nu se-ntîmplă nimic.

Vanka, ştergîndu-şi mîinile ude de şorţul lui pătat în toate culorile, făgădui.

— De mine n-ai grijă, că eu nu spun! Vezi mai bine de Saşka să nu-l pîrască!

— O să-i dau un bănuţ de argint, spuse bunica, luîndu-mă cu ea în casă.

Sîmbătă, înainte de vecernie, cineva mă aduse în bucătărie. Era întuneric si linişte. Mi-aduc aminte că uşile erau închise cu grijă — şi cea care dădea spre tindă, şi cea care ducea spre odăi, pe geam se vedea pîcla cenuşie a serii de toamnă, însoţită de foşnetul ploii. În faţa gurii negre a cuptorului, pe laviţa încăpătoare, şedea Ţigănuş, posomorît şi schimbat cum nu-l văzusem pînă atunci. Iar în colţ, lîngă albie, bunicul, în picioare, alegea dintr-o găleată cu apă nişte nuiele lungi şi mlădii, pe care le măsura, le aduna mănunchi şi şfichiuia cu ele aerul. Undeva, în întuneric, stătea bunica. Trăgea cu zgomot tabac pe nas şi bombănea.

— Te bucuri, hai? Gî-îde!...

Pe scaunul din mijlocul bucătăriei, Saşa al unchiului Iakov îşi tot freca ochii cu pumnii şi se tînguia ca un cerşetor bătrîn, cu un glas schimbat:

— Fie-vă milă, pentru numele lui Christos...

Copiii unchiului Mihail, frate şi soră, stăteau înlemniţi în spatele scaunului, umăr lîngă umăr.

— După ce-o să te croiesc bine, o să-mi fie şi milă, grăi bunicul, trecîndu-şi prin pumn nuiaua lungă şi udă. Hai, scoate pantalonii...

Vorbea domol şi nici glasul lui, nici frămîntarea băieţelului de pe scaun, nici tîrşîitul picioarelor bunicăi pe podea, nimic nu putea rupe liniştea aceea de pomină ce domnea în întunericul bucătăriei, sub tavanul ei scund şi afumat.

Saşa se ridică, îşi dezbumbă pantalonii, şi-i lăsă în jos pînă la genunchi şi, ţinîndu-i cu mîinile, se apropie de laviţă şontîc-şontîc, îndoit de spate. Îmi făcea rău să-l văd umblînd aşa. Simţeam cum mi se moaie şi mie genunchii.

A fost şi mai rău cînd s-a lungit supus pe laviţă, cu faţa în jos, iar Vanka l-a legat de scîndură pe după ceafă şi pe la subsuori cu un ştergar lat, după care s-a aplecat şi l-a apucat de picioare cu mîinile lui negricioase, chiar deasupra gleznelor.

— Lexei, mă strigă bunicul, dă-te mai aproape! Cu tine vorbesc, n-auzi?... Dă-te aproape să vezi cum îl croiesc... Unu!...

Ridică braţul nu prea sus şi-l croi pe Saşa peste trupul gol. Saşa chiţcăi ascuţit.

— Minţi! pufni bunicul. Acum nu doare! Uite, acum mai doare niţel!

Şi-l arse zdravăn, încît pe locul atins de nuia se aprinse îndată o dîră purpurie, ce se umfla văzînd cu ochii. Saşka scoase un urlet prelung.

— Nu-ţi place, hai? întreba bunicul, ridicînd şi coborînd braţul într-o mişcare măsurată. Nu-ţi place, hai? Asta-i pentru degetar!

Cînd sălta braţul, în pieptul meu totul se ridica ca un val, iar cînd şi-l cobora — valul cobora şi în mine, de parcă mă năruiam tot.

Saşa schelălăia înspăimîntător, greţos, piţigăiat:

— Nu mai fa-a-ac... Nu ţi-am spus eu despre faţa de masă?... Că doar eu ţi-am spus...

Iar bunicul, vorbind cumpănit de parcă ar fi citit din Psaltire, urmă:

— Pîra nu-i o cale de scăpare! Pîrîtorului i se cuvine nuiaua dintîi. Na, ţine pentru faţa de masă!

Bunica se repezi spre mine şi, luîndu-mă în braţe, strigă:

— Pe Lexei nu ţi-l dau! Nu ţi-l dau, gîde!

Şi izbi uşa cu piciorul, chemînd.

— Varia, Varvara!...

Bunicul o ajunse din urmă într-o clipită, o trînti la pămînt, mă smulse din braţele ei şi mă tîri spre laviţă. Mă zbăteam în braţele lui, îl trăgeam de barba roşcată şi-l muşcam de degete, iar el urla cît îl ţinea gura, mă bosolea şi în cele din urmă mă aruncă pe laviţă de-mi umplu faţa de sînge. Îmi amintesc de strigătul Iui fioros:

— Leagă-l! Acuşa-l omor!

Îmi mai amintesc de obrazul fără pic de sînge al mamei şi de ochii ei larg deschişi. Alergînd în jurul laviţei, ea striga, horcăind:

— Lasă-l, tataie! Dă-mi-l!...

Bunicul m-a bătut pînă am leşinat şi cîteva zile am zăcut cu faţa în jos, pe un pat larg şi parcă încins, în cămăruţa cu o singură fereastră şi cu un chivot plin de icoane într-un colţ, unde pîlpîia veşnic o candelă roşie.

Zilele cît am bolit au fost cele mai însemnate din viaţa mea. în acele zile cred că am crescut mult şi am început să simt cu totul altfel. De atunci am început să privesc oamenii cu o luare-aminte veşnic trează, iar inima parcă mi-ar fi

jupuit-o cineva, într-atît era de simţitoare faţă de orice durere sau obidă, a mea sau a altora.

Întîi de toate, m-a uluit cearta dintre bunica si mama. În cămăruţa îngustă, bunica, mare şi neagră, o încolţise amarnic pe mama şi o înghesuise în colţul cu icoane, şuierînd ca un şarpe:

— De ce nu i l-ai smuls, hai?

— M-am speriat!

— Un munte de femeie ca tine! Ruşine, Varvara! Eu, că-s bătrînă, şi nu mă tem! Ruşine!

— Lasă-mă şi matale, mamaie, că mi-e lehamite...

— Nu-l iubeşti, asta-i! N-ai milă-n suflet pentru orfan!

Iar mama îi răspunse apăsat, cu vorbe care te săgetau:

— Şi eu am rămas orfană pentru toată viaţa!

Apoi au plîns amîndouă pe sipetul din ungher şi mama spunea:

— De n-ar fi Alexei, mi-aş lua lumea-n cap, aş pleca! Nu pot să îndur iadul ăsta, nu pot, mamaie! N-am putere...

— Sîngele meu, inima mea... îi spunea în şoaptă bunica.

Eu mi-am băgat în cap că mama nu-i puternică şi că e aşa ca toţi: se teme şi ea de bunicul. Că eu îi stau în cale: din pricina mea nu poate să plece dintr-o casă unde îi vine greu să trăiască. Asta mă întrista din cale-afară. Curînd, mama s-a făcut nevăzută cu adevărat. A plecat să stea o vreme la cineva.

Într-o zi, cu totul pe neaşteptate, apăru bunicul, de parcă s-ar fi coborît din

tavan, se aşeză pe marginea patului şi, punîndu-mi pe frunte mîna lui rece, ca de gheaţă, spuse:

— Bună-ziua, domnule!... Haide, nu mai face pe supăratu şi vorbeşte! Hai odată, n-auzi?

Tare i-aş mai fi tras una cu piciorul, dar mă durea orice mişcare. Îmi părea şi mai roşcovan decît înainte, capul lui se bîţîia neliniştit, iar ochii umblau după ceva pe perete. După o vreme scoase din buzunar un ţap de turtă-dulce, două roşcove dulci, un măr şi o crenguţă de stafide negre şi le aşeză pe toate pe pernă, la nasul meu.

— Vezi? Ţi-am adus bunătăţi!

Apoi se aplecă, mă sărută pe frunte şi începu să vorbească domol, mîngîindu-mă pe creştet cu mîna lui mică şi aspră, pătată de vopsea galbenă, care, mai ales pe degetele lui strîmbe, ca nişte gheare de pasăre, îţi sărea în ochi.

— Atunci am cam întrecut măsura cu tine, frate! M-am înfierbîntat, asta-i! Tu m-ai muşcat, m-ai zgî- riat şi... mi-am ieşit şi eu din fire. Eh, nu-i nimic: tot ce-a fost peste trebuinţă o să însemn pe răboj. Tu să ştii de la mine: cînd te bate unul de-al tău, să nu-ţi fie cu supărare, să-ţi slujească de învăţătură! Unuia străin să nu i-o ierţi, dar unuia de-al tău... treacă de la tine! Crezi cumva că eu n-am mîncat bătaie? Pe mine, Aleoşa, m-au bătut cum nici în visele tale cele mai urîte n-ai să vezi! Şi-atîta m-au asuprit, că-mi vine să cred că pînă şi Dumnezeu din ceruri îmi plîngea de milă! Numai vezi şi tu cum a ieşit pînă la urmă: eu, un orfan, fecior de mamă-cerşetoare, mi-am

făcut un rost în viaţă. sînt staroste de breaslă, mai mare peste alţii.

Şi, lipindu-se de mine cu trupul lui uscăţiv şi bine legat, începu să-mi povestească despre anii copilăriei lui, cu vorbe aprige şi pline de miez, legîndu-le uşor, cu dibăcie, unele de altele.

Ochii lui verzi scînteiau, părul roşcat i se zbîrlise prietenos şi, îngroşîndu-şi glasul piţigăiat, bunicul îmi trîmbiţa drept în faţă:

— Tu, de pildă, ai venit aici cu vaporul! Te-a adus puterea aburului. Pe cînd eu, în tinereţile mele, trăgeam cu puterea mea şlepurile pe Volga în sus. Şlepul umbla pe apă, iar eu pe uscat, călcam desculţ peste prundişul ascuţit şi peste surpături, şi aşa de la răsăritul şi pînă la apusul soarelui! Soarele mă frigea ne-milos în creştet, capul îmi fierbea ca o oală pe plită, iar eu, îndoit de şale de-mi pocneau oasele, ţine-o înainte şi tot înainte, fără să văd drumul, cu ochii îne-caţi de broboane de sudoare, cu sufletul cernit, cu obrazul lăcrămat; ehei, Aleoşa, ce să-ţi mai spun! Uneori, tot mergînd aşa, se întîmpla să cad din strîn- soarea hamului cu botul în ţărînă, şi ce crezi? Mulţumeam lui Dumnezeu şi pentru asta. Se cheamă că dacă ai căzut, ţi-ai irosit frumuşel puterile şi zaci acolo, pînă te hodineşti şi-ţi vin puterile înapoi, ori pînă crăpi. Aşa trăiam noi pe-atunci în ochii lui Dumnezeu, sub privirile milostive ale Domnului nostru Isus Christos! Da... Şi uite-aşa am măsurat eu Volga în trei rînduri de la Simbirsk şi pînă la Rîbinsk, de la Saratov şi pînă aici, de la Astrahan

şi pînă la Maka- riev, unde se ţineau iarmaroace; şi asta înseamnă multe mii de verste! În al patrulea an am făcut drumul ca vătaf, fiindcă i-am dovedit stăpînului că am cap pe umeri!...

Şi în vreme ce vorbea aşa, bunicul creştea cu repeziciune în ochii mei, aidoma unui nor, prefăcîndu-se din bătrînelul mărunţel şi uscăţiv ce era, într-un voinic cu puteri de basm. Îl vedeam trăgînd singur, în susul apei, şlepul uriaş, cenuşiu...

Uneori, în timpul povestirii, sărea de pe pat şi, dînd din mîini, îmi arăta cum trag edecarii la edec, cum scot apa din şlepuri... Începea să cînte cu un bas subţirel frînturi de cîntece, apoi, cu o săritură tinerească, se aşeza iar pe pat, lîngă mine, mai minunat ca înainte, şi îşi urma povestirea cu vorbe şi mai aprige, şi mai pline de tîlc:

— În schimb, Aleoşa, să ne fi văzut la popas, la ho- dină, în serile de vară, pe la Jiguli, ori aiurea... Aprin- deam focuri pe sub cîte un mal verde, ca să fierbem caşă, şi cîte un edecar prindea să-şi verse aleanul în- tr-un cîntec de-al nostru, de dor... Şi deodată tot ar- telul, ca un singur om, îşi unea glasurile tunătoare cu al lui... Îţi umblau fiori pe şira spinării, nu alta! Volga însăşi părea că-şi rostogoleşte mai iute apele, gata-gata să se ridice pe picioarele dinapoi, aidoma unui cal nărăvaş, ca să ajungă sus de tot, pîn-la nori! Şi toată durerea noastră — parcă ne-ar fi luat-o cu mîna! Cîteodată ne fura pînă într-atîta cîntecul, că se ducea naibii fiertura din ceaun! Atunci îl pocneam pe

bucătar cu polonicul în cap: petrecerea-i petrecere, dar treaba-i treabă!

Din cînd în cînd, în timpul povestirii, vîra cîte cineva capul pe uşă şi-l chema pe bunicul, dar eu îl rugam:

— Nu pleca!

Şi bunicul se apăra de ei cu mîna, ca de muşte, zîm- bind şi spunîndu-le:

— Mai aşteptaţi-mă niţel, voi ăştia!

Aşa mi-a povestit pînă la căderea serii şi cînd a plecat, după ce şi-a luat cu duioşie rămas bun de la mine, am ştiut că bunicul nu e un om rău şi că n-am de ce să mă tem de el. Îmi venea să plîng la gîndul că el şi nu altul m-a bătut cu atîta înverşunare, dar de uitat, nu puteam uita.

Venirea bunicului în cămăruţă, la mine, a deschis larg uşa pentru toţi ceilalţi, şi de dimineaţă pînă seară cîte cineva dintr-ai casei şedea la căpătîiul meu, cău- tînd în fel şi chip să mă facă să-mi uit focul; mi-aduc aminte că nu mă simţeam bine şi la largul meu cu oricare. Mai des decît toţi mă cerceta bunica şi noaptea rămînea să doarmă alături de mine. Totuşi, amintirea de neşters a acelor zile mi-a lăsat-o Ţigănuş. Lat în umeri, aproape pătrat, cu capul cît o baniţă de cîr- lionţi, a deschis uşa într-o seară, îmbrăcat ca de sărbătoare, cu o cămaşă aurie de mătase, cu pantaloni de catifea şi cu cizme cu scîrţ şi carîmbi moi, de se increţeau ca o armonică. Părul îi lucea, lumini vesele îi jucau în ochii piezişi de sub sprîncenele groase, dinţii albi îi sclipeau sub dunga neagră a mustăcioarei tinereşti, iar cămaşa părea

că arde pe el, sub răsfrîn- gerile domoale aruncate de flăcăruia roşiatică a candelei.

— Ia te uită colea! glăsui el, sumecîndu-şi o mînecă şi arătîndu-mi braţul vrîstat pînă la cot de urme roşii de la nuia. Le vezi ce umflate-s? Acum mi-a mai trecut, a fost mai rău! Stai să-ţi spun: cînd l-a cuprins mînia cea năprasnică pe bunicul şi mi-am dat seama că o să te zvînte cu bătaia, mi-am strecurat braţul în calea nuielii, gîndind că doar-doar o să se rupă şi dacă bunicul o să se ducă să ia alta, bunica ori maică-ta au să te scoată cumva din mîinile lui! Nuiaua nu s-a frînt. era mlădie de mult ce stătuse la muiat! Oricum, tot ai luat mai puţine. Taman cu atîtea, vezi? Ehei, frăţioare, eu mi-s şiret, nu glumă!

Rîse cu rîsul lui mîngîietor şi mătăsos, tot cercetîn- du-şi braţul umflat şi urmă:

— Mi-era milă de tine de mi se pusese un nod în gît. Jale mare! Iar el, harşt! dă-i înainte cu nuiaua...

Fornăind pe nas ca un căluţ şi scuturîndu-şi cîrlion- ţii, Ţigănuş începu să-mi spună despre ale lui, simplu şi copilăros, iar eu l-am simţit dintr-o dată tare drag şi tare aproape de sufletul meu.

I-am spus că-l îndrăgesc nespus de mult, iar el mi-a răspuns simplu, cu nişte vorbe pe care nu le-am uitat niciodată:

— Păi şi tu mi-eşti drag! De ce crezi c-am luat asupra mea o parte din durerea ta? Pentru că-mi eşti drag! Crezi că aş fi făcut-o pentru altul? De altul puţin îmi pasă!

Se apucă să mă dăscălească în şoaptă, tot trăgînd cu coada ochiului la uşă:

— Cînd te-o mai bate altă dată, vezi de nu sta întins ca o coardă, auzi? Te doare de două ori mai rău dacă te-ncordezi! Lasă-ţi trupul în voie, moale ca piftia, aşa să stai! Şi să nu ţii aerul în piept: să răsufli adînc şi să ţipi cît te ţine gura! Să nu uiţi ce-ţi spun, că asa e bine!

— Crezi c-o să mă mai bată?

— Cum nu! mi-a răspuns Ţigănuş foarte liniştit. Se-nţelege c-o să te mai bată! Mai ales tu, o s-o paţi destul de des!

— De ce?

— Las' că găseşte el, bunicul, de ce!

Şi iar s-a apucat să mă dăscălească, grijuliu:

— De s-o întîmpla să te croiască de sus în jos, stai liniştit şi lasă-te moale, dar de-o fi să dea trăgînd nuiaua spre el, pe pielea ta, ca să ţi-o jupoaie, nu sta de lemn nici tu: zvîrcoleşte-te înspre el, după nuia. Pricepi? Aşa-i mai bine!

Şi, făcîndu-mi cu ochiul, adăugă:

— În treburi de astea mă pricep mai bine şi decît vardistul! Am pielea tăbăcită, să faci mănuşi din ea, nu alta!

Mă uitam la chipul lui vesel şi mă gîndeam la poveştile bunicăi cu Ivan Ţareviciul şi cu Ivanuşka-prostănacul.

III

După ce m-am înzdrăvenit, am înţeles că Ţigănuş are la noi în casă un loc deosebit: bunicul nu-l dojenea atît de des şi atît de aprig ca pe feciorii lui, iar cînd Ţigănuş nu era de faţă, spunea despre el, clă- tinînd din cap şi mijind ochii:

— Are mîini de aur, Ivan ăsta! E dat naibii! Ţineţi minte vorba mea: o să iasă om mare din el!

Amîndoi unchii mei se purtau şi ei frumos cu Ţigănuş, îi arătau prietenie şi nu „şăguiau” niciodată pe seama lui, cum făceau cu meşterul Grigori, pentru care născoceau mai în fiece seară cîte o şotie umilitoare şi răutăcioasă: ba îi încingeau la foc mînerul foarfecii, ba îi înfigeau în scaun cîte un cui cu vîrful în sus, ba ştiindu-l aproape orb, îi puneau la îndemînă bucăţi de ţesătură felurit colorate, pe care meşterul le cosea laolaltă în „sul”, atrăgîndu-şi mustrările bunicului.

Într-o zi, pe cînd îşi făcea somnul de după-amiază pe laviţa din bucătărie, l-au mînjit pe faţă cu fucsină, şi meşterul a

umblat multă vreme sluţit şi înspăimîntător la vedere: din barba-i sură priveau trist roto- goalele întunecate ale ochelarilor, iar nasul lung, vopsit în roşu, atîrna jalnic în jos, semănînd cu o limbă.

Da, unchii mei se dovedeau isteţi nevoie mare în asemenea scorneli, iar meşterul le îndura pe toate fără să crîcnească. Doar că ofta încetişor şi-şi umezea sănă-

tos degetele cu stuchit înainte să pună mîna pe fierul de călcat, pe foarfecă sau pe degetar. Ajunsese să aibă ticul ăsta. pînă şi la masă, înainte să apuce furculiţa sau cuţitul, vîra degetele în gură, stîrnind rîsul copiilor. Cînd îl durea ceva, faţa lui mare se umplea deodată de un val de zbîrcituri, care lunecau ciudat, mai întîi înspre frunte, ridicîndu-i sprîncenele, ca apoi să piară undeva, spre creştetu-i pleşuv.

Nu-mi mai aduc aminte cum privea bunicul aceste „petreceri” ale feciorilor lui, dar bunica îi ameninţa cu pumnul şi-i ocăra:

— Obraze fără ruşine ce sînteţi! Răilor!

Şi despre Ţigănuş, cînd nu era de faţă, unchii mei vorbeau urît, batjocoritor, ponegrindu-i munca, zicînd că e hoţ şi leneş.

Am întrebat-o într-o zi pe bunica de ce fac asta.

Bunica m-a lămurit numaidecît, plină de bunăvoinţă şi cu vorbe pe înţelesul meu:

— Să vezi: amîndoi vor să-l ia pe Vaniuşka atunci cînd o fi să-şi deschidă atelier, din pricina asta îl şi ponegresc unul faţă de celălalt, chipurile că nu-i priceput la treabă. Adică, se mint şi se trag pe sfoară între ei. Afară de asta, se tem că Vaniuşka n-o să se ducă la nici unul dintre ei, ci o să rămînă cu bunicul, iar bunicul, afurisit cum e, ar deschide un al treilea atelier înpreună cu Ivan, ceea ce nu prea le-ar pica bine unchilor tăi. Pricepi?

Şi, rîzînd molcom, adăugă:

— Umblă cu forfîrlica, de-i rîd şi curcile! Iar bunicul le vede bine vicleşugul, ba-i mai şi zădăreşte pe Iaşka şi pe Mişka. „O să-i cumpăr, zice, lui Ivan un zapis cum că-i iertat de cătănie, că am aici trebuinţă de el!” Şi ei îşi ies din fire, fiindcă asta nu le vine la socoteală, şi-apoi şi zapisul cela costă parale, nu glumă, şi lor le pare rău şi de bani!

Acum stăteam iarăşi cu bunica, la fel ca pe vapor, şi în fiece seară, înainte de culcare, îmi spunea fie basme, fie întîmplări din viaţa ei, care semănau şi ele cu un basm. Cît despre treburile de toate zilele ale familiei, despre împărţeala avutului între copii, despre casa cea nouă pe care bunicul avea de gînd să o cumpere pentru el, bunica vorbea cu un zîmbet batjocoritor, ca despre ceva străin, care nu o privea, de parcă ar fi fost un vecin şi nu al doilea om din casă, potrivit locului ce i se cuvenea.

De la ea am aflat că Ţigănuş e copil găsit: într-o primăvară timpurie, pe o noapte ploioasă, l-au găsit pe laviţa din faţa porţii.

— Zăcea acolo, înfăşurat într-o broboadă, spunea bunica tainic şi dusă pe gînduri. Abia mai scîncea. Înţepenise de frig.

— De ce-şi lasă cîte unii copiii pe la porţile altora?

— Cîte o mamă care n-are lapte şi n-are cu ce-şi hrăni pruncul, află pe unde s-a născut de curînd un copil ce-a murit şi-l lasă acolo pe-al ei, să fie în locul celuilalt.

Tăcu puţin, scărpinîndu-se în cap, apoi grăi, oftînd, cu ochii în tavan:

— Toate astea-s din pricina sărăciei, Aleoşa! Sînt cîte unii săraci lipiţi, că nici nu ştiu cum să-ţi spun! Şi-apoi, cică e ruşine să ai copiii dacă eşti fată şi n-ai bărbat cu cununie! Bunicu-tău a vrut să-l ducă la poliţie, dar eu l-am întors de la gîndul ăsta: hai, zic, să-l luăm noi! Ni l-a trimis Dumnezeu în locul celor care ne-au murit! Că eu am adus optsprezece pe lume! Dacă trăiau cu toţii, umpleam o uliţă întreagă! Optsprezece case la rînd! Pe mine m-au măritat la paisprezece ani şi la cincisprezece am şi născut. Numai vezi, Dumnezeu a îndrăgit sîngele din sîngele meu, că mi-a tot luat copilaşii să şi-i facă îngeri. Mi se rupea inima după ei, mă şi bucuram!

Cum stătea aşa pe marginea patului, numai în cămaşă, înfăşurată toată în părul ei negru, mare şi mătă- hăloasă, era leit ursoaica pe care ne-o adusese de curînd în ogradă un pădurar bărbos din Sergaci. Tot bătînd la cruci peste pieptu-i curat şi alb ca zăpada, bunica rîdea încetişor şi spunea înainte, zguduită toată de rîsul ei molcom:

— I-a luat pe cel buni, iar mie mi i-a lăsat pe cei răi. Mult m-am mai bucurat cînd l-am găsit pe Ivan, fiindcă eu mă pierd de dragul vostru, măi prichindeilor! Şi uite-aşa, l-am luat noi, l-am botezat şi trăieşte, şi-i tare bun. La început, îi spuneam Cărăbuş, că bî- zîia într-un fel al lui: umbla de-a buşilea şi bîzîia de răsuna casa! Şi-l îndrăgeşti, că are suflet bun şi deschis.

Îl îndrăgeam pe Ivan şi uneori mă minunam de el, de rămîneam cu gura căscată.

Sîmbătă, după ce bunicul se răfuia cu copiii care făcuseră vreo boacănă peste săptămînă şi pleca la vecernie, în bucătărie începea o altă viaţă, plină de o veselie de nedescris. Ţigănuş scotea la iveală de după cuptor nişte gîndaci negri, meşterea cu dibăcie nişte hamuri de aţă, tăia din hîrtie o sanie şi pe întinsul galben al mesei spălate lună înainta falnic sania trasă de cei patru „bidivii ca pana corbului”, iar Ţigănuş, mînîndu-i din urmă cu o surcică, striga, întărîtat, cu glas subţirel:

— Di, căluţi, haida după arhiereu!

Mai apoi lipea unui alt gîndac pe spinare o bucăţică de hîrtie albă, mîna gîndacul după sanie şi ne lămurea:

— Au uitat sacul! Ăsta-i un călugăr care fuge să-i ajungă din urmă cu sacul!

Alt gîndac era împiedicat de picioare cu o aţişoară şi gîngania se tîra anevoie, lovindu-se cu nasul de masă. Vanka striga, bătînd din palme:

— Ăsta-i paracliser! Din crîşmă, drept la vecernie!

Ne mai arăta şi şoricei, care la porunca lui stăteau, ori umblau pe lăbuţele dinapoi, tîrşiindu-şi codiţele lungi şi clipind caraghios din mărgelele negre ale ochişorilor vioi. Cu şoarecii se purta frumos, îi ţinea în sîn, le dădea zahăr din gură de la el, îi săruta şi ne spunea cu încredinţare:

— Şoricelul e o vietate cuminte şi blîndă. Duhul bun al casei îl are la inimă!

Cine hrăneşte un şoricel, îi cîştigă proteguirea...

Ţigănuş ştia să facă scamatorii cu cărţi şi cu bani, ţipa mai tare decît toţi copiii şi aproape că nu se deosebea de ei. Într-o zi, după ce l-au lăsat de cîteva ori în şir „popa-prostu”, Ţigănuş s-a întristat, s-a supărat, s-a bosumflat, iar mai tîrziu mi s-a plîns, smior- căindu-se:

— S-au vorbit între ei, las’ că ştiu eu. Şi-au făcut cu ochiul şi şi-au trecut unul altuia cărţile pe sub masă. Ce, ăsta-i joc? Parcă eu nu pot să umblu cu vicleşuguri dacă vreau...

Avea nouăsprezece ani şi era mai voinic decît noi toţi patru la un loc.

Cel mai bine mi-l amintesc pe Ţigănuş în serile de sărbătoare. bunicul şi unghiul Mihail plecau în ospe- ţie, iar în bucătărie se ivea unchiul Iakov, cu ciuful cîrlionţat zburlit şi cu ghitara. Bunica pregătea ceai cu gustări îmbelşugate şi vodcă, într-un şip verde cu flori roşii, meşteşugit turnate pe fundul de sticlă... Ţigănuş se învîrtea de colo-colo ca o sfîrlează, în straiele lui de sărbătoare... Venea şi meşterul, strecurîndu-se sfios şi sclipindu-şi sticlele negre ale ochelarilor, venea şi dădaca Evghenia, cea ciupită de vărsat, grasă, cu faţa roşie, cu ochi vicleni şi cu o goarnă în gîtlej. De rotofeie ce era, părea chiar puţintică la trup. Uneori venea şi paracliserul cel pletos de la biserica Adormirea Maicii Domnului şi nu mai ştiu ce alţi oaspeţi cenuşii şi lipicioşi ca ştiuca ori bibanul.

Toţi mîncau şi beau pe întrecute, icnind din rărunchi, copiii primeau acadele şi

cîte un păhăruţ de vişinată dulce şi încetul cu încetul se încingea o petrecere aprinsă, dar grozav de ciudată.

Unchiul Iakov cerca cu drag strunele ghitarei, apoi avea întotdeauna aceeaşi vorbă:

— Hai, că-ncep!

Scuturîndu-şi cîrlionţii, se apleca peste ghitară, în- tinzînd gîtul înainte ca un gînsac, faţa lui rotundă, lipsită de griji, aburea ca de somn, ochii vioi şi neastîmpăraţi păreau învăluiţi într-o pîclă uşoară şi, ciupind încet strunele, se pornea să cînte ceva răscolitor, de inimă albastră.

Cîntarea lui cerea o linişte încordată: sunetele năvăleau în şuvoi zorit, rostogolindu-se de undeva de departe, răzbăteau prin podea şi prin pereţi şi, răscolind inimile, stîrneau un neînţeles simţămînt de nelinişte şi tristeţe. Te cuprindea o milă sfîşietoare faţă de toţi şi faţă de tine însuţi, cei mari păreau deopotrivă cu cei mici şi toţi ascultau nemişcaţi, cu sufletul la gură, într-o tăcere grea de gînduri...

Mai încordat decît oricare asculta Saşa al unchiului Mihail. Se tot întindea spre unchiul Iakov, vrăjit de ghitară şi cătînd la ea cu gura căscată, din care i se prelingea un fir de bale. Uneori, totul îl fura pînă în- tr-atîta, încît luneca de pe scaun şi se trezea în patru labe. Dacă se întîmpla una ca asta, rămînea acolo, jos, sorbindu-l din ochii holbaţi pe unchiul Iakov.

Şi toţi încremeneau, fermecaţi. Doar samovarul susura încetişor, în timp ce

ascultam tînguirile ghitarei, Cele două ferestruici pătrate scrutau ca doi ochi întunecimea nopţii de toamnă. Cîte cineva ciocănea uneori uşurel în geam, pe masă unduiau şovăielnic flăcăruile a două lumînări de seu, ca două vîrfuri ascuţite de lance...

Unchiul Iakov era tot mai pierdut, cufundat parcă într-un somn adînc. Stătea cu dinţii încleştaţi şi doar mîinile lui trăiau o viaţă care era numai a lor: degetele îndoite ale mîinii drepte tremurau aproape nevăzut pe strunele negre, zbuciumîndu-se ca o pasăre, în vreme ce degetele stîngii zburau cu o iuţeală nebănuită pe gîtul ghitarei.

După ce se îmbăta, începea aproape întotdeauna, cu glasul lui neplăcut, şuierat printre dinţi, acelaşi nesfîr- şit cîntec:

De-aş fi cîine, aş tot umbla
Zi şi noapte-aş tot urla.
Sufletul mi-i bătrînit!
Sufletul mi-i cătrănit!
Maica s-a gătit de ducă
Şade-o cioară pe ulucă.
Sufletul mi-i bătrînit!
Greierele pe cuptor
Ţîrîie încetişor
Şi foşnesc gîndaci de zor.
Sufletul mi-i cătrănit!
Într-o zi un biet mujic
Îşi usca nişte obiele,
Dară altul mai calic
Le-a luat şi s-a dus cu ele.
Sufletul mi-i bătrînit!
Sufletul mi-i cătrănit!

Pe mine mă seca la inimă cîntecul ăsta, şi cînd unchiul Iakov îşi dădea drumul, plîngeam de mama focului, cuprins de o tristeţe sfîşietoare.

Ţigănuş asculta vrăjit şi el ca toţi ceilalţi, cu degetele vîrîte în cîrlionţii lui negri, cu privirile aţintite într-un ungher, fornăind cînd şi cînd pe nas. Şi numai ce-l auzeai izbucnind plîngăreţ:

— Ehei, dacă aveam glas, cum aş mai fi cîntat şi eu, Doamne! Doamne!

Bunica ofta:

— Destul, Iaşka, că ne frîngi inima de tot! Tu, Va- niatka, ai face bine să joci olecuţă...

Nu-i îndeplineau întotdeauna ruga pe dată, dar se întîmpla ca unchiul să-şi potolească strunele, apăsîn- du-le cu palma, iar după o clipă, împingînd cît colo cu pumnul strîns ceva nevăzut şi neauzit, striga voiniceşte:

— La naiba cu mîhnirea, cu tristeţea! Hai, Vanka, să te văd!

Trăgîndu-şi în jos poalele cămăşii galbene, Ţigănuş păşea cu fereală în mijlocul bucătăriei, de parcă ar fi călcat pe cuie. Obrajii lui tuciurii se îmbujorau şi, zîmbind ruşinat, se ruga:

— Să-i zici mai repejor, Iakov Vasilievici!

Ghitara se pornea să cînte nebuneşte, tocurile izbeau mărunţel în podea, pe masă şi în dulap zăngăneau vasele, şi Ţigănuş se dezlănţuia ca o pălălaie în mijlocul bucătăriei: întîi plutea ca şoimul, cu braţele întinse ca nişte aripi, mişcînd picioarele de credeai mai degrabă că stă locului; apoi, dînd un chiot şi lăsîndu-se

pe vine, se învîrtea ca un titirez de aur, luminînd în jur cu sclipirile mătăsii care se înfiora şi unduia pe el, de-ai fi zis că arde şi se topeşte.

Ţigănuş juca neobosit, uitînd de el şi de lume, gata parcă, dacă deschideai uşa, să iasă jucînd aşa, afară, în libertate, pe stradă, în oraş, pînă hăt departe, cine ştie unde...

— Ia-o curmeziş! îi striga unchiul Iakov, tropăind din picioare, apoi scotea un şuierat pătrunzător şi vocea lui neplăcută se avînta în strigături hazlii:

Duce-m-aş şi nici că-mi pasă
De muiere, prunci, ori casă.
Duce-m-aş în patru zări,
Dară mi-e de încălţări!

Cei de la masă se înfierbîntau deopotrivă: din cînd în cînd, mai ajutau şi ei cu cîte o strigătură, ori chiuiau de parcă-i frigea, meşterul se plesnea cu palma peste chelie şi bolborosea şi el ceva. O dată s-a aplecat peste mine şi, resfirîndu-şi barba mătăsoasă pe umărul meu, mi-a şoptit în ureche, de parcă ar fi vorbit cu un om mare:

— Ehei, Lexei Maximîci, dacă era şi tătîne-tău aici! Ce-ar mai fi petrecut şi el! Ce om era: vesel, bun la suflet! Îl mai ţii minte?

— Nu.

— Cum aşa! Păi el şi cu bunică-ta... Ia stai!

Şi, ridicîndu-se în picioare, înalt, cu chipul supt ca al sfinţilor din icoane, se înclină în faţa bunicii, rugîn- d-o cu un glas neobişnuit de gros:

— Akulina Ivanovna, ai bunătatea, rogu-te, şi joacă şi matale oleacă, cum jucai odinioară cu Maxim Sav- vateevici! Fă-mi şi mie atîta hatîr!

— Cum se poate una ca asta, Grigori Ivanîci? chicotea bunica, ridicînd ruşinată din umeri. Oare se cade? Să rîdă lumea de mine...

Toţi săreau să o înduplece şi deodată ea se ridica tinereşte în picioare, îşi netezea fusta, se îndrepta de umeri, îşi dădea un pic pe spate capul greu de podoaba părului şi se avînta în joc, strigînd:

— Rîdă sănătoşi, n-au decît! Haide, Iaşa, ia zi-i!

Unchiul Iakov tresărea, se îndrepta de spate, mijea ochii şi începea un cîntec mai domolit. Ţigănuş se oprea locului o clipă şi dintr-o săritură era lîngă bunica, jucînd cu foc pe vine în jurul ei. Bunica parcă plutea, atît luneca de lin prin încăpere, cu braţele în lături, cu sprîncenele ridicate şi cu ochii ei negri aţintiţi undeva departe. Mie mi se părea tare caraghioasă şi m-a pufnit rîsul. Meşterul m-a ameninţat cu degetul şi toţi s-au uitat dojenitor la mine.

— Tu lasă ţopăiala, Ivan, zîmbea meşterul, şi Ţigănuş sărea îndată în lături, ascultător, aşezîndu-se în prag. Dădaca Evghenia începea să cînte cu o voce joasă şi mîngîietoare, de-i tremura bărbia:

Cîte zile-n săptămînă,
Nu laşi horbota din mînă.
Oh, migală-afurisită!
Oh, că tare-i ostenită!

Bunica parcă nu dănţuia, parcă povestea: uite, păşeşte domol, căzută pe gînduri, legănîndu-se şi cătînd în jur cu mîna streaşină la ochi, şi făptura-i trupeşă şovăie, piciorul încearcă drumul cu băgare de seamă... Uite, se opreşte, sperioasă, locului, tresare, se încruntă, dar un zîmbet prietenos şi plin de bunătate îi luminează chipul. Se smuceşte în lături, parcă lasă pe cineva să treacă înainte, ba-i şi face vînt niţeluş. Apoi, pleacă uşurel capul în piept şi încremeneşte cu urechea aţintită, zîmbeşte tot mai vesel şi dintr-o dată parcă o smulge din loc o furtună, purtînd-o în vîrtej, ca pe o frunză. şi toată pare mai zveltă, mai înaltă, că nu poţi să-ţi mai iei ochii de la ea, atît e de frumoasă în dezlănţuirea jocului, atît de minunată în clipele fermecate de întoarcere la tinereţe!

Iar dădaca Evghenia bubuia ca o tobă:

Duminica tot horeşte
Nici noaptea nu osteneşte
Şi-şi trage spuza pe turtă
Cum că-i sărbătoarea scurtă...

Într-un tîrziu, bunica se aşeză la locul ei, lîngă samovar, toţi o lăudau, dar ea îşi netezea părul răvăşit şi spunea:

— Ei, aş! Se vede că n-aţi văzut joc adevărat! Era la noi, la Balahna, o fată. Nu mai ştiu nici a cui era, nici cum o chema, dar cîte unii plîngeau de bucurie cînd o vedeau cum joacă. Te uitai la ea şi-aveai sărbătoare în suflet, că nu-ţi mai

trebuia nimic! Tare o mai pizmuiam, păcătoasa de mine!

— Cei care ştiu cînta şi juca sînt fruntea pe lumea asta! spuse cu tărie dădaca Evghenia, şi începu un cîntec despre regele David. Unchiul Iakov îl cuprinse pe după umeri pe Ţigănuş şi zise:

— Tu ar trebui să joci prin cîrciumi, băiete! I-ai scoate din minţi pe toţi!...

— Cît aş fi vrut să cînt şi eu! se tînguia Ţigănuş. De mi-ar fi dat Dumnezeu glas, aş fi cîntat vreo zece ani şi pe urmă, fie ce-o fi, m-aş fi dus şi la mănăstire!

Toţi omeneau vodca, dar mai vîrtos — Grigori. Tur- nîndu-i un pahar după altul, bunica îi spunea într-una:

— Bagă de seamă, Grişa! O să-ţi pierzi vederea de tot!

Iar meşterul îi întorcea vorba domol, apăsat:

— Şi ce dacă! Ce nevoie mai am eu de ochi? Am văzut de toate pe lumea asta...

Bea de stingea, fără să se îmbete, numai că era din ce în ce mai limbut şi aducea mereu vorba despre tata:

— Era un suflet mare, Maxim Savvateici, măi băiete!

Bunica îi ţinea isonul, oftînd.

— Aşa-i! Suflet ales...

Totul era vrednic de luare-aminte, totul îmi ţinea mintea trează, dar orice vedeam şi auzeam îmi picura o tristeţe molcomă şi duioasă în suflet. Tristeţea şi bucuria sălăşluiau laolaltă în sufletul celor din jurul meu, nedespărţite, luîndu-şi pe nesimţite locul una celeilalte, cu o iuţeală de neînţeles.

Din senin, unchiul Iakov, care încă nu se făcuse criţă, îşi sfîşie cămaşa de pe el, se apucă să-şi zmulgă părul din cap, să se tragă de mustaţa bălaie şi rară, de nas şi de buza răsfrîntă în jos.

— Cum vine asta, cum? se bocea el, pe cînd lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji. De ce?

Şi, cărîndu-şi la pumni peste faţă, peste frunte şi în piept, hohotea de plîns:

— Sînt un nemernic, un ticălos, un suflet pierdut!

— Aha, bine că-ţi dai seama! mîrîia Grigori.

Iar bunica, ameţită şi ea de băutură, căuta să-şi potolească feciorul, prinzîndu-i mîinile într-ale ei:

— Ajunge, Iaşa! Ştie el, Dumnezeu, mai bine ce ne-nvaţă!

Cînd ajungea să se cherchelească niţel, bunica era şi mai bună: ochii ei întunecaţi zîmbeau, revărsînd asupra tuturor lumina lor mîngîietoare. Răcorindu-şi cu batista obrazul înfierbîntat, spunea tărăgănat:

— Doamne, Dumnezeule, cît de bine-s rînduite toate! Hai, uitaţi-vă şi voi cît de bine!

Era strigătul inimii ei, cuvinte ce-i călăuzeau întreaga viaţă.

Pe mine m-au uimit din cale-afară lacrimile şi văicărelile unchiului Iakov, altminteri atît de nepăsător. Am întrebat-o pe bunica de ce-a plîns, de ce s-a bătut cu pumnii în piept şi de ce s-a ocărît singur.

— Pe toate vrei să le ştii! făcu ea cam în silă, aşa cum nu-i stătea în obicei. Mai

aşteaptă şi tu! Eşti prea mititel ca să te bagi în treburi dintr-astea...

Vorbele ei îmi stîrniră şi mai mult curiozitatea. M-am dus la atelier şi l-am tot sîcîit pe Ivan, dar nici el n-a vrut să mă dumirească. Rîdea pe sub mustaţă, cătînd pieziş la meşter şi pînă la urmă m-a împins binişor pe uşă, ameninţîndu-mă:

— Mai dă-mi pace, că acuşi te bag în cazan şi te boiesc!

Meşterul stătea în faţa vetrei scunde şi late, cu trei cazane prinse în zidăria ei, şi amesteca cu un făcăleţ lung şi negru, pe care-l scotea afară din cînd în cînd, cercetînd cu ochii aţintiţi picăturile colorate ce se prelingeau din vîrful lui. Dogoarea focului se oglindea pe şorţul lui împestriţat de culori ca şi odăjdiile popilor. În cazane bolboreau vopselele, fumul înecăcios se tîra spre uşă ca un nor greu, afară îşi făcea mendrele vîntul uscat şi tăios care umblă la faţa pămîntului.

Meşterul mă privi pe sub ochelari cu ochii lui tulburi şi roşii şi se răsti la Ivan:

— Adu lemne! Ori nu vezi că s-au isprăvit?

Cînd Ţigănuş o zbughi afară, meşterul se aşeză pe sacul cu santal, mă îmbie spre el, zicîndu-mi. „Ia fă-te-ncoa!”, mă luă pe genunchi şi, proptindu-şi barba moale şi caldă în obrazul meu, îmi spuse nişte vorbe care mi-au rămas întipărite pentru totdeauna în minte:

— Unchiu-tău şi-a omorît femeia în bătăi, a scos sufletul din ea, şi-acum, chipurile, îl mustră cugetul, în- ţelesu-m-

ai? Tu trebuie să le pricepi pe toate cîte sînt, că altminteri n-o să răzbaţi!

Cu meşterul Grigori mă simţeam la largul meu, la fel ca şi cu bunica, dar mi-era teamă de el: mi se părea că ochii lui pătrund de după sticla ochelarilor pînă în miezul lucrurilor.

— Cum a omorît-o în bătăi? glăsui el fără grabă. Uite-aşa, bine: se culca alături de femeie, îi punea oghealul în cap şi o tot înghesuia, şi tot căra în ea... De ce? Păi, dacă mă gîndesc bine, nici el singur nu ştie!

Fără să-l ia în seamă pe Ivan, care, întors cu un braţ de lemne, şedea acum pe vine în faţa focului şi îşi dezmorţea mîinile, meşterul urmă sfătos:

— O snopea unde era mai bună decît el şi unde o pizmuia pentru asta?! Ăştia din neamul lui Kaşirin, frate, nu-i au la inimă pe ăi buni! Îi roade zavistia şi în loc să-i primească între dînşii, îi nimicesc! Întreab-o pe bunică-ta cum au umblat să-l bage-n mormînt pe taică-tău! Bunica o să-ţi povestească toate cîte-au fost, că nu îndrăgeşte minciuna, n-o poate suferi. Ea-i ca o sfîntă, cu toate că mai bea şi trage tabac pe nas, e dintre aleşii lui Dumnezeu. Tu să-i stai în preajmă, să-i urmezi cuvîntul întocmai...

Apoi mi-a făcut vînt uşurel şi eu am ieşit pe uşă, abătut şi înfricoşat. Vaniuşka m-a ajuns din urmă în tindă, mi-a luat capul în mîini şi mi-a şoptit la ureche:

— Nu te teme de el! E tare bun la suflet! Şi să te uiţi drept în ochii lui, că aşa-i place!

Totul din jurul meu era neobişnuit şi-mi tulbura sufletul. Nu cunoşteam altă viaţă, dar îmi dădeam seama nelămurit că tata şi mama au trăit altfel. Şi vorba le era alta, şi petrecerile, umblau, şedeau totdeauna umăr lîngă umăr. Seara, zăbovind la fereastră, rîdeau din inimă şi cîntau pe săturate, de se opreau oamenii pe stradă şi se uitau la ei. Feţele ridicate spre noi mi se păreau caraghioase, îmi purtau gîndul la farfuriile murdare de la sfîrşitul mesei... Aici, toţi se scumpeau la rîs şi nu era prea limpede totdeauna de ce anume rîd. Mai adesea îi auzeai ţipînd unul la altul şi ameninţîndu-se, ori se ascundeau prin unghere şi şuşoteau în taină. Copiii erau tăcuţi, aproape că nici nu-i vedeai. Păreau traşi spre pămînt, cum trage ploaia colbul. Mă simţeam străin între ei. Toată viaţa asta mă canonea cu zeci de ace, mă făcea bănuitor, mă silea să cercetez totul cu luare-aminte sporită.

Prietenia dintre mine şi Ivan creştea cu fiece zi. Bunica era prinsă din zori şi pînă-n noapte cu treburile casei, iar eu mă învîrteam toată ziulica în preajma lui Ţigănuş. La nevoie, ori de cîte ori mă croia bunicul, el punea braţul stavilă în calea nuielii şi, a doua zi, mi-l arăta umflat şi mi se plîngea:

— Nu mă mai amestec, n-are nici un rost! Nici ţie nu-ţi aduc uşurare, iar eu... uită-te şi tu! Nu, aşa nu mai merge! Descurcă-te singur!

Dar la o adică lua iarăşi asupra lui, de bună voie, durerea mea.

— Păi ziceai că nu te mai amesteci!

— Ziceam, şi poftim!... Nici eu nu ştiu cum de-am făcut-o...

Curînd am aflat ceva despre Ţigănuş, care mi-a sporit şi mai mult şi interesul, şi dragostea faţă de el.

În fiece vineri, Ţigănuş înhăma la o sanie încăpătoare pe Şarap, fugarul murg, poznaş şi mare iubitor de zahăr, atît de drag bunicăi. Îmbrăca o cojoacă pînă la genunchi, îşi înfunda o căciulă miţoasă pe cap, se încingea strîns cu o curea şi se ducea să cumpere bucate. Uneori zăbovea pînă tîrziu, şi toţi ai casei, îngrijoraţi, se apropiau mereu de ferestre, topeau cu răsuflarea cîte un ochi în gheaţa prinsă pe geam şi se tot uitau în susul străzii.

— Nu se vede?

— Nu!

Cea mai neliniştită era bunica.

— Ehei! făcea ea către cei doi feciori şi către bunicul. Voi o să-mi pierdeţi şi flăcăul, şi murgul! Cum de nu vă e ruşine, obraze groase ce sînteţi! Ce, nu v-ajunge cît aveţi? Oh, neam lipsit de minte, zgripţo- rilor! Las-că vă pedepseşte el, Dumnezeu, o să vedeţi!

Bunicul mormăia posomorît:

— Hai, potoleşte-te! De azi înainte nu-l mai las!

Uneori, Ţigănuş se întorcea abia pe la amiază. Amîndoi unchii şi bunicul ieşeau degrabă afară, iar în urma lor, trăgînd năprasnic tabac pe nas, venea bunica, întotdeauna greoaie la ceasul acela, nu ştiu de ce, aidoma unei ursoaice. Copiii ţîşneau şi ei din casă şi toată lumea începea cu mare voioşie descărcarea

saniei, plină cu peşte, purcei, păsări tăiate şi buturi de carne de toate felurile.

— Ai cumpărat din toate, aşa cum ne-am înţeles? întreba bunicul, cercetînd cele din sanie cu privirea piezişă a ochilor lui pătrunzători.

— Tot ce trebuie, turuia vesel Ivan şi, ţopăind de colo colo prin curte ca să se dezmorţească, îşi pocnea asurzitor mănuşile mari, cu un singur deget, izbindu-le una de alta.

— Mai iartă mănuşile celea, c-am dat bani pe ele! se răţoia bunicul. Aduseşi ceva bani acasă?

— Nici pomeneală.

— Parcă-i cam multişor şi de data asta. Nu cumva ai luat şi „pe datorie”? Bagă de seamă, mie să nu-mi umbli cu de-alde astea!

Şi pleca repede, cu obrazul schimonosit.

Amîndoi unchii mei se repezeau veseli spre sanie şi, cîntărind în mîini păsările, peştele, măruntaiele de gîscă, buturile de viţel, hălcile uriaşe de carne, şuierau cu încîntată uimire şi strigau care mai de care:

— Straşnic le-ai mai ales!

Mai tare decît toţi se minuna unchiul Mihail: sărea ca o minge în jurul săniei, adulmeca ou ciocul lui de ghionoaie şi plescăia pofticios din buze, închizîndu-şi de plăcere ochii neastîmpăraţi. Uscăţiv, aducea cu tai- că-său, dar era mai înalt şi negru ca un tăciune. Vîrîn- du-şi adînc în mîneci mîinile îngheţate, îl descosea pe Ţigănuş:

— Cît ţi-a dat tata?

— Cinci ruble.

— Păi, aici tîrguişi de cinşpe. Tu cît ai scos din buzunar?

— Patru ruble şi o grivnă.

— Care va să zică, nouă grivne le-ai dosit! Văzuşi, Iakove, cum se fac bani?

Unchiul Iakov, care era doar în cămaşă, în ciuda gerului, rîdea pe înfundate, clipind spre cerul siniliu şi sticlos.

— Eşti bun de cinste, Vanka! Pui la bătaie o juma' de rublă?! întreba el leneş.

Bunica deshăma calul.

— Ce-i, sufleţelule? Ce-i, motănelule? Ţi-e să zburzi, ai? Fie, zburdă şi tu, vietatea Domnului!

Şarap, mătăhălos cum era, îşi scutura coama bogată, o apuca în şagă cu dinţii albi de umăr, îi smulgea broboada de mătase din cap şi i se uita drept în ochi, cu ochii lui veseli, bătîndu-şi genele albe de promoroacă şi nechezînd duios.

— Vrei pîinică?

Şi bunica îi înfunda în gură un codru de pîine cît toate zilele, presărat cu sare din belşug, îi ţinea pestelca în chip de traistă dinainte şi-l privea dusă pe gînduri, în timp ce mesteca.

Ţigănuş, zburdînd ca un mînz şi el, era lîngă bunica dintr-o săritură.

— Că tare-i deştept căluţul ăsta, tare-i isteţ...

— Piei din ochii mei! Nu te mai gudura! îl repezea bunica, bătînd din picior. Ştii doar că nu te am la inimă într-o zi ca asta.

Tot bunica m-a lămurit că Ţigănuş nu atît cumpără, cît şterpeleşte din tîrg.

— Bunicu-i dă cinci ruble, el cumpără de trei şi fură de zece, spunea ea cu amărăciune. Îi place să şterpelească, uite-aşa, din joacă! A încercat o dată, i-a mers, cei de acasă au făcut haz şi l-au lăudat că are baftă, şi de-atunci s-a deprins cu furtişagul. Bunicul a sorbit din plin, încă din tinereţe, paharul amărăciunilor şi-al nevoilor, şi azi, la bătrîneţe, a ajuns lacom nevoie mare: banii sînt pentru el mai de preţ decît feciorii lui! De asta se şi bucură de agoniseala pe daiboj. Iar Mihailo şi Iakov...

Dădu din mînă a lehamite, tăcu o clipă, apoi bombăni morocănos, cu ochii în tabachera deschisă:

— Asemenea treburi, Leonea, sînt ca horbota împletită de o babă oarbă! Cum să-i descurci izvodul? Da' dacă-l prind pe Ivan cu furtişagul, au să-l omoare în bătăi...

Şi după un răstimp adăugă încet:

— Ehei! Legi avem multe, da' dreptate nici cît negru sub unghie...

A doua zi m-am rugat de Ţigănuş să nu mai fure.

— Au să te omoare în bătăi...

— Nu mă dibuie ei! Mă descurc eu! Isteţ sînt, cal iute am! zîmbi Ţigănuş, dar se întristă şi se posomorî îndată. Nu-i bine să furi, e foc, crezi că eu nu ştiu? O fac aşa, de urît. Şi nici bani nu pun la ciorap. Nu trece bine săptămîna şi unchii mi-i storc cu ţîrîita pe toţi. Puţin îmi pasă: n-au decît să-i ia, că doar sînt sătul, slavă Domnului!

Pe neaşteptate mă ridică în braţe, mă scutură încetişor şi-mi spuse:

— Eşti tare uşurel şi mlădiu, da’ ai oasele tari! O să creşti voinic! Ştii ceva? Învaţă să cînţi la ghitară! Roagă-l pe unchiul Iakov să te-nveţe, zău! Numai că eşti cam mititel! Mititel, da’ aprig! Ia zi, pe buni- cu-tău nu prea-l ai la inimă, aşa-i?!

— Nu ştiu!

— Eu unul nu-i am de fel la inimă pe cei din neamul Kaşirin, afară de bunica!

— Da’ pe mine?

— Tu nu eşti de-alde Kaşirin! Tu eşti Peşkov! Alt sînge, al neam!

Mă strînse cu putere în braţe şi spuse, aproape ge- mînd:

— Ehei, de mi-ar fi dat Dumnezeu glas, Doamne, Doamne! Făceam lumea să plîngă, nu alta... Hai, acum du-te, frate, că am treabă!

Lăsîndu-mă jos din braţe, îşi umplu gura de cuie şi se apucă să ţintuiască pe o scîndură mare, pătrată, o bucată de postav negru, proaspăt văpsit.

... Dar nu trecu mult şi Ţigănuş se prăpădi!

Uite cum a fost: la noi în curte, lîngă poartă, şedea sprijinită de gard o cruce mare de stejar, groasă şi noduroasă în partea de jos. Şedea acolo de multă vreme. Am văzut-o chiar din primele zile ale venirii mele la bunici, cînd era galbenă şi aproape nouă. De atunci, ploile de toamnă o înnegriseră. Crucea mirosea amărui, a stejar băiţuit, şi părea de prisos în curtea strîmtă şi murdară.

O cumpărase unchiul Iakov ca să o aşeze la căpă- tiiul neveste-si şi se juruise să poarte crucea pe umerii lui pînă la

mormînt, în ziua cînd se împlinea un an de la moartea femeii.

Ziua asta pică într-o sîmbătă, pe la începutul iernii. Era o zi geroasă, cu vînt ce spulbera promoroaca de pe acoperişuri. Toţi ai casei ieşiseră în curte: bunicul, bunica şi trei dintre nepoţi plecaseră mai din vreme la cimitir, să facă parastas. Pe mine mă lăsaseră acasă, drept pedeapsă pentru nu ştiu ce poznă.

Unchii mei, îmbrăcaţi amîndoi la fel, în cojoacă scurtă şi neagră, aplecară crucea spre ei, luînd fiecare pe umăr cîte un braţ. Grigori şi un om străin săltară cu greu de la pămînt capătul noduros, sprijinindu-l pe umărul lat al lui Ţigănuş. Flăcăul se clătină sub povara ei şi se propti pe picioarele crăcănate.

— Ce zici, o poţi duce? întrebă Grigori.

— Ştiu eu! Tare grea mai e...

— Tu deschide poarta, diavol chior! icni cu năduf unchiul Mihail, şi unchiul Iakov spuse şi el:

— Să-ţi fie ruşine, Vanka. Noi doi sîntem mai firavi decît tine!

Grigori, deschizînd larg poarta, îl sfătui cu grijă pe Ivan:

— Măi, tu dacă vezi că nu poţi, las-o! Ei, mergeţi cu Dumnezeu!

— Nătărău pleşuv! pufni unchiul Mihail, ieşind în stradă.

Toţi cei rămaşi în curte au rîs pe furiş şi se porniră să meliţe răzbit care mai de care, de parcă s-ar fi bucurat cu toţii că au luat crucea.

Grigori Ivanovici mă prinse de mînă şi, ducîndu-mă de acolo, îmi spuse:

— Poate că scapi azi de bătaie! Bunicul părea mai îmbunat...

Cînd am ajuns în atelier, m-a aşezat pe maldărul de lînă pregătit pentru văpsit, m-a înfăşurat grijuliu cu ea pînă peste umeri şi, adulmecînd aburul ce se ridica din cazane, glăsui, dus pe gînduri:

— Eu, drăguţă, de treizeci şi şapte de ani îl ştiu pe bunicu-tău: l-am văzut şi la începuturile meseriei, îl văd şi azi, la sfîrşit. Înainte vreme noi doi eram prieteni buni şi-am chibzuit împreună cum să urnim treaba asta. Numai că bunicu-tău e deştept, n-am ce zice! A ştiut să se facă stăpîn, pe cînd eu — n-am ştiut. Ei, lasă, Dumnezeu e mai deştept decît toţi: destul să zîmbească, şi cel mai deştept dintre oameni ajunge cel mai prost. Tu încă nu pricepi cum se leagă vorbele şi cum se înădesc făptuirile, dar trebuie să înveţi: soarta de orfan e soartă grea. Taică-tău, Maxim Savvateici, era om de frunte, pe toate le ştia. De aia nu-l avea bunicu-tău la inimă şi nu voia să ştie de el...

Îmi plăcea să-i ascult vorba bună, privind limbile roşii şi aurii ale flăcărilor ce jucau în vatră, norii lăp- toşi ai aburului ce se înălţa deasupra cazanelor şi se aşternea apoi ca o promoroacă albăstrie pe coperişul povîrnit de scînduri, prin ale căror crăpături miţoase se vedeau fîşii sinilii de cer, aidoma unor pamblici. Vîntul se mai domolise, ieşise soarele, curtea părea presărată cu pulbere de sticlă, din stradă se auzea scrîşnetul tălpicelor de sănii, fumul albăstrui se învolbura din coşurile caselor, iar umbrele-i uşoare lunecau pe

omăt, de parcă ar fi povestit şi ele un basm.

Meşterul Grigori, lung şi uscat, în capul gol, cu bar- ba-i mare şi urechile clăpăuge, tot învîrtea ca un vrăjitor bun cu melesteul în vopselele care clocoteau şi mă tot povăţuia:

— Tu să te uiţi fiecăruia drept în ochi! Şi-un dulău de s-o năpusti asupra ta, tu tot aşa, să i te uiţi drept în ochi şi-o să vezi că nu-ţi face nimic...

Ochelarii grei îi apăsau rădăcina nasului, adunînd o vineţeală spre vîrf — leit nasul bunicăi.

— Ia stai! făcu el deodată, şi rămase o clipă cu urechea aţintită, apoi împinse în grabă cu piciorul uşiţa de la vatră şi se năpusti afară. M-am repezit şi eu în urma meşterului.

Pe duşumea, în mijlocul bucătăriei, zăcea Ţigănuş, cu faţa în sus. Două fîşii largi de lumină cădeau din fereastră, aşternîndu-i-se una pe cap şi pe piept, cealaltă pe picioare. Fruntea îi era ciudat de străvezie, sprîncenele ridicate din cale-afară, ochii piezişi cătau ţintă în tavanul întunecat. Buzele vineţii tremurau în- tr-o spumă trandafirie, două şuviţe de sînge i se prelingeau din colţurile gurii pe obraji, pe gît şi apoi pe duşumea, iar sub el sîngele şuvoia. Picioarele-i erau desfăcute neputincios în lături şi se vedea bine că şi pantalonii largi erau uzi, după felul cum stăteau li- piţi de podea. Scîndurile frecate lună cu nisip luceau în soare, iar şuviţele de sînge, tăind curmeziş fîşiile de lumină, se îndrumau spre prag, învăpăiate în soare.

Ţigănuş zăcea fără mişcare. Numai degetele mîini- lor întinse de-a lungul trupului se chirceau, zgîriind scîndurile, şi unghiile lor roşii luceau şi ele în soare.

Dădaca Evghenia, lăsată pe vine alături, se căznea să-i vîre o lumînărică în mînă, dar Ivan nu putea să o ţină şi lumînarea cădea mereu, iar flăcăruia-i firavă se stingea în sînge. Dădaca o ridica, o ştergea cu un colţ al pestelcii şi încerca din nou să i-o vîre între degetele ce nu-şi aflau astîmpăr... Bucătăria era plină de o şoaptă unduitoare, care mă împingea din prag spre mijlocul odăii ca o pală de vînt, dar eu mă ţineam strîns de clanţa uşii.

— S-a poticnit, povestea unchiul Iakov cu un glas şters, monoton, tresărind şi tot sucind capul încoace şi încolo. El tot era pămîntiu, cu obrazul boţit, şi ochii lui stinşi clipeau neîncetat.

— A căzut şi l-a strivit crucea. I-a picat pe spinare. Ne-ar fi schilodit şi pe noi, dacă n-o lăsam la vreme de pe umeri.

— Adică, voi l-aţi strivit, vorbi năbuşit Grigori.

— Ce tot spui acolo...

— Voi!

Iar sîngele şuvoia şi tot şuvoia. Se strînsese în băltoacă lîngă prag, se înnegrise şi parcă sporea mereu. Pe buzele lui Ţigănuş mustea aceeaşi spumă trandafirie, el gemea ca în somn şi se topea văzînd cu ochii, se înfunda şi se ducea în duşumea, de-ai fi zis că intră în scînduri.

— Mihailo s-a repezit călare pîn-la biserică, după tata, şuşotea unchiul Iakov, iară eu l-am suit într-o birjă şi m-

am grăbit încoace... Noroc că n-am fost eu la capătul crucii, uite ce-aş fi păţit...

Dădaca se tot chinuia să vîre lumînarea în mîna lui Ţigănuş, picurîndu-i ceară şi lacrimi peste degete.

Grigori spuse răstit:

— Lipeşte-o de podea, la căpătîiul lui, toanto!

— Chiar aşa!

— Şi scoate-i căciula din cap.

Dădaca îi scoase căciula şi ceafa lui Ivan bocăni surd pe podea. Capul îi căzu într-o parte şi sîngele ţîşni mai vîrtos, numai dintr-un singur colţ al gurii. Toate astea ţineau de o veşnicie... La început, am tot aşteptat ca Ţigănuş să se dezmeticească, să se ridice în capul oaselor, să scuipe şi să spună:

— Ptiu, ce căldură!...

Aşa cum făcea duminica după-amiază, cînd se deştepta din somn. Dar el zăcea nemişcat şi se topea văzînd cu ochii. Soarele îl lăsase, fîşiile de lumină se scurtaseră, se odihneau acum doar pe prichiciul ferestrelor. Obrazul i se întunecase de tot, degetele îi înţepeniseră şi spuma nu-i mai mustea de pe buze. Lîngă creştet şi lîngă urechi ardeau trei lumînărele şi tremurul auriu al flăcărilor firave îi învăluia părul năclăit şi negru ca pana corbului. Rotogoale gălbui îi tremurau pe obrajii oacheşi, luminîndu-i vîrful ascuţit al nasului şi buzele umezite de clăbuceala trandafirie.

În genunchi, lîngă el, dădaca se bocea încetişor:

— Puiul meu drag, şoimul meu...

Mie mi-era frică, mă lua cu frig... M-am pitit sub masă şi-am rămas acolo. După o vreme, în bucătărie dădu năvală bunicul, greoi, încotoşmănat în şuba lui de raton, şi bunica în haina-i lungă, cu căptuşeală şi guler de blană, iar după ei unchiul Mihail, copiii şi o mulţime de oameni străini.

Lepădîndu-şi şuba pe jos, bunicul răcni:

— Nemernicilor! Ce flăcău aţi băgat în mormînt! În
cinci ani n-ar mai fi fost altul pe potriva lui...

Din pricina hainelor ce stăteau grămadă pe podea, nu-l mai vedeam pe Ivan. Am ieşit de sub masă şi-am nimerit drept în picioarele bunicului, care m-a azvîrlit cît colo, ameninţîndu-i pe cei doi unchi ai mei cu pumnul lui mic şi roşu:

— Fiare!

Apoi se aşeză pe laviţă, proptindu-şi podul palmelor în scîndură şi vorbi cu glasul lui scîrţîitor, întretăiat de sughiţuri, într-un plîns fără lacrimi:

— Ştiu, vă stătea-n gît... Ehei, Vaniuşka, măi pros- tuţule! Ce să-i faci? Ce să-i faci, zic?! Casă străină, soartă haină! Asta-i! Tu cum crezi, maică, în ultima vreme nu ne prea are Dumnezeu la inimă, hai? Tu cum crezi, maică?!

Bunica, întinsă pe jos, cît era ea de mare, pipăia orbeşte cu mîinile faţa, capul şi pieptul lui Ivan, îi încălzea ochii cu răsuflarea ei şi-i tot frămînta mîinile... Doborîse la pămînt toate lumînările... Mai apoi se ridică icnind, neagră toată în rochia-i neagră şi strălucitoare, şi spuse încet, cu ochii holbaţi înspăimîntător:

— Afară, blestemaţilor!

Toţi cei de faţă, fără bunicul, se buluciră de-a valma spre uşă.

...Pe Ţigănuş l-au îngropat pe tăcute, nici nu ştiu cum şi cînd.

IV

Culcat în patul larg şi înfăşurat de patru ori în plapuma groasă, ascult cum se roagă bunica, în genunchi, cu mîna stîngă adusă la piept, bătînd cruci cu dreapta din vreme-n vreme.

Afară e un ger cumplit, lumina verzuie a lunii se strecoară printre florile de gheaţă de pe geam şi-i luminează desluşit chipul blînd, cu nasul mare, aprinzînd licăriri pîlpîitoare în ochii ei întunecaţi. Scufia de mătase ce-i acoperă părul luceşte ca arama, rochia neagră de mătase foşnitoare îi cade bogat de pe umeri, aşternîndu-se pe podea.

Cînd o să isprăvească rugăciunea, bunica o să se dezbrace încet, o să-şi păturească frumos lucrurile pe sipetul din colţ şi o să vină să se culce, iar eu o să m-arăt că dorm dus.

— Ştiu eu că te prefaci şi că nu dormi, măi şiretenie, mormăie ea. Spune, eşti treaz, sufleţelule, nu-i aşa? Ia dă plapuma încoace!

Desfătîndu-mă dinainte de cele ce-au să urmeze, nu-mi pot stăpîni rîsul şi numai ce o aud pufnind:

— Aşa, va să zică! Îţi rîzi de bunică-ta cea bătrînă!

Apucînd plapuma de un colţ, o smuceşte dintr-o dată cu putere şi cu atîta îndemînare, încît mă azvîrle în sus, eu mă învîrt de cîteva ori şi cad ca o plăcintă pe salteaua moale de puf. Bunica rîde cu poftă:

— Ei, ce zici, o păţişi, măi şiretenie, ai?

Uneori, rugăciunea bunicii se lungeşte mult de tot şi atunci adorm cu adevărat şi n-o mai simt cînd vine în, pat.

Rugile îndelungate încheie totdeauna zile de amărăciune, de certuri şi bătăi, iar eu sînt numai urechi. Bunica istoriseşte amănunţit lui Dumnezeu tot ce s-a petrecut în casă. Sade în genunchi, mare şi greoaie ca un muşuroi, la început, vorbeşte în şoaptă, iute şi bolmojit, dar mai apoi spune răspicat şi gros:

— Ştii şi tu, Doamne, că fiecare caută ce-i mai bun. Mihailo e mai mare şi-ar avea drept să rămîie el în oraş: se simte umilit să se ducă tocmai el dincolo de rîu. Pe urmă, şi locul ar fi nou: fără vad... şi nu ştii cum o să iasă treaba. Numai că taica îl are mai mult la inimă pe Iakov. Oare se cade să iubeşti pe unul dintre copii mai mult decît pe altul? E căpăţînos, moşul! Tare bine ar fi să-i bagi tu, Doamne, minţile-n cap!

Aţintindu-şi ochii mari şi strălucitori asupra chipurilor înnegrite din icoane, bunica îl povăţuieşte pe Dumnezeul ei:

— Tu, Doamne, dă-i un vis dintre cele bune, ca să priceapă cum să facă împărţeală dreaptă între feciori!

Se închină şi bate mătănii, atingînd podeaua cu fruntea ei mare, apoi, îndreptîndu-se de mijloc, urmează sfătos:

— Şi bine-ar fi să-i zîmbeşti şi Varvarei mele, ca să aibă şi ea o bucurie. Cu ce te-o fi supărat? E cumva mai păcătoasă decît alţii? Cum vine asta, zău. femeie tînără şi sănătoasă, da' viaţa numai în tristeţe i se scurge. Şi nu-l uita, Doamne, nici pe Grigori: o duce tot mai prost cu ochii. De-o fi să orbească, o s-o pornească prin lume cu mîna întinsă şi asta-i rău de tot. Şi-a irosit vlaga slujindu-l pe bunicul, da' bunicul crezi c-o să-l ajute? Ţi-ai găsit!... Of, Doamne, Doamne...

Tace îndelung, cu capul plecat smerit şi cu mîiniie atîrnînd istovite, de parcă ar fi cuprinsă de un somn adînc, ori ar fi îngheţat...

— Încolo, ce-ar mai fi? cugetă bunica cu glas tare, încreţîndu-şi fruntea. Apără-i, miluieşte-i, Doamne, pe toţi dreptcredincioşii tăi, iar pe mine, o femeie nevolnică şi fără minte, mă iartă: ştii doar că nu păcătuiesc din răutate, ci din neştiinţă şi prostie.

Oftînd adînc, spune cu blîndeţe şi mulţumire:

— Tu pe toate le ştii, Bunule, tu pe toate le cunoşti, Părinte!

Îmi plăcea nespus acest Dumnezeu al bunicăi, pe care ea îl simţea atît de prieten, şi o rugam adesea:

— Hai, povesteşte-mi despre Dumnezeu!

Bunica îmi povestea despre Dumnezeu într-un fel cu totul deosebit: încetişor şi tărăgănat, cu ochii mijiţi, cuibărită lîngă

mine: se ridica în capul oaselor, se aşeza iar, îşi acoperea părul cu broboada şi spunea, spunea, pînă adormeam de-a binelea:

— Şade el, Dumnezeu, pe un dîmb, în mijlocul cîmpiilor cereşti, pe jilţul lui de peruzea, sub teii de-argint. Teii ceia înfloresc cît ţine anul. Că raiul nu ştie nici ce-i iarna, nici ce-i toamna, şi-acolo florile nu se veştejesc, ci înfloresc fără istov, întru bucuria celor drepţi. Iar în jurul lui Dumnezeu roiesc cete de îngeri, ca fulgii de zăpadă, ca albinele, ori ca un stol de hulubi albi, şi se pogoară din cer pe pămînt, şi se-ntorc în cer, de-i povestesc lui Dumnezeu despre toate ale noastre, ale oamenilor. Printre ei se află şi îngerul tău, şi al meu, şi al bunicului — la fiecare i-a dat Dumnezeu cîte un înger, că e deopotrivă de bun cu toţi. Iar îngerul tău, de pildă, îi spune lui Dumnezeu: „Lexei, cică, a scos limba la bunică-sa!” — şi pe dată Dumnezeu dă poruncă: „Păi să-i tragă bătrînul o bătaie bună!” Şi uite-aşa îi dă fiecăruia ce i se cuvine: unuia durere, altuia bucurie. Şi tare frumos şi drept le mai potriveşte, că îngerii se veselesc, bat din aripi şi-i tot cîntă osanale: „Slavă Ţie, Dumnezeule, slavă Ţie!” Iar El, Drăguţul, le zîmbeşte cu bunătate, de parcă le-ar spune: „Haide, haide, ajunge!”

Aici, bunica zîmbeşte şi ea, clătinînd cu mulţumire din cap.

— Bunică, tu ai văzut toate astea cu ochii tăi?

— De văzut, nu le-am văzut, da’ ştiu! face ea pe gînduri.

Cînd vorbea de Dumnezeu, de rai şi îngeri, bunica părea mititică şi blîndă, faţa îi întinerea, iar ochii umezi te învăluiau într-o lumină caldă. În clipele acelea, eu îi luam în mîini coadele grele şi lucioase ca de mătase, mi le petreceam pe după gît şi ascultam cu luare-aminte, neclintit, poveştile ei fără de capăt, de care nu mă mai săturam.

— Omului nu-i e dat să-l vadă pe Dumnezeu, că orbeşte. Numai sfinţii se uită cît poftesc la el. Eu pe îngeri i-am văzut: ei i se arată omului cînd are cugetul curat. Eram într-o zi la biserică, la utrenie, şi ce crezi? În altar stăteau doi îngeri, ca două neguri străvezii: vedeai prin ei, şi erau luminoşi, luminoşi de tot, şi aveau aripile pînă-n pămînt, uşoare, ca de horbotă subţire. Umblau aşa în jurul pristolului, dîndu-i ajutor părintelui Ilia, bătrînelului; el îşi sălta în sus mîinile ostenite şi firave în ruga lui, şi ei îi sprijineau coatele. Era tare bătrîn, săracul, şi aproape orb, se izbea de toate cele... N-a mai trăit mult după aceea: curînd şi-a dat sfîrşitul. Eu cînd i-am văzut, am încremenit de fericire: mă durea şi inima de atîta bucurie, şi lacrimile îmi scăldau obrajii... Of, că bine mi-a mai fost atunci! Ehei, Leonka, sufleţelule, bine le-a mai rîn- duit Dumnezeu pe toate, şi-n cer, şi pe pămînt. Tare bine!

— Păi, la noi, oare-s toate bune?

— Toate-s bune, slavă Preasfintei Născătoare! rosti bunica, făcîndu-şi semnul crucii.

Asta mă cam nedumerea: îmi venea greu să cred că la noi în casă toate-s bune, ba, după mine, treaba mergea din ce în ce mai rău.

Într-o zi, trecînd pe lîngă uşa unchiului Mihail, am văzut cum tuşa Natalia, îmbrăcată toată în alb şi cu mîinile apăsate pe piept, alerga de colo-colo prin odaie, strigînd stăpînit, dar plină de groază:

— Doamne, ia-mă, strînge-mă la tine...

Ruga ei mi-era pe înţeles, după cum îl înţelegeam şi pe meşterul Grigori, cînd bombănea pe sub nas:

— Cînd oi orbi şi-oi porni prin lume cu mîna-ntinsă, pînă şi atunci o să-mi fie mai bine decît acum...

Doream să orbească mai repede: mă bătea gîndul să-l rog să mă ia drept călăuză şi să o pornim amîn- doi prin lume. I-am şi împărtăşit gîndul meu, iar meşterul, rîzînd în barbă, mi-a spus:

— Mda, straşnic, o să umblăm împreună şi eu o să vestesc în tot oraşul: băiatul e nepotul lui Vasili Ka- şirin, starostele breslei vopsitorilor... Nepot de la fiică-sa! O să iasă o poveste de toată frumuseţea...

Adesea vedeam cearcăne vineţii sub ochii pustiiţi ai tuşei Natalia şi buzele umflate pe faţa-i gălbejită. Am întrebat-o pe bunica:

— O bate unchiu Mihail?

Bunica a oftat din adîncul pieptului:

— O bate pe-ascuns, afurisitul! Bunicu-tău nu-i dă voie s-o bată şi el o bate-n timpul nopţii. El e rău, iar ea e o cîrpă.

Însufleţindu-se deodată, mi-a povestit:

— Ei, bătaia de-acuşi nu-i ca cea de odinioară: îţi arde bărbatul un pumn peste gură, ori peste ureche, te trage zdravăn de coade... Altădată să vezi cum era: te canonea ceasuri de-a rîndul. Bunicu-tău m-a bătut odată, de Paşti, de la liturghie şi pînă la căderea serii. Dădea pînă ostenea, stătea niţel să-şi tragă sufletul şi-o lua de la capăt. M-a bătut şi cu hăţurile, şi-n toate chipurile!

— Şi de ce te bătea?

— Nu mai ştiu! Altădată m-a bătut de m-a lăsat pe jumătate moartă şi pe urmă nu mi-a dat de mîncare cinci zile în şir. Abia am scăpat cu viaţă. Altădată, iar...

Povestea ei mă lăsa mut de uimire. bunica era de două ori mai voinică decît bunicul şi nu-mi venea să cred că putea să o bată aşa.

— Păi ce, e mai puternic decît tine?

— De puternic — nu-i mai puternic, da' e mai mare de ani şi apoi mi-e bărbat! O să dea socoteală pentru tot ce-mi face în faţa lui Dumnezeu! Că mie mi-e scris să rabd...

Îmi plăcea la fel de mult să o văd cum şterge icoanele de praf şi cum le curăţă odăjdiile. Icoanele erau bogat împodobite cu mărgăritare, bătute cu nestemate şi ferecate-n argint. Bunica lua cîte o icoană în mîinile ei iscusite, îi zîmbea şi, privind-o lung, rostea cu înduioşare:

— Ia te uită, ce chip drăgălaş!

Apoi îşi făcea semnul crucii şi o săruta.

— Te-a năpădit praful, te-a înnegrit fumegarea candelei, o, Maică făcătoare de minuni, bucurie făr-de istov! Ia te uită colea, Leonea, sufleţelule, ce lucrătură

meşteşugită: chipurile-s mici, mititele, da’ fieşte- care e migălit anume. Ştii cum îi zice icoanei ăsteia? Cele douăsprezece sărbători! În mijloc stă Maica Domnului Feodorovskaia, Preacuvioasa. Ceastălaltă e: Nu-plînge-Maică,-în-mormînt-văzîndu-mă...

Uneori, mi se părea că bunica se joacă de-a icoanele, bucuroasă şi plină de uitare de sine, cum se juca vară-mea, Katerina, cea slabă de minte, cu păpuşile ei. I se întîmpla bunicăi să vadă şi draci, fie în cete, fie răzleţi.

— Mergeam eu aşa, într-o noapte, în postul mare, pe lîngă casa lui Rudolf. Era o noapte cu lună, umedă... Şi ce să vezi? Călare pe creasta acoperişului, drept lîngă horn, şedea dumnealui, talpa-iadului... Capul încornorat şi-l ţinea plecat peste gura hornului şi tot adulmeca şi se fornăia. Şi era mare şi mătăhălos!... Şi tot adulmecînd aşa, dădea din coadă, tîrşind-o peste acoperiş. Eu am făcut peste el semnul crucii. „Să-nvie Domnul şi-i piară vrăjmaşii”, zic. Dracul a schelălăit încetişor şi-a venit de-a dura pe acoperiş pînă-n curte, şi-a pierit! Se vede treaba că alde Rudolf au avut bucate de frupt în ziua aceea, iar dumnealui adulmeca şi se bucura.

Rîdeam, închipuindu-mi-l pe necuratul rostogolin- du-se de pe acoperiş. Rîdea şi bunica, apoi îşi urma povestirea:

— Tare le mai plac ăstora şotiile! Se ţin de şotii mai dihai ca plozii! Într-o zi clăteam nişte rufe în odaia de scaldă şi numai bine s-a făcut miezul nopţii. Cînd, ce să vezi? Uşiţa de la sobă, buf, sare-n

lături, şi drăcuşorii vin claie peste grămadă pe podea, unul mai mărunţel ca altul: ba roşii, ba verzi, ba negri ca gîndacii... Dau să fug afară, hai — fugi dacă poţi! M-au prins în hora lor... Umpluseră odăiţa de n-aveai unde pune un pas. Mi se căţărau pe picioare, mă trăgeau de fustă, mă înghesuiseră de nici cruce nu puteam să-mi fac. Şi erau păroşi, moi şi calzi ca nişte pisoi, doar că se ţineau pe labele dindărăt... Se roteau, hlizindu-se, în jurul meu, le scăpărau dinţii mărunţi ca de şoricei şi le jucau ochii verzi în cap, în frunte li se desluşea mijirea coarnelor şi-aveau nişte codiţe ca de purcei! Dumnezeule mare! Am căzut jos fără simţire, păi cum crezi! Cînd mi-am venit în fire, lumînarea era pe sfîrşite, apa din albie se răcise, iar rufele spălate zăceau azvîrlite peste tot. Of! zic. Duce-v-aţi pe pustii locuri!...

Eu închid o clipă ochii şi văd cum de pe pietrele sure din gura sobei năvălesc şuvoi dihăniile mătăhă- loase şi pestriţe, cum podidesc odăiţa de scaldă, cum suflă-n lumînare şi cum scot a batjocură limbile lor roşii... Îmi vine să şi rîd, dar mă trec şi fiori de spaimă. Bunica clatină din cap, rămîne o clipă pe gînduri şi numai ce se însufleţeşte din nou, ca sub dogoarea unui foc lăuntric.

— Mi-a fost dat să-i văd pe cei afurisiţi! Tot într-o noapte de iarnă, pe viforniţă. Treceam prin viroaga lui Diukov, ştii tu, acolo unde ţi-am spus că Iakov şi Mihail au vrut să-l înece pe taică-tău într-o copcă. Ei, merg eu prin viroagă şi abia ajung pe fund, cînd deodată prinde a

şuiera şi a hăuli de te-asurzea! Mă uit, o troică trasă de nişte telegari ca pana corbului venea spre mine ca vîntul şi ca gîndul, iar pe capră, un drac voinic, cu tichie roşie-n cap. Mîna caii stînd în picioare şi trăgînd zdravăn de hăţurile făcute din lanţuri grele. Drum de sanie nu era pe acolo şi troica zbură drept în iaz, învăluită într-un nor de nea. Iar în sanie se lăfăiau alţi draci, şuierau, zbierau şi îşi fluturau de mama focului tichiile... Şi uite-aşa au trecut în zbor pe lîngă mine şapte troici în şir, taman ca pompierii, zău. Caii erau toţi ca pana corbului, dar nu erau cai, ci oameni din cei afurisiţi de taţii şi de mamele lor! Asemenea oameni slujesc pentru desfătarea diavolilor, ei îi înhamă la sănii şi la trăsuri şi-i mînă pe rupte în nopţile cînd au vreo petrecere. Şi eu pesemne c-am nimerit cînd aveau ei vreo nuntă de-a lor, drăcească...

Mi-era cu neputinţă să nu dau crezare spuselor bu- nicăi, într-atît de limpede şi de convingător povestea.

Dar mai frumos decît orice spunea bunica în stihuri despre Maica Domnului pornită să cerceteze durerile pămînteşti, cum a înduplecat-o ea pe cneaghina Enga- lîceova, căpetenie de tîlhari, să nu mai asuprească şi să nu mai jefuiască norodul rusesc... Spunea în stihuri despre Alexei, omul lui Dumnezeu, şi despre Ivan- oşteanul, spunea povestea preaînţeleptei Vasilisa, a lui Popa-Capră şi a unuia, finul lui Dumnezeu. Spunea istoria cumplită a Marfei, cîrmuitoarea Novgorodului, despre Baba Ustia,

căpetenia de tîlhari, despre Maria Egipteanca cea păcătoasă şi despre amarnica pătimire îndurată de maica unui tîlhar... Ştia cu duiumul la poveşti, legende şi stihuri.

Ea, care nu se temea nici de oameni, nici de bunicul, nici de draci şi nici de alte puteri necurate, murea de frica gîndacilor negri; pe care-i simţea de hăt departe. Uneori mă trezea în toiul nopţii şi-mi spunea în şoaptă:

— Aleoşa, drăguţă, simt foşgăiala unui gîndac, striveşte-l, pentru numele lui Dumnezeu!

Mahmur de somn, aprindeam lumînarea şi o porneam de-a buşilea pe duşumea în căutarea vrăjmaşului. Se întîmpla să nu-l găsesc îndată, ori să nu-l găsesc de loc.

— Nu-i nicăieri, spuneam, şi bunica, nemişcată, înfofolită în plapumă pînă peste cap, mă ruga stins:

— Ba este, ştiu eu! Rogu-te, mai caută-l! E aici, ştiu eu...

Într-adevăr, nu se înşela niciodată şi pînă la urmă dibuiam gîndacul pe undeva, departe de pat.

— L-ai strivit? Ei, slavă Domnului! Ţie, îţi mulţumesc!

Arunca plapuma din cap, ofta uşurată şi zîmbea.

Dacă nu dibuiam gîngania, nu era chip să mai închid ochii. O simţeam cum tresare din tot trupul la cel mai neînsemnat foşnet iscat în tăcerea adîncă a nopţii şi-i auzeam şoapta stinsă, după ce-şi ţinea multă vreme răsuflarea:

— E lîngă prag... a luat-o pe sub sipet...

— De unde atîta frică de gîndaci?

Bunica îmi răspundea cu vorbe pline de tîlc:

— Nu le pricep rostul, asta-i! Sînt negri şi forfotesc de colo colo. Dumnezeu i-a dat fiecărei gărgăriţe menirea ei, cîinele babei vesteşte că-i umezeală în casă, păduchele de lemn arată că-s pereţii murdari; de găseşti păduche pe tine e semn de boleşniţă. Care va să zică, toate şi-au rostul lor. Pe cînd gîndacii ăştia — cine-i ştie ce putere zace-n ei şi de ce ne-au fost trimişi?!

Într-o seară, pe cînd bunica stătea în genunchi şi-i povestea ca de obicei lui Dumnezeu cu inima deschisă toate cîte se petrecuseră, uşa se dădu de perete şi bunicul năvăli în odaie, strigînd răguşit:

— Nenorocire mare, maică! Arde!

— Ei, taci! făcu bunica, sărind în picioare, şi străbătură amîndoi într-un suflet odaia de oaspeţi, cufundată în beznă, tropotind greu cu cizmele.

— Evghenia, dă jos icoanele de pe perete! Natalia, tu îmbracă degrabă copiii! poruncea bunica răstit, în vreme ce bunicul icnea încetişor:

— Of-f-f!...

M-am repezit în bucătărie. Fereastra dinspre curte lucea ca de aur. Pe duşumea se prelingeau mereu pete galbene, luminoase. Unchiul Iakov, desculţ, se căznea să-şi pună cizmele, ţopăia de parcă petele acelea îi frigeau tălpile şi striga:

— Să ştiţi că Mişka a pus foc! A pus foc şi a şters-o, da!

— Tu ţine-ţi gura, cîine! îl ameninţă bunica, şi-l îmbrînci spre uşă de era cît pe ce să cadă în bot.

Prin geamurile oarbe de promoroacă se vedea cum arde acoperişul atelierului, în a cărui uşă căscată larg se învolburau limbi de foc. În liniştea nopţii fără vînt, florile focului, roşii, înfloreau fără pic de fum. Doar sus de tot tremura un nor întunecat, care însă nu ascundea vederii rîul de argint al Căii Laptelui. O lumină sîngerie scălda omătul din jur, pereţii acareturilor tremurau şi se legănau, de parcă şi acareturile năzuiau spre colţul de curte unde juca în voie pălălaia, turnînd dogoarea ei roşie în crăpăturile din pereţii atelierului şi ieşind apoi la iveală în chip de cuie roşii şi strîmbe. Peste scîndurile negre ale acoperişului uscat se răsuceau şerpi de aur, ca nişte pamblici sîngerii. Printre ele, hornul subţire de cărămidă pufăia stingher colaci de fum. Fîşîitul mătăsos al pojarului izbea în geamurile casei. Focul se înteţea. Sub strălucirea lui, atelierul semăna acum cu iconostasul bisericii şi mă ademenea cu o putere de neînfrînt.

Mi-am pus în cap un cojoc, mi-am vîrît picioarele în nişte cizme, la întîmplare, şi am ieşit în tindă, iar de acolo în prag, unde am rămas locului, orbit de jocul strălucitor al vîlvătăilor, asurzit de strigătele bunicului, ale lui Grigori, ale unchiului Iakov, de trosnetul focului, şi speriat de ce făcea bunica: ea îşi pusese un sac în cap, se înfăşurase într-o pătură şi fugea drept spre foc... Apoi pătrunse în mijlocul flăcărilor, strigînd:

— Calaicanul, proştilor! Calaicanul! O să sară-n aer...

— Grigori, ţine-o! urla bunicul. Ooh! s-a sfîrşit cu ea!

Bunica însă şi se arătase din flăcări. Fumega toată, scutura din cap şi umbla gheboşată, dar purta pe braţe damigeana cu calaican, de o vadră.

— Scoate calul din grajd, taică! hîrîi ea, înecîn- du-se de tuse. Şi luaţi odată pătura asta de pe mine! Ori nu vedeţi că ard?

Grigori îi smulse de pe umeri pătura care ardea mocnit, apoi se apucă să arunce cu lopata calupuri mari de zăpadă spre uşa atelierului, frîngîndu-se de şale, în vreme ce unchiul ţopăia cu toporul în mînă pe lîngă el. Bunicul alerga după bunica, azvîrlind cu zăpadă în ea. Bunica înfundă damigeana cu calaican în- tr-un troian, apoi se repezi la poartă, o deschise larg şi, făcînd o plecăciune adîncă în faţa lumii adunate acolo în goană, glăsui astfel:

— Vedeţi de hambar, oameni buni! Dacă ajunge focul la hambar şi la şura de fîn, arde şi avutul nostru, s-aprinde şi-al vostru. Spargeţi acoperişul cu topoarele! Aruncaţi fînul în grădină! Grigori, tu azvîrle zăpada mai de sus, că aşa nu faci nici o ispravă! Ia- kove, nu te mai foi aşa! Împarte oamenilor topoare şi lopeţi. Oameni buni, vecini dumneavoastră, daţi-i zor, daţi-i zor, şi Dumnezeu cu voi!

Icoana bunicăi te vrăjea la fel ca şi focul: înveş- mîntată în negru şi luminată de flăcările care parcă o fugăreau anume, ea alerga într-un suflet de ici-

colo, de-o vedeai peste tot, dădea porunci şi nimic nu-i scăpa...

Şarap năvăli din grajd, ridicîndu-se nărăvaş în două picioare şi aruncîndu-l cît colo pe bunicul. Vîlvătaia îl păli dintr-o dată peste ochi, răscolind luciri de sînge în ei. Calul se propti, fornăind, pe picioarele dinainte. Bunicul scăpă frîul din mînă şi sări într-o parte, stri- gînd:

— Ţine-l, maică!

În aceeaşi clipă, bunica se aruncă înaintea calului care se săltase în două picioare şi se opri aşa, cu braţele întinse cruce. Şarap necheză jalnic şi întinse botul spre ea, trăgînd cu coada ochiului la foc.

— N-ai teamă! îl linişti bunica cu vocea răguşită, bătîndu-l prietenos pe grumaz şi apucîndu-l de căpăstru. Gîndeşti că te-oi lăsa singur cu spaima ta, şoricelul meu?

Iar „şoricelul”, de trei ori cît bunica, o urmă spăşit spre poartă, fornăind şi cătînd la faţa ei poleită de lucirea focului.

Dădaca Evghenia scoase ceilalţi copii din casă, înfofoliţi de abia li se auzea gura.

— Vasili Vasilici, Lexei nu-i nicăieri...

— Hai, hai, du-te! o zori bunica, făcîndu-i semn să treacă, în vreme ce eu m-am ascuns sub scara de la intrare, ca dădaca să nu mă vadă şi să mă ia de acolo.

Acoperişul atelierului se prăbuşise. Doar căpriorii subţiri se desenau pe cerul nopţii, fumegînd şi strălucind de aurul jeraticului. În cuprinsul atelierului vuiau şi trosneau clipă de clipă vîlvătăi verzi, albastre şi roşii; snopi de foc se

prăvăleau afară, peste oamenii grămădiţi în faţa uriaşului pojar şi care se luptau să-l înăbuşe azvîrlind zăpadă cu lopeţile. Cazanele din atelier clocoteau cu furie la para focului; aburul şi fumul se ridicau laolaltă într-un nor des, umplînd curtea de mirosuri înţepătoare, care lăcrimau ochii. Am ieşit de sub scară şi-am nimerit drept în picioarele bunicăi.

— Pleacă! m-a alungat ea. Pleacă numaidecît, c-au să te strivească aici...

Un călăreţ intră în goană pe poartă. Purta pe cap o chivără de aramă cu creastă. Roibul lui împroşca spumă, iar el, ridicînd mîna cu biciuşca, urla cît îl ţinea gura, ameninţînd mulţimea:

— Împrăştiaţi-vă!

Îndată se auzi un clinchet vesel de zurgălăi — totul era frumos ca în zi de sărbătoare. Bunica mă îmbrînci spre tindă, strigîndu-mi răstit:

— Pleacă odată! Cu tine vorbesc, n-auzi?

Nu era chip să nu-i dai ascultare. M-am dus în bucătărie şi mi-am lipit nasul de geam, dar focul nu se mai vedea, din pricina mulţimii de oameni. Doar chivărele de aramă străluceau printre cuşmele negre şi şepcile căptuşite de iarnă.

Focul fu repede culcat la pămînt, strivit, călcat în picioare. Poliţia izbuti să împrăştie oamenii şi bunica se arătă şi ea în bucătărie.

— Care eşti? Tu-u? Nu dormi? Ţi-e frică? Nu-ţi fie frică, gata, s-a isprăvit!

Se aşeză lîngă mine şi rămase tăcută, legănîndu-se încetişor încoace şi încolo.

Îmi părea bine că s-a aşternut din nou noaptea cea neagră şi liniştită, dar îmi părea şi rău după foc.

Bunicul intră şi el în casă, se opri în prag şi întrebă:

— Maică?

— Ei?

— Ai niscaiva arsuri?

— Mai nimica!

Scăpărară un chibrit cu măciulie de fosfor şi flăcăruia-i albastră îi lumină faţa de dihor mînjită de funingine, găsi pe masă o lumînare, o aprinse şi se aşeză fără grabă lîngă bunica.

— Ai face bine să te speli, îl îmboldi bunica, neagră şi ea de funingine şi pătrunsă toată de un miros înţepător de fum.

Bunicul oftă:

— Tare milostiv mai e Dumnezeu cu tine: că multă minte îţi dă la o adică...

Apoi o mîngiie pe umeri şi adăugă, rînjind:

— Măcar că e pentru scurtă vreme, pentru un ceas, acolo, tot ţi-o dă!

Bunica zîmbi şi ea, dădu să zică ceva, dar bunicul se posomorî dintr-o dată:

— O să-l socotesc pe Grigori şi o să-l dau afară: a lui a fost vina. Munca nu mai e de el. Şi-apoi, şi-a trăit traiul! Tontul de Iaşka sade acolo, pe prag, şi plînge... Ai face bine să te duci să-i spui o vorbă...

Bunica se ridică şi plecă, ţinînd mîna în dreptul buzelor şi suflînd peste degetele-i arse. Bunicul se uită la mine si mă întrebă domol:

— Ai văzut focul chiar de la început? Ce zici de bunică-ta, ai? Şi cînd te gîndeşti

că e bătrînă acum... Cît mi-a încercat-o soarta, cîte a pătimit ea în viaţă!... Asta-i, măi băiete! Ehei, voi-i!

Se îndoi de şale si rămase tăcut multă vreme. Într-un tîrziu se ridică curăţă mucul lumînării cu degetele şi mă întrebă iar:

— Ţi-a fost frică?

— Nu.

— Foarte bine. Nici n-are de ce să-ţi fie...

Smucindu-şi cu năduf cămaşa de pe el, se duse în colţul unde era spălătorul şi acolo, în întuneric, trînti cu piciorul în podea şi spuse apăsat.

— Focul nu-i mare lucru: un fleac! În schimb, ăl de l-a lăsat să-şi facă mendrele trebuie bătut cu gîrba- ciul în piaţa oraşului, că ori e gogoman, ori... tîlhar. Uite-aşa, şi pe urmă n-o să mai vezi nicăieri foc! Ei, acum du-te la culcare... La ce mai stai?

M-am dus, dar în noaptea aceea n-am avut parte de somn. Abia m-am cuibărit în pat şi am sărit ca ars, la auzul unui urlet ce nu avea nimic omenesc. M-am repezit din nou în bucătărie. În mijlocul bucătăriei stătea în picioare bunicul, fără cămaşă, cu lumînarea în mînă. Flacăra lumînării juca, iar el hîrîia cu picioarele în loc şi striga răguşit:

— Maică, Iakov, ce-i asta? Ce s-a întîmplat?

Cît ai clipi, m-am furişat pe cuptor şi m-am pitit în ungheru-i întunecos. Casa se umplu din nou de forfotă, întocmai ca adineauri, la foc. Urletul acela răscolitor izbea în tavan, în pereţi, cadenţat ca un

val şi din ce ce în ce mai puternic. Unchiul Iakov şi bunicul alergau buimaci de colo-colo, iar bunica ţipa la ei, alungîndu-i nu ştiu unde. Grigori îndesa cuptorul cu lemne, stîrnind mare zgomot, umplea oalele cu apă, nu-şi mai găsea locul şi tot clătina din cap, aidoma cămilelor din Astrahan.

— Întîi şi-ntîi aprinde focul, porunci bunica.

Grigori se repezi să caute surcele după cuptor. Cotrobăind după ele, mă apucă de picior şi întrebă îngrijorat.

— Care eşti aici? Ptiu, m-ai speriat... Tot unde nu trebuie te nimereşti...

— Da’ ce se petrece la noi?

— Naşte tuşă-ta Natalia, mormăi Grigori nepăsător, sărind jos de pe cuptor.

Mi-am adus aminte că mama nu ţipa aşa cînd a fost să nască.

După ce rîndui oalele cu apă pe foc, Grigori se urcă şi el pe cuptor, lîngă mine, scoase din buzunar o lulea de pămînt şi mi-o arătă, zicînd:

— M-am apucat de fumat! Cică fumatul prieşte la ochi. Bunică-ta m-a sfătuit să trag tabac pe nas, dar eu socot că-i mai bine să-l trag în piept...

Şedea pe marginea cuptorului, cu picioarele spînzu- rate şi se uita la flacăra tremurătoare a lumînării. Urechea şi obrazul îi erau mînjite de funingine, iar prin cămaşa sfîşiată într-o parte i se vedeau coastele mari, ca nişte cercuri de butie. Una din sticlele ochelarilor, spartă, căzuse din ramă mai bine de jumătate. Prin ştirbitura aceea privea un ochi roşu

şi lăcrimos, ca o rană. Îndesind în lulea foi întregi de tutun, Grigori trăgea cu urechea la gemetele femeii în durerile facerii şi mormăia cuvinte fără şir, de parcă era beat:

— Bunica şi-a ars mîinile. Atunci cum s-o moşească? Tii, ce mai geme tuşa Natalia, auzi? Au uitat toţi de ea: durerile au apucat-o chiar cînd s-a pornit focul — de spaimă, pesemne... Ca să vezi ce greu aduci un suflet pe lume! Şi cînd te gîndeşti că nimeni nu-i dă cinstire muierii cum se cuvine! Tu să ştii de la mine: muierea trebuie cinstită! Mama, vreau să zic...

Eu moţăiam şi mă trezeam din vreme în vreme din pricina forfotei, a uşilor trîntite şi a strigătelor unchiului Mihail, care se îmbătase. Auzeam fără să vreau cuvinte ciudate:

— Trebuie deschise porţile împărăteşti...

— Daţi-i să bea untdelemn de candelă cu rom şi funingine, jumate pahar de untdelemn, jumate de rom şi o lingură mare de funingine...

Şi glasul unchiului Mihail care se ruga stăruitor.

— Lăsaţi-mă s-o văd...

Şedea pe duşumea, cu picioarele crăcănate şi scuipa drept înainte, buşindu-şi palmele de pămînt. Cuptorul se încinsese din cale-afară şi m-am dat jos, dar cînd să trec pe lîngă unchiul Mihail, el m-a apucat de picior şi am căzut, izbindu-mă la cap.

— Prostule! i-am spus.

Unchiul Mihail a sărit în picioare, m-a înşfăcat de jos şi, făcîndu-mi vînt, a început să zbiere:

— Îţi crăp capul de cuptor...

Cînd mi-am venit în fire, mă aflam în odaia de oaspeţi, în colţul cu icoane, pe genunchii bunicului, care mă legăna cu ochii aţintiţi în tavan, bolborosind:

— Toţi, toţi pîn-la unul purtăm vina...

Deasupra lui lucea lumina candelei; pe masa din mijloc ardea o lumînare, iar prin fereastră se şi furişa geana tulbure a dimineţii de iarnă.

Aplecîndu-se spre mine, bunicul mă întrebă:

— Ce te doare?

Toate cele mă dureau. Capul mi-era ud, trupul greu, dar nu-mi venea să vorbesc despre mine: totul în jur arăta ciudat de schimbat. Pe aproape toate scaunele şedeau oameni străini: un preot în odăjdii liliachii, un moşneguţ cărunt cu ochelari şi straie de militar, şi

mulţi alţii. Şedeau nemişcaţi, încremeniţi în aşteptare şi ascultau la plescăitul apei ce venea din odaia alăturată. Lipit de uşorul uşii, unchiul Iakov stătea drept ca ostaşii, cu mîinile la spate. Bunicul îi spuse:

— Ia-l de aici şi du-l la culcare...

Unchiul Iakov îmi făcu semn cu degetul şi o apucă înainte, spre odaia bunicăi, păşind în vîrful picioarelor. Cînd m-am urcat în pat, mi-a şoptit:

— S-a prăpădit tuşă-ta Natalia...

Nu m-am mirat: tuşa Natalia trăia de multă vreme fără să o vadă nimeni şi nu venea nici în bucătărie ca să stea la masă cu noi toţi.

— Da' bunica, unde-i?

— Acolo, a murmurat unchiul Iakov, arătînd nelămurit cu mîna, şi a plecat îndată, călcînd la fel de uşor cu picioarele-i desculţe.

Întins în pat, aruncam priviri furişe în jurul meu. Chipuri păroase, cărunte, fără ochi, stăteau lipite de geam şi se holbau la mine. În colţul de deasupra sipetului atîrna ca de obicei rochia bunicii — ştiam asta prea bine — dar acum mi se năzărea că acolo s-a pitit şi mă pîndeşte o fiinţă vie. Cu capul înfundat în pernă, trăgeam cu coada ochiului spre uşă. Îmi venea să sar din pat şi să o rup la fugă. Aerul era înăbuşitor, mă canonea un miros greu şi pătrunzător, care mă făcea să mă gîndesc la moartea lui Ţigănuş şi la sîngele ce şiroia pîraie pe podea. În cap, ori poate în inimă, simţeam cum creşte ceva, ca o boalfă... Tot ce văzusem în casa asta luneca prin mine ca un lung şir

de sănii pe uliţă, strivindu-mă, nimicindu-mă...

Deodată, uşa se deschise încet, încet de tot, şi în odaie intră, împleticindu-se, bunica. Închise uşurel uşa cu umărul, se rezemă de ea cu spatele şi, întinzînd mîinile spre flăcăruia albastră şi vioaie a candelei, se jelui încetişor, ca un copil:

— Of, mîinile, mînuşiţele mele... Că tare mă mai dor...

V

Către primăvară, cei doi unchi ai mei s-au despărţit. Iakov a rămas în oraş, Mihail s-a dus de cealaltă parte a rîului, iar bunicul şi-a cumpărat o casă mare, de piatră, plină de lucruri nemaivăzute pentru mine. Casa era pe strada Polevaia şi avea jos o cîrciumă, iar sus, în pod, o cămăruţă tare prietenoasă. Avea şi o grădină, care cobora într-o viroagă năpădită pe margini de un răchitiş golaş şi des ca ţepii unui arici.

— Ce de nuiele! mi-a spus bunicul, făcîndu-mi hoţeşte cu ochiul, pe cînd cerceta grădina şi eu îi ţineam tovărăşie pe potecile desfundate de topirea zăpezii. Ca mîine mă apuc să te-nvăţ carte şi atunci o să-mi trebuiască...

Casa era ticsită de chiriaşi. Numai la catul de sus bunicul a oprit o odaie mare penitru el şi pentru oaspeţi, bunica şi cu mine ne-am mutat în pod. Fereastra cămăruţei noastre dădea spre stradă şi, dacă te aplecai peste pervaz, vedeai beţivanii care ieşeau seara din cîrciumă şi o apucau împleticit pe uliţă, lălăind cît îi ţinea gura şi uneori venind în bot. Altă dată erau az- vîrliţi afară ca nişte saci, dar ei se ridicau şi se năpusteau iar spre uşa cîrciumii. Uşa se trîntea de perete, pocnea, gemea din ţîţîni... Apoi se încingea o bătaie straşnică. Eu mă uitam de sus la toate astea şi rîdeam.

De dimineaţă, bunicul pleca pe la atelierele celor doi feciori, ca să le dea o mînă de ajutor la închegarea

negustoriei. Se întorcea abia seara, ostenit, abătut şi supărat.

Bunica gătea, cosea, robotea prin grădină şi prin livadă, într-un cuvînt se învîrtea toată ziua ca un titirez uriaş, îmboldit de o nuia nevăzută, trăgea tabac pe nas, strănuta cu o vădită plăcere şi spunea, ştergîn- du-şi faţa asudată:

— Să trăieşti în vecii vecilor, preacinstită lume! Ei, Aleoşa, sufleţelule, uite c-avem şi noi parte de un trai liniştit! Slavă ţie, stăpînă cerească, acum toate-s bune şi frumoase!

Mie însă nu mi se părea că ducem un trai chiar atît de liniştit. Din zori şi pînă-n noapte, chiriaşele forfoteau fără odihnă prin casă şi prin curte, toată ziua ne venea pe cap cîte o vecină, toţi se grăbeau undeva şi veşnic întîrziau, se văitau, se pregăteau pentru cîte ceva şi strigau:

— Akulina Ivanovna!

Iar Akulina Ivanovna le zîmbea la toţi la fel de binevoitor şi îşi pleca urechea cu aceeaşi luare-aminte la rugăminţile lor. Îndesîndu-şi cu grijă tabac în nări cu degetul cel gros şi ştergîndu-şi apoi frumos nasul şi degetul cu o batistă cadrilată, mare şi roşie, spunea:

— Ca să scapi de păduchi, cucoană dragă, trebuie să te îmbăiezi mai des şi să faci abur de mentă. Dacă te-a năpădit cumva păduchele ăla de intră-n piele, ia o lingură mare din cea mai curată untură de gîscă, o linguriţă de sublimat şi trei picături de argint viu, pune-le pe toate într-o farfurioară, freacă-le de şapte ori cu un ciob de faianţă şi unge-te cu alifia

asta. Dacă le freci cu lingură de lemn, ori de os, argintul viu se pierde. Nu-i bună nici lingura de aramă şi nici de argint, că iese alifia vătămătoare.

Alteori cădea pe gînduri şi spunea sfătos:

— Dumneatale să te duci, maică, la Peciora, la schimnicul Asafie, că mie nu-mi stă în putere să-ţi dau răspuns la ce mă întrebi.

O chemau să moşească, să facă dreptate în certurile şi vrăjmăşiile dintre rubedenii, să doftoricească prunci. Spunea pe de rost „Visul Maicii Domnului” ca să-l înveţe de la ea şi alte femei şi să le poarte noroc, dădea sfaturi gospodăreşti:

— Castravetele îţi spune el singur cînd i-a venit vremea să-l pui la murat: cînd nu-ţi mai miroase a pămînt, ori a alte cele, atunci să-l rupi din vrej. Cvasul, ca să pişte la limbă şi să fie spumos, trebuie să-l înfurii oleacă: lui nu-i place dulcele, iar tu potriveş- te-l taman cum trebuie — cu o mînă de stafide, ori cu un praf de zahăr la o vadră. Laptele covăsit îl faci în mai multe chipuri: ca la Dunăre, ca în Hişpania, ori ca în Caucaz...

Cît era ziulica de mare mă ţineam scai de bunica, ba în grădină, ba în curte, ba pe la vecini, unde stătea ceasuri întregi, bînd ceai şi turuind fel şi fel de snoave. Eram parcă lipit de ea, şi în răstimpul acesta din viaţa mea nu cred să mai fi avut ochi şi pentru altceva afară de bătrînica asta vioaie, neobosită şi bună ca pîinea caldă.

Uneori se arăta în casă, pentru scurtă vreme, mama, mîndră şi aspră, se uita la toate cu ochii ei reci ca soarele de iarnă şi apoi se făcea nevăzută, fără să lase vreo amintire în urmă.

Într-o zi, am întrebat-o pe bunica:

— Tu eşti vrăjitoare?

— Ca să vezi ce-ţi dă prin cap! mi-a întors-o ea, zîmbind, dar a căzut pe gînduri şi după un timp a spus. Vrăjitoria nu-i de mine! Asta-i o ştiinţă grea şi eu una nici măcar buchea cărţii n-o pot desluşi. Bunicul, da! El e cărturar de frunte, da' pe mine uite că nu m-a învrednicit Maica Domnului.

Şi-mi dezvăluia un alt crîmpei din viaţa ei:

— Şi eu tot orfană am crescut. Maică-mea era singură pe lume, ba şi nevolnică pe deasupra: a speriat-o boierul pe cînd era încă fată tînără. De spaimă s-a aruncat noaptea pe fereastră, şi-a rupt coastele şi şi-a betegit umărul. Cu vremea i s-a uscat mîna dreaptă, adică tot ce e omului mai de trebuinţă pe lumea asta. Şi maică-mea fusese pînă atunci vestită în împletitul horbotelor. De cînd cu boala, boierii nu mai aveau nevoie de ea şi-au slobozit-o din iobăgie: trăieşte de azi înainte cum oi şti, i-au spus. Păi cum să trăieşti fără o mînă? Şi s-a dus femeia în lume cu mîna întinsă, cerînd milă şi pomană de pe la oameni. Pe atunci oamenii trăiau mai în belşug şi erau inimi mai miloase — vestiţii dulgheri şi meşteriţele în horbotă de la Balahna, tot oameni de soi! Şi uite-aşa umblam, maică-mea şi cu mine: iarna şi toamna

prin oraş, iar de cum îşi ridica Arhanghelul Gavril paloşul şi alunga iarna, chemînd primăvara să pună stăpînire pe pămînt, o porneam şi noi în lume, încotro vedeam cu ochii. Am fost şi pe la Murom, şi pe la Iurieveţ, şi pe Volga în sus, şi pe Oka cea domol curgătoare. Primăvara şi vara ţi-e mai mare dragul să baţi drumurile: pămîntul e prietenos şi iarba ca de mătase. Preasfînta Născătoare presăra cîmpul cu mii de flori — te îmbia bucuria şi zarea făr-de hotar! Măicuţa îşi mijea uneori ochii albaştri şi cînta un cîntec cu vocea ei subţire — pe cît de firavă, pe atît de răsunătoare — şi totul în preajmă încremenea, ascultînd-o fără să se clintească, şi parcă aţipea întreaga fire. Bine mai era să trăieşti din mila oamenilor! Cînd am împlinit nouă ani, măicuţa s-a ruşinat să mă mai poarte cu ea la cerut şi s-a aciuat la Balahna. Ea bătea străzile şi cerea pe la casele oamenilor, iar în zilele de sărbătoare în pridvorul bisericii. Eu şedeam acasă şi învăţam să împletesc horbote: îmi dădeam toată silinţa, dornică s-o ajut cît mai curînd pe măicuţa. Cînd greşeam, plîngeam cu lacrimi amare. Dar după doi ani şi ceva, ce crezi, împleteam de mi s-a dus vestea în tot oraşul. Cum avea trebuinţă careva de un lucru mai de soi, la noi venea: hai, Akulina, ia dă drumul la ciocănele! Tare mă mai bucuram! Era ca o sărbătoare pentru mine! Se-nţelege, nu atît meşteşugul meu făcea parale, cît îndrumările măicuţei. Măcar că n-avea decît o singură mînă şi că nu putea să muncească, se pricepea să arate, să te

înveţe. Şi un îndrumător priceput e mai de preţ decît zece care trudesc! Ei, şi mi-am luat nasul la purtare: „Măicuţă, zic, nu mai umbla pe la uşile oamenilor! O să te ţin eu, din munca mea!” Ea mi-a întors vorba: „Tu stai la locul tău, zice. Trebuie să-ţi punem deoparte de zestre!” Şi n-a trecut mult şi mi-a ieşit în cale şi bunică-tău. Era un flăcău cu vază: n-avea decît douăzeci şi doi de ani şi era vătaf de edecari! Mă ochise maică-sa! vedea că-s muncitoare, fată de cerşetoare, ce şi-a zis? Că o să fiu supusă, ascultătoare,.. Ea era covrigărească şi-avea un suflet hain... Ei, Dumnezeu s-o ierte! La ce să mai vorbim de cei haini? Îi vede el, bunul Dumnezeu, şi
singur, iar dracii îi au la inimă!

Şi bunica rîdea din toată inima, nasul îi tremura caraghios din cale-afară, iar în ochi îi pîlpîia o lumină îngîndurată, care mă dezmierda şi-mi desluşea toate cele şi mai limpede încă decît vorbele ei.

Mi-aduc aminte de o seară molcomă. Beam ceai cu bunica în odaie la bunicul. Bunicul era bolnav. Şedea în pat, fără cămaşă, cu un ştergar lung petrecut peste umeri, se ştergea mereu de sudoarea ce-i şiroia din belşug pe faţă şi răsufla greu, şuierător. Ochii lui verzi erau tulburi, faţa buhăită, urechile-i mici şi ascuţite ardeau ca focul. Cînd se întindea după ceaşca de ceai, mîna îi tremura jalnic, era blînd şi supus de parcă nici nu mai era el:

— Zahăr nu vrei să-mi dai? o întreba pe bunica, cu vorba unui copil răzgîiat, şi bunica îi răspundea blajin, dar hotărît:

— Bea-l cu miere! Îţi face bine!

Inecîndu-se şi gîfîind, bunicul înghiţea zorit ceaiul şi mormăia:

— Vezi să nu mor cumva!

— Las' că văd. N-ai să mori!

— Hm! Dacă mor acum, se cheamă că nici n-am trăit: praful o să se aleagă de toate.

— Nu mai vorbi atîta! Stai liniştit!

Bunicul rămase tăcut o bucată de vreme, molfăin- du-şi buzele arse, dar deodată tresări, de parcă l-ar fi împuns un ac şi se apucă să gîndească cu glas tare:

— Pe Iaşka şi pe Mişka ar trebui să-i însurăm! Şi încă fără zăbavă. Poate că nevestele cele noi şi copiii ce-or să vină au să-i mai adune de pe drumuri! Ce zici?

Şi-i înşiră pe toţi din oraş care aveau fete de măritat. Bunica tăcea şi bea ceai, o ceaşcă după alta. Eu şedeam la fereastră şi priveam cum se stinge văpaia amurgului peste oraş, aurind ferestrele caselor. Bunicul nu-mi dădea voie să ies în curte şi în grădină, drept pedeapsă pentru nu mai ştiu ce şotie.

În grădină, cărăbuşii bîzîiau în jurul mestecenilor, prin vecini bocănea un dulgher şi un tocilar ascuţea cuţite. În viroaga din fundul grădinii se jucau copiii cu mare larmă, ascunzîndu-se prin tufişuri. Tare m-aş mai fi dus şi eu afară! Tristeţea amurgului mi se strecura pe nesimţite în suflet.

Din senin, bunicul scoase la iveală o cărticică nou- nouţă, o plesni cu zgomot de palmă şi mă chemă înviorat:

— Ia pofteşte mătăluţă încoace! Şezi colea, cal- mucule. Uite, vezi tu buchea asta? Asta-i: ***„az”.*** Spune şi tu: ***„az”! „Buche”! „Vedi”!*** Ei, asta ce-i?

— ***„Buche”!***

— Ai nimerit-o! Da’ asta?

— ***„Vedi”!***

— Nici pomeneală! E ***„az”!*** Hai mai departe. ***„gla- goli”, „dobro”, „iest”.*** Ei, asta ce-i?

— ***„Dobro”!***

— Bravo! Da’ asta?

— ***„Glagoli”!***

— Bun!

— Da’ asta?

— ***„Az”!***

Bunica îmi sărea degrabă în ajutor:

— Mai bine ai sta liniştit în pat, taică...

— Tu taci şi dă-mi pace! Asta-mi prieşte, fiindcă altminteri mă doboară gîndurile! Zi-i mai departe, Lexei!

Mă cuprindea pe după gît cu braţul lui fierbinte şi umed de năduşeală şi aşa, peste umărul meu, împungea cu degetul cîte o buche, ţinîndu-mi cartea sub nas. Mirosea a oţet, a sudoare şi a ceapă coaptă de mi se tăia răsuflarea.

Bunicul se mînia, icnea şi-mi striga în ureche:

— ***„Zemlia”! „Liudi”!***

Cuvintele mi-erau cunoscute, dar semnele slavo- neşti nu se potriveau cu înţelesul lor: buchea ***„z”,*** de la ***„zemlia”,*** semăna cu un vierme, iar ***„g”,*** de la ***„gla- goli”,*** cu meşterul Grigori cel adus de

spate, buchea ***„ia”*** semăna cu noi doi, cu mine şi cu bunica, iar bunicul avea ceva din toate buchile laolaltă. Aşa m-a purtat multă vreme prin tot alfabetul, întrebîndu-mă buchiile ba la rînd, ba pe sărite, de mă molipsise şi pe mine cu atîta înverşunare. Năduşeam şi eu şi strigam cît mă ţinea gura. Asta-l făcea pe bunicul să rîdă, du- cîndu-şi mîinile la piept, tuşea, mototolea cartea în mîini şi hîrîia:

— Ia te uită la el, maică! Parcă-i un mînz nărăvaş, nu alta! Ce ţipi aşa, măi pacoste de Astrahan, ai?

— Matale ţipi, nu eu...

Mă înveselea grozav să mă uit la ei: bunica, cu coatele pe masă şi cu obrazul sprijinit în pumn, ne privea pe amîndoi şi spunea, rîzînd domol:

— Mai potoliţi-vă, c-o să vă doară pieptul!

Bunicul mă lămurea prietenos:

— Eu ţip că-s bolnav. Da’ tu?

Şi se întorcea spre bunica, scuturîndu-şi capul năduşit:

— Răposata Natalia păcătuia, zău aşa, cînd spunea de el că n-are ţinere de minte! Slavă Domnului, are mai dihai ca un cal! Hai, zi-i înainte, cîrnule!

În cele din urmă, mă împinse în joacă de pe pat.

— Ei, destul. Na, ţine cartea. Mîine să-mi spui buchiile ca pe apă şi-ţi dau o para...

Cînd am întins mîna după carte, m-a strîns din nou lîngă el şi mi-a spus, posomorîndu-se:

— Te lasă maică-ta singur pe lumea asta, frăţioare!

Bunica s-a burzuluit numaidecît:

— De ce vorbeşti aşa, taică?

— N-aş vorbi, durerea mă îmboldeşte... Ehei, o fată ca ea s-o apuce razna...

Apoi m-a împins de lîngă el:

— Hai, du-te pe afară! Vezi să nu te prind pe stradă! Numai în curte şi în grădină ai voie!

Taman în grădină aveam şi eu treabă: de cum mă arătam sus, pe dîmb, băieţii din viroagă mă ocheau cu pietre, iar eu le răspundeam bucuros la fel.

— Iacătă-l pe Bîr! izbucneau strigăte de îndată ce mă vedeau, şi se înarmau cu toţii în grabă. Pe el, fraţilor!

Habar n-aveam ce înseamnă „Bîr” şi porecla asta nu mă supăra cîtuşi de puţin. În schimb, îmi plăcea să mă apăr singur împotriva tuturor şi săream în sus de bucurie cînd vreo piatră de-a mea, aruncată cu dibăcie, punea pe cîte un duşman al meu pe fugă şi-l făcea să se pitească într-un tufiş. Bătăliile noastre nu aveau pic de ură în ele şi aproape de fiece dată se sfîrşeau cu bine.

Cît despre învăţătură, deprindeam uşor buchiile. Bunicul mă privea cu tot mai multă bunăvoinţă şi mă bătea tot mai rar, deşi după mine unul ar fi trebuit să o facă mai des ca înainte: pe măsură ce creşteam, îi călcam tot mai vîrtos legiuirile şi poruncile. Dar bunicul se mulţumea să mă certe şi să mă ameninţe, ridica mîna, fără să mă lovească.

Într-o bună zi, mi s-a năzărit că înainte vreme mă bătea pesemne degeaba şi i-am spus asta şi lui.

Bunicul mi-a dat un bobîrnac uşor în bărbie, săltîn- du-mi capul, şi m-a întrebat tărăgănat, clipind mărunţel:

— Cu-um?

Şi a început să chicotească:

— Ia te uită, păgînul! Şi zi, tu ştii mai bine cînd trebuie omul să te bată, ai?! Cine să ştie asta în afară de mine? Piei din ochii mei!

După o clipă, mi-a pus mîna pe umăr şi, privindu-mă scrutător în ochi, m-a iscodit:

— Ia zi, tu eşti vreun viclean, ori ce-ai în guşă şi-n căpuşă?

— Nu ştiu...

— Nu ştii? Atunci, să-ţi spun eu. Fii viclean, aşa-i mai bine. Că omul cu inima deschisă trece ca şi cum ar fi prost. Pricepi? Oaia nu-i nici ea vicleană. Să-ţi intre bine în cap! Hai, du-te la joacă!

N-a trecut mult şi buchiseam din Psaltire, mai opin- tindu-mă încă ici şi colo. De obicei, asta se întîmpla seara, după ceai, şi de fiece dată trebuia să citesc un psalm.

— ***Buche, Liudi-az... Jivete-te-ije...*** Fericit bărbatul... silabiseam eu, urmărind buchile cu vărguţa de mi se făcea lehamite, drept care mai întrebam:

— Nu-i cumva vorba de unchiul Iakov?

— Cînd ţi-oi da una peste ceafă, vezi tu numai- decît cine-i fericit! fornăia bunicul supărat, dar simţeam că se burzuluieşte numai aşa, din obişnuinţă, ca să nu strice buna-rînduială.

Şi aproape că nu greşeam cu nimic: după o clipă, bunicul parcă uita şi mormăia pentru el.

— Mda! După cum îi zice din gură şi din ghitară e curat regele David, dar după fapte e ca şarpele din Abessalom! Pe cît de iscusit la cîntec, pe atît de flecar. Numai gura de el... Ehei, voi-i-i! „Şi umblă, ju- cînd şi-azvîrlind din picioare”... Păi oare departe ajungi umblînd aşa? Eu atîta întreb!

Stăteam din citit şi ascultam, privind la faţa lui încruntată şi umbrită de griji. Cu ochii mijiţi, bunicul căta undeva, dincolo de mine, cu o uitătură plină de tristeţe şi căldură. În asemenea clipe ştiam că aspri- mea-i obişnuită i se topeşte în suflet. Bătea darabana cu degetele subţiri în masă, unghiile lui negre de vopsea străluceau, iar sprîncenele-i roşcate nu-şi mai aflau astîmpăr.

— Bunicule!

— Ei?!

— Povesteşte-mi ceva.

— Mai bine vezi de buchile celea, puturosule! mă dojenea bunicul, trezindu-se parcă din somn şi frecîn- du-se la ochi. Tînjeşti după poveşti, Psaltirea n-o ai la inimă...

Eu însă bănuiam că şi bunicul îndrăgeşte poveştile mai mult decît Psaltirea. Psaltirea o ştia pe de rost aproape toată. După o juruială făcută lui Dumnezeu, în fiecare seară, înainte de culcare citea din Psaltire. Citea cu glas răzbit şi cîntat, aşa cum citesc dascălii ceaslovul în strană.

Cum nu-l slăbeam cu rugăminţile mele, bunicul se muia de tot şi-mi făcea pe plac în cele din urmă.

— Bine, bine! Psaltirea o să rămînă cu tine, pe cînd eu nu mai am mult şi mă duc înaintea lui Dumnezeu, la judecata lui!

Se lăsa în voie pe speteaza jilţului vechi, învelită în cusături colorate de lînă, ridica ochii, rămînînd cu ei aţintiţi în tavan şi, domol, dus pe gînduri, începea să spună despre vremurile de odinioară şi despre tă- tîne-său.

— Odată au venit tîlharii să-l calce pe negustorul Zaev din Balahna. Tătînele lui bunicul a dat fuga în clopotniţă şi a tras clopotul, vestind primejdia. Tîlharii l-au ajuns din urmă, l-au ciopîrţit cu săbiile şi l-au azvîrlit de sus, din clopotniţă... Eu eram mititel pe-a- tunci. N-am văzut cu ochii mei şi nici nu-mi aduc aminte de întîmplarea asta... Tot ce ţin minte porneşte de la franţuji încoace, adică din anul una mie optsute doişpce, cînd taman împlinisem şi eu doişpce ani... Pe atunci au fost aduşi la noi, la Balahna, vreo treizeci de prinşi de război, toţi nişte sfrijiţi negricioşi, îmbrăcaţi ca vai de lume, mai rău decît cerşetorii. Tremurau de frig, ba unii erau degeraţi, aproape că nici nu se ţineau pe picioare. Oamenii de pe la noi au sărit să-i omoare-n bătăi, însă ostaşii din pază nu i-au lăsat şi i-au făcut să se împrăştie pe la casele lor. Pe urmă, cu timpul, ne-am deprins cu ei. Franţujii ăştia sînt oameni pricepuţi şi îndemînatici, ba chiar veseli din fire. Uneori se apucau să cînte... Din Nijni

veneau boieri cu troicile să-i vadă. Cîte unii îi sudălmeau şi-i ameninţau cu pumnul, dar alţii le vorbeau cu frumosul în graiul lor, le dădeau bani şi ţoale călduroase... A fost un boier bătrîn care şi-a ascuns faţa-n mîini şi a izbucnit în plîns: tîlharul de Bonapart, zice, i-a dus la pierzanie pe toţi franţujii! Ca să vezi: era rus, boier, dar avea suflet bun. I-a fost milă şi de neamul ăsta străin...

Rămînea tăcut o bucată de vreme, cu ochii închişi, îşi netezea părul cu palmele şi povestea mai departe, trezind cu grijă depărtarea trecutului:

— Era iarnă, viforniţa troienea străzile, gerul strîn- gea în chingi casele oamenilor, iar ei, franţujii, veneau alergînd pînă sub ferestrele noastre, la maică-mea. Maica era covrigărească, cocea şi vindea colaci. Franţujii băteau în geam şi-o strigau, ţopăind de frig: cereau colaci. Maica nu-i lăsa în casă, le întindea cîte un colac pe fereastră. Franţuzul lua colacul şi-l vîra în sîn. Colacul frigea, abia scos din cuptor şi ei îl vîrau în sîn, drept lîngă inimă: nici nu ştiu cum de-i răbdau dogoarea! Mulţi s-au prăpădit din pricina gerului, că vezi, ei sînt de prin părţi mai calde şi nu-s învăţaţi. Doi s-au aciuiat şi la noi, în baia din fundul grădinii: un ofiţer cu vistavoiul lui, pe nume Miron. Ofiţerul era unul înalt şi slab, numai piele şi os, şi umbla cu o şubă de muiere de-i ajungea numai pîn-la genunchi. Om tare blînd din fire, da' beţivan! Mămuca făcea pe ascuns bere şi o vindea, iar el cumpăra, se îmbăta şi ţin-te cîntat. O rupea oleacă şi-n vorba

noastră şi numai ce-l auzeai că boscorodeşte: La voi ţara nu alb, negru este, rău! Grăia pocit franţuzul, da’ de priceput puteai să-l pricepi şi era adevărat ce spunea: că aspre mai sînt ţinuturile noastre din sus. Mai încoace, pe Volga, e mai cald, iar dincolo de Caspica cică nici nu s-a pomenit ninsoare. Păi să crezi, aşa e, doar nici în Evanghelie, nici în Vieţile sfinţilor şi nici în Psaltire nu se pomeneşte de zăpezi şi de iarnă... Iară locurile pe unde-a trăit Christos taman acolo sînt... Las’ că isprăvim noi cu Psaltirea şi ne-apucăm de citit Evanghelia.

Tăcea din nou, ca şi cînd ar fi aţipit, cu gîndurile rătăcind cine ştie pe unde, cu ochii aţintiţi cruciş spre fereastră, şi toată făptura lui părea mică şi ghimpoşată.

— Şi mai departe? îi aminteam încetişor.

— Care va să zică, tresărea bunicul, vorbeam de franţuji! Sînt şi ei oameni, la fel ca şi noi, păcătoşii! Uneori îi strigau mamei: ***madam, madam!*** Adică, jupîneasă, cucoană, pe limba lor! Şi cucoana de maică-mea căra în spinare saci de făină de cîte cinci puduri fiecare! Avea o putere cum nu prea vezi la muieri. Pînă la douăzeci de ani m-a tras zdravăn de chică. Şi eu, la douăzeci de ani, eram un flăcău ţeapăn! Miron, vistavoiul, se dădea în vînt după cai: umbla prin curţile oamenilor şi se ruga să-l lase să ţesale un cal. La început, oamenii se codeau, cică să nu le vatăme caii, că de, era duşman! În schimb, mai tîrziu veneau chiar ei să-l

cheme: haide, Miroane! Miron rîdea în barbă, punea capul în piept şi o pornea ca un tăuraş. Era roşcovan, pot zice roşu ca focul, cu nasul mare şi buzele groase. Se pricepea la îngrijit şi tămăduit caii ca nimeni altul. Mai tîrziu s-a şi făcut doftor de cai aici, la Nijni, da' pînă la urmă s-a scrîntit şi l-au bătut pompierii de l-au omorît. Cestălalt, ofiţerul, a dat în oftică şi în ziua de Sîn Nicolae de primăvară s-a stins pe nesimţite. Cum şedea, dus pe gînduri, la fereastră, aşa s-a şi stins, cu capul scos afară, la aer, la libertate... Mi-a fost milă de el, l-am şi plîns pe furiş. Era tare duios. Mă lua încetişor de ureche şi-mi vorbea mîngîios pe limba lui. Nu pricepeam ce spune, da' simţeam că de bine spune. Blîndeţea oamenilor nu găseşti s-o cumperi în piaţă! Într-o vreme s-a apucat chiar să mă înveţe vorbe de-ale lor, da' mama n-a îngăduit una ca asta. M-a dus şi la popă să-mi citească şi popa i-a poruncit să-mi tragă o bătaie zdravănă, ba a făcut şi o jalbă împotriva franţuzului. Pe atunci, frăţioare, erau obiceiuri aspre, nu glumă. Tu ai scăpat de ele, au îndurat alţii destulă obidă pentru tine. Să-ţi intre bine în cap! Uite, eu, de pildă! De-ai şti cîte am pătimit...

Afară se întunecase... În pîcla înserării care se furişa în odaie, făptura bunicului creştea într-un chip ciudat şi ochii îi luceau ca la motani. Despre tot şi toate, bunicul glăsuia cu fereală, încet, dus pe gînduri, dar cum venea vorba de el, se aprindea, începea cu turuiala şi laudele. Nu-mi plăcea cînd vorbea de el. Nu-mi plăcea nici atîta pisălogeală:

— Să-ţi intre bine în cap! Să nu uiţi!

Multe din cele ce-mi povestea bunicul n-aş fi vrut să-mi rămînă în cap, dar ele mi se înfigeau ca un ghimpe în minte şi fără porunca lui. Bunicul nu spunea niciodată poveşti, ci numai întîmplări adevărate, şi am băgat de seamă că nu-i plăceau întrebările. Tocmai de aceea stăruiam:

— Spune, bunicule, cine-s mai buni, franţujii sau ruşii?

— De unde să ştiu? Că doar nu i-am văzut pe franţuji la ei acasă, mormăia bunicul şi adăuga supărat. La el în vizuină şi dihorul e bun...

— Da' ruşii sînt buni?

— Unu-i bun, altul nu! În vremea iobăgiei erau mai buni: trecuţi prin ciur şi prin dîrmon. Acum, că-s toţi slobozi, nici n-ai ce alege. Boierii, ce-i drept, se ştiu cîinoşi la suflet, în schimb au minte multă. Nu spun asta de toţi, fără alegere, da' cînd se nimereşte careva de soi, ţi-e mai mare dragul! Cîte unul, aşa boier cum se află, e prost ca tolba care poartă orice îndesi în- tr-însa. Numai coaja de el! Şi multe coji dintr-astea avem pe la noi. Te uiţi şi zici că-i om şi, cînd îl cercetezi mai de aproape, vezi că numai coaja-i de el. Miezul e putred tot. Bine-ar fi să ne înveţe şi pe noi carte, să ne ascută şi nouă mintea... Atîta doar că nici tocilari n-avem ca lumea...

— Ruşii sînt puternici?

— Sînt unii puternici, da' nu în putere stă totul. În dibăcie! Poţi să ai putere cîtă vrei şi tot calu-i mai tare!

— De ce-au venit franţujii cu război peste noi?

— Războaiele, frate, sînt treaba împăraţilor. Nu stau la mintea noastră!

L-am întrebat de Bonaparte şi răspunsul bunicului mi s-a întipărit adînc în minte:

— A fost un om cutezător. A vrut să supună toată lumea şi după aia toţi să trăiască la fel: nu tu boier, nu tu dregător, ci uite-aşa! Să trăiască toţi fără împărţeală pe tagme! Doar numele să-i deosebească pe fiecare, iar drepturile să le aibă la fel şi credinţa aşij- derea. Mare prostie, zău: numai racii nu se deosebesc între ei, altminteri pînă şi peştii sînt feluriţi: nisetrul nu-i pereche cu somnul şi cega nu-i pe potriva scrumbiei. Am avut şi noi Bonaparţi dintr-ăştia. Razin Ste- pan Timofeevici, Pugaciov Emelian Ivanovici... Ei, despre ei o să-ţi povestesc altă dată...

Uneori mă cerceta îndelung, în tăcere, cu nişte ochi rotunzi, de parcă atunci mă vedea pentru întîiaşi dată şi eu nu mă simţeam de loc în apele mele.

Şi nu-mi vorbea niciodată nici despre taică-meu şi nici despre maică-mea.

De multe ori, cînd vorbeam aşa cu bunicul, venea şi bunica, se aşeza încet în colţul ei, rămînea multă vreme tăcută, fără să o vedem noi şi deodată întreba cu vocea ei blîndă, învăluitoare:

— Mai ţii minte, taică, ce frumos a fost cînd ne-am dus amîndoi să ne închinăm la Murom? În ce an a fost asta?

Bunicul stătea puţin să se gîndească şi răspundea amănunţit, cum avea obiceiul:

— Chiar anul nu ştiu să-ţi spun, da' ştiu că era înainte de holeră, în anul cînd îi prindeau prin păduri pe cei din Oloneţ.

— Adevărat, zău! Ştiu că le duceam şi frica...

— Păi vezi!

Am întrebat cine erau cei doi Oloneţ? Şi de ce fugeau în pădure? Bunicul m-a lămurit, cam în silă:

— Ăştia din Oloneţ erau oameni ca toţi oamenii şi de fugit fugeau din slujbele de la stat, din fabrici şi de pe la alte munci.

— Şi cum îi prindeau?

— Cum? Păi aşa cum se joacă băieţii: unii fug, alţii îi caută şi-i prind. Cînd îi prindeau, îi băteau cu biciul şi cu vergile. Unora le rupeau nările, pe alţii îi în-semnau cu fierul roş în frunte, ca să se ştie precum că au fost pedepsiţi.

— De ce?

— De ce, de ne ce... asta-i treabă cam încurcată. Nu prea e limpede care-i vinovatul: ăl de fuge, ori ăl de-l prinde... Nu stă la mintea noastră...

— Mai ţii minte, taică, glăsuia iar bunica, după focul cel mare...

Bunicul, căruia îi plăceau rînduiala şi limpezimea în toate, întreba răstit:

— Care dintre ele?

Ori de cîte ori se afundau aşa în trecut, uitau de mine. Glasurile şi vorba lor răsunau domol, într-o înfrăţire deplină, încît uneori mi se părea că nici nu vorbesc, ci cîntă un cîntec trist despre boli şi pojaruri, despre oameni bătuţi şi morţi năprasnice, despre înşelătorii pline

de îndemînare, despre săraci cu duhul şi boieri haini.

— Mult am mai trăit şi multe am mai văzut în vremea noastră, mormăia încet bunicul.

— Păi ce, n-am trăit bine? sărea bunica. Adu-ţi aminte ce mîndră primăvară am avut în anul cînd am născut-o pe Varia!

— Adică, în patruzeci şi opt, în toiul războiului din Ungaria. Pe cumătrul Tihon l-au luat la oaste chiar a doua zi după cumetrie...

— Şi s-a prăpădit! ofta bunica.

— Da, s-a prăpădit! Numai că din anul cela s-a revărsat peste casa noastră binecuvîntarea Domnului, aşa cum se revarsă apa în vremea plutăritului. Ehei, Varvara, Varvara!...

— Lasă asta, taică...

Bunicul se încrunta, se supăra:

— De ce să las? N-am avut parte de copii buni, oricum ar fi să-i iei. Unde s-or fi irosit lerul şi vlaga noastră, hai? Ziceam că le adunăm frumuşel pe toate într-un paner, şi cînd colo, Domnul ne-a pus în braţe un ciur ca vai de lume...

Sărea în picioare pe negîndite şi începea să alerge prin încăpere ca gonit din urmă, icnind cu năduf, ocă- rîndu-şi copiii şi ameninţînd-o pe bunica cu pumnul lui mic şi vînos:

— Numai tu le-ai dat apă la moară tîlharilor! Numai tu, hîrcă!

Cuprins de o tulburare amară, care-l făcea să lăcrămeze şi să se jeluie, bunicul se repezea în colţul cu icoanele şi se tînguia, dogindu-şi sub pumni pieptul supt:

— Cu ce ţi-am greşit, Doamne, mai mult decît alţii? De ce m-ai pedepsit aşa?

Şi tremura tot, iar ochii lui lăcrămaţi scăpărau scîntei de obidă şi mînie.

Bunica, în colţul ei întunecos, se închina în tăcere, apoi se apropia încet şi căuta să-l îmbuneze:

— La ce te-i fi lăsînd pradă amărăciunii? Ştie el, Dumnezeu, ce face! Ce, parcă alţii au copii mai buni? Peste tot un'te uiţi, taică, vezi numai certuri, duşmănie, deşertăciune. Peste tot părinţii îşi spală păcatele-n lacrimi. Crezi că numai tu?

Uneori, vorbele ei îl potoleau. Tăcut şi istovit, bunicul se trîntea pe pat, iar bunica şi cu mine ne furişam afară pe uşă şi ne urcam în cămăruţa noastră din pod.

Într-una din zile, cînd bunica s-a apropiat de el cu vorbele ei blajine, bunicul s-a răsucit pe călcîie şi i-a repezit cu toată puterea un pumn în obraz. Bunica s-a tras înapoi, clătinîndu-se pe picioare, şi-a stăpînit slăbiciunea, ducînd mîna la gură şi a rostit liniştit, fără să ridice glasul:

— Că prost mai eşti!

Şi i-a scuipat la picioare o gură de sînge. Bunicul a scos un urlet prelung de fiară şi a răcnit, ridicînd braţele în sus:

— Ieşi, că te omor!

— Prostule! a mai spus o dată bunica, păşind peste prag. Bunicul s-a repezit după ea, dar ea a ieşit fără să se zorească şi i-a trîntit uşa în nas.

— Hîrcă bătrînă! şuieră el, roşu de mînie ca un tăciune aprins, ţinîndu-se cu mîinile de uşorul uşii şi zgîriind lemnul cu unghiile.

Eu şedeam pe cuptor, mai mult mort decît viu, fără să-mi cred ochilor: era pentru întîia oară cînd o lovea pe bunica de faţă cu mine. Asta îmi făcea silă, mă apăsa şi-mi dezvăluia o nouă latură a firii lui, cu care nu mă puteam împăca şi care parcă mă strivea. Iar el încremenise cu mîinile încleştate de uşor, şi cu fiece clipă se făcea tot mai pămîntiu la faţă şi trupul i se închircea tot mai mult. Apoi s-a repezit deodată în mijlocul odăii, s-a aruncat în genunchi, cît pe ce să vină cu capul de podea, de abia s-a ferit proptind mîna înainte, s-a îndreptat numaidecît de spate şi, lovin- du-se cu pumnii în piept, a icnit:

— Of, Doamne...

Am lunecat de pe plăcile de teracotă caldă ale cuptorului ca de pe un derdeluş şi am zbughit-o pe uşă. Sus, în cămăruţa noastră, bunica se plimba de colo- colo, clătindu-şi gura.

— Te doare?

Ea s-a dus în colţul cu găleata de zoaie, a zvîrlit apa din gură şi mi-a răspuns liniştit:

— Nu-i nimic. Dinţii au scăpat întregi. Doar buza mi-e crăpată.

— Ce i-a venit?

Bunica şi-a aruncat ochii pe geam, în stradă, şi mi-a spus.

— E necăjit! E bătrîn şi nu-i vine uşor cu atîtea necazuri... Tu, culcă-te frumuşel şi nu te mai gîndi la asta...

Am dat să mai întreb ceva, dar bunica s-a răstit la mine, aşa cum nu avea obiceiul:

— Culcă-te, n-auzi? Cu cine vorbesc eu? Ia te uită ce obrăznicătură!

Mai apoi s-a aşezat la fereastră, sugîndu-şi buza şi scuipînd des în batistă. Cît m-am dezbrăcat, m-am tot uitat la bunica: peste creştetul ei negru, în pătratul albastru al ferestrei luceau stelele. Pe stradă era linişte, în odăiţă la noi — întuneric.

De îndată ce m-am culcat, bunica s-a apropiat şi mi-a spus, mîngîindu-mă cu duioşie pe frunte:

— Dormi liniştit. Eu mă duc să văd ce face... Ţie să nu-ţi pară rău pentru mine, sufleţelule, că poate-s şi eu vinovată cu ceva... Hai, dormi!

M-a sărutat şi a plecat. Pe mine m-a cuprins o tristeţe sfîşietoare; am sărit degrabă din patul mare, moale şi cald ca o sobă, m-am apropiat de geam şi am încremenit acolo, pradă amărăciunii nemărginite ce-mi umplea sufletul, cu ochii aţintiţi pe strada pustie.

VI

Şi din nou dădu dihonia în casa noastră. Într-o seară, după ce am băut ceaiul şi m-am aşezat cu bunicul să citim din Psaltire, iar bunica se apucase să clătească vasele, a intrat ca o furtună pe uşă unchiul Iakov, cu părul lui vîlvoi, care semăna cu o mătură învechită. Fără să dea bineţe, a azvîrlit şapca într-un colţ şi-

a început să turuie pe nerăsuflate, tremurînd şi bosolind aerul cu mîinile:

— Tătuţă, Mişka s-a zmintit de tot! A venit de-a mîncat la mine, s-a îmbătat şi-şi face de cap să te cruceşti: mi-a spart toate farfuriile, a rupt bucăţi o rochie de lînă pe care-am avut-o la vopsit, a făcut geamurile zob, spurcîndu-ne, pe mine şi pe Grigori, cum i-a venit la gură. Acum a pornit-o încoace şi tot ameninţă: lui taica, zice, o să-i smulg barba şi o să-l omor. Băgaţi de seamă...

Bunicul s-a ridicat încet, proptindu-şi mîinile în tăblia mesei. Faţa i s-a zbîrcit dintr-o dată şi s-a tras toată spre nas, încît semăna înspăimîntător cu o secure.

— Auzişi, maică? a strigat el piţigăiat. Ce zici de asta, ai? Un fecior care vine să-l omoare pe taică-său! Ce vremuri! Ce vremuri trăim!...

Făcu vreo cîţiva paşi prin odaie, îndreptîndu-se de umeri, se duse la uşă, smuci zăvorul greu, împingîn- du-l în scobitura lui, şi se înturnă spre Iakov:

— Şi zi, umblaţi să puneţi laba pe zestrea Varvarei, hai? Ete, zestre, na!

Şi i-a vîrît pumnul sub nas, cu degetul mare ieşind din strînsoarea arătătorului cu mijlociul. Unchiul Iakov, supărat, s-a tras înapoi.

— Eu ce vină am, tătuţă?

— Tu? Las' că te cunosc eu bine!

Bunica, fără să scoată o vorbă, rînduia grăbită ceş- tile în dulap.

— N-am venit eu încoace să vă apăr?

— Ce spui! i-a întors-o bunicul batcojoritor. Frumos din partea ta! Mulţumescu-ţi, fiule! Ia dă-i, maică,

vulpoiului ăstuia ceva în mînă: un vătrai, ori fierul de călcat… Mătăluţă, Iakov Vasilievici, de cum o intra frate-tău pe uşă, dă-i la cap…

Unchiul Iakov şi-a înfundat mîinile în buzunare şi s-a tras într-un colţ.

— Dacă nu mă crezi…

— Să te cred? a strigat bunicul, bătînd din picior. Asta nu! Mai degrabă aş crede un cîine, un arici, orice dobitoc. Da’ pe tine nu te cred în ruptul capului! Tu l-ai îmbătat şi tu l-ai învăţat, ştiu eu prea bine. Acum dă, te poftesc! În cine vrei tu: ori în el, ori în mine…

Bunica mi-a şoptit încetişor:

— Dă fuga sus şi uită-te pe geam. cînd îl vezi pe unchiu-tău Mihail că se arată, vino repede şi ne spune! Hai, du-te!

Niţel cam speriat de năvala unchiului Mihail cel pus pe bătaie, şi mîndru în acelaşi timp de însărcinarea încredinţată — iată-mă de strajă la geam, scrutînd strada. Pe strada largă şi acoperită de un strat gros de colb, pietrele caldarîmului se văd ca nişte cucuie. În stînga, strada merge pînă hăt departe, taie viroaga şi iese în Piaţa Ostrojnaia, unde se înalţă o o clădire cenuşie, înfiptă zdravăn în pămîntul lutos, cu patru turnuri în cele patru colţuri. E vechea închisoare. Clădirea are o frumuseţe tristă, impunătoare. Spre dreapta, la trei case de casa noastră, se deschide piaţa Sennaia, largă, înconjurată de cazărmile galbene ale batalionului de deţinuţi şi de foişorul de foc, de culoarea plumbului. În jurul foişorului, cu partea de sus a turnului numai ferestre, ca nişte ochi, se învîrte

paznicul, aidoma unui cîine în lanţ. Piaţa e tăiată toată de viroage. Pe fundul uneia dintre ele luceşte o băltoacă verzuie, iar ceva mai în dreapta — iazul puturos al lui Diukov, unde, după cum mi-a povestit bunica, cei doi unchi ai mei au vrut să-l înece pe tata într-o copcă. Aproape chiar în dreptul ferestrei noastre porneşte o ulicioară cu căsuţe pestriţe. În capătul ei, scundă şi lată, se înalţă biserica Trei Ierarhi. De sus, acoperişurile caselor par nişte bărcuţe răsturnate cu fundul în sus printre valurile verzi ale livezilor.

Bătute de vifornița iernilor îndelungate şi spălate de ploile nesfîrşite de toamnă, casele de pe strada noastră par colbuite cu făină. Înghesuite una într-alta, cum stau cerşetorii în pridvorul bisericii, ele adastă, ca şi mine, ivirea cuiva, pîndindu-l cu ochii holbaţi ai ferestrelor. Puţinii trecători se mişcă alene, aidoma gîndacilor pe marginea vetrei. O zăpuşeală înăbuşitoare urcă spre mine, mă învăluie un miros greu şi nesuferit de plăcintă cu ceapă verde şi morcov. Mirosul ăsta mă umple întotdeauna de tristeţe.

Mi-e urît! Urîtul mă apasă într-un fel deosebit, aproape cu neputinţă de îndurat; pieptul mi se umple parcă de plumb topit, leşios, care mă canoneşte pe dinăuntru, lăţindu-mi coastele. Mă simt aşa, de parcă m-aş umfla ca o băşică şi nu mai încap în cămăruţa asta îngustă, cu tavanul ca un capac de coşciug.

Uite-l şi pe unchiul Mihail: se iveşte cu fereală de după colţul unei case cenuşii din ulicioară. Urechile lui par clăpăuge din pricina şepcii trase pe ochi. Poartă o

haină ponosită şi nişte cizme înalte, pline de colb. O mînă şi-a înfundat-o în buzunarul pantalonilor cadrilaţi, iar cu cealaltă se ţine de barbă. Nu-i văd faţa, dar stă locului de parcă s-ar pregăti să treacă dintr-o săritură strada largă şi săşi înfigă ghearele păroase în casa bunicului. Ar trebui să dau fuga jos şi să le spun că vine, dar nu mă pot desprinde de geam; îl văd pe unchiul Mihail cum trece tiptil strada, de-ai zice că se păzeşte să nu-şi colbuiască cizmele, şi-l aud cum deschide uşa cîrciumii; uşa scîrţîie, geamurile zăngănesc.

Cobor scara într-un suflet şi bat la uşa bunicului.

— Care-i acolo? întreabă el răstit, fără să deschidă. Tu erai? Ei, ce s-aude? A intrat în cîrciumă? Bine, du-te înapoi!

— Mi-e frică...

— Las’ că nu mori!

Şi iată-mă din nou la fereastră. Se înserează. Colbul străzii s-a învăpăiat, s-a îndesit şi s-a înnegrit. În ferestrele caselor se lăţesc, unsuroase, petele galbene ale luminilor care se aprind. În casa de peste drum se aude muzică: sumedenie de strune sună într-un cîntec trist şi frumos. Şi în cîrciumă lălăie careva. Ori de cîte ori se deschide uşa, un glas obosit şi spart se prelinge în stradă. Îl ştiu: e glasul cerşetorului Nikituşka, un bătrîn chior, bărbos, cu un tăciune aprins în locul ochiului drept, şi cu cel stîng ascuns sub pleoapa strînsă. Cînd uşa se închide, pocnetul ei taie firul cîntecului ca o secure.

Bunica îl pizmuieşte pe cerşetor: de cîte ori îl aude cîntînd, spune cu un oftat:

— E plin de har! L-auzi ce de stihuri ştie?! Asta noroc!

Uneori îl cheamă în curte la noi. Nikituşka se aşază în prag, sprijinit în toiagul lui, şi cîntă, ori povesteşte în stihuri. Buinica sade alături, ascultă şi-l întreabă:

— Ia stai! Oare Maica Precista o fi umblat şi pe la Riazan?

Şi cerşetorul îi spune eu vocea lui groasă, fără pic de şovăială:

— A umblat peste tot, prin toate guberniile...

...Pe stradă se prelinge, nevăzută, un soi de oboseală somnoroasă, care-mi apasă inima, ochii. O, de-ar veni încoace bunica! Sau măcar bunicul! Ce fel de om o fi fost tata? De ce bunicul şi cei doi unchi ai mei nu l-au putut suferi, iar bunica, meşterul Grigori şi dădaca Evghenia vorbesc atît de frumos despre el! Pe unde o fi mama?

Mă gîndesc din ce în ce mai des la mama şi o aşez în miezul tuturor poveştilor şi povestirilor bunicăi. Faptul că nu vrea să trăiască în casă cu ai ei o ridică şi mai sus în închipuirea mea. Poate că şade într-un han, la drumul mare, printre tîlhari care îi jupoaie de bani pe bogătani şi împart la nevoiaşi. Poate că trăieşte în codru, într-o peşteră, bineînţeles tot printre tîlhari din cei buni, le găteşte bucate şi le păzeşte aurul. Ori poate cutreieră lumea în lung şi-n lat, să-i numere comorile, aşa cum a umblat odată boieroaica Engalîciova, hatmaniţa

de tîlhari, împreună cu Maica Domnului, şi poate că Maica Domnului o sfătuieşte pe mama întocmai cum o sfătuia odinioară pe hatmaniţă, vrînd să o aducă pe calea cea bună:

Nicicînd n-ai s-aduni, lăcomito,
Prisos de arginturi şi aur!
Deşertăciune e-n comorile lumii —
Geaba-ţi minţeşti sufletul gol...

Iar mama îi răspunde cu vorbele hatmaniţei de tîlhari:

Îndură-te de mine, Preacurato,
Nevrednicul păcat mi-l iartă!
Un fecior am — doar pentru el
Am tot dat iama prin comori...

Iar Maica Domnului, bună la suflet ca bunica, o căinează:

Vai ţie, Mariuşka, sînge tătăresc,
Tu, spaimă pravoslavnicului neam!
Te du în drumul tău, vezi de-ale tale,
Te du în codru, la mordvini,
Te du în stepă, la calmuci,
Numa' dă-i pace neamului rusesc...

Mă fură vraja acestor basme, dar tropotul, larma şi urletele de jos, din tindă şi din curte, mă trezesc din visare. Mă aplec peste pervazul ferestrei şi văd cum bunicul, împreună cu unchiul Iakov şi cu argatul cîrciumarului, un ceremis

caraghios, pe nume Melian, îl îmbrîncesc şi-l aruncă în stradă pe unchiul Mihail. El se opinteşte, dar ceilalţi îl lovesc peste mîini, în spate, în ceafă, îi cară la picioare unde se nimereşte şi, în cele din urmă, unchiul Mihail zboară în colbul străzii. Poarta se trînteşte cu zgomot, zăvorul şi cîrligul la fel... În urma unchiului zboară şi şapca lui mototolită şi apoi se face linişte.

Unchiul Mihail zace nemişcat o bucată de vreme, apoi se ridică în capul oaselor, hăit şi cu părul vîlvoi, apucă un bolovan şi-l repede în poarta noastră. Poarta bubuie ca fundul unui butoi. Nişte oameni care par negri în întuneric dau buzna din cîrciumă. urlă, icnesc, azvîrl din mîini în toate părţile. Capete se arată pe la ferestre... Strada prinde viaţă, rîde, ţipă... Totul din jur aduce cu un basm, dar unul urît, care mă sperie.

Şi deodată totul se şterge, piere, amuţeşte...

...Pe sipetul de lîngă uşă, bunica a încremenit gheboşată şi nu scoate o vorbă, eu stau în faţa ei şi-i mîngîi obrajii calzi, moi, uzi de lacrimi, dar ea parcă nu simte nimic, doar mormăie încruntată:

— Doamne, Dumnezeule! Oare n-avuseşi destulă înţelepciune să ne dai şi nouă, mie şi feciorilor mei?... Miluieşte-ne, Dumnezeule...

După cîte mi-aduc aminte, bunicul n-a stat în casa de pe Polevaia decît vreun an — din primăvară şi pînă-n primăvară, dar casa noastră şi-a cîştigat o faimă răsunătoare şi în acest răstimp. Aproape

că nu era duminecă să nu se strîngă băieţii la poarta noastră şi să nu vestească, bucuroşi, pe toată strada:

— Iar e bătaie la alde Kaşirin!

De obicei, unchiul Mihailo venea seara şi ţinea toată noaptea casa asediată şi pe cei din casă în mare spaimă. Uneori, aducea cu el şi vro doi-trei vestiţi bătăuşi din Kunavino, ca să-i fie de ajutor. Pătrundeau cu toţii în grădină prin viroagă şi îşi făceau mendrele acolo pe măsura închipuirii lor de beţivani: smulgeau din rădăcină tufele de zmeură şi de coacăze... Într-o zi, au năvălit în căsuţa băii, stricînd tot ce se poate strica: laviţa de aburit, laviţele cele mici şi cazanele, au făcut cuptorul zob, au smuls scînduri din duşumea, uşa din ţîţîni, ba pînă şi uşorul din zid.

Bunicul, mut şi negru la faţă, stătea la fereastră, cu urechea aţintită la roboteala oamenilor ce-i nimiceau avutul, în vreme ce bunica alerga prin curte, nevăzută din pricina întunericului, şi striga, vrînd să înduplece inima feciorului.

— Mişa, ce faci, Mişa?!

Drept răspuns, din grădină veneau sudalme ruseşti, atît de murdare şi de smintite, încît socot că pînă şi oamenii aceia îndobitociţi, care le azvîrleau din gură, nu pătrundeau cu mintea şi simţirea lor cele ce spuneau.

În asemenea clipe mi-era cu neputinţă să mă ţin după bunica, şi fără ea mă cuprindea groaza. Coboram în odaia bunicului, dar el începea să hîrîie de cum mă vedea:

— Afară, ticălosule!

Mă întorceam într-un suflet în pod şi mă căzneam să străpung întunecimea curţii şi a grădinii, dornic să nu o scap din ochi pe bunica. Mi-era teamă că au s-o omoare şi o tot strigam, o tot chemam... Numai că ea nu venea. În schimb, unchiul Mihail, beat turtă, de cum îmi auzea glasul, o împroşca pe mama cu sudalme sălbatice şi nevrednice.

Într-o seară ca asta, bunicul, bolnav, stătea în pat, mutîndu-şi de colo-colo pe pernă capul înfăşurat într-un ştergar şi oftînd plîngăreţ:

— Poftim pentru ce am trăit, am păcătuit şi-am strîns avere! Dacă nu mi-ar crăpa obrazul de ruşine, aş chema poliţia şi mîine m-aş duce la guvernator... Dar mi-e ruşine! Ce părinte mai e şi cel care asmute poliţia asupra copiilor lui?! Care va să zică, stai cuminte, bătrîne, colea în patul tău!

Pe neaşteptate, se dădu jos din pat şi se îndreptă, clătinîndu-se, spre fereastră. Bunica îl cuprinse de subsuori, tînguindu-se:

— Unde te duci, omule, unde?

— Tu fă-mi lumină! porunci bunicul, înecîndu-se şi trăgînd cu zgomot aer în piept.

Iar cînd bunica aprinse lumînarea şi luă sfeşnicul în mînă, ţinîndu-l adus în faţă, aşa cum ţine soldatul puşca, el răcni batjocoritor în fereastră, din adîncul rărunchilor:

— Hai, Mişka, tîlhar de noapte, cîine turbat şi rîios!

Geamul de sus al ferestrei sări în ţăndări numaidecît şi o gîlcă de cărămidă căzu pe masă, lîngă bunica.

— N-ai nimerit! zbieră bunicul, rîzînd, ori poate plîngînd.

Bunica îl luă în braţe, aşa cum făcea cu mine, şi-l aduse în pat, bolmojind speriată:

— Ce ai, ce te apucă, omule! Vino-ţi în fire! Aşa taman bine îl paşte Siberia! Că doar aşa, la mînie, i-au plecat minţile de nici nu ştie că-l paşte Siberia!

Bunicul azvîrlea din picioare şi hohotea, fără lacrimi, hîrîind:

— N-are decît să mă omoare!

Afară se auzeau mîrîieli, tropote, hîrşcîieli pe zid... Am înşfăcat cărămida de pe masă şi m-am repezit la fereastră. Bunica însă m-a oprit la vreme, mi-a făcut vînt într-un ungher şi mi-a şuierat mînioasă:

— Mă, afurisitule!

Altă dată, unchiul Mihail, înarmat cu un par, a vrut să intre în tindă. Stătea pe treptele scării din dos şi se căznea să spargă uşa, în vreme ce de partea ceastălaltă îl aşteptau: bunicul, cu o bîtă, doi dintre chiriaşi, cu nişte măciuci, şi cîrciumăreasa, o femeie voinică, cu un făcăleţ în mînă. Bunica se învîrtea în spatele lor, rugîndu-se fierbinte:

— Lăsaţi-mă să ies la el! Doar o vorbă să-i spun...

Bunicul ţinea un picior adus înainte, întocmai ca ţăranul cu parul din tabloul ,,Vînătoare de urşi”. Bunica se tot apropia de el, dar bunicul o împingea în tăcere în lături cu cotul sau cu

genunchiul. Tuspatru stăteau într-o groaznică aşteptare: în perete ardea un felinar, aruncînd o lumină răuprevestitoare şi pîlpîi- toane peste capetele lor. Eu mă uitam la toate astea de pe scara ce ducea în pod. Simţeam dorinţa să o iau pe bunica de acolo şi să o duc sus.

Unchiul Mihail trebăluia sînguincios şi spornic la spargerea uşii. Uşa se căscase acum, gata să se desprindă şi în partea de sus, balamaua de jos, desprinsă de-a binelea, se bălăbănea, clămpănind ca o cobe. Bunicul le spunea tovarăşilor de luptă, cu un glas la fel de clămpănitor:

— Daţi-i peste mîini, peste picioare, numai, rogu-vă, nu-i daţi în cap...

În perete, lîngă uşă, era o ferestruică, doar cît să scoţi capul. Unchiul Mihail şi spărsese geamul, şi ferestruica neagră, cu giurgiuveaua numai cioburi, aducea cu un ochi scos.

Bunica se repezi de scoase mîna prin ferestruică şi, făcînd semne deznădăjduite, începu să strige:

— Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă, Mişa! Au să te schilodească! Pleacă!

El o păli cu parul peste mînă. Am văzut o umbră lată lunecînd pe lîngă ferestruică şi prăvălindu-se peste mîna bunicii. Bunica s-a lăsat moale la pămînt şi a căzut pe spate, după ce a apucat să-i mai strige o dată:

— Fu-ugi, Mişa-aa!...

— Dai în maică-ta? urlă înspăimîntător bunicul.

În aceeaşi clipă, uşa bufni de perete şi în căscătu- ra-i neagră se ivi unchiul

Mihail, dar fu azvîrlit îndată pe scară afară, aşa cum azvîrli o lopată de noroi...

Cîrciumăreasa o duse pe bunica în odaie la bunicul. Curînd veni şi bunicul şi se apropie mohorît de ea:

— Osu-i întreg?

— Of, s-a frînt, pesemne! icni bunica, fără să deschidă ochii. Lui ce i-aţi făcut?

— Potoleşte-te! se răsti aprig bunicul. Ori crezi că-s fiară? L-am legat buştean şi acum zace-n magazie. I-am turnat nişte apă rece în cap. Că aprig mai e! Cui i-o fi semănînd?

Bunica gemea.

— Am trimis după doftoroaia de oase! Mai rabdă oleacă! zise bunicul, aşezîndu-se pe marginea patului. O să ne vîre-n mormînt, maică! O să ne vîre-n mor- mînt cu zile!

— Dă-le tot, taică...

— Şi Varvara?

...Se sfătuiră amîndoi pînă tîrziu în noapte: bunica cu vorbă înceată şi lăcrimată, bunicul cu ţipete mî- nioase.

Într-un tîrziu se arătă la noi o băbuţă gîrbovită şi cu o gură cît o şură. Falca de jos îi tremura fără odihnă şi ţinea gura deschisă ca un peşte, iar în ea, povîrnit peste buza de sus, se uita nasul încovoiat. Ochii nu i se vedeau, abia de mişca picioarele, tîrşindu-şi băţul noduros pe podea. În mînă avea o bocceluţă în care zăngănea ceva.

Mie mi s-a părut că e chiar moartea, care a venit să o ia pe bunica. Dintr-o săritură m-am pomenit lîngă ea şi am ţipat cît mă ţinea gura:

— Ieşi afară!

Bunicul m-a înşfăcat fără să-mi caute în coarne şi m-a dus pe sus în odăiţa din pod...

VII

Am înţeles foarte curînd că bunicul are un Dumnezeu, iar bunica — altul.

Bunica se trezea de dimineaţă şi, aşezată pe marginea patului, îşi pieptăna îndelung pleata bogată, scuturînd nerăbdător din cap, smulgînd cu dinţii încleştaţi şuviţe întregi, negre şi mătăsoase, şi ocărînd şoptit, ca să nu mă trezească:

— Bătu-te-ar... să te bată! Umple-te-ar cîlţii, afurisenie!...

După ce-şi descurca părul cu chiu, cu vai, împletea în grabă două cozi groase, se spăla cu mare zor, pufnind supărată şi, fără să-şi biruiască umbrele de mînie de pe faţa ei mare, boţită de somn, îngenunchia în faţa icoanelor. În clipa aceea începea cu adevărat spălatul de dimineaţă, de pe urma căruia bunica ieşea deplin răcorită şi împrospătată.

Îndreptîndu-şi spinarea gheboşată, lăsîndu-şi capul pe spate şi mîngîind cu privirea obrazul rotund al Maicii Domnului din Kazan, bunica făcea cu osîrdie cruci mari, rugîndu-se într-o şoaptă fierbinte, răsunătoare:

— Maică preacurată şi binecuvîntată! Revarsă mare mila ta peste ziua de azi...

Atingea podeaua cu fruntea, se îndrepta de spate şi pornea să se roage şi mai fierbinte:

— Izvor de bucurii, tu, frumuseţe neprihănită, floare albă de măr!...

Născocea aproape în fiece dimineaţă tot alte şi alte vorbe de slavă, ceea ce mă făcea să ascult întotdeauna ruga cu nespusă luare-aminte.

— Inimă cerească neîntinată! Apărătoare şi aco- perămîntul meu, rază de aur, tu, Maica Domnului, apără-mă de ispita cea rea, ajută-mă să nu năpăstuiesc pe nimeni şi să nu mă văd năpăstuită fără vină!

Cu ochii luminaţi de zîmbet şi parcă întinerită, îşi făcea din nou semnul crucii cu o mişcare domoală a mîinii grele.

— Isuse Christoase, Fiul lui Dumnezeu, în numele Preacuratei Născătoare Maicii Tale, miluieşte-mă pe mine, păcătoasa...

Ruga îi era întotdeauna acatist şi imn de slavă, izvo- rît din curăţia şi bunătatea inimii ei.

Dimineaţa nu se ruga prea mult: trebuia să pună samovarul, pentru că bunicul nu mai ţinea slugi, şi dacă nu pregătea ceaiul la ora hotărîtă, avea parte de îndelungi şi mînioase ocări.

Uneori, bunicul se trezea înaintea bunicăi, urca la noi, în pod, şi o găsea la rugăciune. Se oprea o vreme să-i asculte şoapta, strîmbîndu-şi a dispreţ buzele vi- neţii, şi la ceai apuca să o dăscălească:

— De cîte ori ţi-am spus, cap sec ce eşti, cum trebuie să te rogi, dar tu bolboroseşti numai de-ale tale, păcătoaso! Cum de te rabdă Dumnezeu!

— Las’ că mă înţelege El! îi răspundea cu încredinţare bunica. El te înţelege oricum ai grăi.

— Of, toantă afurisită! Ehei, voi-i!...

Dumnezeul bunicăi era toată ziua cu ea. Pînă şi dobitoacelor le vorbea de el. Îmi dădeam foarte bine seama că unui astfel de Dumnezeu i se supun uşor şi fără greutate toate de pe lume: oameni, cîini, păsări, albine, ba chiar şi ierburile. Era deopotrivă de bun şi de aproape faţă de toţi.

Într-o zi, motanul cel răsfăţat al cîrciumăresei, lacom şi linguşitor, cu blana fumurie şi ochii aurii, îndrăgit de toţi chiriaşii, aduse din grădină un graur. Bunica îi scoase din gură pasărea pe jumătate moartă şi-l dojeni cu asprime:

— Nu ţi-e frică de Dumnezeu, neruşinatule?

Şi cînd cîrciumăreasa şi argatul pufniră în rîs la vorbele ei, bunica le strigă cu mînie:

— Credeţi oare că dobitoacele nu ştiu de Dumnezeu? Orice făptură ştie de el, taman ca şi voi, oameni fără inimă!

De cîte ori îl înhăma la căruţă pe Şarap, care se îngrăşase şi acum era un cal trist, bunica începea să vorbească cu el_

— De ce te-i fi întristat aşa, rob al lui Dumnezeu? Ai îmbătrînit, bietul de tine...

Calul ofta, clătinînd din cap.

Şi, totuşi, bunica rostea numele lui Dumnezeu mai rar decît bunicul. Dumnezeul ei era pe înţelesul meu. Nu mă temeam de el, dar înaintea lui nu era chip să minţi. era ruşine. Ruşinea pe care o simţeam din pricina lui era atît de

covîrşitoare, încît nu o minţeam niciodată pe bunica. Mi-era cu neputinţă să ascund ceva de Dumnezeul acesta bun şi cred că nici nu simţeam dorinţa să o fac.

Într-o zi, cîrciumăreasa, certîndu-se cu bunicul, o acoperi de ocări şi pe bunica, deşi ea nu luase parte la cearta lor; o sudălmi înveninată, ba azvîrli şi cu un morcov după ea.

— Tare mai eşti proastă, cucoană, i-a spus liniştită bunica.

Pe mine însă întîmplarea asta mă mînie din cale- afară, încît mi-am pus în gînd să o învăţ minte pe ticăloasa de cîrciumăreasă.

M-am tot gîndit cum să o picnesc mai usturător pe roşcovana asta cu două rînduri de guşi şi cu ochii înecaţi în grăsime.

Din cîte văzusem pe la chiriaşii care se războiau între ei, ştiam că dacă vreunul voia să se răzbune de o jignire, tăia coada pisicii vrăjmaşului, îi otrăvea cîinele, îi omora găinile şi cocoşii, ori, strecurîndu-i-se noaptea în beci, îi turna gaz în putinele cu varză sau castraveţi muraţi, şi-i scotea cepul la butoiul cu cvas... Dar nimic din toate astea nu-mi era pe plac. Se cuvenea să găsesc ceva nemaipomenit!

Şi am găsit. am pîndit cîrciumăreasa cînd a coborît în beci şi am închis capacul peste ea. Apoi am jucat deasupra danţul răzbunării şi, după ce am aruncat cheia de la beci pe acoperiş, ţuşti într-un suflet la bucătărie, unde trebăluia bunica. Bunica n-a priceput pricina bucuriei mele nemăsurate şi într-un

tîrziu, cînd a priceput, mi-a tras vreo cîteva la locul cuvenit, după care m-a scos de mînă afară şi m-a trimis pe acoperiş să-i aduc cheia. Uluit de purtarea ei, m-am supus fără o vorbă, apoi m-am pitulat degrabă într-un ungher al curţii, de unde m-am uitat cum a scos-o bunica pe cîrciumăreasă din temniţă şi cum amîndouă mergeau prin curte, rîzînd ca două bune prietene.

— Ţi-arăt eu ţie! făcea cîrciumăreasa, ameninţîn- du-mă cu pumnul ei durduliu, dar faţa-i rotundă, cu ochii înecaţi în grăsime, îmi zîmbea prietenos. Bunica însă m-a adus de guler în bucătărie şi m-a întrebat:

— Ai căpiat?

— Păi dacă a azvîrlit cu morcovul după tine...

— Care va să zică, din pricina mea? Aşa! Zev- zecule, cînd te-oi vîrî colea, sub cuptor, ca să te mă- nînce şoarecii, o să-ţi bagi tu minţile-n cap! Straşnic apărător, n-am ce zice! Dacă-i spun bunicului, te jupoaie de viu! Pofteşte sus în odăiţă şi ia frumuşel cartea în mînă...

Toată ziua, bunica n-a vorbit cu mine. Iar seara, înainte de rugăciune, s-a aşezat pe marginea patului şi mi-a spus vorbe cu tîlc, care mi-au rămas întipărite în minte:

— Uite ce e, Leonka, sufleţelule! Să-ţi intre bine în cap: tu nu te-amesteca în trebile celor mari. Cei mari au sufletul hain! Au fost greu încercaţi de Dum- nezeu. Tu n-ai avut încă parte de asta, aşa că trăieşte după mintea ta de copil! Aşteaptă pînă ţi-o atinge şi ţie Dumnezeu

inima, pînă ţi-o arăta care-i menirea ta în viaţă, pînă te-o îndruma pe cărarea ta. Ai priceput? Cine-i vinovat şi ce vină poartă — asta nu te priveşte pe tine. Numai Dumnezeu poate să judece şi să pedepsească. A lui e menirea asta, nu a noastră!

Tăcu o vreme, trase tabac pe nări şi adăugă, închi- zînd pe jumătate ochiul drept:

— Dacă vrei să ştii, nici Dumnezeu nu-i în stare să înţeleagă totdeauna a cui e vina...

— Păi Dumnezeu nu ştie tot? am întrebat uimit, şi ea mi-a răspuns încet, cu tristeţe:

— Dacă ar şti chiar tot, multe n-ar mai săvîrşi oamenii... Dar el, tăicuţul nostru bun, stă acolo în cer şi tot priveşte pe pămînt, la noi, la toţi, şi uneori izbucneşte în lacrimi amare şi strigă. „Of, oameni, oamenii mei dragi! Că tare mi se mai rupe inima de mila voastră!”

Bunica izbucni ea însăşi în lacrimi şi, fără să-şi şteargă obrajii uzi, se trase în colţul ei ca să se roage.

Din ziua aceea, Dumnezeul ei îmi deveni şi mai drag, era şi mai aproape de înţelegerea mea.

La rîndul lui, cînd mă dăscălea, bunicul îmi spunea şi el că Dumnezeu este aflător pretutindeni, atoate- ştiutor şi atoatevăzător, că-i sprijină pe oameni în toate făptuirile lor, dar de rugat se ruga altfel decît bunica.

Dimineaţa, înainte să se ducă în colţul cu icoanele, se spăla îndelung, se dichisea, îşi pieptăna cu grijă părul

roşcat, îşi netezea barba şi abia după ce se uita în oglindă, zăbovind să-şi mai tragă o dată cămaşa, ori să-şi potrivească legătura neagră de la gît în deschizătura jiletcii, se îndrepta spre icoane, călcînd cu fereală, ca şi cînd s-ar fi furişat.

Se oprea întotdeauna pe locul unde o soîndură din duşumea avea un nod, leit un ochi de cal, rămînea cîtva timp tăcut, cu capul plecat, cu mîinile întinse de-a lungul corpului, ca un soldat. Apoi, drept şi subţire, rostea convingător:

— În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh!

Mie mi se părea că după aceste vorbe ale lui se făcea o linişte deosebită în odaie. Pînă şi muştele bîzîiau mai încet.

El stătea cu capul sus, cu sprîncenele uşor ridicate şi zburlite, cu bărbuţa răsfirată pe piept şi spunea rugăciunile răspicat, de parcă l-ar fi ascultat lecţia la şcoală, cu glas limpede şi poruncitor, avînd grijă să se audă fiecare cuvînt:

— Zadarnic veni-va judecătorul şi făptuirile fiecăruia se vor da în vileag...

Apoi, se bătea domol şi măsurat în piept şi cerea stăruitor:

— Păcătuit-am numai înaintea ta, Doamne! Nu căta, Doamne, la păcatele mele...

„Crezul” îl spunea apăsat, rotunjind fiecare vorbă, piciorul drept îi sălta, de parcă ar fi bătut, fără să ştie, tactul rugăciunii, iar trupu-i încordat se întindea tot spre icoane şi parcă se înălţa, se subţia, se făcea şi mai uscăţiv... Era tare fercheş şi poruncitor:

— Tu, care l-ai născut pre Tămăduitorul, tămădu- ieşte-mi sufletul de patimile atîtor ani! Necurmat plînge inima din mine rugîndu-te, Stăpînă!

Şi striga răsunător, cu lacrimi în ochii lui verzi.

— De judecată să am parte, Doamne, după credinţa mea şi nu după făptuirile mele, căci păcătoase sînt ele şi îndreptăţire n-au...

Aici, bunicul îşi făcea repede cruce, aplecînd fruntea des şi repezit, de parcă ar fi împuns cu coarnele, iar glasul îi suna piţigăiat, întretăiat de sughiţuri. Mai tîrziu, cînd m-am dus şi pe la sinagogi, am înţeles că bunicul se ruga aşa cum se roagă evreii.

Samovarul pufăie de mult pe masă, odaia e plină de mirosul îmbietor al plăcinţelelor de secară, umplute cu brînză de vaci şi abia scoase din cuptor... Mi-e foame. Bunica, posomorîtă, stă rezemată de tocul uşii şi oftează, cu ochii în pămînt. Soarele vesel de vară se uită pe fereastră, roua sclipeşte pe frunze ca mărgăritarele, aerul dimineţii poartă miresme dulci de mărar, coacăze, mere date în pîrg, dar bunicul tot se mai roagă, legănîndu-se, cu strigăte ascuţite.

— Stinge, Doamne, vîlvătaia patimilor mele, că nevrednic cerşetor mă aflu...

Ştiam pe dinafară toate rugăciunile de dimineaţă şi cele de seară, dinainte de culcare, şi le urmăream cu înfrigurare, doar-doar o greşi bunicul pe undeva sau o sări măcar un cuvinţel.

Asta se întîmpla foarte rar şi de fiece dată îmi stîr- nea o bucurie răutăcioasă în suflet.

După ce-şi isprăvea rugăciunea, bunicul ne spunea, bunicăi şi mie:

— Bună dimineaţa!

Noi îi răspundeam printr-o plecăciune şi abia după aceea ne aşezam la masă, iar eu îi vesteam numaidecît bunicului:

— Să ştii că azi ai sărit. „ajungă-ţi”!

— Adevărat? întreba bunicul pe cît de neliniştit, pe atît de neîncrezător.

— Zău! Trebuia să spui. „Ajungă-ţi, Doamne, credinţa mea şi nu căta la făptuirile mele”, şi tu l-ai sărit pe „ajungă-ţi”.

— Ia te uită! făcea bunicul, clipind vinovat.

Mai tîrziu găsea el prilejul să-mi plătească asta cu vîrf şi îndesat, dar pînă una-alta stînjeneala lui mă încînta din cale-afară.

Într-o zi, bunica spuse în glumă:

— Trebuie că tare se mai plictiseşte Dumnezeu as- cultîndu-ţi rugile, taică! Zi de zi îi dai zor cu aceleaşi lucruri!

— Cu-um? i-o reteză bunicul, tărăgănîndu-şi vorba ameninţător. Ce tot îndrugi acolo?

— Ziceam că nu-i dăruieşti lui Dumnezeu nici un dram din sufletul tău, niciodată. Că eu te tot ascult...

Bunicul se făcu stacojiu la faţă, începu să tremure, se săltă pe scaun şi aruncă farfurioara de ceai în capul bunicăi, scrîşnind ca un ferestrău care a dat de un ciot:

— Afară! Hîrcă bătrînă!

De cîte ori îmi vorbea de puterea de nebiruit a lui Dumnezeu, bunicul scotea la iveală mai ales crunta ei neîndurare: oamenii, dacă au păcătuit — au fost înecaţi de potop. Au păcătuit iară — a venit focul peste ei şi oraşele lor au fost

nimicite... Dumnezeu i-a pedepsit pe oameni prin foamete şi molime... întotdeauna el a fost sabie ce atîrnă deasupra pămîntului şi bici pentru cei ce păcătuiesc...

— Oricine calcă şi nu dă ascultare legilor sfinte în chinuri şi moarte îşi va afla pedeapsa! cuvînta bunicul plin de convingere, lovind în masă cu degetele-i subţiri şi osoase.

Îmi venea greu să cred că Dumnezeu e neîndurător. Bănuiam că bunicul mi-o spune înadins, ca să-mi insufle teamă nu atît faţă de Dumnezeu, cît faţă de el. Şi-l întrebam deschis:

— Nu-i aşa că-mi spui asta numai fiindcă vrei să te ascult?

Şi bunicul îmi răspundea la fel de deschis:

— Se-nţelege! încearcă tu numai să nu-mi dai ascultare!

— Şi cu ce spune bunica cum rămîne?

— Pe ea să n-o crezi, că e bătrînă şi proastă! mă povăţuia bunicul cu străşnicie. De tînără e proastă: n-a învăţat nici carte şi nici minte n-a avut. O să-i poruncesc să nu mai vorbească cu tine despre lucruri atît de însemnate! Ia să-mi spui tu mie: cîte-s chinurile îngereşti?

După ce-i răspundeam, îl întrebam:

— Cinovnicii cine sînt, bunicule?

— Ptiu, unde te duce gîndul! spunea el, rîzînd pe ascuns în barbă şi ferindu-şi ochii de mine. Apoi, morfolindu-şi buzele, mă lămurea cam în silă:

— Cinovnicii n-au nimicuţa cu Dumnezeu! Astea-s treburi omeneşti!

Cinovnicul e unul care buchiseşte toată ziua legile! Le mănîncă, vorba ceea.

— Şi legile ce-s?

— Legile? Legile sînt obiceiuri, cuvînta bunicul, mai vesel şi cu tragere de inimă de astă dată, şi ochii lui ageri străluceau mai viu. Oamenii trăiesc cît trăiesc laolaltă şi pe urmă se-nvoiesc: uite, zic ei, aşa-i cel mai bine şi aşa o să facem mereu de azi înainte. Asta să fie pravila, legea noastră! Să-ţi dau o pildă: copiii cînd se strîng pentru joacă se-nţeleg dinainte despre rînduiala jocului. Ei, înţelegerea asta nu-i altceva decît o lege!

— Şi cinovnicii?

— Cinovnicu-i un fel de încurcă-lume, care vine şi strică toate legile.

— Cum aşa?

— Asta n-ai să poţi tu pricepe! spunea bunicul încruntat şi iar se apuca să mă dăscălească:

— Tu să ştii, peste toate făptuirile omeneşti stă Dumnezeu. Oamenii vor una, el — alta. Tot ce-i omenesc e trecător. Destul să sufle Dumnezeu o dată că toate se fac praf şi pulbere!

Aveam multe pricini ca să aflu ce şi cum e cu cinovnicii, de aceea stăruiam:

— Păi unchiul Iakov cîntă aşa:

Îngerii sînt cin dumnezeiesc
Cinovnicii satanei îi slujesc...

Bunicul îşi ridică barba cu palma, şi-o îndeasă în gură şi închide ochii. Obrajii i se cutremură... Rîde pe înfundate, văd eu.

— Tare v-aş mai lega, pe Iaşka şi pe tine, de cîte un picior şi v-aş da drumul

pe gîrlă! Cîntece ca ăsta n-ar trebui nici el să cînte, nici tu să asculţi. Glume de beţivani, scornite de rascolnici şi de eretici.

Dus pe gînduri, cu ochii aţintiţi undeva dincolo de mine, mormăie tărăgănat:

— Ehei, voi-i!...

Cu toate că-l punea pe Dumnezeu sus de tot deasupra oamenilor, ca pe un judecător neînduplecat, bunicul, la fel ca şi bunica, îl amesteca în treburile lui de fiece zi, dimpreună cu o mulţime de sfinţi. Spre deosebire de bunicul, bunica parcă nici nu-i prea cunoştea pe sfinţi, afară doar de sfîntul Nicolae, sfîntul Gheorghe, sfîntul Frol şi sfîntul Lavr, şi ei cît se poate de buni şi apropiaţi de oameni, că umblau prin oraşe şi sate, se amestecau în viaţa oamenilor şi aveau toate însuşirile omeneşti. Pe cînd sfinţii bunicului erau aproape toţi mucenici: nimiciseră idoli şi înfruntaseră împăraţi de la Rîm, fiind supuşi pentru asta la cazne grele, jupuiţi, arşi de vii...

Uneori, bunicul începea să viseze cu glas tare:

— De mi-ar ajuta Dumnezeu să vînd casa şi să cîş- tig fie şi numai cinci sute de ruble de pe urma ei, aş plăti o slujbă de mulţumire pentru sfîntul Nicolae.

Iar bunica, rîzînd încetişor a dispreţ, îmi spunea:

— Că altă treabă n-are sfîntul Nicolae, decît să-i vîndă casa! Bătrîn fără minte!

Am păstrat multă vreme calendarul bunicului, cu felurite însemnări aşternute de mîna lui. Între altele, în dreptul sărbătorii sfinţilor Ioachim şi Ana, stătea

scris, cu slovă dreaptă şi cerneală cafenie. „M-au scăpat de bucluc, milostivii”.

„Buclucul” mi-l aduc bine-aminte! Muncit mereu de gîndul să-şi ajute copiii bicisnici, bunicul se apucase de cămătărie: primea pe ascuns lucruri, în schimbul cărora împrumuta bani. Numai că l-a pîrît cineva şi într-o noapte ne-a călcat din senin poliţia, care a cercetat casa. A fost mare tevatură, dar pînă la urmă totul s-a sfîrşit cu bine. Bunicul s-a rugat pînă în zori, cînd a scris în calendar acele cuvinte, chiar în faţa mea.

Înainte de masa de seară, bunicul citea cu mine din Psaltire, din ceaslov, ori din cartea cea groasă a lui Efrem Sirianul, iar după ce mîncam, se ruga din nou. Vorbele-i plicticoase de pocăinţă răsunau îndelung în liniştea serii:

— Ce să-ţi aduc prinos şi cu ce răsplată să te răsplătesc, împărate preamilostive, nemuritorule... Şi mă apără pre mine de gînduri deşarte... Şi mă fereşte de oameni răi... Dăruieşte-mi, Doamne, lacrimi şi aduce- re-aminte pentru nimicnicia mea...

Pe cînd bunica se întîmpla să spună destul de des:

— Of, că tare mai ostenii pe ziua de azi! Pesemne c-o să mă culc fără să-mi fac rugăciunea...

Bunicul mă ducea la biserică sîmbătă la vecernie, iar în zilele de sărbătoare — la liturghie. Pînă şi acolo, în lăcaşul lui Dumnezeu, ajunsesem să împart rugăciunile şi să-mi spun care sînt pentru Dumnezeul bunicului şi care pentru cel al

bunicăi. Toată cetania popii şi a diaconului era pentru Dumnezeul bunicului, în vreme ce dascălii cîntau numai şi numai pentru Dumnezeul bunicăi. Fireşte, aceea ce spun eu aici nu-i decît tălmăcirea grosolană a deosebirii pe care mintea mea de copil o făcea între cei doi Dumnezei şi care — mi-aduc bine aminte — îmi răscolea şi-mi neliniştea sufletul. Dar Dumnezeul bunicului îmi stîrnea teamă şi un simţămînt sălciu. El nu iubea pe nimeni, urmărea totul cu un ochi necruţător, căuta şi vedea întîi şi întîi tot ce-i rău şi păcătos în om. Era limpede că acest Dumnezeu nu-i dă crezare omului, că-l aşteaptă într-una cu pocăinţă şi caută orice prilej ca să-l pedepsească...

Gîndurile şi simţămintele despre Dumnezeu erau pe atunci hrana de căpetenie a sufletului meu, tot ce aveam mai frumos pe lume. Toate celelalte impresii ale vieţii înconjurătoare nu făceau decît să mă jignească prin cruzimea şi ticăloşia lor, trezind în mine silă şi ură. Dumnezeu era cel mai bun şi cel mai luminos din tot ce mă înconjura — Dumnezeul bunicăi, cel milostiv şi prietenos faţă de toată suflarea de pe pămînt. Şi se înţelege, sufletul meu era tulburat de întrebarea cum de nu-l vede şi bunicul pe acest Dumnezeu atît de bun?!

Bunicii nu mă lăsau să mă joc pe stradă, căci strada mă răscolea din cale-afară: eram ca beat de cele ce vedeam şi mă făceam aproape întotdeauna vinovat de gîlcevi şi încăierări. Tovarăşi de joacă nu

aveam: băieţii din vecini se purtau duşmănos faţă de mine. Nu-mi plăcea să mi se spună „Kaşirin”, iar ei, ghi- cindu-mi slăbiciunea, îşi strigau care mai de care:

— Ete, mă! Ieşi din bîrlog şi nepoţelul zgripţuroiu- lui de Kaşirin!

— Pe el!

Şi se încingea o bătaie straşnică.

Aveam o putere şi o îndemînare neobişnuite pentru anii mei. O recunoşteau pînă şi ei, duşmanii mei, care săreau grămadă pe mine. Şi strada mă dobora pînă la urmă: mă întorceam acasă cu nasul zob, cu buzele plesnite, cu vînătăi pe obraz, cu straiele hărtănite şi pline de colb.

Bunica mă întîmpina, înspăimîntată, şi mă căina:

— Of, neisprăvitule, iar te-ai luat la bătaie?! Ce-o mai fi şi asta, ei? Păi cînd oi pune şi eu mîna pe tine...

Pe urmă îmd spăla obrajii, îmi oblojea vînătăile cu scăieţi, cu pitaci de aramă, ori prişniţe cu apă de plumb şi mă tot dăscălea:

— Ce-i cu tine? Acasă eşti cuminte şi cum ieşi pe stradă, căpiezi, nu alta! Neruşinatule! Las’ că-i spun eu bunicului şi nu te mai lasă afară pe poartă...

Bunicul îmi vedea şi el vînătăile, dar nu mă certa niciodată. Doar mormăia:

— Iar mi-ai venit cu decoraţii? Măi Anika-viteazule, să nu te mai prind pe stradă, auzi?

La drept vorbind, strada nici nu mă atrăgea, cînd era liniştită. Dar cum auzeam larma veselă a copiilor, o şi

zbugheam pe poartă, cu toată opreliştea bunicului. De vînătăi şi buşeli aproape că nu mă sinchiseam. În schimb, mă scotea din fire cruzimea jocurilor străzii, cruzime pe care o cunoşteam prea bine şi care mă făcea să turbez. Nu puteam suferi să-i văd pe băieţi cum asmut cîinii sau cocoşii, cum schingiuiesc pisicile, cum fugăresc caprele evreilor, cum îşi bat joc de cerşetorii beţi sau de Igoşa cel sărac cu duhul, poreclit „Moarte-n buzunar”.

Înalt şi uscăţiv, ieşit parcă dintr-o afumătoare, veşnic în acelaşi cojoc de oaie, cu obrazul osos şi ruginiu, năpădit de o barbă ţepoasă, Igoşa umbla adus de şale, legănîndu-se, cu privirile aţintite fără grai în pămînt. Faţa lui plumburie, cu ochii mici şi trişti, îmi umplea sufletul de un respect amestecat cu spaimă. Îmi tot venea să cred că are o treabă anume, caută ceva şi nu trebuie să-l sîcîie nimeni.

Iar băieţii se ţineau după el, azvîrlind cu pietre în gîrbovitul Igoşa. Multă vreme, omul nici nu-i lua în seamă şi parcă nici nu simţea durerea loviturilor. Şi deodată se oprea în loc, îşi sălta capul, îndreptîndu-şi cu o mişcare smucită căciula miţoasă şi arunca în jur priviri nedumerite, de parcă atunci s-ar fi trezit din somn.

— Igoşa, Moarte-n buzunar, un’te duci? Ia vezi, ai moartea-n buzunar! strigau băieţii.

Igoşa ducea iute mîna la buzunar, apoi se apleca de lua o piatră, o cioată, ori un bulgăre de pămînt şi, avîntîndu-şi cu stîngăcie înainte mîna lungă, mormăia o sudalmă. Sudălmea întotdeauna la fel, cu

aceleaşi trei cuvinte scîrnave. În privinţa asta, băieţii se dovedeau mult mai iscusiţi. Uneori, Igoşa îi fugărea, şchiopătînd, se împiedica în pulpana cojocului şi cădea în genunchi, proptindu-şi în pămînt mîinile negre ca nişte cioate. În vremea asta, băieţii îl cocoşau cu pietrele, iar cei mai îndrăzneţi se apropiau, îi turnau colb în cap din căuşul palmelor şi o zbugheau numaidecît.

O altă arătare a străzii, care-mi lăsa în suflet un simţămînt apăsător şi mult mai dureros, era meşterul Grigori Ivanovici. Ajunsese orb de tot şi umbla după mila oamenilor, înalt şi frumos, fără să scoată o vorbă. Îl ducea de mînă o bătrînică mărunţică şi cenuşie, care se oprea pe sub ferestre şi cerea cu un glas tărăgănat şi piţigăiat, purtîndu-şi privirile aiurea:

— Miluiţi-l, în numele lui Christos, pe orbul oropsit...

Grigori Ivanovici tăcea. Sticlele negre ce-i ascundeau ochii cătau drept în zidul caselor, ori în faţa trecătorilor, mîna pătrunsă pe vecie de vopselele de odinioară netezea uşurel barba resfirată pe piept, dar buzele-i erau mute. Îl vedeam adesea, dar nu auzeam nici un sunet de pe buzele-i ferecate, şi muţenia bătrînului mă apăsa pînă la durere. Simţeam că nu mă pot apropia şi nici nu mă apropiam de el. Dimpotrivă, de cum îl vedeam, alergam într-un suflet acasă şi-i spuneam bunicăi:

— Trece Grigori pe strada noastră!

— Ei taci! făcea bunica şi în glasul ei desluşeam milă şi nelinişte. Ţine de colea şi fugi după el să-i dai!

Eu spuneam repezit şi bumboşat că nu vreau. Atunci, bunica ieşea ea însăşi pe poartă şi stătea îndelung de vorbă cu Grigori, chiar acolo, în stradă. Bătrînul zîm- bea din cînd în cînd, îşi scutura barba, dar abia deschidea gura, dacă scotea un cuvinţel-două.

Uneori, bunica îl poftea în bucătărie, îi dădea ceai şi-i punea să mănînce... Într-o zi, meşterul a întrebat-o de mine. Bunica m-a chemat, dar eu am fugit şi m-am ascuns după stiva de lemne. Nu mă puteam apropia de el: mă cuprindea o ruşine cu neputinţă de îndurat şi ştiam bine că şi bunicăi îi era ruşine. O singură dată am vorbit noi amîndoi despre Grigori: bunica tocmai îl petrecuse şi se întorcea încet de la poartă, cu capul în piept, plîngînd. M-am apropiat şi am luat-o de mînă.

— Tu de ce tot fugi din calea lui? murmură bunica. El te iubeşte, are suflet bun...

— De ce nu-l ţine bunicul? i-am întors eu vorba.

— Să-l ţină bunicul?

Se opri în loc, mă strînse la piept şi profeţi aproape în şoaptă:

— Ţine minte ce-ţi spun: amarnic o să ne pedepsească Dumnezeu pentru omul ăsta! Amarnic o să ne pedepsească...

Şi nu se înşela: cam la vreo zece ani, cînd bunica îşi aflase, în sfîrşit, odihna de veci, bunicul bătea străzile oraşului, biet cerşetor smintit, rugîndu-se jalnic pe sub ferestrele oamenilor:

— Bucătarilor, drăguţilor, miluiţi-mă şi pe mine cu o bucăţică de plăcintă! Tare-aş mai mînca nişte plăcintă! Ehei, voi-i!...

Din bunicul de odinioară nu rămăseseră decît aceste vorbe tărăgănate, care-mi răscoleau sufletul:

— Ehei, voi-i!...

În afară de Igoşa şi de Grigori Ivanovici, mai era cineva care îmi stîrnea o tristeţe apăsătoare, gonin- du-mă acasă de pe stradă — Voroniha cea dezmăţată. Se ivea în zilele de sărbătoare, mătăhăloasă, cu părul vîlvoi şi beată criţă. Umbla într-un fel anume, de parcă n-ar fi îndoit picioarele din genunchi şi nici n-ar fi atins pămîntul cu ele. Venea ca un nor negru, lălăind cîntece deşucheate în gura mare. Oamenii se fereau din calea ei, pitindu-se după porţi, pe după colţurile caselor, ori prin cîte o prăvălie. Ai fi zis că mătură strada, nu alta! Faţa-i vînătă era umflată ca o băşică, ochii ei mari şi cenuşii se holbau în jur ameninţător şi plini de batjocură. Uneori, începea să urle şi să se tînguie amarnic:

— Copilaşii mei, unde-mi sînteţi!

O întrebam pe bunica ce e cu ea.

— Povestea asta nu-i de tine, glăsuia bunica moho- rîtă, dar într-o zi tot mi-a spus cîte ceva: femeia asta avusese cîndva un bărbat, un cinovnic pe nume Voronov. Vrînd să ajungă mai sus în slujba lui, Vo- ronov şi-a vîndut nevasta şefului, care a luat-o cu el şi a dus-o undeva. Doi ani a lipsit de acasă femeia şi cînd s-a întors, copilaşii ei — un băieţel şi o fetiţă — erau morţi de mult, iar bărbatu-său pierduse la cărţi banii

statului şi zăcea în închisoare. De durere, femeia s-a apucat de băutură, de dezmăţ, de scandaluri. În zilele de sărbătoare, spre seară, întotdeauna ajungea la poliţie...

Nu, nici vorbă. Acasă era mai bine decît pe stradă. Cel mai bine mă simţeam în ceasurile de după-amiază, cînd bunicul pleca la atelierul unchiului Iakov, iar bunica se aşeza la fereastră şi-mi spunea basme minunate, îmi povestea întîmplări adevărate, ori despre taică-meu.

Graurului pe care-l scăpase din gura motanului, bunica i-a tăiat frumuşel aripa frîntă, i-a potrivit cu multă îndemînare un beţişor în locul piciorului mîncat şi, după ce s-a înzdrăvenit de tot, haide să-l înveţe să vorbească. Stătea uneori ceasuri întregi în faţa coliviei de pe prichiciul ferestrei, asemenea unei matahale blajine, dăscălind cu glasul ei gros păsăruica isteaţă şi neagră ca tăciunele.

— Tu spune după mine. Gra-u-rul vrea ca-şă!

Iar graurul, privind-o pieziş cu ochişorul lui rotund, vioi şi poznaş, bătea cu piciorul de lemn în podeaua subţire a coliviei, întindea gîtul şi se apuca să şuiere ca sturzul, făcea ca gaiţa, îngîna cucul, mieuna ca miţele, scheuna ca un cîine, numai graiul omului nu vroia să-l înveţe.

— Hai, lasă gogomăniile! îl mustra de-adevăratelea bunica. Tu spune după mine. Gra-u-rul vrea ca-şă!

Maimuţica tăciune cu pene se pornea deodată să strige asurzitor ceva ce aducea cu vorbele bunicii, iar bătrînica

mea rîdea plină de bucurie, îi dădea caşă de pe deget şi-i spunea:

— Las’ că ştiu eu cine-mi eşti, ştrengarule! Vezi că poţi? Mătăluţă pe toate le ştii, vezi?!

Şi ce credeţi? Pînă la urmă tot l-a învăţat. n-a trecut mult şi graurul ştia să ceară caşă destul de limpede, iar cînd o vedea pe bunica, spunea tărăgănat ceva care aducea foarte bine cu: „B-ziua!”...

La început, colivia lui atîrna în odaia bunicului, dar bunicul îl izgoni curînd în odăiţa noastră din pod, fiindcă graurul se învăţase să-l îngîne. Bunicul rotunjea apăsat fiecare cuvinţel atunci cînd se ruga, şi graurul, scoţîndu-şi ciocul galben ca de ceară printre vergelele coliviei, şuiera răsunător:

— Fiu-u, fiu-u, frrr, tiu-ir, tiu-ir, tiu-u-u!

Bunicului i se părea că face asta înadins, şi într-o bună zi, lăsîndu-şi rugăciunea la jumătate, bătu cu piciorul în podea şi răcni:

— Ia-l de aici pe împieliţatul ăsta, că-l omor!

...Şi cîte şi mai cîte erau vrednice de luare-aminte aici, în casă, pînă şi lucruri de-a dreptul hazlii, dar uneori urîtul mă apăsa cumplit.

Ceva nespus de greu parcă mă umplea pe dinăuntru şi trăiam vreme îndelungată ca într-o groapă neagră, lipsit de văz, de auz, de toate simţurile... Eram ca orb şi pe jumătate mort...

VIII

Cu totul pe neaşteptate, bunicul vîndu cîrciumaru- lui casa în care stăteam şi cumpără alta, pe strada Ka- natnaia. O stradă nepietruită şi plină de bălării, care dădea drept în cîmp, dar curată şi liniştită, în lungul căreia se înşiruiau căsuţe pestriţe.

Casa cea nouă era mai arătoasă şi mai prietenoasă decît cealaltă, faţada era vopsită într-un zmeuriu-în- chis, cald şi odihnitor, pe care se desenau luminoase obloanele sinilii ale celor trei ferestre, precum şi oblonul zăbrelit de la ferestruica podului. Din stînga se pleca peste acoperiş verdeaţa deasă a unui ulm şi a unui tei. În curte şi în grădină ghiceai o mulţime de colţişoare îmbietoare, făcute parcă anume pentru joaca de-a v-aţi ascunselea. Dar tot grădina rămînea mai frumoasă. Nu era mare, în schimb creştea bogat şi în voia ei. Într-o parte, se ridica baia micuţă, ca o căsuţă de jucărie. În alta, se afla o adîncătură năpădită de bălării, dintre care se iveau nişte bîrne groase şi afu- mate, rămăşiţe ale vechii băi, mistuită de foc. În stinga, grădina dădea în gardul grajdurilor lui Ovseannikov, în dreapta, se înălţau acareturile lui Betleng. În fund, era gardul ce-o despărţea de gospodăria lăp- tăresei Petrovna, o muiere voinică, gălăgioasă şi roşie în obraz, semănînd leit cu un clopot. Căsuţa lăptăresei, pe jumătate afundată în

pămînt, întunecoasă şi şubredă, dar frumos acoperită de muşchi, privea prietenos prin cele două ferestruici ale ei spre cîmpul brăzdat de şanţuri adînci şi mărginit în zare de norul greu şi albăstrui al pădurii. Pe cîmp alergau toată ziua soldaţi, şi baionetele lor albe fulgerau în bătaia piezişă a soarelui de toamnă.

Casa era plină de tot soiul de oameni cum nu-mi fusese dat să văd pînă atunci: la faţă şedea un militar, tătar de felul lui, cu o nevastă mărunţică şi durdulie, care din zori şi pînă-n seară se certa, rîdea, zdrăngănea la ghitara ei bogat împodobită cu panglici şi cînta cu un glas subţirel şi răsunător felurite cîntece, dintre care îi plăcea mai ales unul, şăgalnic, care suna aşa:

Inima cînd ţi-o şopti,
Gata, nu-l mai corcoli:
Dacă el nu te-ndrăgeşte
Cată altul de-ţi găseşte!
Numai dragostea alină
Inima care suspină.
Numai dragostea învaţă
Cum e viaţa cu dulceaţă...

Militarul, rotund ca o minge, şedea la fereastră, îşi umfla obrajii vineţi, rostogolindu-şi în cap ochii castanii şi veseli, trăgea veşnic din lulea şi tuşea ciudat, de parcă ar fi hămăit un cîine:

— Hîm, hîm, hî-m-m...

Deasupra pivniţei şi a grajdului, într-o odăiţă călduroasă, şedeau doi căruţaşi — nea Piotr, un omuleţ scund şi cărunt, împreună cu Steopa, nepotu-său, un

flăcău mut, voinic şi pietros, cu faţa ca o tavă de aramă încinsă, precum şi Valei, ordonanţa ofiţerului, un tătar înalt şi posomorît. Ei toţi erau oameni noi pentru mine, plini de farmecul necunoscutului.

Cel mai mult însă îmi stîrnea curiozitatea şi mă atrăgea un chiriaş pripăşit în casă mai mult din milă şi poreclit „Bună-treabă”. Şedea în fund, în odaia de lîngă bucătărie, o încăpere lunguiaţă, cu două ferestre, una dînd spre grădină, iar cealaltă spre curte.

Era un om slab şi adus de spate, bălan la faţă, cu o bărbuţă neagră, despicată în două, şi cu nişte ochi blînzi dinapoia ochelarilor. Tăcut din fire, trecea nebăgat în seamă de nimeni, iar dacă se întîmpla să-l poftească cineva la masă sau la ceai, răspundea neschimbat:

— Asta-i bună treabă!

Bunica începu să-i spună aşa, şi atunci cînd era de faţă, şi cînd vorbea cu alţii despre el:

— Leonka, ia cheamă-l pe Bună-treabă la ceai! Mata, Bună-treabă, de ce mănînci aşa puţin?

Odaia lui era ticsită de lăzi şi cărţi scrise cu altă slovă decît cea bisericească, la care mă uitam ca mî- ţa-n calendar. Peste tot vedeai sticle cu licori de felurite culori, bucăţi de aramă şi de fier, vergele de plumb. Din zori şi pînă-n seară, într-o bluză de piele şi nişte pantaloni cenuşii cadrilaţi, Bună-treabă robotea neîndemînatec, mînjit, de culori, cu părul vîlvoi şi mirosind urîit, topind plumb, lipea nu ştiu ce bucăţele de aramă şi cîntărea ceva pe o balanţă

mititică... Mormăia, îşi frigea degetele, sufla zorit asupra lor, se repezea poticnindu-se spre nişte planşe ţintuite în perete şi, după ce-şi ştergea ochelarii, se vîra în ele de-ai fi zis că le miroase, aproape atingînd hîrtia cu vîrful nasului drept, de o albeaţă ciudată. Uneori se oprea pe neaşteptate în mijlocul odăii, ori la fereastră, şi rămînea aşa multă vreme, cu ochii închişi, cu faţa adusă în sus, împietrit şi mut.

Cocoţat pe acoperişul magaziei, de cealaltă parte a curţii, îl urmăream, privind pe fereastra-i deschisă. Vedeam flăcăruia albastră a lămpii de spirt de pe masă, îi vedeam statura întunecată, vedeam cum scrie într-un caiet hărtănit, în vreme ce sticlele ochelarilor luceau cu sclipiri albastre şi reci ca nişte bucăţi de gheaţă... Munca de vrăjitor a acestui om mă ţinea pironit ceasuri întregi pe acoperişul magaziei, chinuindu-mi curiozitatea.

Uneori, stătea în fereastră ca într-o cadră, cu mîinile la spate, şi privea drept spre acoperiş, dar părea că nu mă vedea şi asta mă jignea grozav. Apoi, cu o mişcare smucită, se apropia de masă şi, aplecat peste ea, căuta ceva.

Dacă ar fi fost mai înstărit şi îmbrăcat mai arătos, cred că mi-ar fi fost teamă de el. Dar era sărac: de sub gulerul bluzei de piele ieşea la iveală, boţit şi murdar, gulerul cămăşii neprimenite, avea pantalonii peticiţi şi plini de pete, şi nişte pantofi scîlciaţi traşi pe piciorul gol. Săracii nu-s oameni care să inspire teamă, şi nici primejdioşi nu sînt! De

adevărul acesta m-a încredinţat pe nesimţite purtarea bunicăi faţă de ei — plină de milă, şi cea a bunicului — plină de dispreţ.

Nimeni din casă nu-l iubea pe Bună-treabă. Toţi chiriaşii vorbeau de el în bătaie de joc. Nevasta cea veselă a militarului îl poreclise „nas de cretă”, nenea Piotr zicea că-i spiţer şi vrăjitor, iar bunicul că se are bine cu necuratul şi că-i farmazon.

— La ce-o fi trebăluind? am întrebat-o într-o zi pe bunica.

— Asta nu te priveşte! Tu taci şi vezi-ţi de ale tale, se răsti bunica la mine.

Într-o zi mi-am luat inima în dinţi şi, apropiin- du-mă de fereastra lui, l-am întrebat, fără să-mi pot ascunde tulburarea:

— Ce faci acolo?

Bună-treabă tresări, mă privi lung pe deasupra ochelarilor, apoi îmi întinse o mînă plină de răni şi urme de arsuri şi-mi spuse.

— Urcă...

Faptul că m-a poftit la el, nu pe uşă, ci pe fereastră, îl ridică şi mai mult în ochii mei. Se aşeză pe o ladă, mă trase spre el, se uită la mine de aproape, apoi mă împinse domol, mă privi iar, şi în cele din urmă mă întrebă încet:

— Tu de unde eşti?

Ciudată întrebare. de patru ori pe zi şedeam cu el la aceeaşi masă, la noi în bucătărie. I-am răspuns:

— De-aici! Sînt nepotul dumnealor…

— Aha, da! făcu el, cercetîndu-şi degetul, şi din nou rămase tăcut.

Atunci am găsit de cuviinţă că trebuie să-l lămuresc:

— Eu nu-s Kaşirin! Sînt Peşkov...

— Peşkov? repetă el şovăitor. Asta-i bună treabă!

Mă dădu la o parte, se ridică şi, îndreptîndu-se spre masă, îmi spuse:

— Să stai cuminte, auzi?

Şi am stat cuminte multă, multă vreme, urmă- rindu-l cum ia la pilă o bucată de aramă prinsă în menghină. Pe cartonul de sub menghină se cerneau bobiţele aurii de pilitură. Bună-treabă le adună în pumn, le turnă într-o ceaşcă groasă, adăugă nişte praf alb ca sarea dintr-un borcănel şi turnă deasupra ceva dintr-un şip negru. Amestecul din ceaşcă începu să sîsîie, să fumege, mă izbi un miros înecăcios, făcîndu-mă să tuşesc şi să scutur din cap, iar el, vrăjitorul, mă întrebă, de parcă ar fi vrut să se laude:

— Miroase urît, aşa-i?

— Da!

— Păi vezi?! Asta, frate, e bună treabă!

„A şi găsit cu ce să se fudulească!” mi-am zis în sinea mea, şi i-am mărturisit cu glas tare:

— Păi, dacă-i urît, se cheamă că nu-i bună.

— Zău! strigă el, făcîndu-mi cu ochiul. Să ştii, frăţioare, că nu-i chiar totdeauna aşa. Tu joci arşice?

— Adică, oase?

— Da. Joci?
— Joc.
— Vrei să-ţi torn plumb într-unui? O să fie pe cinste!
— Vreau.
— Adu-l încoace!
Se apropie, ţinînd în mînă ceaşca fumegîndă şi, uitîndu-se cu un ochi înăuntrul ei, mă vesti:
— Îţi fac un arşic grozav, cu plumb în el, iar tu, în schimb, să nu mai vii pe la mine. Ne-am înţeles?
Vorbele lui m-au jignit îngrozitor.
— Nici aşa n-o să mai calc pe aici...
Am plecat, supărat, în grădină, unde bunicul punea bălegar la rădăcina merilor. Venise toamna, cădeau frunzele...
— Ia foarfeca şi tunde zmeura, zise bunicul, în- tinzîndu-mi foarfeca.
L-am întrebat.
— Bună-treabă ce tot meştereşte acolo la el?
— Îmi strică odaia, bombăni acru bunicul. A ars podeaua, a pătat tapetul, ba l-a mai şi rupt pe ici pe colo... Ca mîine-i spun să-şi caute altă gazdă!
— Chiar aşa să faci! am încuviinţat, şi m-am apucat să curăţ zmeurişul de uscături.
...Numai că m-am pripit.
În serile ploioase de toamnă, cînd bunicul pleca de acasă, bunica făcea la bucătărie cîte o sindrofie, poftind la ceai pe toţi chiriaşii, între care cei doi că-ruţaşi şi ordonanţa... Adesea venea şi Petrovna cea guralivă, ba chiar şi vesela nevastă a militarului. În colţul de lîngă

cuptor, nelipsit, şedea tăcut Bună-treabă. Steopa, mutul, juca de zor cărţi cu tătarul Valei, care se pocnea cu cărţile peste nasul lui lătăreţ şi tot spunea:

— Eh, şeitan!

Nenea Piotr aducea un coltuc uriaş de pîine albă şi dulceaţă de zmeură „cu semincioare” într-un gavanos de pămînt, tăia pîinea felii, le ungea din belşug cu dulceaţă şi împărţea îmbietoarele felii sub stratul conabiu de dulceaţă, ţinîndu-le în palmă şi făcînd cîte o plecăciune adîncă:

— Poftiţi, rogu-vă, mîncaţi, ne îndemna el cu bunătate, iar după ce îi luai felia din mînă, îşi cerceta cu luare-aminte palma neagră şi dacă vedea vreun strop de dulceaţă, îl culegea frumos cu limba.

Petrovna aducea o sticlă cu vişinată, iar cucoana cea veselă — nuci şi cofeturi. Şi se pornea un zaiafet straşnic — petrecerea pe care bunica o îndrăgea nespus.

La scurtă vreme după ce Treabă-bună încercă să-mi ungă ochii ca să nu-i mai calc pragul, bunica rîndui o asemenea petrecere. Afară se cernea şi ţîrîia o ploaie nesfîrşită de toamnă, se tînguia vîntul, foşneau copacii hîrşcîind pereţii casei cu crengile... În bucătărie era cald şi bine, şedeam cu toţii strînşi unul în altul, tare potoliţi şi prietenoşi, iar bunica, plină de o rară dărnicie, ne spunea poveşti, una mai frumoasă decît alta.

Şedea pe marginea cuptorului, cu picioarele proptite de prichici, aplecată toată spre oaspeţi, cu chipul luminat de

flacăra lămpii mici de tinichea. Ori de cîte ori îi dădeau ghies poveştile — ştiam bine asta — se urca pe cuptor, spunînd:

— Să-mi cat un locşor mai sus! Parcă-mi vine mai bine să grăiesc aşa!

M-am cuibărit la picioarele ei, pe prichiciul lat, aproape să-i stau în cap lui Bună-treabă. Bunica începu să ne spună basmul cel frumos cu Ivan- oşteanul şi Miron-sihastrul, şi vorbele ei pline de miez curgeau domol şi măsurat:

Măre, cică a fost odat', Gordion, crai blestemat,
Negru suflet înrăit, hain cuget împietrit,
Adevărul alunga, mujicimea schingiuia,
Trăia cufundat în rele, ca o buhă-n scorburele.
Dar mai tare mi-l ura, dar mai aprig prigonea
Blestematul Gordion pe sihastrul de Miron,
Iubitorul de dreptate, păzitorul ei în toate.
...Cheamă craiul pe Ivan, al său credincios oştean.

„Mergi, Ivane, la Miron, porunceşte Gordion,
La Miron cel îndrăzneţ. Taie capul lui semeţ,
Ia-l de barba colilie şi mi-l adu-ncoace, mie,
Că mi-oi face o pomană să-l dau cîinilor de hrană
Ivan a purces la drum, n-a mai zăbovit nicicum.
Dar pe drum dacă mergea, amărît îşi tot zicea:

„Greu necaz şi grea năpastă vieţişoara mea adastă
Dacă nu o fi cumva chiar cerul aşa să vrea!”
Paloşul cel ascuţit sub pulpană l-a ferit,
La Miron cînd a intrat, smerit i s-a închinat
Şi din gură-a cuvîntat:
„Au, din mila lui Christos, cum te afli — sănătos?”
Dar sihastrul văzător şi în inimi cititor
A zîmbit cu-amărăciune şi-a grăit cu-nţelepciune.
„Tu, Ivane, tu, oştene, lasă vorbele viclene!
Dumnezeu le vede toate şi pe toate le socoate,
Deopotrivă-n palma-i ţine ce e rău şi ce e bine!
Lasă, nu te mai preface, ştiu de ce-ai venit încoace”
Ivan mult se ruşina, dară nu se-ncumeta
Să calce din vrerea lui poruncă de-a craiului.
Paloşul şi-l dezgolea, cu pulpana îl ştergea
Şi către Miron grăia.
„Am avut, preacuvioase, gînduri din cele frumoase —
Paloşul nici să zăreşti, viaţa să nu ţi-o jeleşti...
Dar acuşi stai de te roagă pentru omenirea-ntreagă
Roagă-te şi pentru tine, roagă-te şi pentru mine,
Cere Tatălui Ceresc pentru neamul omenesc
Îndurare şi iertare, după mila lui cea mare...

Spune-ţi ruga de pe urmă, şi-apoi viaţa ta se curmă!”

Miron în genunchi se lasă pe sub frunza de mătasă,

Pe sub pui de stejărel, ce i se-nchină şi el.

„Alelei, Ivan-voinice, cu zîmbire Miron zice,

Vezi că ruga mea de hram pentru omenescul neam

Nu se gată prea curînd, ţi s-o urî aşteptînd

Şi poate c-ar fi mai bine s-o sfîrşeşti pe loc cu mine...”

Ivan mi se încrunta şi prosteşte se fălea.

„Cum spusei, aşa să fie! Stau şi-aştept şi-o veşnicie!”

Şi-ncepu a se ruga sihastrul în voia sa,

Zi de vară pînă-seară, cînd soarele se pogoară,

De cu seară pînă-n zori, la ceasul de cîntători,
Şi din zori în miez de noapte, cu luciri de stele coapte.
Vara, măre, că trecea, sihastrul se tot ruga.
Toamna, iarna tot aşa, el într-una se ruga —
Primăvara cînd venea, tot în rugă mi-l găsea...
Ani se petrecură-n zbor; stejărelul — din fecior
Se făcu stejar rotat, pîn-la ceruri înălţat.
Şi din ghinda ce-a rodit, codru-n jur şi-a îndesit,
Codru negru, neumblat. Iar Miron s-a tot rugat...
Uite-aşa stau amîndoi, pînă-n ziua de apoi:
Moşneagul încet şopteşte şi în şoaptă povesteşte
Bunului Tată Ceresc, păsul nostru, omenesc,
Şi tot cere îndurare, după mila lui cea mare
Şi un strop de bucurie de la Precista să vie...
Ivan şade lîngă el. Mîndru-i paloş de oţel
Zace-n pulbere şi tină. Zaua-i zace sub rugină.
Straiul falnic şi bogat jalnic i s-a destrămat.
Ploaia rău mi-l biciuieşte, arşiţa mi-l pîrjoleşte,
Viermele neadormit roade-n el necontenit,
Dar de fiare-i ocolit.
Ocolit e şi cruţat şi de gerul cel turbat.

Stă voinicul nemişcat,
Nu-i în stare să vorbească nici o vorbă omenească,
Nici din loc să se clintească.
Crucea asta i s-a dat pentru aprigu-i păcat.
Ca să ţină minte bine că poruncile haine
Nu-s porunci de ascultat! Şi dacă eşti vinovat
Vina ta n-o arunca iute-n cîrca altcuiva?
Iară ea, ruga curată de sihastru înălţată,
Şi acum în ceasul greu, suie lin spre Dumnezeu,
Rîu de vie strălucire spre-a bolţii nemărginire!

De cum începu bunica basmul, l-am văzut pe Bună- treabă tare neliniştit: îşi agita şi îşi încleşta într-un chip ciudat mîinile, îşi tot scotea şi îşi punea ochelarii, legănîndu-i în tactul vorbelor cîntate ale bunicăi, dădea a încuviinţare din cap, ridica mîinile şi îşi apăsa cu putere ochii, îşi ştergea repezit fruntea şi obrajii, de parcă ar fi fost leoarcă de năduşeală. Cînd vreunul
dintre cei de faţă se foia, tuşea, ori tîrşîia încălţările de podea, făcea supărat:

— Ssst!

Iar cînd bunica isprăvi, sări de la locul lui şi, arun- cîndu-şi mîinile prin aer, se bramburi de colo-colo, bîiguind:

— Ştiti, e ceva cu totul uimitor! Basmul ăsta trebuie scris! Negreşit! Conţine un adevăr de netăgăduit, un adevăr al nostru...

Acum vedeam limpede... Plîngea, avea ochii plini de lacrimi. Lacrimile izvorau şi de sub pleoapele de jos, şi de sub cele de sus, potopindu-i privirea. Era ceva neobişnuit şi mi se rupea inima de mila lui. Ţopăia stîngaci prin bucătărie şi îşi tot bălăbănea ochelarii pe dinaintea nasului, dînd să şi-i pună, dar fără să nimerească. Nenea Piotr căta la el, zîmbind pe sub mustaţă. Toţi ceilalţi tăceau stînjeniţi. Bunica se grăbi să spună:

— Scrie-l, de ce nu? Doar nu-i un păcat în asta. Mai ştiu o mulţime la fel...

— Nu! Numai pe ăsta vreau să-l scriu! Are ceva grozav de rusesc, strigă Bună-treabă, stîrnit, şi deodată se opri ca trăsnit în mijlocul bucătăriei şi începu să cuvinte răspicat, despicînd aerul cu mîna dreaptă, în vreme ce în cea stingă, care-i tremura, ţinea şi acum ochelarii. Şi vorbi aşa multă vreme, cu înverşunare, ţipînd şi bătînd din picior. Repeta mereu:

— Nu poţi trăi ascunzîndu-te după cugetul altuia, asta aşa e!

Apoi, amuţi dintr-o dată, de parcă i-ar fi pierit graiul. Se uită pe rînd la toţi cei din jur şi, lăsînd capul în piept, ieşi încetişor pe uşă, cu un aer vinovat... Oaspeţii cătau unul la altul şi zîmbeau stînjeniţi. Bunica se trase mai la întuneric pe cuptor şi oftă din greu.

Într-un tîrziu, ştergîndu-şi cu palma buzele pline şi roşii, Petrovna întrebă:

— Ce l-a apucat? Te pomeneşti că s-a supărat!

— Nu, făcu nenea Piotr. Aşa i-a venit lui...

Bunica se dădu jos de pe cuptor, fără o vorbă, să se îngrijească de samovar. Nenea Piotr îi dădea înainte:

— Boierii sînt toţi la fel: i-apucă pandaliile din senin.

Valei mormăi şi el, ursuz:

— Cînd omul e holtei, se ţine de fleacuri, asta-i!

Toţi izbucniră în rîs, dar nenea Piotr, cu glasul lui tărăgănat, nu se lăsa şi pace:

— N-aţi văzut? I-au dat şi lacrimile! Deh... fost-ai lele cînd ai fost... că azi ce mai e de el!

M-a cuprins urîtul. O tristeţe nelămurită îmi strîngea inima ca un cleşte. Bună-treabă mă uimise din cale- afasră şi mi-era tare milă de el: nu puteam să uit ochii lui scăldaţi în lacrimi.

Noaptea aceea, Bună-treabă nu dormi acasă, iar a doua zi apăru abia după-amiază, abătut, dezumflat şi vădit stînjenit.

— Aseară m-am pornit rău de tot, spuse el bunicăi cu un aer vinovat, de copil. Nu v-aţi supărat pe mine?

— De ce să mă supăr?

— Păi, că m-am înfierbîntat, c-am pălăvrăgit...

— N-ai făcut nici un rău nimănui!

Simţeam că bunicăi îi era frică de el, fiindcă nu-l privea în ochi şi vorbea într-un fel ciudat, mai încet decît de obicei.

Bună-treabă se apropie de ea şi spuse uimitor de simplu:

— Ştiţi, sînt îngrozitor de singur! N-am pe nimeni! Tac, tac mereu şi apoi, dintr-o dată, parcă începe să clocotească ceva în sufletul meu, parcă se rupe un zăgaz... Aş

fi în stare să vorbesc şi pietrelor, ori copacilor...

— Mai bine te-ai însura, îi răspunse bunica, dîndu-se mai încolo.

— Eh! icni el, încruntîndu-se, şi plecă, dînd din mînă a lehamite.

Bunica se întunecă la faţă, se uită lung în urma lui, trase tabac pe nas şi-mi porunci cu străşnicie:

— Nu care cumva să mi te învîrţi pe lîngă ăsta. Dumnezeu ştie ce fel de om e.

Numai că eu mă simţeam din nou şi cu putere atras de Bună-treabă.

Văzusem cum se schimbase şi cum se vestejise parcă la faţă atunci cînd spusese că e „îngrozitor de singur”. Cuvintele acestea aveau ceva foarte pe înţelesul meu, mi-au mers drept la inimă. Am ieşit după el.

Din curte, am aruncat o privire pe fereastra lui. Nu era acolo. Odaia semăna cu o magazie cu tot soiul de lucruri aruncate claie peste grămadă, la fel de ciudate şi netrebuincioase ca şi stăpînul lor. M-am dus în grădină. L-am văzut în fundul viroagei. Şedea ghemuit, cu capul în mîini şi coatele sprijinite de genunchi, pe o muche de bîrnă pe jumătate arsă. Bîrna era îngropată în pămînt şi ieşea la iveală numai cu un capăt, negru şi lustruit, printre tufele de pelin veşted, de urzici şi de brusture. Pînă şi faptul că şedea acolo gheboşat mă atrăgea spre el.

Multă vreme nu m-a băgat în seamă: privea în gol, fără să vadă nimic, aşa ca bufniţa, dar mai pe urmă mă întrebă pe neaşteptate, parcă plin de ciudă:

— După mine venişi?

— Nu.
— Atunci?
— Am venit şi eu aşa...
Bună-treabă îşi scoase ochelarii, le şterse sticlele cu o batistă numai pete roşii şi negre şi zise:
— Ia vino-ncoace!
Cînd m-am aşezat alături, mă cuprinse pe după umeri şi mă lipi de el.
— Aşa. Să stăm aici şi să tăcem. Vrei? Ascultă... cum să spun... tu eşti îndărătnic din fire?
— Da.
— Asta-i bună treabă!
Am rămas tăcuţi amîndoi vreme îndelungată. Era o seară liniştită, molcomă, una din acele seri triste de toamnă tîrzie şi caldă, cînd totul în jur păleşte cu fiece clipă şi îşi pierde cu atîta frumuseţe culorile, cînd natura sărăceşte văzînd cu ochii, iar pămîntul, care şi-a irosit miresmele bogate ale verii, păstrează numai un iz rece de umezeală... Văzduhul se înfăţişează neobişnuit de străveziu şi pe cerul însîngerat se rotesc neliniştit stăncuţele, trezind gînduri lipsite de veselie... Totul e mut în jur, fără grai. Orice zgomot — fîlfîitul pasării în zbor, foşnetul frunzei în cădere sună cu putere şi te face să tresari speriat; dar după aceea încremeneşti din nou. Tăcerea ţine întreaga fire în strînsoarea ei şi parcă îţi umple sufletul...
În asemenea clipe se zămislesc în tine gînduri curate şi uşoare ca niciodată, dar firave şi străvezii ca funigeii, cu neputinţă de spus în cuvinte. Se aprind

pentru o clipă şi pier aidoma stelelor căzătoare, lăsînd în suflet arsura unei tristeţi nelămurite, mîngîiere şi ne-linişte... La atingerea lor, sufletul clocoteşte, se topeşte şi se modelează pentru toată viaţa: îşi dobîndeşte faţa lui de mai tîrziu.

Lipit de umăru-i cald, priveam împreună cu Bună- treabă cerul printre crengile negre ale merilor, urmăream zbenguiala scatiilor, înverşunarea sticleţilor nă- pustindu-se asupra măciuliilor uscate de scaieţi după semincioarele lor acrişoare, vedeam cum se tîrăsc dinspre stepă nori plumburii, miţoşi, cu marginile însîngerate, iar pe sub nori — zborul greoi al ciorilor, întorcîndu-se la cuiburile lor din ţintirim... Totul în jur era frumos, neobişnuit de limpede şi de apropiat su-fletului meu...

În răstimpuri, oftînd adînc, Bună-treabă mă întreba:

— E frumos, frăţioare, ce zici? Ei, vezi! Nu cumva te-a pătruns frigul, ori umezeala?

Cînd cerul se întunecă de-a binelea şi întunericul jilav şi dospit învălui totul, îmi spuse:

— Eh, destul. Hai să mergem...

Ajunşi la portiţa grădinii se opri în loc şi-mi şopti:

— Ai o bunică straşnică... O, ce ţară!

Apoi închise ochii şi, zîmbitor, murmură, apăsînd pe fiecare cuvînt:

Crucea asta i s-a dat pentru aprigu-i păcat.
Ca să ţină minte bine că poruncile haine
Nu-s porunci de ascultat! Şi dacă eşti vinovat
Vina ta n-o arunca iute-n cîrca altcuiva!

— Să nu uiţi, asta, frăţioare!

Împingîndu-mă uşurel de umeri, mă întrebă:

— Tu ştii să scrii?

— Nu.

— Învaţă! Iar cînd ai să ştii, apucă-te şi pune pe hîrtie tot ce povesteşte bunică-ta. Sînt lucruri de mare preţ.

...Şi ne-am împrietenit. Din ziua aceea mă duceam la Bună-treabă oricînd, mă cuibăream într-o ladă plină de cîrpe şi, cu îngăduinţa lui, urmăream de acolo cum topeşte plumb, cum încinge aramă şi cum, după ce o moaie la foc, face din ea plăcuţe subţiri pe o nicovală mică, sub bătaia unui ciocan uşor, cu mînerul frumos; îl priveam cum roboteşte cu raşpila, cu pilele, cu şmirghelul şi cu un ferestrău cu pînza cît firul de păr. Cîntărea totul pe o balanţă de alamă grozav de simţitoare. Uneori turna în nişte ceşti albe, groase, fel şi fel de licori şi le privea cum fumegă, umplînd odaia cu un miros înecăcios... Se strîmba, căuta într-o carte groasă şi mormăia, muşcîndu-şi buzele roşii, ori cînta încetişor şi tărăgănat, cu glasul lui răguşit:

O, tu, roză a Saronului...

— Ce faci acolo?

— Meşteresc şi eu...

— Ce?

— Aăă... vezi, frăţioare, nu prea mă pricep să-ţi spun aşa ca să înţelegi...

— Bunicul zice că poate faci bani falşi...

— Bunicul? Hm... astea-s prostii! Banii, frăţioare, sînt un fleac...

— Da’ pîine cu ce cumperi?

— Mda, frăţioare, pîinea trebuie plătită, asta aşa e...

— Vezi? Şi carnea la fel!

— Da, şi carnea...

Şi se pornea să rîdă încetişor şi tare plăcut, mă gî- dila pe după ureche, cum se gîdilă pisoii, şi spunea:

— Cu tine nu-i chip, fraţioare! Mă dai gata din două vorbe! Mai bine să tăcem, vrei?

Uneori lăsa treaba neisprăvită, se aşeza lîngă mine şi priveam amîndoi vreme îndelungată la ploaia măruntă care se cernea afiară, la curtea năpădită de bălării, la merii care lepădau frunzele şi erau tot mai golaşi... Bună-treabă se arăta scump la vorbă, dar cînd vorbea, vorbea întotdeauna cu miez. Cînd voia să-mi atragă luiairea-aminte, cel mai adesea mă înghiontea încetişor şi-mi arăta din ochi cîte ceva. Deşi nu vedeam în curte nimic deosebit, îmboldirile lui şi puţinele vorbe mă făceau să descopăr lucruri foarte însemnate în cele ce-mi arăta şi totul mi se întipărea adînc în minte. Aşa, de pildă, o mîţă trece curtea în fugă. Deodată, dă în cale de o băltoacă, se opreşte în loc şi, văzîndu-şi chipul în apă, ridică lăbuţa moale, gata

parcă să lovească mîţa oglindită. Bună-treabă îmi spune încetişor:

— Pisicile-s mîndre şi bănuitoare...

Mamai, cocoşul auriu-roşcat, sare pe uluca grădinii şi, după ce se propteşte bine pe picioare, bate voiniceşte din aripi, aproape să vină de-a berbeleacul. Asta-l supără: începe să bolborosească mînios, cu gîtul întins înainte.

— Chipeş general, dar fără prea multă minte! spune Bună-treabă.

— Uite-l pe Valei cel neîndemînatec. Calcă greoi prin glod, ca un cal bătrîn. Faţa lui fălcoasă e mo- horîtă. Stă locului, închide un ochi şi se uită la cer. Iar din înalt îi pică drept pe piept o rază palidă a soarelui de toamnă: un nasture de alamă de pe tunica tătarului luceşte aprins ca focul; el zăboveşte şi-l pipăie cu degetele-i strîmbe.

— Vezi ce încîntat cată la nasturele lui? Parcă ar fi primit o decoraţie!

M-am legat repede şi trainic de Bună-treabă. Simţeam nevoia să-l văd şi în zilele de amărăciune, şi în ceasurile de bucurie. Tăcut din fire, el mă lăsa să-i spun tot ce-mi trecea prin cap, pe cînd bunicul mi-o reteza întotdeauna răstit:

— Mai tacă-ţi gura, moară hodorogită ce eşti!

Bunica era atît de plină de ale ei, încît nu se mai sinchisea şi de necazurile altora.

Bună-treabă mi-asculta atent sporovăiala şi adesea îmi curma vorba, zîmbind:

— Nu, frăţioare, asta n-a fost chiar aşa! Asta-i o scorneală de-a ta...

Şi amestecul lui pica totdeauna la momentul potrivit şi se dovedea cît se poate de trebuincios. Citea ca în palmă tot ce se petrecea în mintea şi în sufletul meu, parcă vedea tot ce era de prisos acolo, parcă ştia dinainte vorbele de care nu era nevoie şi pe care tocmai mă pregăteam să le rostesc, şi mi-o reteza numaidecît, cu blîndeţe:

— Minţi, frăţioare!

Mi se întîmpla adesea să pun la încercare înadins puterea lui vrăjitorească. scorneam cîte ceva şi începeam să povestesc de parcă s-ar fi întîmplat aievea, dar el, după ce asculta puţin, clătina din cap a neîncredere şi-mi spunea:

— Minţi, frăţioare...

— De unde ştii?

— Păi văd, frăţioare...

Uneori, cînd se ducea după apă în piaţa Sennaia, bunica mă lua cu ea. Într-o zi, am văzut cinci inşi cum deşălau pe unul cu bătaia. Îl doborîseră la pămînt şi trăgeau de el în toate părţile ca nişte dulăi. Bunica lăsă iute găleţile de pe cobiliţă şi, mînuind cobiliţa ca pe o măciucă, se repezi într-acolo, strigînd la mine:

— Tu şterge-o de-aici!

De spaimă, m-am luat după ea şi am început să azvîrl cu pietre în bătăuşi, în vreme ce bunica îi croia cu cobiliţa fără frică, pe spinare, peste cap, pe unde nimerea. Ne săriră şi alţii în ajutor, bătăuşii spălară putina şi bunica se apucă să-l spele pe cel tăvălit prin ţărînă. Omul avea faţa zob. Parcă văd şi acum,

cuprins de spaimă şi dezgust, cum îşi apăsa cu degetele murdare rana ruptă, cum urla şi tuşea, cum ţîşnea sîngele de sub degetele lui şuvoi drept în faţa şi pe pieptul bunicăi. Bunica ţipa şi ea, tremurînd toată.

Întors acasă, am dat buzna la Bună-treabă să-i spun toată povestea. El şi-a lăsat roboteala şi s-a oprit în faţa mea, cu raşpila cea lungă ridicată în sus ca o sabie. Stătu aşa, privindu-mă aţintit şi tăios pe sub ochelari, apoi mi-o reteză brusc, sfătos nevoie-mare:

— Minunat! Chiar aşa s-au şi petrecut toate. Minunat!

Zguduit de cele întîmplate, n-am avut cînd să mă mir de vorba lui şi tot povesteam înainte, dar el mă luă pe după umeri şi, umblînd cu mine împleticit prin încăpere, zise:

— Ajunge! E prea destul! Ai spus tot ce aveai de spus, frăţioare, înţelegi? Tot!

Am tăcut, jignit, dar după ce m-am gîndit puţin, am priceput cu o mirare ce mi-a rămas adînc întipărită în minte că m-a oprit la vreme: într-adevăr, spusesem totul!

— Tu, frăţioare, nu-ţi încărca mintea cu întîmplări dintr-astea. Nu-i bine! făcu el.

Uneori, cu totul pe neaşteptate, îmi spunea cîte ceva sortit să rămînă viu în mine pentru toată viaţa. Aşa, de pildă, cînd i-am povestit despre duşmanul meu, Kliuşnikov, un bătăuş de pe strada Nouă, un băiat voinic şi căpos, pe care nu-l puteam dovedi, deşi nici el nu mă dovedea pe mine, Bună-treabă, după ce-

mi ascultă păsurile cu multă luare-aminte, îmi spuse:

— Fleacuri! O putere ca a lui nici nu-i putere adevărată. Adevărata putere stă-n iuţeala mişcărilor. Cu cît eşti mai iute, cu atît eşti mai puternic. Pricepi?

Dumineca următoare m-am străduit să am iuţeală în pumni şi l-am dovedit cu uşurinţă pe Kliuşnikov. Asta m-a făcut să ascult cu sfinţenie spusa lui Bună-treabă.

— De orice te-ai apuca e musai să ştii cum să te-a- puci, pricepi? Şi-i tare greu, frăţioare, să ştii una ca asta.

N-am priceput nimic, dar am băgat totul la cap, ca şi alte poveţe asemănătoare, tocmai pentru că ele ascundeau, în simplitatea lor, un înţeles tainic, care mă umplea de ciudă. Ce mare ştiinţă îţi trebuie ca să pui mîna pe o piatră, o bucată de pîine, o cană, un ciocan?!

...Cei ai casei erau din ce în ce mai porniţi împotriva lui Bună-treabă. Pînă şi mîţa cea blîndă a veselei noastre chiriaşe nu voia să i se urce pe genunchi, cum se urca la toţi ceilalţi, şi nici nu venea cînd el o chema cu duioşie. O băteam pentru asta, o trăgeam de urechi şi o sfătuiam, aproape plîngînd, să nu se ferească de Bună-treabă.

— Hainele mele miros a diferiţi acizi, uite de ce nu vine la mine, mă lămurea el, dar eu ştiam că toţi din casă, pînă şi bunica, tălmăcesc altfel toana mîţei — într-un chip duşmănos, nedrept şi jignitor.

— Tu ce tot cauţi la ăsta? mă lua la rost bunica, supărată. Ia vezi, nu care cumva să te înveţe vreo drăcovenie, ceva...

Iar bunicul mă snopea în bătaie de fiece dată cînd mă duceam la Bună-treabă şi el, dihorul roşcovan, prindea de veste. Nu-i spuneam lui Bună-treabă că ai mei mă opresc să-i calc pragul, se înţelege, dar îi povesteam destul ce simţăminte nutresc toţi ai casei faţă de el.

— Bunica se teme de tine. Zice că eşti poate vreun vrăjitor, iar bunicul te crede duşman lui Dumnezeu şi o primejdie pentru oameni.

Bună-treabă dădea smucit din cap, de parcă l-ar fi sîcîit nişte muşte. Un zîmbet fugar răsărea pe obrazul lui alb ca varul, împurpurîndu-l uşor. Zîmbetul ăsta îmi strîngea inima ca un cleşte şi mă făcea să văd negru înaintea ochilor.

— Toate astea le văd şi eu, frăţioare, spunea el încet. Şi asta-i tare trist, nu-i aşa?

— Da.

— Tare trist, frăţioare...

În cele din urmă, au făcut ei ce-au făcut şi l-au alungat din casă.

Într-o zi, după ceaiul de dimineaţă, cînd m-am dus la el, l-am găsit stînd în capul oaselor pe podea şi adu- nîndu-şi lucrurile în lăzi; cînta încetişor cîntecul rozei din Saron.

— Rămîi cu bine, frăţioare. Uite că plec...

— De ce?

Bună-treabă mă privi lung şi mă întrebă:

— Cum, nu ştii? Au nevoie de odaie pentru maică-ta...

— Cine ţi-a spus?

— Bunicu-tău.

— Minte!

Bună-treabă mă trase de mînă spre el şi, cînd m-am aşezat şi eu pe podea, îmi şopti.

— Haide, nu fi supărat! Şi eu care credeam că tu ştii, frăţioare, şi că nu mi-ai spus... Cugetam tocmai că nu-i frumos din partea ta...

Eram trist şi pornit împotriva lui Bună-treabă, nici eu nu-mi dădeam seama de ce.

— Ascultă, urmă el abia auzit, cu un zîmbet bun. Îţi mai aduci aminte cînd ţi-am spus să nu mai vii pe la mine?

Am încuviinţat din cap.

— Te-ai supărat atunci pe mine, aşa-i?

— Da...

— Eu, frăţioare, n-am vrut să te jignesc. Dar ştiam că dacă te împrieteneşti cu mine, ai tăi o să te certe, mă crezi? Am avut dreptate, nu? Acum înţelegi de ce ţi-am spus asta?

Vorbea de parcă ar fi fost un băiat de seama mea şi eu mă bucuram grozav de ceea ce îmi spunea. Mi se părea că am înţeles toate astea de mult, poate chiar din ziua cu pricina. I-am mărturisit-o pe loc:

— Am priceput de mult!

— Ei, aşa da! Asta-i, frăţioare! Aşa stau lucrurile, băieţel!

Simţeam că mi se rupe inima.

— Ei de ce nu te iubesc?

Bună-treabă mă cuprinse pe după umeri, mă strînse la piept şi-mi făcu cu ochiul:

— Eu nu-s de-al lor, pricepi? De asta nu mă au la inimă. Sînt altfel decît ei...

Neştiind ce şi cum să-i spun, îl tot trăgeam de mînecă.

— Nu fi supărat, îmi mai şopti el la ureche, şi adăugă. Nici să plîngi...

... în vreme ce lacrimile îi şiroiau de sub sticlele aburite ale ochelarilor.

După aceea, am rămas tăcuţi vreme îndelungată, ca de obicei, schimbînd doar cînd şi cînd cîte o vorbă.

Iar seara, după ce-şi luă cu blîndeţe rămas bun de la toţi ai casei şi după ce mă strînse cu putere la piept, plecă. Am ieşit în poartă şi am văzut cum sălta de hurducăturile căruţei, care strivea anevoie sub roţi bulgării îngheţaţi de pămînt de pe drum. După plecarea lui, bunica se apucă îndată să spele pe jos şi să deretice în odaia murdară, în vreme ce eu mă foiam de colo-colo, stînjenind-o dinadins.

— Piei din ochii mei! se răstea ea, tot împiedicîn- du-se de mine.

— De ce l-aţi gonit din casă?

— Stai că-ţi arăt eu ţie, limbutule!

— Sînteţi toţi nişte proşti! i-am spus.

Bunica mă plesni mînioasă cu cîrpa udă:

— Te-ai scrîntit de tot, zevzecule!

— Nu tu, ei toţi sînt nişte proşti, am dres-o eu, dar bunica nu s-a arătat mulţumită.

Seara, la masă, bunicul spuse:

— Of, bine c-a dat Dumnezeu! De cîte ori îl vedeam, parcă mi se înfigea un cuţit în inimă şi-mi ziceam că e musai să-l dau afară.

De pornit ce eram, am rupt lingura cu care mîncam şi am păţit-o numaidecît, se înţelege.

Aşa s-a sfîrşit prietenia mea cu cel dintîi om din şirul nesfîrşit al celor care erau străini în propria lor ţară — cei mai buni fii ai ţării...

IX

Cînd stau şi mă gîndesc la copilăria mea, mă văd asemenea unui stup, în care oameni de rînd, oameni cenuşii, aduceau ca nişte albine mierea cunoştinţelor şi gîndurilor lor despre viaţă, îmbogăţindu-mi sufletul, care cum putea. Adesea, mierea asta era întinată şi amară, dar oricum ar fi fost, orice lucru nou pe care-l afli tot miere se cheamă că este.

După plecarea lui Bună-treabă, m-am împrietenit cu nenea Piotr. Semăna cu bunicul: era la fel de uscăţiv, îngrijit şi curăţel, doar mai scund şi mai firav. Aducea cu un băietan travestit în moşneag. Avea faţa parcă împletită, semăna cu un ciur, toată numai fîşii subţiri de piele, între care umblau neastîmpăraţi, aidoma unor scatii în colivie, doi ochi caraghioşi, vioi, cu albul bă- tînd în galben. Părul cărunt i se învălmăşea în inele, bărbuţa-i era încreţită... Cînd pufăia din lulea, fumul, de aceeaşi culoare cu părul, se ridica şi el în inele, vorba îi era întortocheată şi ea, presărată la tot pasul de zicale şi snoave. Vorba lui, ca un zumzet, părea mîngîioasă, dar mie mi se tot năzărea că-i ia peste picior pe toţi.

— De mult, cînd abia păşisem şi eu în viaţă, mi-a poruncit cucoana contesă,

luminăţia ei Tatian Le- xevna. „Tu fierar să mi te faci!” Numai că n-a trecut mult şi mi-a poruncit. „Tu ajutor de grădinar să mi te faci!” Zis şi făcut! Da’ vorba ceea: oricum o dă mujicul, tot prost pică! Mă cheamă cucoana din nou la ea şi-mi spune. „Tu, Petruşka, pescar să mi te faci!” Acuşi, mie mi-era totuna. Peşte? Mă rog, o să prinz şi peşte... Ei, şi după ce am îndrăgit treaba asta nouă, gata — ajunge! Ia-ţi rămas bun, Petruşka, şi de la peşte. Mi-a poruncit să viu la oraş şi să mă fac birjar, ca să am de unde-i plăti darea. Birjar? Mă rog, fie! Pe urmă? Ei, pe urmă n-a mai apucat cucoana să-mi schimbe rostul, că veni liberarea şi eu rămăsei cu iepşoara mea, la care mă uit azi cum mă uitam pe vremuri la cucoana.

Iepşoara lui era tare bătrînică şi bălţată, de parcă un zugrav beat criţă s-ar fi apucat să-i boiască părul alb cu felurite culori şi a lăsat treaba neisprăvită. Avea ochii tulburi, picioarele betege, de costelivă ce era părea făcută din cîrpe, nişte vine umflate sub pielea zbîrcită şi roasă abia îi ţineau legat de trup capul lăsat trist în pămînt. Nenea Piotr se purta frumos cu ea şi nu o bătea niciodată. Îi zicea Tanka.

Într-o zi, bunicul îl luă la rost:

— Cum de ţi-a bubuit mintea să pui unui dobitoc nume de om?

— Nici pomeneală de-aşa ceva, cinstite Vasil Vasi- lievici, nici pomeneală! Tanka nu ştiu să fie nume creştinesc. Tatiana e nume creştinesc.

Nenea Piotr ştia şi el buchea şi cunoştea cărţile sfinte. Adesea se lua la

ceartă cu bunicul, care anume dintre sfinţi trebuie aşezat la loc mai de cinste şi se întreceau amîndoi să-i osîndească pe păcătoşi. Cel mai rău o păţea Abesalom. Alteori, sfada lor lua altă întorsătură, privea numai gramatica. Bunicul susţinea că în slavoneşte cuvintele au la plural terminaţia „hom”, pe cînd nenea Piotr susţinea terminaţia „şa”.

— Poţi tu să-ţi răceşti gura cît pofteşti, se înfier- bînta bunicul, înroşindu-se la faţă, că tot eu am dreptate. Şi îngîna acel „şa” susţinut de nenea Piotr.

Cestălalt, învăluit într-un nor de fum, îl zădăra înveninat la rîndul lui:

— Parcă „hom”-urile tale sînt mai breze? Ori crezi cumva că-s mai pe placul lui Dumnezeu! Aş! Poate că, ascultîndu-le, Dumnezeu îşi zice. „Roagă-te cum te-i ruga, că tot nu faci nici o para”.

— Ieşi afară, Lexei! strigă bunicul la mine din senin, azvîrlind fulgere de mînie din ochii lui verzi.

Nenea Piotr îndrăgea grozav curăţenia şi rînduiala în toate. Dacă trecea prin curte şi dădea de o surcică,

un hîrb sau un os, le făcea vînt cît colo cu piciorul, ba le mai şi bombănea:

— După ce că nu eşti de trebuinţă nimănui, mai şi încurci locul!

Avea veşnic sămînţă de vorbă, părea vesel şi bun la suflet, dar uneori i se înroşeau ochii de năvala sîn- gelui şi căutătura i se tulbura, rămînînd pironită ca la morţi. Alteori se pitea prin cîte un colţ mai întunecos şi stătea acolo chircit, mohorît şi mut ca nepotu-său.

— Ce ai, nea Piotr?

— Dă-mi pace, mormăia el răstit.

Într-una din casele de pe strada noastră se mutase un boier cu un cucui în frunte şi cu nişte obiceiuri ciudate din cale-afară: în zilele de sărbătoare se aşeza la fereastră şi trăgea cu puşca în cîini, pisici, găini, ciori, ba şi în trecătorii a căror mutră nu-i plăcea. În- tr-o bună zi, o încărcătură de alice îl nimerise pe Bună-treabă. Alicele nu răzbiră prin scurta lui de piele, dar vreo cîteva i se strecurară în buzunar. Mi-aduc aminte cu cîtă luare-aminte a cercetat Bună- treabă prin ochelarii, alicele mici şi vineţii. Bunicul se ţinu de capul lui să se plîngă împotriva boierului, dar el aruncă alicele într-un colţ al bucătăriei şi zise:

— Nu face, zău!

Într-o altă zi, alicele boierului nimeriră în piciorul bunicului. Bunicul, foc şi pară, înaintă o plîngere la judecătorie şi porni să-i adune martori pe toţi de pe stradă care avuseseră de pătimit de pe urma boierului, dar boierul se făcu nevăzut...

Aşadar, ori de cîte ori bufnea în stradă puşca boierului, nenea Piotr — cînd se

întîmpla să fie acasă — îşi îndesa iute pe cap şapca lui de sărbătoare, ieşită la soare, cu un coşcogea cozorocul, şi haida pe poartă. Ajuns în stradă, îşi împreuna mîinile la spate, de i se înfoia haina dindărăt ca o coadă de cocoş, scotea burta înainte şi umbla ţanţoş pe trotuar, prin faţa boierului. Se ducea pînă în capul străzii, se întorcea şi o pornea din nou. Noi, toţi ai casei, eram în poartă, pe fereastră se arăta faţa vînătă a militarului, cu căpşorul bălai al neveste-si deasupra. Ieşeau să privească şi din curtea lui Betleng, doar la alde Ovseannikov rămînea totul mort, nu vedeam pe nimeni de-ai casei.

Cîteodată, plimbarea lui nenea Piotr rămînea zadarnică: pesemne că vînătorul nu vedea în el un vînat vrednic. Alteori, puşca bubuia din amîndouă ţevile.

Fără să-şi iuţească paşii, nenea Piotr se apropia de noi, foarte mulţumit de isprava lui, şi ne spunea:

— M-a atins în pulpană.

Într-o zi, alicele îl nimeriră în umăr şi în gît, şi bunica, sooţîndu-i-le cu un ac, îl tot dăscălea:

— La ce te potriveşti smintitului ăstuia? Dacă te păleşte în ochi?

— Da’ de unde, Akulina Ivanovna! pufnea tărăgănat şi dispreţuitor Piotr. Ce, ăsta-i ţintaş? Halal ţintaş!

— Atunci, de ce-i faci mendrele?

— Parcă i le fac! Am şi eu chef să-l zădărăsc ni- ţeluş...

Cercetînd alicele scoase de bunica, pe care le ţinea în palmă, urmă:

— Ptiu, halal ţintaş! Să vedeţi cucoana mea, Tatian Lexevna, avea într-o vreme în slujbă de soţ — că dumneaei schimba soţii cum schimba lacheii — avea drept soţ, zic, pe unul, Mamont Ilici, un militar! Ăla ţintaş — da! Află, bunicuţo, că trăgea numai cu gloanţe. Îl aşeza pe Ignaşka-prostăvanul mai depărti- şor, aşa, cam la vreo patruzeci de paşi şi-i anina un clondir de cingătoare, potrivind să-i atîrne printre picioare. Ignaşka stătea crăcănat zdravăn şi rîdea... deh, ca tontul! Mamont Ilici ochea frumuşel cu livorverul şi — bum! se făcea ţăndări clondirul. O dată, fie că l-a înţepat pe Ignaşka vreun tăun, fie din altă pricină, numai ce s-a mişcat şi glonţul l-a nimerit drept în oul genunchiului. Atunci, au chemat degrabă un doftor şi barşt! i-au tăiat piciorul! Pe urmă au îngropat piciorul.

— Şi Ignaşka?

— Păi cu el ce să fie? Tontului nu-i trebuie nici picioare, nici mîini, că-l hrăneşte din belşug prostia lui. Pe un prost fiecare îl are la inimă, doar prostia nu supără pe nimeni. Nu ştiţi vorba. „Celui care face pocinogul din prostie, păgubaşul supărare să nu-i ţie”?...

Bunica nu se mira de o asemenea poveste, fiindcă ştia şi ea cu zecile, dar pe mine mă treceau fiorii şi-l întrebam speriat pe nenea Piotr:

— Unul ca Mamont ăsta poate să te omoare de tot?

— Cum nu. Poate! Şi încă cum! Ăştia se omoară şi între ei. într-o zi a venit la Tatian Lexevna un ulan. S-a luat la ceartă

nu ştiu de ce cu Mamont, au pus numaidecît mîna pe pistoale, s-au dus amîndoi în parc şi acolo, pe cărăruia de lîngă heleşteu, ulanul l-a pocnit drept în ficaţi pe Mamont. Ei, pe Mamont l-au dus la ţintirim, pe Ulan — în Caucaz, şi gata socoteala. Asta între ei! Da’ cînd era vorba de mujici, ori de altcineva, ce să mai vorbim! Şi cînd te gîndeşti că înainte vreme tot îi durea inima pentru de-alde noi, eram avuţia lor! Acum, de cînd cu slobozenia, nici atîtica nu le pasă!

— Las’ că nici atunci nu prea le păsa, făcea bunica.

— Da, asta cam aşa e, încuviinţa nenea Piotr. Era bunul lor, adevărat, dar un bun ieftin...

Nenea Piotr se purta frumos cu mine, îmi vorbea mai prietenos decît celor mari, nu-şi ferea nici privirea de mine, şi totuşi avea el ceva care nu-mi plăcea. Ori de cîte ori îi ospăta pe cei din jur cu dulceaţă, pentru care arăta atîta slăbiciune, ungea felia mea de pîine mai din belşug, mi-aducea din oraş turtă dulce cu malţ şi turte de mac, iar de vorbit îmi vorbea întotdeauna sfătos şi plin de seriozitate.

— Ia zi, cuconaşule, ce vrei tu să te faci? Soldat, ori slujbaş?

— Soldat.

— Bun! Acuma şi soldatul o duce bine. Nici popă nu-i rău! Îi zici cîte un „Doamne miluieşte”, acolo, şi gata. Popă chiar e mai bine decît soldat. Dar şi mai bine e să fii pescar. Pescarul n-are trebuinţă de nici un fel de învăţătură, doar de deprindere...

Şi arăta cu haz cum dă peştele tircoale nadei şi cum se zbate bibanul, cleanul, ori plătica atunci cînd înghite cîrligul.

— Uite, tu te superi cînd te croieşte bunicul, îmi spunea el, căutînd să mă mîngîie. N-ai de ce te supăra, cuconaşule! Bunicul te croieşte ca să-ţi vîri minţile în cap şi bătaia asta e ruptă din rai. S-o fi văzut pe cucoana mea, Tatian Lexevnia! La ea bătaie — da! Avea şi un slujitor anume pentru asta, pe unul Hristofor. Şi era atît de meşter Hristofor ăsta într-ale bătăii, că pînă şi moşierii vecini o rugau din cînd în cînd. „Trimite-ni-l pe Hristofor al matale, cucoană Tatian Lexevna, ca să ne scarmene slugile!” Şi cucoana îl trimitea.

Nenea Piotr se apuca să istorisească fără părere de rău şi amănunţit cum cucoana lui, gătită cu o rochie albă, străvezie, şi cu o băsmăluţă uşoară, de culoarea cerului, şedea în pridvorul cu stîlpi, într-un jilţ roşu, iar Hristofor biciuia în faţa ei pe mujici, femei şi bărbaţi deopotrivă.

— Şi Hristofor ăsta, cuconaşule, deşi de fel din Ria- zan, era neam de ţigan, ori de hohol, cu nişte mustă- ţoaie pîn-la urechi şi cu faţa vînătă, că-şi dădea jos barba. Cîteodată, cînd se afla în bucătărie, fie că era tont de-a binelea, fie că se prefăcea ca să nu-l descoase careva, punea apă în cană, prindea cîte o muscă, ori un gîndac, şi-i îneca încet, pe îndelete, cu o nuieluşă. Alte dăţi, dibuia frumuşel cîte un păduche pe după gît şi-l îneca şi pe el...

Asemenea povestiri, la fel de amănunţite, mai ştiam eu, doar auzisem o mulţime din gura bunicăi şi a bunicului. Şi cu toate că fiecare vorbea tot despre alte lucruri, tare mai semănau între ele: înfăţişau acelaşi om chinuit, batjocorit, alungat. Mi se urîse să le ascult. Şi-l rugam:

— Poveşteşte-mi altceva!

Nenea Piotr şi-aduna toate zbîrciturile spre colţurile gurii, apoi le sălta înspre ochi şi încuviinţa.

— Fie, ţi-oi spune alta, că nu te mai saturi de poveşti. Uite, aveam noi un bucătar...

— Care noi?

— Cucoana Tatian Lexevna, se-nţelege.

— De ce-i spui Tatian? Că doar nu era bărbat!

Nenea Piotr rîdea subţirel:

— Era cucoană, de bună seamă, numai că avea oleacă de mustăcioară. Una negricioasă, că dumneaei era neam de nemţi mai oacheşi, cam aşa ca nişte harapi... Ei, ziceam de bucătar! Asta-i o întîmplare de tot hazul...

Hazoasa întîmplare era că bucătarul stricase într-o zi plăcinta şi fusese pedepsit să o mănînce de unul singur, toată deodată. Bucătarul a mîncat-o şi a căzut la pat.

— N-are nimic de haz, am mormăit bosumflat.

— Păi atunci ce-i de haz? Spune tu.

— Nu ştiu...

— Atunci, taci!

Şi iar se apuca să depene una din istoriile lui plicticoase.

Uneori, în zilele de sărbătoare, veneau la noi verii mei: tristul şi leneşul Saşa al unchiului Mihail, şi dichisitul, atotştiutorul Saşa al unchiului Iakov.

Într-o zi, umblînd noi tustrei pe acoperiş, văzurăm deodată în curte la Betleng un boier într-un surtuc verde, căptuşit cu blană. Şedea pe un porcoi de lemne, lîngă zid, şi se juca cu nişte căţelandri. Avea capul cît pumnul, chel şi cu pielea gălbejită. Unul dintre verişorii mei chibzui că ar fi bine să-i furăm un căţel şi numaidecît am şi făurit un plan straşnic: ei amîndoi aveau să iasă în stradă, să se pitească lîngă poarta lui Betleng, eu trebuia să-l sperii pe boier, şi cînd el o rupea la fugă, verii mei dădeau buzna în curte şi umflau căţelul.

— Cum să-l sperii, măi?

— Scuipă-l pe chelie! mă învăţă unul dintre verişori.

Ce mare lucru să scuipi un om în cap? Auzisem de nenumărate ori, ba chiar văzusem cu ochii mei că oamenii sînt în stare de rele şi mai şi faţă de semenii lor, aşa că mi-am împlinit cu cinste misiunea.

Se stîrni o hărmălaie de nedescris. din casa lui Betleng năvăliră la noi în curte o liotă de bărbaţi şi femei, în frunte cu un ofiţer tînăr şi chipeş. Şi cum în clipa cînd se petrecu tărăşenia, amîndoi verii mei se plimbau cuminţei pe stradă, fără să ştie, chipurile, de isprava mea, bunicul mă croi numai pe mine, spre deplina mulţumire a tuturor chiriaşilor din casa lui Betleng.

Zăceam, după bătaie, sus pe cuptor, cînd se urcă la mine nenea Piotr,

îmbrăcat de sărbătoare, vesel nevoie-mare.

— Tii, asta zic şi eu scorneală, cuconaşule! îmi şopti. Aşa-i trebuie, ţapului bătrîn! Foarte bine! Scuipă-l, băiatule, cît vrei! Barem să fi avut şi o piatră, să-i miruieşti tărtăcuţa aia putredă, că nu strica!

Dinaintea ochilor mei juca faţa rotundă, spînatecă şi copilărească a boierului, îl auzeam cum scîncea jalnic, întocmai ca un căţel, pe cînd îşi ştergea chelia cu mîinile lui mici, şi mă chinuia o ruşine arzătoare. Îi uram din tot sufletul pe verii mei, dar cînd am văzut mai de aproape faţa împletită din vinişoare a căruţaşului, am uitat totul: faţa îi tremura tot atît de înspăimîntător şi de respingător ca şi cea a bunicului, atunci cînd mă bătea.

— Pleacă! am ţipat, împingîndu-l cu mîinile şi cu picioarele.

Chicotind urîcios şi clipind mărunt, nenea Piotr se dădu jos de pe cuptor.

Din ziua aceea mi-a pierit dorinţa să mai stau de vorbă cu el. Am început să-l ocolesc, dar în acelaşi timp să-l urmăresc îndeaproape cu ochi iscoditori, aşteptînd parcă nelămurit să se întîmple ceva...

Curînd după tărăşenia cu boierul, se petrecu o altă istorie. De multă vreme mă tot atrăgea casa cea tăcută a lui Ovseannikov. Mi se părea că acolo, între zidurile cenuşii, se desfăşoară o viaţă deosebită şi tainică, aşa ca în poveşti.

Cei din casa Betleng duceau o viaţă veselă şi gălăgioasă: erau acolo o sumedenie de cuconiţe frumuşele, la care

veneau ofiţeri şi studenţi, şi mereu se auzeau rîsete, strigăte, cîntec şi muzică. Pînă şi casa arăta vesel şi prietenos: geamurile străluceau, şterse lună, iar după ele se vedea verdeaţa vie a florilor de toate felurile. Bunicul însă nu avea de loc la inimă casa asta.

— Nişte eretici, oameni fără frica lui Dumnezeu! zicea el despre toţi chiriaşii din casă, iar despre femei spunea o vorbă de ocară al cărei înţeles mi l-a tălmăcit într-o zi nenea Piotr, cu o bucurie răutăcioasă, într-un chip la fel de scîrbavnic.

Dimpotrivă, casa tăcută şi cu înfăţişare severă a lui Ovseannikov trezea stimă în sufletul bunicului.

Înaltă, deşi nu avea decît catul de jos, casa lui Ovseannikov se afla într-o curte curată şi pustie, năpădită de ierburi, în mijlocul căreia veghea o fîntînă sub un acoperiş susţinut de doi stîlpi. Casa părea să-şi întoarne privirile de la stradă şi să se ascundă de ea. Cele trei ferestre înguste, cu arcade, stăteau tăiate sus de la pămînt şi aveau geamurile tulburi, în care soarele aprindea curcubee. De partea cealaltă a porţii se ridica un hambar, întru totul asemănător casei, cu trei ferestre oarbe: pe zidul cenuşiu erau ţintuite nişte pervazuri cu cercevele, iar geamurile erau zugrăvite cu vopsea albă. Geamurile astea închipuite aveau ceva neplăcut şi tot hambarul amintea parcă încă o dată dorinţa casei de a se ascunde privirilor şi a-şi duce viaţa ferită de ochii lumii. Clădirea şi toate acareturile, grajdul gol, hambarul cu uşi uriaşe, gol şi

el, vădeau deopotrivă un fel de obidă, ori de mîndrie molcomă.

Uneori trecea prin curte, şchiopătînd uşor, un bătrîn înalt, cu obrazul ras şi nişte mustăţi albe şi ţepoase ca de sîrmă. Alteori, un alt bătrîn, unul cu favoriţi şi nasul coroiat, scotea din grajd un cal sur cu capul lung, cu pieptul îngust şi picioarele subţiri, care cînd ieşea în curte făcea plecăciuni în dreapta şi în stînga, întocmai ca o călugăriţă smerită. Şchiopul îl plesnea răsunător cu palma pe greabăn, fluiera şi ofta din greu, după care calul era dus din nou în întunecimea grajdului. Văzîndu-l, mi se părea că şi el, bătrînul, ar vrea să plece din casa asta, dar e vrăjit şi nu poate.

Mai în fiece zi, de pe la amiază şi pînă seara, se jucau în curte trei băieţi, îmbrăcaţi la fel, cu pantaloni şi hăinuţe cenuşii, cu aceleaşi căciuliţe pe cap. Tustrei cu obrazul rotund şi ochii cenuşii, semănau atît de bine între ei, încît îi deosebeam numai după statură.

Le urmăream joaca prin crăpăturile gardului şr ei nu mă vedeau, deşi aş fi vrut grozav să mă bage în seamă. Îmi plăceau jocurile lor frumoase şi vesele, pe care eu nu le ştiam, îmi plăceau hainele lor, prietenia dintre ei, grija pe care şi-o arătau unul altuia, dar mai cu seamă cei doi fraţi mai mari faţă de cel mic, un prichinduţă plin de haz şi de neastîmpăr. Dacă mezinul cădea, cei doi fraţi mai mari rîdeau de el, dar rîsul lor nu avea pic de răutate. Săreau numaidecît să-l ridice şi dacă se murdărea pe mîini, pe genunchi, ori pe

pantaloni, îl ştergeau cu foi de brusture şi cu batistele, iar mijlociul spunea cu bunătate:

— Glozav de neîndemînatec!

Nu se certau niciodată, nu umblau cu păcăleli şi tustrei erau voinicei, sprinteni, neobosiţi.

Într-o zi, m-am suit în copac şi i-am fluierat: ei s-au oprit toţi trei acolo unde-i prinsese fluierătura mea, apoi s-au strîns fără grabă la sfat şi au şuşotit ceva între ei, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire spre mine. Gîndind că au să pună mîna pe pietre, m-am dat jos, mi-am umplut buzunarele şi sînul cu pietre şi m-am urcat din nou în copac. Am văzut că se apucaseră iarăşi de joacă, departe, tocmai în celălalt colţ al curţii. Se vedea cît de colo că uitaseră cu desăvîrşire de mine. Asta m-a întristat, dar nu ţineam să încep eu bătălia. De altfel, n-a trecut mult şi cineva a strigat pe un ochi de geam:

— Acasă, copii!

Şi ei au pornit-o unul după altul spre casă, fără grabă şi plini de supunere, ca nişte gîşte.

Am stat după aceea de multe ori cocoţat în copac, deasupra gardului, aşteptînd zadarnic să mă cheme la joacă. În închipuirea mea mă şi vedeam zbenguindu-mă cu ei şi mă lăsam pînă într-atît furat de ce vedeam, încît uneori ţipam, ori rîdeam în hohote. Ei trei se uitau la minie, îşi spuneau ceva în şoaptă, iar eu, ruşinat, mă dădeam jos din copac...

Odată, se apucară să se joace de-a v-aţi ascunselea. Rămase mijlociul să-i

dibuiască pe ceilalţi doi. Se duse frumuşel după colţul hambarului şi stătu acolo, apăsîndu-şi cinstit ochii cu palmele, fără să se uite printre degete, în vreme ce fraţii lui dădură fuga să se ascundă. Cel mare se pitulă sprinten într-o sanie încăpătoare de sub şopron, dar cel mic se zăpăci şi tot alerga împrejurul fîntînii, neştiind unde să se ascundă.

— Unu-u, strigă cel mare. Do-o-i...

Prichindelul sări într-o clipită pe ghizdul fîntînii, se apucă de frînghie şi puse piciorul în găleata goală, iar găleata, bocănind surd, pieri numaidecît din ochii mei.

Am rămas încremenit, holbîndu-mă la roata bine unsă, care se învîrtea fără zgomot şi în mare grabă, dar numaidecît mi-am dat seama de nenorocire şi am sărit la ei în curte, ţipînd:

— A căzut în fîntînă!

Mijlociul se apropie într-un suflet de fîntînă, în acelaşi timp cu mine, se apucă de funie şi funia îl smuci cu putere în sus, zdrelindu-i palmele. Am sărit şi eu la funie, în aceeaşi clipă veni şi fratele cel mare şi, ajutîndu-mă la scosul găleţii, îmi spuse:

— Uşurel, ai grijă...

Mezinul apăru îndată la lumină. Era speriat şi el. De pe degetele mîinii drepte îi picura sînge, avea obrazul zgîriat rău, era ud pînă la mijloc, faţa lui fără pic de

sînge părea mai degrabă vînătă, dar el zîmbea, tremurînd încă, cu ochii măriţi, şi spunea tărăgănat:

— Tii, cum m-am dus la fund!

— Ai căpiat lău de tot, asta-i! pufni mijlociul, îmbrăţişindu-l şi ştergîndu-i cu batista sîngele de pe obraz, iar cel mare adăugă, posomorîndu-se:

— Hai să mergem! Tot nu putem ascunde întîmplarea...

— O să mîncaţi bătaie? am întrebat.

Băiatul încuviinţă din cap, apoi îmi spuse, întin- zîndu-mi mîna:

— Ce iute-ai venit!

De bucurie că m-a lăudat, nici n-am apucat să-i strîng mîna.

— Hai, că mai şi răceşti! se întoarse el către cel mijlociu. Spunem numai că a căzut, de fîntînă nu pomenim. Nu trebuie!

— Da, nu trebuie, întări şi mezinul, zguduit de un fior. Spunem c-am căzut în băltoacă, da?

Şi plecară.

Totul se petrecu atît de repede, încît, uitîndu-mă la creanga de pe care sărisem în curte, am văzut că se mai legăna încă, lepădîndu-şi frunzele îngălbenite.

Vreme de o săptămînă cei trei fraţi nu se mai arătară în curte şi, în cele din urmă, cînd ieşiră din casă, erau şi mai porniţi pe joacă decît de obicei. De cum dădu cu ochii de mine, cel mare îmi strigă prietenos:

— Vino la noi!

Ne-am vîrît cu toţii în sania cea veche de sub şopron şi acolo am tăifăsuit

îndelung, cercetîndu-ne cu luare- aminte din ochi.

— Aţi mîncat bătaie? i-am întrebat.

— Cam aşa ceva, mărturisi cel mare.

Îmi venea greu să cred că şi ei mănîncă bătaie, ca şi mine, şi gîndul ăsta mă durea.

— Tu de ce prinzi păsărele? mă iscodi mezinul.

— Fiindcă ştiu să cînte frumos.

— Să nu mai prinzi. Lasă-le să cînte slobode...

— Bine. N-o să mai prind.

— Să mai prinzi doar una singură şi să mi-o dai mie.

— De care vrei?

— Una veselă. Şi să aibă şi colivie.

— Aha! Un scatiu!

— O să-l mănînce pisiţile, spuse mezinul. Şi nici tata n-o să ne dea voie...

— Da, n-o să ne dea voie, adeveri şi cel mare.

— Voi aveţi mamă?

— Nu, răspunse cel mare, dar mezinul îl îndreptă:

— Ba avem, alta... Nu-i mama noastră bună. Ea a murit.

— Asta se cheamă maştihă, am spus eu.

— Aşa e, încuviinţă şi cel mare, dînd din cap.

Şi tustrei căzură pe gînduri, cu feţele întunecate.

Din povestirile bunicăi ştiam ce înseamnă o maştihă, aşa că le înţelegeam cît se poate de bine tristeţea. Şedeau strînşi unul într-altul şi semănau toţi trei cu nişte puişori. Mî-am adus deodată aminte de povestea cu o maştihă-

vrăjitoare, care luase prin înşelăciune locul mamei celei bune, şi i-am încredinţat:

— Mai aşteptaţi puţin, că o să se întoarcă mama voastră cea bună!

Cel mare ridică din umeri.

— Păi dacă a murit, cum să se întoarcă? Unde s-a mai pomenit!...

Adică, nu s-a mai pomenit? Doamne Dumnezeule! De cîte ori n-au înviat morţii, unii chiar tăiaţi în bucăţi, dacă au fost stropiţi cu apă vie! Şi de cîte ori nu s-a dovedit că moartea nu e moarte adevărată, venită de la Dumnezeu, ci trimisă de vrăjitori şi vrăjitoare!

M-am apucat să le povestesc pe nerăsuflate cîte ştiam de la bunica. Cel mare zîmbea dispreţuitor şi tot mormăia:

— Eh, ştim noi, astea-s poveşti...

Ceilalţi doi ascultau tăcuţi: mezinul cu buzele strînse, îmbufnat, mijlociul aplecat pe după grumazul frăţiorului său, aplecîndu-l şi pe el spre mine.

Se înserase de-a binelea, nori roşietici stăteau ca atîrnaţi peste acoperişuri, cînd răsări fără de veste lîngă noi bătrînul cu mustaţa albă, într-o haină castanie, lungă ca un anteriu, şi cu o căciulă miţoasă pe cap.

— Cine mai e şi ăsta? făcu el, arătîndu-mă cu degetul.

Băiatul cel mare se ridică în picioare şi, dînd din cap către casa bunicului, zise:

— E de-acolo...

— Cine l-a chemat?

Ca la o poruncă, tustrei băieţii ieşiră muţi din sanie şi o apucară spre casă,

făcîndu-mă din nou să mă gîndesc la un cîrd de gîşte ascultătoare.

Bătrînul mă înşfăcă zdravăn de umăr şi mă duse aşa prin toată curtea, pînă în poartă. Îmi venea să plîng de frică, dar el mergea atît de repede, cu paşi atît de mari, încît nici nu m-au podidit bine lacrimile, că m-am şi trezit în stradă. Oprindu-se în poartă, bătrînul mă ameninţă cu degetul şi-mi spuse răstit:

— Să nu te mai prind în curtea mea!

M-am făcut foc.

— Păi nici n-am venit la tine, diavol bătrîn!

Bătrînul mă înşfăcă din nou cu mîna lui cît o hulubă şi mă duse pe sus pe trotuar, întrebîndu-mă la fiece pas de parcă m-ar fi izbit cu un ciocan în cap:

— Bunicu-tău e acasă?

Spre marea mea nenorocire, bunicul era acasă. Ieşit în întîmpinarea bătrînului aprig, bunicul stătea cu capul dat pe spate, cu bărbuţa scoasă înainte şi turuia, privind aţintit în ochii lui rotunzi şi stinşi ca doi gologani:

— Maică-sa e plecată, eu nu-mi văd capul de treburi, aşa că n-are cine să vadă de el. Iertaţi, rogu-vă, domnule polcovnic.

Polcovnicul mîrîi de răsună casa, se răsuci ţeapăn în loc de parcă ar fi fost un bulumac şi plecă, iar eu m-am pomenit azvîrlit într-o clipită drept în căruţa lui nenea Piotr, în curte.

— Iar ai păţit-o, cuconaşule? mă întrebă el, în vreme ce deshăma calul. De ce te-a bătut?

Cînd i-am spus toată povestea, nenea Piotr se aprinse la faţă şi începu să şuiere ca un şarpe:

— La ce ai legat prieteşug cu ăştia? Aştia-s boieri, pui de năpîrcă. Văzuşi ce păţi din pricina lor? Acum, nu sta, arde-le şi tu o mamă de bătaie!

Şi tot şuieră aşa multă vreme. La început, înrăit de bătaia primită, l-am ascultat cu bunăvoinţă, dar moaca lui cu împletituri de vine tremura tot mai dezgustător, aducîndu-mi aminte că şi băieţii din casa vecină o să mănînce bătaie şi că ei n-au nici o vină faţă de mine.

— N-am de ce să-i bat, că-s băieţi buni! Trăncăneşti fără rost, i-am răspuns.

El mă privi lung, în tăcere, şi deodată se porni să zbiere:

— Şterge-o din căruţa mea, auzi?

— Eşti un prost! i-am strigat eu, sărind din căruţă.

Nenea Piotr alergă după mine prin toată curtea, încercînd zadarnic să mă prindă şi strigînd, scos din sărite:

— Sînt prost, hai? Trăncănesc, hai? Las' că-ţi arăt eu ţie...

Bunica se arătă în pragul bucătăriei şi eu mi-am căutat scăpare lîngă ea. Nenea Piotr începu să i se plîngă de mine:

— Nu poţi să mai trăieşti din pricina plodului ăstuia! Am de cinci ori anii lui — şi ce să vezi? Mă suduie de mamă, mă face în fel şi chip, ba mă scoate şi mincinos...

Cînd vedeam pe cineva că minte de la obraz, mă pierdeam cu firea şi rămîneam prostit de uimire. Aşa se întîmplă şi

acum. Noroc că bunica i-o reteză răspicat:

— Aici chiar că minţi, Piotr! Asemenea vorbe de ocară nu ţi-a spus el, ştiu bine!

Dacă era bunicul, fără îndoială că l-ar fi crezut.

Din ziua aceea, între mine şi nenea Piotr începu un război tăcut, dar înverşunat: el căuta să mă ghiontească, să mă atingă ca din întîmplare cu hăţurile, să dea drumul păsărelelor pe care le prindeam, ba pe una o puse plocon dinaintea pisicii. În plus, nu scăpa nici un prilej să se plîngă de mine bunicului, adăugind şi de la el cîte ceva. Iar mie mi se părea tot mai des că şi el e un băiat fără minte, aşa ca mine, şi că dinadins şi-a luat chip de om bătrîn. Cît despre mine, eu îi desfăceam împletitura opincilor, îi destrămam şi-i crestam nojiţele, încît rămînea cu ele în mînă atunci cînd se încălţa. Într-o zi, i-am pus în şapcă un pumn de piper pisat, făcîndu-l să strănute vreme de un ceas. Într-un cuvînt, pe măsura puterilor şi a priceperii mele, mă străduiam să nu rămîn mai prejos. În zilele de sărbătoare, nenea Piotr nu mă slăbea o clipă din ochi şi adesea mă prindea cu mîţa-n sac: stăteam de vorbă cu boiernaşii. Şi cum mă prindea, se şi ducea să mă pîrască bunicului.

Prietenia mea cu cei trei feciori ai polcovnicului nu se destrăma şi mă simţeam din ce în ce mai mulţumit, între zidul casei bunicului şi gardul lui Ovseannikov era un locşor năpădit de verdeaţă, unde creşteau un ulm, un tei şi o tufă bogată de soc. Sub tufa de soc am tăiat o ferestruică în gard, rotunjită în partea de sus, şi ei veneau acolo fie cîte unul, fie cîte doi. Aşa stăteam nestingheriţi de vorbă, ghemuiţi pe vine, sau lăsaţi în genunchi. Unul dintre fraţi

rămînea întotdeauna de pază, ca nu cumva polcovnicul să dea peste noi pe nepusă masă.

Băieţii îmi povesteau despre viaţa lor lipsită de bucurii şi eu mă întristam nespus auzind asemenea lucruri. Îmi spuneau cum o duc păsărelele pe care le prinsesem pentru ei, precum şi tot felul de nimicuri copilăreşti, dar niciodată n-au pomenit de maştiha, ori de tatăl lor — cel puţin, nu-mi aduc aminte de aşa ceva. De cele mai multe ori mă rugau să le spun o poveste şi eu le repetam basmele bunicăi, iar dacă uitam ceva, îi rugam să aştepte şi dădeam fuga acasă să o întreb. Asta-i făcea întotdeauna plăcere bunicăi.

Le povesteam multe şi despre bunica. Într-o zi, fratele cel mare spuse cu un oftat adînc:

— Trebuie că toate bunicile sînt bune. Am avut şi noi bunică, a fost tare bună…

Spunea cu atîta tristeţe. „a fost”, „am avut”, de parcă trăia pe pămînt de o sută de ani, şi nu de unsprezece. Ţin minte mîinile lui prelungi, cu degetele subţiri, făptura lui în totul subţire şi firavă, ochii lui limpezi şi blînzi ca luminiţele candelelor din biserică. Cei doi frăţiori mai mici erau la fel de frumuşei şi-mi trezeau în suflet un simţămînt de mare încredere. Aş fi vrut să le fac mereu cîte o bucurie. Dar din toţi trei, tot cel mare mi-era mai drag.

Ne luam aşa cu vorba şi de multe ori nici nu-l vedeam pe nenea Piotr cum răsărea lîngă noi, ca să ne împrăştie cu strigătu-i tărăgănat:

— Ia-a-a-r?

Îmi dădeam seama că pe nenea Piotr îl cuprinde tot mai des un fel de înţepenire mohorîtă, ba chiar ajunsesem să-i ghicesc starea sufletească atunci cînd se întorcea acasă de la treabă: de obicei, deschidea poarta fără grabă şi balamalele scîrţîiau prelung, lenevos. În schimb, dacă nu era în apele lui, balamalele scoteau un scrîşnet scurt, parcă icneau a durere.

Nepotu-său, mutălăul, plecase la ţară să se însoare, şi nenea Piotr şedea acum singur în cămăruţa de deasupra grajdului. Cămăruţa asta avea doar o ferestruică mică de tot şi înăuntru stăruia veşnic o duhoare de piele mucezită, de dohot, de năduşeală şi de tutun, din care pricină nici nu-i călcam pragul. De la o vreme, nenea Piotr dormea, ţinînd lampa aprinsă, ceea ce-l supăra rău pe bunicul.

— Bagă de seamă, Piotr, o, să dai foc casei!

— Fii pe pace! Noaptea pun lampa într-o strachină cu apă, îl liniştea bătrînul, uitîndu-se mereu în lături.

Acum se ferea de privirile oamenilor şi nu se mai arăta de mult nici la petrecerile bunicăi. Nici cu dulceaţă nu ne mai ospăta. Faţa i se stafidise, zbîrciturile i se adinciseră şi umbla clătinîndu-se şi tîrşind picioarele, de parcă ar fi fost bolnav.

Într-o zi de lucru, de dimineaţă, rîneam împreună cu bunicul zăpada căzută din belşug peste noapte. Deodată, auzirăm ivărul de la portiţă clămpănind altfel decît de obicei. În curte păşi un poliţai,

se rezemă cu spatele de portiţă şi-l chemă pe bunicul, făcîndu-i semn cu degetul lui gros şi cenuşiu. Bunicul se apropie şi poliţaiul îşi aplecă faţa-i năsoasă spre el, ciocănindu-l parcă în frunte. După ce-i turui ceva, bunicul zise zorit:

— Aici! Cînd? Stai să-mi aduc aminte...

Pe neaşteptate, sări în sus într-un fel tare caraghios şi strigă:

— Dumnezeule mare! E cu putinţă?

— Ssst! i-o reteză poliţaiul.

Bunicul întoarse capul şi dădu cu ochii de mine.

— Ia lopeţile şi du-te înăuntru.

Eu m-am ascuns după colţul casei, iar ei doi au intrat în cămăruţa căruţaşului. Poliţaiul îşi trase mănuşa din mîna dreaptă, şi-o plesni de palma stingă şi zise:

— Pesemne c-a mirosit el ceva, fiindcă şi-a lăsat calul şi s-a ascuns...

Am dat fuga la bucătărie şi i-am povestit bunicăi tot ce-am văzut şi am auzit. Ea frămînta aluatul pentru pîine şi m-a ascultat clătinînd din capul presărat tot de făină. Cînd am isprăvit, bunica mi-a spus liniştită:

— Se vede treaba că a furat ceva... Hai, du-te la joacă. Astea nu-s de tine.

Am zbughit-o din nou în curte. Bunicul stătea în poartă, cu şapca în mînă şi se închina, cu ochii la cer. Era încruntat, cu faţa parcă zbîrcită şi-i tremura un picior.

— Ţi-am spus să te duci în casă! se răsti bunicul, bătînd din picior.

În clipa următoare o porni şi el după mine şi, cînd intră în bucătărie, spuse:

— Ia vino încoace, maică!

Trecură amîndoi în odaia de alături şi şuşotiră acolo îndelung. De cum se întoarse bunica în bucătărie, am priceput că s-a petrecut ceva înspăimîntător.

— De ce eşti speriată?

— Tu ţine-ţi gura, făcu ea încetişor.

O apăsare grea şi plină de spaimă stărui toată ziua în casă. Bunicul şi bunica schimbau priviri îngrijorate şi vorbeau încet, cuvinte scurte şi de neînţeles care sporeau şi mai mult neliniştea.

— Tu, maică, aprinde candelele peste tot, porunci bunicul, stăpînindu-şi tusea.

Am prînzit fără poftă şi în mare grabă, de parcă aşteptam ceva. Bunicul, obosit şi bosumflat, mîrîia şi bombănea:

— Mare-i puterea diavolului asupra omului! S-arăta bisericos şi cu frica lui Dumnezeu, şi cînd colo, poftim! Ce zici?

Bunica ofta.

Argintiul tulbure al acestei zile de iarnă se topea istovitor de încet şi, pe măsură ce trecea timpul, neliniştea şi apăsarea sporeau.

La căderea serii apăru un poliţai, altul decît cel de dimineaţă, unul roşcat şi grăsan, se aşeză pe laviţa din bucătărie şi moţăia acolo, fornăind, iar cînd bunica îl întrebă. „Şi cum de-a ieşit totul la iveală?”, el răspundea după o bucată de vreme, cu o voce de buhai:

— Noi le dăm de cap la toate, n-avea matale grijă!

Ţin minte că stăteam la geam şi încălzeam în gură un bănuţ vechi, dornic să întipăresc în pojghiţa de gheaţă pe Sfîntul Gheorghe răpunînd balaurul.

Deodată, se auzi zgomot mare în tindă, uşa se trînti de perete şi în prag se ivi Petrovna, ţipînd asurzitor:

— Să vedeţi ce-i acolo, în dosul casei!

Cînd dădu cu ochii de poliţai, se trase repede înapoi, dar el o apucă de fustă şi începu să răcnească, la fel de înspăimîntat:

— Ia stai! Cine-mi eşti tu? Ce zici c-ai văzut?

Petrovna se poticni de prag şi căzu în genunchi, urlînd, înecîndu-se cu vorbe şi cu lacrimi:

— Mă duc eu să mulg vacile şi ce văd? Ceva ca o cizmă în grădina la alde Kaşirin...

Bunicul se porni să ţipe şi el, mînios şi bătînd din picior:

— Minţi, toanto! Cum de-ai putut să vezi la noi în grădină că doar gardu-i înalt şi n-are nici o crăpătură! Păi nu minţi? Nu-i nimic la noi în grădină!

— Tătucă-ă! urla înainte Petrovna, întinzînd o mînă spre bunicul şi cu cealaltă ţinîndu-se de cap. Drept grăieşti, tătucă? E minciună! Mergeam, şi-am văzut nişte urme care duceau spre gardul vostru şi într-un loc omătul scormonit... Atunci m-am uitat peste gard şi-l văd că zace...

— Cine-e-e?

Ţipătul acesta părea că ţine de o veşnicie şi nu puteai pricepe nimic... Apoi, pierzîndu-şi parcă minţile şi îmbrîncindu-se, se repeziră toţi deodată afară, în grădină. Acolo, într-o groapă plină cu zăpadă afinată, zăcea nenea Piotr, rezemat cu spatele de o bîrnă arsă

şi cu capul plecat adînc în piept. Pe sub urechea dreaptă avea o crestătură adîncă şi roşie, ca o gură, din care ieşeau gurguie vineţii de sînge închegat, ca nişte dinţi. De frică, am închis ochii pe jumătate şi am văzut doar printre gene între genunchii lui nenea Piotr, lîngă degetele negre şi închircite ale mîinii drepte, cuţitul cel lat, pe care-l cunoşteam atît de bine, mîna stîngă, azvîrlită în lături, stătea îngropată sub zăpadă. Zăpada se topea sub el şi trupu-i mărunţel se afundase adînc în puful uşor şi alb, încît părea mititel ca un copil. În dreapta se vedea o pată roşie, ciudată, aducînid cu o pasăre, dar în stînga zăpada era neatinsă şi-ţi lua ochiii cu albeaţa ei. Capul plecat smerit stătea proptit cu bărbia în piept, turtind barba deasă şi cîr- lionţată. Pe pieptul gol, între şiroaiele de sînge închegat, se vedea o cruce de aramă. Vuietul glasurilor mă ameţea: ţipa fără oprire Petnovna, poliţaiul striga la Valei, să se ducă nu ştiu unde, striga şi bunicul:

— Nu bătătoriţi urmele!

Deodată se întunecă la faţă şi, privind în jos, la picioare, îi spuse răspicat şi poruncitor poliţaiul:

— Geaba răcneşti, oştene! Aicea e mîna lui Dumnezeu, judecata lui! La ce tot îi dai zor cu nimicuri de-ale voastre? Ehei, voi-i!

Tăcerea se aşternu ca prin farmec. Toţi îşi aţintiră ochii asupra trupului neînsufleţit, oftînd şi făcînd cruci peste cruci.

Din curte veneau în fugă spre noi tot felul de oameni, alţii săreau gardul din ograda Petrovnei, cădeau, bodogăneau şi totuşi domnea o linişte deplină. Asta pînă cînd bunicul, rotindu-şi ochii în jur, strigă deodată cu deznădejde:

— Se poate să-mi călcaţi zmeurişul, măi vecinilor? N-aveţi pic de obraz, zău aşa!

Bunica mă luă de mînă şi, sughiţînd de plîns, mă duse acasă...

— Ce-a făcut, bunico? am întrebat.

— Păi, n-ai văzut?

Toată seara, pînă noaptea tîrziu, în bucătărie la noi şi în odaia de alături se foiră o mulţime de oameni străini, strigau, cei de la poliţie împărţeau porunci, iar unul care semăna a diacon tot scria ceva, măcăind ca o raţă şi întrebînd din cînd în cînd:

— Cum? Ce?

În bucătărie, bunica îi ospăta pe toţi cu ceai. La masă, un grăsun mustăcios şi ciupit de vărsat povestea cu o voce caire scîrţîia:

— Numele lui adevărat nu se cunoaşte. Atîta am putut afla că e de fel din Elatma. Mutul, care nu-i mut de loc, a mărturisit totul. A mărturisit şi cel de-al trei- lea... Că mai e aici şi un al treilea. Ei trei jefuiau bisericile de multă vreme: cu asta se îndeletniceau înainte de toate.

— Of, Doamne! ofta Petrovna, năduşită şi roşie la faţă.

Eu stăteam culcat sus pe cuptor şi mă uitam la ei; toţi cei din bucătărie mi se păreau scurţi, îndesaţi şi mă umpleau de spaimă...

X

Într-o sîmbătă, dis-de-dimineaţă, m-am dus în grădina Petrovnei să prind botgroşi, am stat îndelung la pîndă, dar mîndrele păsărele cu pieptul roşiatic nu picau în laţ. Parcă mă zădărau într-adins cu frumuseţea lor. Se plimbau ţanţoşe pe luciul argintiu al zăpezii, ori poposeau din zbor pe tufele înveşmîntate de promoroacă, legănîndu-se ca nişte flori vii şi scuturînd în văzduh scînteioare albăstrii de omăt. Era atît de frumos, încît ghinionul meu nu mă amăra cîtuşi de puţin. Altminteri, nici nu eram un vînător pătimaş: mă bucura mai mult osteneala vînătorii, cu toate peripeţiile ei, decît orice altceva. Îmi plăcea să văd cum trăiesc păsărelelele şi să cuget în voie la ele.

E minunat să stai singur în marginea unui cîmp troienit şi să asculţi ciripitul păsărelelor în linişte de cleştar a văzduhului îngheţat, pe cînd în depărtare se aude şi se stinge treptat clinchetul unei troici — trista ciocîrlie a iernilor ruseşti...

După ce mă răzbi frigul, de nu-mi mai simţeam urechile, mi-am strîns laţurile şi coliviile, am sărit gardul la noi în grădină şi m-am întors acasă. Poarta cea mare era deschisă. Un vlăjgan cît toate zilele tocmai scotea din curte o sanie mare, cu coviltir, trasă de trei cai. Caii abureau vîrtos, vlăjganul fluiera vesel, dar eu mi-am simţit deodată inima cît un purece.

— Pe cine aduseşi?

Vlăjganul se întoarse, mă privi pe sub palma dusă streaşină la ochi, sări sprinten pe capră şi-mi răspunse:

— Pe popă!

Dacă-i aşa, e bine, puţin îmi pasă: popa a venit pesemne la careva dintre chiriaşi.

— Ehehei, puicuţelor! strigă vizitiul, scoţînd un şuierat haiducesc şi răzvrătind pacea din jur cu voioşia lui, apoi îndemnă caii din hăţişuri şi tustrei se urniră din loc spre largul cîmpurilor... Am stat o clipă să mă uit în urma lor, apoi am închis poarta şi am intrat în casă. În bucătăria pustie, am auzit deodată glasul puternic şi răspicat al mamei din odaia de alături:

— Şi-acum, ce? Vreţi să mă omorîţi?

Fără să mă dezbrac, am aruncat coliviile cît colo şi am sărit înapoi în tindă, dar m-am ciocnit nas în nas cu bunicul. El m-a apucat de umăr, m-a privit drept în ochi cu o căutătură sălbatică, a înghiţit anevoie un nod care i se pusese în gît şi mi-a spus răguşit:

— A venit maică-ta! Du-te la ea! Ba nu, stai... M-a sucit cu putere, de era cît pe ce să cad, apoi m-a împins iar spre uşă. Hai, du-te, du-te...

M-am izbit de uşa căptuşită cu pîslă şi muşama, bîjbîind după clanţă cu mîinile ce-mi tremurau de frig şi de tulburare. Pînă la urmă am deschis-o şi m-am oprit în prag, orbit.

— Uite-l! zise mama. Doamne, ce mare s-a făcut! Ce, nu mă mai cunoşti? Cum îl purtaţi îmbrăcat, vai, vai! Dar are urechile albe! Mamaie, adu repede nişte untură de gîscă...

Stătea în mijlocul odăii, aplecată spre mine, şi mă dezbrăca, sucindu-mă ca pe o minge. Făptura-i trupeşă era înveşmîntată într-o rochie roşie, moale, caldă şi largă ca un suman, încheiată cu nasturi mari, negri, aşezaţi curmeziş de la umăr şi pînă la poale. Nu mai văzusem niciodată o asemenea rochie.

Faţa ei mi se păru mai mică decît altă dată şi mai albă. Ochii, dimpotrivă, se măriseră şi se adînciseră, iar părul era mai auriu. Scoţînd hainele de pe mine, mama le arunca rînd pe rînd spre uşă, strîmbîndu-şi cu dezgust buzele de un roşu-închis, iar glasul îi răsuna poruncitor:

— De ce taci? Te bucuri, da? Of, ce murdară cămaşă!

Apoi se apucă să-mi frece urechile cu untura de gîscă. Mă durea, dar mirosul frumos şi înviorător ce venea de la mama mă făcea să uit durerea. Mă strîn- geam lîngă ea, o priveam rugător drept în ochi, fără să scot o vorbă de tulburat ce eram. Printre vorbele ei, auzeam glasul stăpînit şi trist al bunicăi:

— Îşi cam face de cap, dumnealui! Nu-i chip să-l stăpîneşti! Nici măcar de bunică-său nu vrea să mai ştie… Ehei, Varia, Varia…

— Nu te mai tîngui atîta, mamaie, că se rînduiese ele, lucrurile, într-un fel!

Alături de mama toate din jur păreau mici, jalnice, învechite. Pînă şi eu mă simţeam bătrîn, aşa ca bunicul. Strîngîndu-mă între genunchii ei puternici şi netezindu-mi părul cu palma-i grea şi fierbinte, mama spuse:

— Trebuie să-l tundem. Şi-apoi, e vremea să se ducă la şcoală. Vrei să înveţi carte?

— Păi, am învăţat, m-am săturat.

— Mai trebuie să înveţi. Tii, că voinic ai mai crescut!

Şi rîdea cu rîsul ei gros şi învăluitor, jucîndu-se cu mine.

Mai apoi intră bunicul, cenuşiu la faţă, zbîrlit, cu ochii roşii. Mama mă împinse cu mîna în lături şi întrebă apăsat:

— Ei, ce zici, tataie? Să plec?

El se opri la fereastră... Rîcîia cu unghia promoroaca de pe geam şi tăcea... Totul în jur părea grozav de încordat. Mi-era frică şi, ca întotdeauna în clipe de asemenea încordare, simţeam că sînt tot numai ochi şi urechi, că pieptul mi se umflă ciudat şi îmi vine să ţip.

— Tu du-te afară, Lexei, vorbi asurzit bunicul.

— De ce? zise mama, luîndu-mă din nou lîngă ea. Nu te duci nicăieri! Nu te las eu...

Se ridică de la locul ei, pluti prin odaie ca un nor învăpăiat de asfinţit şi se opri în spatele bunicului.

— Ascultă-mă, tataie...

Bunicul se răsuci brusc spre ea şi strigă piţigăiat:

— Să taci din gură!

— Nu-ţi dau voie să strigi la mine, să ştii! rosti mama încet.

Bunica se ridică de pe canapea şi o ameninţă cu degetul:

— Varvara!

Bunicul se lăsă pe un scaun, îngăimînd:

— Ia stai! Cu cine vorbeşti tu? Cum vine asta?

Şi deodată răcni ca turbat:

— M-ai făcut de rîs, Varka-a...

— Tu du-te dincolo, mi-a poruncit bunica. M-am întors în bucătărie, abătut, m-am suit pe cuptor şi-am ascultat vreme îndelungată larma de glasuri din odaia învecinată, ba vorbeau toţi odată, luîndu-se parcă la întrecere, ba amuţeau de parcă ar fi adormit. Spuneau despre un copil pe care l-a născut mama şi l-a dat cuiva să-l crească, da nu pricepeam prea bine de ce-i supărat bunicul: pentru că mama a născut fără să-i ceară voie, sau pentru că nu i-a adus lui copilul?!

După o vreme, bunicul a venit în bucătărie cu părul vîlvoi, roşu la faţă şi istovit, iar după el bunica, şter- gîndu-şi lacrimile cu poala bluzei. Bunicul se aşeză pe laviţă, proptindu-şi palmele în scîndură şi rămase aşa, gîrbovit, tresărind şi muşcîndu-şi buzele învineţite. Bunica se lăsă în genunchi în faţa lui, rugîndu-l cu o şoaptă fierbinte:

— Iart-o, taică! Pentru numele lui Christos, iart-o! Calul are patru picioare şi tot se poticneşte... Ce, parcă pe la boieri, ori pe la negustori nu se întîmplă? Uită-te la ea. doar e femeie în toată puterea cuvîntului! Hai, iart-o, că nu-i nimeni sfînt, taică!

Bunicul, rezemat de perete, o privea drept în faţă şi bombănea, zîmbind strîmb şi sughiţînd a plîns:

— Ba bine că nu! Păi ştiu c-ai vrea! Tu pe cine n-ai ierta? Pe toţi i-ai ierta! Asta-i! Ehei, voi-i!...

Se aplecă spre bunica, o cuprinse pe după umeri şi o zgîlţîi încetişor, turuindu-i înfundat:

— Păi Dumnezeu iartă? Nu, nu iartă nimic, să ştii de la mine! Ete că pînă şi pe marginea gropii se ţine de coada mea şi mă pedepseşte! Ne trăim zilele de pe urmă, dar bucurie şi pace n-a fost şi nici n-o să fie pentru noi! O să-ţi aduci aminte de vorba mea: cerşetori ni-e dat să murim. M-auzi tu? Cerşetori!

Bunica îi luă mîinile într-ale ei, se aşeză alături şi-i spuse, rîzînd molcom, cu inima uşoară:

— Şi ce-i cu asta? Atîta grijă să ai, taică. Cerşetori? Cerşetori, ei şi?! Tu stai frumuşel acasă şi mă duc eu cu cerşitul! Oamenii n-au să se zgîrcească, o să vezi, şi-o să fim sătui, nu te gîndi!

Bunicul se lumină deodată, zîmbi, întoarse gîtul ca un ţap şi, cuprinzînd-o pe după umeri, se lipi de bunica, mic şi amărît cum era, plîngînd cu sughiţuri:

— Ehei, proasto! Eşti săracă cu duhul, eşti din neamul celor îndrăgiţi de Dumnezeu! De nimic nu-ţi pare rău, de nimic n-ai habar! Mai bine ţi-ai aminti cît am trudit noi doi pentru ei! Ba eu am şi păcătuit, şi tot pentru ei! Barem acum să ne fi bucurat un pic…

Auzind toate astea, n-am mai putut să mă stăpînesc. Am izbucnit în plîns, am sărit de pe cuptor şi m-am repezit la ei, vărsînd lacrimi de bucurie că-şi vorbesc amîndoi atît de frumos… Plîngeam de mila lor, plîngeam pentru că s-a întors mama şi pentru că bunicii mă primeau să împart lacrimile împreună cu ei, mă

îmbrăţişau şi mă udau cu lacrimile lor. Iar bunicul îmi lipea şoapta lui de urechi, de ochi:

— Mă, neastîmpăratule, mă! Haida şi tu! Uite, a venit maică-ta şi de acum înainte o să te tot învîrţi pe lîngă ea. De bunicu-tău, divalolul ăsta bătrîn, nici c-o să-ţi mai pese! Aşa-i? Nici de bunică-ta, care-ţi cîntă veşnic în strună şi-ţi gîdilă toată mofturile, aşa-i? Ehei, voi-i!

Cu vorba asta îşi desfăcu larg braţele a neputinţă, ne împinse în lături pe amîndoi, se ridică şi rosti cu apăsată mînie:

— Toţi ne lasă, toţi trag care încotro, totul se destramă... Ei, hai, du-te de-o cheamă! Ce mai stai?

Bunica ieşi din bucătărie. Bunicul se întoarse către colţul cu icoanele, lăsă capul în piept şi zise:

— Doamne atotmilostive! Uite, mă vezi? Ăsta-s eu!

Şi se izbi aprig cu pumnul în piept. Asta nu-mi plăcu. Altminteri, nu-mi plăcea niciodată cum vorbea bunicul cu Dumnezeu, întotdeauna parcă se lăuda în faţa lui.

Veni mama. Bucătăria parcă se lumină de rochia ei roşie. Se aşeză pe lăvcioara de lîngă masă, cu bunicul şi bunica de o parte şi de alta. Mînecile rochiei largi acopereau umerii bătrînilor. Mama povestea ceva încet şi grav, iar ei o ascultau în tăcere, fără să-i curme vorba. Părea că ei doi sînt copii mici şi că ea e mama lor.

Obosit de toate pe cîte le trăisem, am adormit buştean pe cuptor.

Seara, bunicul şi bunica se îmbrăcară de sărbătoare şi se duseră la vecernie. Bunica ne arătă spre bunicul, făcîndu-ne veselă cu ochiul: purta straiele de staroste de breaslă, şuba de raton şi pantalonii peste cizme. Arătîndu-l mamei din ochi, bunica şopti:

— Ce zici de taică-tău? De sus pînă jos — ţap, zău aşa!

Mama rîse plină de voie bună.

Cînd am rămas singuri numai noi, se aşeză pe canapea, ghemuindu-şi picioarele sub ea şi, arătînd cu mîna locul de alături, zise:

— Vino-ncoace! Hai, povesteşte-mi, cum îţi merge aici? Rău, aşa-i?

Cum îmi mergea?

— Nu ştiu!

— Bunicul te bate?

— Acum nu prea mă mai bate.

— Da? Ei, hai, povesteşte-mi despre ce vrei tu!

Să-i povestesc despre bunicul nu mă trăgea inima nici cît negru sub unghie. Şi m-am apucat să-i spun că în odaia asta a locuit înainte un om tare bun, pe care nimeni nu-l îndrăgea şi pe care bunicul l-a poftit să se mute. Am văzut numaidecît că povestirea mea nu-i plăcea.

— Şi altceva?

I-am povestit despre cei trei băieţi ai polcovnicului şi cum m-a alungat polcovnicul de la ei din curte. Mama mă strînse cu putere lîngă ea:

— Ce ticălos!

Şi rămase tăcută, aţintindu-şi în podea ochii mijiţi şi clătinînd din cap.

— De ce-i supărat bunicul pe tine?

— Sînt vinovată faţă de el.

— Să-i fi adus copilul...

Ea se smuci în lături, se întunecă la faţă, muşcîndu-şi buzele, şi izbucni deodată în hohote de rîs, strîngîndu-mă în braţe:

— Mă, pocitanie! Tu să-ţi pui lacăt la gură, auzi? Să-ţi pui lacăt la gură şi să-ţi scoţi asta din minte, auzi?

Îmi vorbi multă vreme, încet, cu asprime, dar eu nu înţelegeam nimic din ce-mi spunea, apoi se ridică şi începu să măsoare odaia în lung şi în lat, ciocănindu-şi bărbia cu degetele şi mişcîndu-şi sprîncenele groase.

Pe masă ardea o lumînare de seu, picurînd şi pîl- pîind în adîncul oglinzii, umbre murdare se tîrau pe podea, în colţul cu icoanele tremura lumina candelei şi razele lunii poleiau cu argint geamul îngheţat. Mama se uita în jur de parcă ar fi căutat ceva pe pereţii goi, pe tavan...

— Tu cînd te culci?

— Niţel mai tîrziu.

— Mda, ai şi dormit peste zi, îşi aminti ea, şi oftă.

— Vrei să pleci? am întrebat-o.

— Unde? făcu ea cu mirare, apoi îmi ridică bărbia şi mă privi lung în ochi, pînă ce m-au podidit lacrimile.

— Ce ai?

— Mă doare gîtul.

Mă durea şi inima: simţeam numaidecît că n-o să rămînă prea mult cu noi în casă. Că o să plece iarăşi.

— Ai să semeni cu taică-tău, zise ea, dînd la o parte cu piciorul lăicerul de pe jos. Bunica ţi-a vorbit de el?

— Da.

— Mult a mai ţinut ea la Maxim! Mult de tot! Dar şi el o îndrăgea...

— Ştiu.

Mama se uită la lumînare, se strîmbă a dezgust şi o stinse.

— Aşa-i mai bine!

Da, aşa odaia parcă se înviora şi era mai curată. Pe pereţi nu se mai fugăreau umbre întunecate şi murdare, rotocoale de lumină sinelie se aşternuseră pe jos, scîntei aurii se aprinseră în geamurile îngheţate.

— Pe unde-ai stat tu în tot timpul ăsta?

Amintindu-şi parcă de lucruri de mult uitate, mama pomeni vreo cîteva oraşe, rotindu-se prin odaie domol, ca un uliu.

— Da’ rochia asta de unde o ai?

— Eu mi-am cusut-o! Îmi cos totul singură!

Îmi plăcea că era cu totul altfel decît cei pe care îi cunoşteam, dar îmi părea rău că vorbeşte atît de puţin. dacă n-aş fi întrebat-o, n-ar fi spus nici atît.

După un timp, se aşeză din nou pe canapea, lîngă mine, şi rămaserăm amîndoi aşa, fără să scoatem o vorbă, lipiţi unul de altul, pînă ce se întoarseră bunicii. Aduceau cu ei miros de ceară şi de tămîie, erau blînzi, tăcuţi, cu înfăţişare de zile mari.

Mîncarăm de cină cu dichis, ca în zilele de sărbătoare. În tot timpul mesei am vorbit puţin şi cu luare- aminte, de parcă ne-am fi temut să nu tulburăm somnul cuiva.

Curînd după aceea, mama ţinu morţiş să mă înveţe carte „laică”. Cumpără mai

multe cărţi şi, după una dintre ele, anume ***Limba noastră,*** am biruit numai în cîteva zile înţelepciunea slovelor lumeşti. Mama însă nu se mulţumi cu asta, începu să-mi dea să învăţ poezii pe dinafară. De aici ni s-au tras toate amărăciunile, atît mie cît şi ei.

Iată cum glăsuiau stihurile.

Drum întins, drum fără dare,
Calea ta n-are hotare,
Nu-i cioplită, nici săpată
De topor, ori de lopată.
Lăiceru-ţi de colb mare
E-a copitei desfătare.

Eu spuneam „valea” în loc de „calea”, „tăiată” în loc de „săpată”, „depărtare” în loc de „desfătare”.

Hai, gîndeşte-te un pic, se străduia mama să mă facă să înţeleg. De unde pînă unde „valea”? Măi, pocitanie! Aici scrie „ca-lea”, nu vezi?

De văzut, vedeam eu, dar, spre uimirea mea, spuneam tot „valea”.

Mama îşi ieşea din sărite, mă făcea tont şi încăpăţînat, şi asta mă amăra cumplit. Mă căzneam din răsputeri să-mi întipăresc în minte afurisitele de stihuri şi le spuneam în gînd fără poticnire, dar cînd le rosteam cu glas tare, le poceam negreşit. Am ajuns să le urăsc, fiindcă nu puteam să le dau de capăt, ba chiar să le pocesc înadins, alăturîndu-le vorbe fără nici o noimă care sunau cam la fel. Mă cuprindea încîntarea atunci cînd vrăjitele stihuri îşi pierdeau orice brumă de înţeles.

Joaca asta a mea nu scăpă nici ea fără pedeapsă. Într-o zi, după lecţia ştiută ca pe apă, mama mă întrebă dacă, în sfîrşit, am învăţat poezia pe de rost, şi m-am pomenit că mă ia gura pe dinainte:

Cale, vale, sarmale, paftale,
Copite, pripite, oprite, croite...

Cînd m-am dezmeticit era prea tîrziu. Mama îşi propti mîinile de masă şi ridicîndu-se de pe scaun, mă întrebă apăsat:

— Asta ce vrea să zică?

— Nu ştiu! am îngăimat.

— Adică?

— Păi, aşa mi-a venit...

— Cum, adică, aşa?

— Păi, ceva de rîs.

— Pofteşte la colţ!

— De ce?

Mama repetă încet şi ameninţător:

— Pofteşte la colţ!

— Care colţ?

Mama mă privea drept în ochi, fără o vorbă, într-un fel care mă zăpăci de-a binelea. Nu pricepeam ce vrea de la mine. În colţul cu icoanele se afla o măsuţă rotundă, pe care sta un vas cu smocuri de busuioc, ierburi şi flori uscate; într-un alt colţ era un sipet acoperit cu un lăicer, iar în cel din fund şedea patul. Cel de al patrulea colţ nu exista, tocul uşii îmbucîndu-se chiar în capul peretelui.

— Nu ştiu ce vrei de la mine, i-am spus într-un tîrziu, cînd am văzut că nu-i pot ghici gîndurile.

Mama se lăsă pe scaun, tăcu o vreme, frecîndu-şi fruntea şi obrajii cu palmele, apoi mă întrebă:

— Bunicul nu te-a pus niciodată la colţ?

— Cînd?

— Într-o zi... ştiu eu? strigă ea, izbind de două ori cu palma în masă.

— Nu. Nu-mi aduc aminte.

— Ştii că asta e o pedeapsă?

— Nu. Şi de ce e o pedeapsă?

— Ooof! Ia vino-ncoace, suspină mama.

M-am apropiat de ea şi am întrebat-o:

— De ce strigi la mine?

— Da’ tu de ce poceşti stihurile?

Atunci i-am arătat, cum m-am priceput mai bine, că, uite, cînd închid ochii ştiu poezia aşa cum e scrisă în carte, dar cum încep să o spun pe dinafară, îmi vin alte vorbe pe limbă.

— Ia zi, nu cumva te prefaci?

Am încredinţat-o că nu şi m-am gîndit îndată în sinea mea. „Şi dacă mă prefac?” Apoi, cu totul pe neaşteptate, i-am spus poezia fără nici o greşeală, ră- mînînd eu însumi uluit şi grozav de abătut.

Stăteam în faţa mamei şi simţeam că-mi plesnesc obrajii, că-mi ard urechile, că-mi vîjîie capul. Muream de ruşine şi vedeam printre lacrimi cum i se întunecă faţa de tristeţe, cum i se subţiază buzele şi cum i se înnoadă sprîncenele.

— Cum vine asta? murmură ea cu un glas străin. Va să zică, te-ai prefăcut?

— Nu ştiu... n-am vrut...

— Îmi vine greu cu tine, mărturisi ea, lăsînd capul în piept. Hai, acum du-te!

De atunci, mă punea să învăţ tot mai multe versuri pe de rost, şi strofele netede se întipăreau tot mai rău în mintea mea, iar în suflet îmi creştea tot mai nestăvilită dorinţa de a le schimba, de a le poci, de a le spune cu alte vorbe...

Făceam asta cu mare uşurinţă. vorbe anapoda îmi răsăreau sub frunte cu duiumul şi încurcau într-o clipită înţelesul celor din carte. Adeseori cîte un stih întreg parcă pierea dintr-o dată, şi oricît m-aş fi străduit, el rămînea ascuns ochilor minţii mele. Destule necazuri mi-a pricinuit şi o poezie plină de jale, scrisă pe cît mi se pare de cneazul Viazemski:

Cît e ziulica zi
Bătrîni, orfani şi vădane
Umblă a-i milostivi

strofă al cărei vers.

Pe sub geamuri cu jălane...

îl uitam mereu. Mama, fierbînd de mînie, îi povestea isprăvile mele bunicului, care bufnea cu răutate:

— Ăsta umblă cu cioara vopsită! Are ţinere de minte! Ştie rugăciunile mai bine decît mine. Minciuni: dacă apucă să-şi întipărească ceva în cap, acolo rămîne ca săpat în piatră! Arde-i o mamă de bătaie!

Pînă şi bunica mă dădu de gol:

— Poveştile şi cîntecele le ţine minte bine. Păi cîn- tecele nu-s şi ele stihuri?

Toate astea erau adevărate şi mă simţeam vinovat, dar de îndată ce mă apucam să învăţ poezii răsăreau vorbe nepoftite, care mi se furişau în minte ca nişte gîndaci negri, rînduindu-se degrabă tot în stihuri:

Pe la poartă pe la noi
Cerşetorii trec puhoi.
Şi se vaită, se plîng,

Traiste de pîine strîng,
Pîinea vînd pentru pitaci
Petrovnei s-o dea la vaci,
Cu pitacii îşi iau vodcă
Şi se-mbată cu toţi ciotcă...

Noaptea, culcat pe cuptor lîngă bunica, îi împuiam capul cu tot ce învăţasem din cărţi şi ticluisem singur. Uneori, pe bunica o bufnea rîsul, dar cel mai adesea mă lua la zor:

— Vezi că poţi să înveţi? Vezi că ştii? Cît despre cerşetori, să nu-ţi mai rîzi de ei. Lasă-i în plata Domnului. Christos a fost şi el cerşetor şi toţi sfinţii aşişderea...

Dar eu bolboroseam:

Nu-mi plac cerşetorii, zău,
Nici bunicul nu-mi prea place!
Iartă-mă, Doamne, de-s rău —
Asta e, şi n-am ce face!
Că bunicul ziua toată
Cată pricini să mă bată...

— Ce tot îndrugi acolo? Uscaţi-s-ar limba! se supăra bunica. Ce-ar fi să-audă bunicul boscorodeala asta a ta?

— N-are decît s-audă!

— Rău faci că te ţii de şotii şi-o superi pe maică-ta. Are ea şi aşa destule necazuri, căuta bunica să mă înduplece, vorbindu-mi blînd şi îngîndurată.

— Ce necazuri?

— Eh, degeaba întrebi, că tot n-ai să pricepi!

— Ştiu, o supără bunicul...

— Tacă-ţi gura, n-auzi?

Viaţa mi-era amară, mă copleşea un simţămînt vecin cu deznădejdea, dar nu ştiu de ce ţineam să ascund toate astea şi făceam pe grozavul. Mama îmi dădea lecţii tot mai multe şi tot mai anevoie de înţeles. Cu aritmetica isprăveam eu repede, în schimb nu-mi plăcea de fel să scriu şi nu mă aveam bine cu gramatica. Altceva mă apăsa şi mă întrista cel mai mult: vedeam şi simţeam ce greu îi vine mamei să trăiască în casa bunicului. Cu fiece zi era şi mai mohorîtă, privea totul cu ochi străini, şedea îndelung la fereastră, fără să scoată o vorbă, cu ochii aţintiţi în grădină şi parcă se veştejise toată. În prima săptămînă se arătase săritoare şi voioasă, iar acum avea cearcăne vinete în jurul ochilor, umbla zile de-a rîndul nepieptănată, cu rochia mototolită şi cu nasturii de la bluză descheiaţi. Asta o urîţea şi pe mine mă făcea să sufăr: mama trebuia să fie întotdeauna frumoasă, mîndră, dichisită, — într-un cuvînt o fiinţă deosebită de toţi cei din jur.

În timpul lecţiilor, ochii ei duşi în fundul capului priveau undeva dincolo de mine, fie pe perete, fie pe fereastră... Glasul îi suna ostenit şi adesea uita ce-i răspundeam... Se supăra tot mai des şi ţipa la mine, ceea ce mi se părea deopotrivă de jignitor: o mamă trebuie să fie întotdeauna dreaptă, mai bună decît toţi ceilalţi, aşa ca în basme.

Uneori o întrebam:

— Nu te simţi bine cu noi?

— Vezi-ţi de treaba ta! mi-o reteza ea răstit.

Vedeam de asemenea că bunicul pune la cale ceva care le speria pe amîndouă, şi pe bunica, şi pe mama. Se închidea adesea în odaia mamei şi-l auzeam je-luindu-se acolo cu glasul lui scîrţîitor, care îmi amintea de fluierul ciobanului Nikanor cel schilod, ale cărui cîntece nu-mi plăceau. Odată, pe cînd stăteau aşa de vorbă, mama strigă de răsună toată casa:

— Asta n-o să se întîmple în veci, aşa să ştii!

Şi ieşi trîntind uşa, în vreme ce bunicul se porni să urle.

Asta era seara; bunica şedea în bucătărie, lîngă masă, şi mormăia ceva nedesluşit, pigulind cu acul o cămaşă pentru bunicul. Cînd auzi uşa, ciuli urechea şi după o clipă, oftă:

— S-a dus la chiriaşi! Oh, Doamne!

Pe neaşteptate, bunicul năvăli în bucătărie, se repezi la bunica, îi dădu una peste cap şi, scuturîndu-şi mîna din pricina durerii, şuieră printre dinţi ca un şarpe:

— Să nu mai trăncăneşti ce nu trebuie, cotoroanţă!

— Neghiob bătrîn! vorbi liniştit bunica, îndreptîn- du-şi scufa. Crezi c-am să tac? De cîte ori oi afla de uneltirile tale, am să-i spun şi ei, negreşit.

Bunicul se năpusti furios şi începu să care la pumni cu nemiluita în capul ei mare. Bunica, fără să se apere şi fără măcar să-l îmbrîncească, îi tot spunea:

— Dă în mine, hai, neghiobule, dă cît pofteşti!

De pe cuptor, unde eram, aruncam în ei cu tot ce aveam la îndemînă — perne,

plapumă, cizme, dar bunicul, scos din fire, nu băga nimic în seamă... În cele din urmă, bunica se prăvăli pe podea, iar bunicul o izbea în cap cu picioarele, pînă lunecă şi căzu alături şi el, răsturnînd în cădere o găleată cu apă. Cît ai clipi, sări în picioare, scuipînd şi fornăind, aruncă o căutătură sălbatică în jur şi fugi în pod, unde-şi avea odaia. Bunica se ridică, gemînd, se aşeză pe laviţă şi se apucă să-şi desfacă părul încîlcit. Am sărit de pe cuptor şi ea îmi spuse supărată:

— Strînge pernele şi toate cele de pe jos, şi rîn- duieşte-le înapoi pe cuptor! Ca să vezi ce i-a dat prin minte: s-arunce cu perne! Ce, era treaba ta? Şi diavolul ăla bătrîn a căpiat de-a binelea! Neghiobul!

Deodată, scoase un geamăt prelung, se strîmbă de durere, lăsă capul în piept şi mă chemă încetişor:

— Ia vezi tu, ce m-o fi durînd colea?

Cînd i-am desfăcut părul bogat, ce crezi? O spelcă îi intrase adînc în piele... Am scos-o şi am dat îndată peste alta... Nu-mi mai simţeam degetele.

— Mai bine mă duc s-o chem pe mama. Mi-e frică!

— Ce tot îndrugi acolo? Ţi-arăt eu ţie s-o chemi! izbucni bunica, apărîndu-se cu mîinile. Slavă Domnului că n-a auzit şi n-a văzut nimic, şi tu de colo... poftim! Ia şterge-o de-aici!

Şi începu să umble singură, cu degetele-i îndemî- natice de horbotărească, în chica ei neagră şi deasă. Luîndu-mi inima în dinţi, am ajutat-o să-şi mai scoată de sub piele încă două spelci, groase şi îndoite.

— Te doare?

— Nu-i nimic! Mîine fac focul la baie, mă spăl binişor şi-mi trece.

Apoi mă rugă cu blîndeţe:

— Tu, drăguţă, vezi de nu-i spune nimic maică-ti, cum că m-a bătut, auzi? Ei doi sînt şi aşa porniţi unul pe celălalt. Făgăduieşti să nu-i spui?

— Făgăduiesc.

— Numai să nu uiţi! Acum, hai şi le-om rîndui pe toate cum se cuvine. Faţa nu mi-e stîlcită? Ei, atunci se cheamă că-i bine şi că nimeni n-o să bănuiască nimic.

Se apucă să şteargă pe jos, în vreme ce eu o căinam din tot sufletul.

— Parc-ai fi o sfîntă! Te chinuie el, bunicul, cît poate, dar ţie nici că-ţi pasă!

— Ce tot îndrugi la prostii? Sfîntă!... I-auzi vorbă!

Şi bombăni aşa multă vreme, umblînd de-a buşilea şi dereticînd prin bucătărie. Eu şedeam pe prichiciul cuptorului, chinuindu-mi mintea cum să-i plătesc bunicului pentru răul ce i-a pricinuit.

Era întîia oară că o bătea sub ochii mei pe bunica într-un chip atît de mîrşav şi de sălbatic. În odaia pe jumătate întunecată, prin faţa ochilor mei plutea faţa lui roşie şi fîlfîia chica lui arămie, iar în suflet îmi clocotea obida arzătoare şi ciuda că nu sînt în stare să scornesc o plată pe măsura faptelor lui.

La vreo două zile, intrînd în odăiţa bunicului din pod, nu mai ştiu pentru ce, l-am văzut ghemuit pe vine, pe podea, dinaintea sipetului deschis, şi rînduind nişte hîrtii, pe un scaun, alături, stătea calendarul la care ţinea atît de mult:

douăsprezece foi de hîrtie groasă, cenuşie, împărţite în pătrăţele după numărul zilelor fiecărei luni, avînd zugrăvite în fiecare pătrăţel chipurile sfinţilor prăznuiţi în ziua aceea. Bunicul se prăpădea după calendarul lui şi nu-mi îngăduia decît arareori să-l privesc, şi anume atunci cînd era deplin mulţumit de mine, şi eu mă uitam cu nemărginită încîntare la chipurile mici şi drăgălaşe, înghesuite unele în altele. Cunoşteam vieţile unora dintre sfinţi, ca de pildă a lui Kirik şi a Uliţei, a marei mucenice Varvara, a lui Pantelimon şi a multor altora. Îmi plăcea mai cu seamă viaţa cea lipsită de bucurii a lui Alexei, omul lui Dumnezeu, precum şi minunatele stihuri ce povesteau despre el. bunica mi le spunea adesea şi de fiece dată mă simţeam adînc mişcat. Privind la sutele de chipuri ale calendarului, mă mîngîiam cu gîndul că în toate timpurile au trăit mucenici pe pămînt...

De astă dată îmi pusesem însă în minte să fac calendarul bucăţele şi, în clipa cînd bunicul se apropie de fereastră, citind o hîrtie albastră, pe care se vedea stema cu vulturi, am înşfăcat cîteva din foile calendarului, am coborît scara într-un suflet, am scos furiş foarfeca din cutia de lucru a bunicăi şi, după ce m-am cocoţat pe cuptor, m-am apucat să retez capetele sfinţilor. După ce am tăiat aşa capetele unui şir întreg de sfinţi, m-am pomenit deodată că-mi pare rău de calendar. Atunci am început să tai hîrtia după liniile împărţitoare în pătrate, dar n-am apucat bine să ciopîrţesc cel de al doilea rînd, că

m-am trezit cu bunicul. Săltîndu-se pe prichiciul cuptorului, mă întrebă:

— Cine ţi-a dat voie să-mi iei calendarul?

Dînd cu ochii de bucăţelele de hîrtie împrăştiate peste tot, le strînse iute, le duse la ochi, le azvîrli din mînă, le adună iarăşi... Gura i se strîmbase, barba îi sălta pe piept şi răsufla atît de repezit, încît bucăţelele de hîrtie zburau care încotro.

— Ce-ai făcut? izbucni bunicul într-un tîrziu, şi mă smuci de picior înspre el. Eu am venit tumba de pe cuptor, bunica m-a prins în braţe, iar bunicul începu să ne care la pumni orbeşte. Răcnea:

— Îl omo-or!

Mama veni şi ea într-un suflet, iar eu m-am trezit în ungherul de lîngă cuptor. Mama se aşeză în faţa mea ca să mă apere. Prindea mîinile bunicului care i se vînturau pe dinaintea ochilor şi, azvîrlindu-le cît colo, striga:

— Ce-i sălbăticia asta, tataie? Vino-ţi în fire!

Într-un tîrziu, bunicul se prăbuşi pe laviţa de sub fereastră, urlînd:

— M-aţi omorît! Toţi, toţi, sînteţi împotriva mea, o-of!...

— Cum de nu ţi-e ruşine? răsună asurzit glasul mamei. La ce te-i fi prefăcînd întruna?

Bunicul ţipa, bătea în laviţă cu picioarele şi ţinea ochii strîns închişi, ridicîndu-şi caraghios bărbuţa în sus. Şi mie mi se părea că se preface, cuprins de ruşine faţă de mama, şi că tot din pricina asta ţine ochii închişi.

— Lasă, ţi le lipesc eu pe toate pe pînză: calendarul o să fie şi mai frumos ca înainte şi-o să ţină mai mult, spuse mama, cercetînd bucăţelele de hîrtie ciopîrţite de mine cu foarfeca. Nu vezi, s-au mototolit de mult ce au zăcut acolo, la matale, şi aproape că se fărîmiţează numai cît le atingi...

Mama vorbea cu bunicul aşa cum vorbea cu mine în timpul lecţiilor, cînd nu pricepeam ceva. Pe neaşteptate, bunicul se ridică de pe laviţă, îşi trase frumuşel în jos poalele cămăşii, îşi netezi jiletca şi, scui- pînd în lături, spuse:

— Chiar azi să mi le lipeşti. Stai să-ţi aduc şi celelalte foi...

Se îndreptă spre uşă, dar în prag se întoarse şi, ară- tînd la mine cu degetul lui strîmb, clămpăni.

— El trebuie musai bătut!

— Da, ar cam trebui, încuviinţă mama, aplecîndu-se spre mine. Ia spune-mi, de ce ai făcut-o?

— Aşa. Să n-o mai bată pe bunica, fiindcă o să-i tai şi barba...

Bunica tocmai îşi scotea bluza sfîşiată. Auzindu-mi vorba, clătină dojenitor din cap şi-mi spuse:

— Ţi-ai dat drumul la gură. Şi doar mi-ai făgăduit să taci.

Scuipînd cu năduf pe jos, adăugă:

— Umflaţi-s-ar limba să ţi se umfle! Să-ţi stea ţeapănă în gură!

Mama îi aruncă o privire, făcu vreo cîţiva paşi prin bucătărie şi se apropie din nou de mine.

— Cînd a bătut-o?

— Să-ţi fie ruşine, Varvara, că-l iscodeşti. Ce te priveşte asta pe tine? o ţinu de rău bunica, supărată.

— Of, mamaie, draga şi buna de tine! murmură mama, îmbrăţişînd-o.

— Ţi-arăt eu ţie „mamaie”! Hai, şterge-o...

O vreme stătură amîndouă tăcute, ochi în ochi, apoi se zoriră care încotro, fiindcă din tindă se auzea tropăitul bunicului.

Chiar din primele zile de la sosirea ei, mama se împrieteni cu chiriaşa cea veselă, nevasta militarului, şi aproape în fiece seară se ducea în odăile lor din faţă, unde se adunau şi cei de la Betleng: cucoane frumoase şi ofiţeri. Bunicului nu-i plăcea asta şi adesea, la cină, în bucătărie, ameninţa cu lingura şi bombănea:

— Iar s-au adunat, afurisiţii! Acuşi, n-o să mai fie chip să-nchizi ochii pînă hăt, în zori.

Nu trecu mult şi-i pofti pe chiriaşi să se mute, iar după plecarea lor aduse nu ştiu de unde două căruţe cu tot soiul de mobilă, pe care o aşeză în odăile din faţă. După aceea atîrnă un coşcogea lacătul pe uşă şi spuse:

— N-avem nevoie de chiriaşi. Musafiri ştiu şi eu să primesc.

Şi într-adevăr, în zilele de sărbătoare începură să ne vină musafiri: venea sora bunicăi, Matreona Ivanovna, care era spălătorească, o femeie cu nasul borcănat şi tare guralivă, într-o rochie de mătase în dungi şi cu o scufie aurie în cap, însoţită de cei doi feciori ai ei, Vasili, de

meserie desenator, cu părul lung, blînd şi vesel din fire, îmbrăcat de sus pînă jos în cenuşiu, şi Viktor cel pistruiat, cu cap de cal şi faţa prelungă... Chiar din tindă, în vreme ce-şi scotea galoşii, Viktor se pornea să cînte piţigăiat, ca o paiaţă la bîlci:

— Andrei-papà, Andrei-papà...

Asta mă uimea şi mă speria din cale-afară.

Mai venea unchiul Iakov cu ghitara, aducînd cu el un ceasornicar chior şi chel, într-un surtuc lung şi negru, şi cu purtări smerite de călugăr. Se aşeza întotdeauna într-un colţ, îşi lăsa capul pe umăr şi, spri- jinindu-l ciudat într-un deget înfipt în bărbia rasă şi crestată, zîmbea într-una... Era smead la faţă şi singurul lui ochi îi cerceta pe toţi cu deosebită luare-a- minte. De vorbit, vorbea puţin şi la fiecare două vorbe spunea:

— Nu vă osteniţi, vă rog, nu face nimic...

Cînd l-am văzut prima oară, mi-am amintit că într-o zi, mai demult, pe cînd stăteam încă pe strada Nouă, am auzit afară un bubuit de tobă rău prevestitor. pe stradă, dinspre puşcărie, venea încet spre piaţă o căruţă neagră şi înaltă, înconjurată de soldaţi, iar în căruţă, pe o bancă, şedea un om scund, cu o şapcă rotundă de postav în cap şi cu mîinile în lanţuri. Pe piept avea o scîndurică neagră pe care scria ceva cu slove mari, albe, şi el şedea cu capul plecat, de parcă ar fi tot citit ce scria acolo, pe scîndură, şi se legăna, zăngănindu-şi lanţurile... De

aceea, cînd mama mă arătă ceasornicarului, zicînd. „Băiatul meu”, m-am tras speriat înapoi şi mi-am ascuns mîinile la spate.

— Nu vă osteniţi, vorbi ceasornicarul, strîmbîndu-şi îngrozitor gura spre urechea dreaptă, apoi mă cuprinse pe negîndite de mijloc, mă trase spre el, mă răsuci iute şi îndemînatec în loc şi-mi dădu drumul, spunînd mulţumit:

— Merge, merge, e tăricel băiatul!

M-am tras într-un ungher şi m-am cuibărit într-un jilţ atît de încăpător, încît te puteai şi culca în el — altminteri, bunicul se mîndrea mereu cu jilţul ăsta, spunînd că a fost al prinţului Gruzinski — şi mă uitam de acolo cît de plicticos petrec cei mari şi cît de ciudat se schimbă faţa ceasornicarului, trezindu-mi nelinişte în suflet: o faţă flască şi unsuroasă, care parcă se topea şi plutea. Dacă zîmbea, buzele groase i se strîmbau spre obrazul drept, iar nasul mic luneca într-acolo şi el, întocmai ca un colţunaş pe farfurie. Ciudat i se mişcau şi urechile mari şi clăpăuge: ba se ridicau odată cu sprînceana singurului ochi teafăr, ba se lăsau spre pometţii obrajilor, de-ai fi zis că-şi poate acoperi nasul cu ele, cum ai face-o cu palmele, numai să vrea. Uneori ofta, şi atunci scotea la iveală limba-i cenuşie şi rotundă ca un pisălog de piuă şi, rotind-o cu multă îndemînare, şi-o trecea peste buzele groase şi unsuroase. Nu-mi venea să rîd, nici pomeneală. Eram uimit şi nu-mi puteam lua ochii de la el.

Musafirii beau ceai cu rom, care mirosea a coji arse de ceapă, şi feluritele băuturi pregătite de bunica — una galbenă ca aurul, alta negricioasă ca dohotul şi alta verde. Mîncau dulceţuri, cozonac, turte de miere cu mac... Năduşeau, gîfîiau şi o tot lăudau pe bunica. După ce se ghiftuiau, se aşezau frumos pe scaunele înşirate pe lîngă pereţi, roşii la faţă şi umflaţi ţifoi, apoi se rugau cu glasuri leneşe de unchiul Iakov să cînte ceva.

Unchiul Iakov se apleca peste ghitară şi începea să zdrăngănească din strune şi să cînte din gură, plicticos, cu vocea lui strepezită:

O făcurăm şi noi lată
De a mers buhu-n lumea toată,
În Kazanul depărtat
Şi cucoana ne-a aflat...

Mie mi se părea un cîntec tare trist, iar bunica îl ruga:

— Mai bine ne-ai cînta altceva, Iaşa. Un cîntec din cele adevărate, ştii tu... Mai ţii minte, Motria, cîntecele de pe vremea noastră?

Spălătoreasa, netezindu-şi rochia foşnitoare, spunea cu importanţă.

— Acu, drăguţo, e altă modă în lume...

Unchiul Iakov căta la bunica cu ochii mijiţi, de parcă se afla hăt departe, şi îşi urma netulburat zdrăn- găneala-i plicticoasă şi cîntecul fără nici un haz.

Bunicul şuşotea tainic cu ceasornicarul, arătîndu-i ceva pe degete, iar el, cu sprinceana ridicată spre mama,

încuviinţa din cap, în vreme ce faţa-i apoasă parcă se topea, schimbîndu-se neîncetat, fără să-mi dau seama cum.

Mama şedea întotdeauna între fraţii Sergheev, vorbind încet şi serios cu Vasili, care îi răspundea oftînd:

— Da-a... La asta ar trebui să ne gîndim...

Viktor zîmbea mulţumit, ca omul după ce s-a ospătat pe săturate, hîrşîia cu picioarele sub scaun şi din cînd în cînd se pornea din senin să cînte cu glasul lui piţigăiat:

— Andrei-papà, Andrei-papà...

Toţi ceilalţi amuţeau uluiţi şi se holbau la el, şi atunci spălătoreasă îi lămurea cu mîndrie.

— Asta i-a rămas de la tiatru, că acolo se cîntă aşa...

Au fost la noi două sau trei asemenea petreceri, care mi-au rămas multă vreme în minte din pricina plictiselii lor apăsătoare.

Apoi, într-o duminică, îndată după liturghie, ceasornicarul veni singur în vizită. Eram în odaie la mama şi tocmai o ajutam să scoată mărgeluţele de pe o cusătură care se destrămase, cînd uşa se deschise deodată şi bunica îşi arătă faţa speriată, vestind mamei cu o şoaptă răsunătoare:

— Varia, a venit! după care se făcu nevăzută, la fel de iute.

Mama nu tresări şi nici nu se mişcă din loc. La puţină vreme, uşa se deschise din nou. Bunicul se opri în prag şi-i spuse mamei cu un glas de zile mari:

— Îmbracă-te, Varia, şi hai încoace!

Fără să se ridice de la locul ei, mama îl întrebă:

— Unde?

— Hai, odată, pentru numele lui Dumnezeu! Nu te mai împotrivi. E un om aşezat, priceput în meseria lui şi o să-i fie un tată bun lui Lexei...

Bunicul vorbea măreţ şi apăsat, netezindu-şi cu palmele haina pe şolduri, iar coatele îi zvîcneau spre spate, de parcă braţele dădeau să se întindă înainte, fără voia lui, şi el li se împotrivea cu îndîrjire.

— Asta n-o să se-ntîmple, ţi-am mai spus, îi curmă vorba mama, cu linişte.

Bunicul făcu un pas spre ea, aducînd mîinile înainte, ca un orb, se aplecă puţin şi hîrîi, zbîrlindu-se tot:

— Haide, că altfel te duc eu... Te duc de păr...

— Mă duci? întrebă mama, ridicîndu-se. Galbenă la faţă, cu ochii îngustaţi de te cuprindea spaima, îşi smulse cît ai clipi bluza şi fustă de pe ea, rămînînd doar în cămaşă.

Pe urmă se apropie de bunicu şi-i spuse:

— Hai, du-mă!

Dezvelindu-şi colţii ca un dulău şi ameninţînd-o cu pumnul, bunicul icni:

— Varvara, îmbracă-te!

Mama îl împinse în lături cu mîna şi se apucă de clanţa uşii:

— Haidem, ce mai stai!

— O să te afurisesc, o ameninţă în şoaptă bunicul.

— Nu mi-e frică. Hai odată!

Şi deschise uşa. Bunicul o prinse de poala cămăşii şi, căzînd în genunchi în faţa ei, îngăimă:

— Varvara, împieliţato, te nenoroceşti... Nu mă ruşina...

Apoi scînci jalnic:

— Ma-aică, ma-aică...

Bunica îi şi aţinea calea mamei, dînd din mîini, alungînd-o îndărăt în odaie ca pe o găină şi bombănind printre dinţi:

— Varka, proasto, ce faci? Înapoi, neruşinato!

După ce o împinse înăuntru, puse cîrligul la uşă şi se aplecă asupra bunicului, ridicîndu-l cu o mînă, în vreme ce cu cealaltă îl ameninţa:

— Of, diavol bătrîn şi lipsit de minte!

îl aşeză pe o canapea, dar bunicul se lăsă moale ca o păpuşă de cîrpă, deschizînd gura larg şi bălăbănin- du-şi într-o parte şi în alta capul. Bunica îi strigă mamei:

— Îmbracă-te odată!

Ridicîndu-şi lucrurile de pe jos, mama spuse:

— Nu mă duc după el, mă auziţi?

Bunica mă împinse de pe canapea:

— Adu un ulcior de apă. Hai, fuga!

Vorbea încet, aproape în şoaptă, liniştit şi poruncitor. Am ieşit în tindă. În odăile din faţă se auzeau paşi grei, măsuraţi, în odaia mamei răsună glasul ei:

— Mîine plec!

Am intrat în bucătărie şi m-am aşezat la geam, parcă toropit de somn.

Bunicul gemea şi se smiorcăia, bunica bombănea. Apoi se auzi o uşă trîntită şi se făcu o linişte sinistră. Aducîndu-mi

aminte după ce am fost trimis, am luat apă din găleată cu un ulcior de aramă şi am ieşit în tindă. Din odăile din faţă îşi făcu apariţia ceasornicarul, cu capul plecat, netezindu-şi cu mîna căciula de blană şi icnind. Bunica, cu braţele împreunate pe pîn- tec, zise încetişor, temenindu-se în spatele lui:

— Ştii şi dumneata — dragoste cu sila nu se poate...

Ceasornicarul se împiedică de pragul cerdacului şi coborî glonţ în curte. Bunica îşi făcu cruce şi începu să tremure toată — ori că plîngea, ori că rîdea.

— Ce-i cu tine? am întrebat-o, venind în fugă lîngă ea.

Bunica îmi smulse ulciorul din mînă, stropindu-mă pe picioare, şi strigă:

— Unde, mă rog, te-ai dus după apă? Încuie uşa!

Şi se duse în odaia maniei. Eu m-am întors iar în bucătărie, ca să le ascult cum oftează, gem şi bom- bănesc amîndouă alături, de parcă s-ar fi străduit să mute din loc greutăţi peste puterile lor.

Era o mîndreţe de zi. Prin cele două geamuri năpădite de flori de gheaţă, se strecurau piezişe razele soarelui de iarnă. Pe masa aşezată de prînz licăreau stins blidele cositorite şi două clondire: unul cu cvas galben-roşietic, celălalt cu vodca bunicului, de un verde întunecat, dreasă cu salvie de cîmp şi pojarniţă. Prin ochiurile topite în gheaţa de pe geamuri se vedea afară omătul orbitor de pe acoperişuri; cuşmele-i argintii de pe

stîlpii gardului şi de pe căsuţa graurilor scînteiau şi ele în soare. Pe prichiciul ferestrelor, în coliviile lor aurite de soare, se zbenguiau păsărelele prinse de mine: ciripeau cu voioşie scatii îmblînziţi, bombăneau botgroşi, se întrecea în triluri un sticlete. Numai că ziua asta veselă şi bătută-n arginturi nu-mi aducea nici o bucurie, nu-mi trebuia. Totul mi se părea de prisos. Mi se căşună deodată să le dau drumul păsărelelor şi am început să iau jos coliviile. Pe neaşteptate, bunica intră într-un suflet, pocnindu-se cu palmele peste şolduri, şi se repezi ocărînd, spre cuptor.

— Ptiu, afurisiţilor, firea-ţi să fiţi! Iar tu, Akulino, ajunseşi bătrînă şi toantă...

Scoţînd din cuptor plăcinta de duminică, îi ciocăni coaja cu unghia şi scuipă în lături, plină de năduf.

— S-a făcut iască! Poftim, ca să vezi: adică eu o pusei la încălzit?! Ptiu, diavolilor, să pieriţi din ochii mei! Şi tu ce te holbezi aşa la mine, huhurezule? Of, ce-aş mai da cu voi toţi de pămînt!

Începu să se smiorcăie bosumflată, tot întorcînd plăcinta pe o parte şi pe alta, încercîndu-i coaja, în vreme ce lacrimi amare picurau cu zgomot pe aluatul uscat.

Curînd, veniră bunicul şi mama, iar bunica azvîrli plăcinta pe masă, de zăngăniră toate cele.

— Ete ce-am păţit din pricina voastră, firea-ţi voi să fiţi!

Mama, veselă şi liniştită, o cuprinse în braţe, ru- gînd-o să nu-şi mai facă sînge rău, iar bunicul, istovit şi posomorît, se

aşeză la masă. Punîndu-şi şervetul la gît, bombănea, clipind de soare din ochii lui umflaţi:

— Lasă, nu-i nimic, am mîncat noi şi plăcinte bune! Dumnezeu e cam zgîrcit: plăteşte pentru ani întregi cu cîte o clipă... Şi nici nu vrea să ştie de dobîndă. Hai, Varia, şezi şi tu... Nu-i nimic.

Parcă-şi pierduse minţile: în tot timpul mesei vorbi de Dumnezeu, de Ahab cel păcătos, de menirea grea sortită unui părinte, pînă ce i se acri bunicăi, care i-o reteză pe loc:

— Vezi-ţi de mîncare şi mai taci odată...

Mama glumea şi ochii ei limpezi scînteiau voioşi.

— Ce, adineaori te-ai speriat? mă întrebă ea, în- ghiontindu-mă uşor.

Nu, nu mă speriasem prea tare. În schimb acum, nu pricepeam nimic şi nu mă simţeam în largul meu.

Masa se lungi tare mult, ca întotdeauna de sărbători, obositor de mult, şi toţi păreau cu desăvîrşire alţii decît cei care, abia cu o jumătate de ceas în urmă, ţipau unul la altul pe întrecute, gata să se ia de păr, ori plîngeau cu hohote. Parcă nici nu-mi venea să cred că ei făceau toate astea fără gînd de joacă şi că le era cumva greu să plîngă. Lacrimile, răcnetele, suferinţele pe care şi le pricinuiau unii altora izbucneau atît de des şi se potoleau atît de iute, încît ajunsesem să mă obişnuiesc. Nu mă mai răscoleau şi aproape că nici nu mă mai sinchiseam de ele.

Abia mult mai tîrziu am înţeles că ruşii, din pricina sărăciei şi a vieţii cumplite pe

care o trăiesc, îşi fac din durere o petrecere, jucîndu-se cu ea ca nişte copii, şi că doar arareori se ruşinează cu nenorocirile lor.

Cînd toată viaţa se scurge cenuşiu, pînă şi nenorocirea e o sărbătoare, pînă şi focul o petrecere: pe un chip şters, şi o zgîrietură e o podoabă...

XI

După povestea asta, mama se împuternici, se îndreaptă parcă de umeri şi deveni adevărata stăpînă a casei. Bunicul se ţinea deoparte, umbla dus pe gînduri, smerit, de-ai fi zis că nici nu mai era el.

Aproape nici nu mai ieşea din casă. Şedea singuratic în pod la el, tot citind dintr-o carte tainică, pe a cărei scoarţă scria. „Însemnările tatălui meu”. Păstra cartea în sipetul ferecat cu lacăt şi, în cîteva rînduri, am văzut cu ochii mei cum se spăla pe mîini înainte să o scoată de acolo. Era o carte groasă, de format mic, în scoarţe roşietice de piele. Pe foaia albăstruie de dinaintea titlului se vedeau nişte slove chisnovate, aşternute cu o cerneală spălăcită de trecerea anilor. „Stimatului Vasili Kaşirin, cu mulţumiri, întru prietenească amintire”, sub care era o iscălitură — un nume mai puţin obişnuit, şi o parafă înfăţişînd o pasăre în zbor. Bunicul deschidea cu băgare de seamă scoarţele grele, îşi punea ochelarii

cu ramă de argint şi se uita îndelung la iscălitură, tot încreţind nasul, ca să-şi aşeze ochelarii ca lumea. Îl întrebam adesea ce fel de carte e asta şi el glăsuia sfătos:

— N-ai nevoie să ştii! Aşteaptă! Cînd am să mor, ţi-o las ţie. Şi şuba de raton tot ţie ţi-o las.

Acum se arăta mai blînd şi mai zgîrcit la vorbă cu mama, asculta mai cu luare-aminte ce-i spunea ea, privind-o cu nişte ochi scînteietori ca ai lui nenea Piotr, şi se tot apăra cu mîna, bombănind:

— Fie! Fă cum crezi...

Avea adunate prin sipete o sumedenie de straie nemaivăzute: fuste de stofă, pieptare de atlaz, sarafane de mătase ţesute cu fir de argint, podoabe de cap bătute cu mărgăritare, broboade şi scufe în culori vii, salbe de-ale mordvinilor grele de galbeni, şiraguri dc nestemate. Lua la nimereală din ele cît cuprindea cu braţul, şi le ducea în odăile mamei, unde le răsfăţa pe scaune şi pe mese. Mama se minuna, privindu-le.

— Pe vremea noastră, spunea bunicul, veşmintele erau mult mai mîndre şi mai bogate decît azi. Veşmintele erau mai bogate, iar viaţa mai simplă şi mai frumoasă! S-au dus vremurile celea şi nu se mai întorc! Ia încearcă-le tu, hai, găteşte-te...

Într-o asemenea zi, mama trecu în odaia vecină şi curînd se întoarse gătită într-un sarafan albastru, cusut cu fir, şi cu o podoabă de mărgăritare în păr. Plecîndu-se adînc înaintea bunicului, îl întrebă:

— Îmi şade bine, taică şi stăpîne?

Bunicul mormăi de plăcere, se lumină la faţă şi o cercetă de jur împrejur, desfăcîndu-şi mîinile a mirare şi mişcînd din degete. Într-un tîrziu, îngăimă ca prin vis:

— Ehei, Varvara, de-ai avea bani mulţi şi oameni cumsecade în jurul tău...

Acum, mama locuia în cele două odăi din faţă şi primea adesea musafiri. Mai des decît alţii veneau fraţii Maximov: Piotr, un ofiţer tare chipeş, cu o barbă aurie, bogată şi cu ochi albaştri, în faţa căruia mîn- casem bătaie de la bunicul, în ziua cînd l-am scuipat pe chelie pe boierul cel bătrîn, şi Evgheni, înalt şi el, dar cu picioarele subţiri, cu faţa palidă şi cu o bărbuţă neagră şi ascuţită. Avea ochii negri ca două prune, purta o haină verzuie, cu nasturi de aur şi cu zorzoane de fir pe umerii mici. Îşi arunca mereu părul lung şi cîrlionţat de pe fruntea îngustă şi netedă cu o mişcare îndemînatică din cap... Zîmbea îngăduitor şi veşnic povestea cîte ceva cu glasul lui cam asurzit, începîn- du-şi vorba la fel de fiece dată:

— Să vedeţi, eu unul cred că...

Mama îl asculta, zîmbind, cu ochii pe jumătate închişi. De multe ori îl întrerupea:

— Ce copil eşti, Evgheni Vasilievici. Să-mi fie cu iertare...

Ofiţerul se plesnea peste genunchi cu palma-i lată, exclamînd.

— Chiar că-i copil, zău aşa...

Sărbătorile Crăciunului trecură cu multă larmă şi veselie. Mama avea

aproape seară de seară musafiri mascaţi. Se masca şi ea, de obicei mai bine decît toţi, şi pleca împreună cu ei la petrecere.

Întotdeauna cînd ieşea pe poartă în ceata pestriţă a musafirilor, casa parcă se cufunda în pămînt: peste tot se lăsa o linişte apăsătoare, o plictiseală plină de

temeri ascunse. Bunica plutea prin odăi aidoma unei gîşte trupeşe, rînduind ce era de rînduit, în vreme ce bunicul, cu spatele lipit de faianţa sobei, spunea pentru sine:

— Bine... fie! Om trăi şi-om vedea...

După sărbători, mama ne duse, pe mine şi pe Saşa al unchiului Mihail, la şcoală. Taică-său se însurase iar şi maică-sa de-a doua, care nu l-a putut suferi pe Saşa din prima zi, îl ţinea numai în bătăi. La stăruinţele bunicăi, bunicul îl luă pe Saşa la noi. La şcoală am umblat cam vreo lună de zile şi din tot ce ne-au învăţat acolo, ţin minte numai că la întrebarea:

— Cum te cheamă?

Nu era voie să răspunzi:

— Peşkov!

Trebuia să spui:

— Mă cheamă Peşkov!

Nu era voie nici să-i spui învăţătorului:

— Măi frate, tu nu mai ţipa aşa la mine, că tot nu mă sperii...

De la bun început, mie nu mi-a plăcut la şcoală, dar vărul meu era foarte mulţumit: şi-a găsit la iuţeală prieteni, asta pînă într-o bună zi, cînd a aţipit în timpul lecţiei şi deodată a strigat prin somn:

— Nu mai fa-ac!

După ce l-au trezit, a cerut voie pînă afară, în vreme ce băieţii rîdeau să se prăpădească pe seama lui. A doua zi, în drum spre şcoală, cînd coboram în rîpa de lîngă piaţa Sennaia, Saşa se opri în loc şi-mi spuse:

— Tu du-te singur, că pe mine nu mă mai prind pe-acolo! Mai bine mă plimb.

Zicînd acestea, se lăsă pe vine, îngropă grijuliu legăturica de cărţi în zăpadă şi dus a fost... Era o zi senină de ianuarie, soarele de argint scînteia peste tot şi eu îl pizmuiam din adîncul sufletului pe Saşa. Mi-am luat însă inima în dinţi şi m-am dus la şcoală, fiindcă nu voiam să o amărăsc pe mama. Cărţile îngropate de Saşa în zăpadă n-au mai fost de găsit,

fireşte, aşa încît a doua zi el avea toată îndreptăţirea să nu dea pe la şcoală. În schimb, a treia zi auzi şi bunicul de isprava asta.

Ne-au judecat pe amîndoi. În jurul mesei din bucătărie şedeau bunicul, bunica şi mama, şi ne descoseau pe îndelete. Ţin minte cît de caraghios răspundea Saşa la întrebările bunicului:

— Şi cum de nu nimereşti tu la şcoală, hai?

Privind cu ochii lui blînzi drept în ochii bunicului, Saşa spuse fără grabă:

— Am uitat unde e.

— Ai uitat?

— Da. Am căutat-o, am tot căutat-o, şi degeaba...

— Păi de ce nu te-ai ţinut de Lexei, că el n-a uitat.

— Aăă... m-am pierdut de el...

— De Lexei?

— Zău.

— Cum aşa?

Saşa rămase o clipă pe gînduri, apoi spuse cu un oftat:

— Era viforniţă mare. Nu vedeai la doi paşi!

Toţi izbucniră în rîs, doar fusese vreme senină şi liniştită. Saşa zîmbi sfios şi el. Bunicul îl tot încolţea cu întrebările:

— De ce nu l-ai ţinut de mînă, ori de cingătoare?

— Păi... l-am ţinut, dar m-a smuls vîntul, îl lămuri Saşa.

Vorbea tărăgănat, ca unul care nu mai are nici o portiţă de scăpare. Mă simţeam tare stînjenit, auzin- du-i minciunile

gogonate. Nu foloseau la nimic şi mă minunam de încăpăţînarea lui.

Am mîncat bătaie amîndoi şi bunicul a tocmit pe cineva să ne însoţească. Era un fost pompier, un bătrîn cu mîna ruptă, care trebuia să vegheze ca Saşa să nu se abată de la calea cea dreaptă a învăţăturii. Asta însă nu folosi la nimic. Chiar a doua zi, ajungînd la rîpă, Saşa se lăsă deodată la pămînt, îşi scoase un pîslar, azvîrlindu-l cît colo, făcu la fel şi cu celălalt,

apoi o zbughi prin piaţă, numai în ciorapi. Bătrînelul, oftînd din greu, se repezi să culeagă pîslarii şi pe urmă, speriat cum era, mă duse acasă.

Bunicul, bunica şi mama colindară toată ziua oraşul în trăsură, căutîndu-l pe Saşa. Abia tîrziu, seara, îl găsiră la cîrciuma lui Cirkov, de lîngă mînăstire, unde juca, înveselind muşteriii. Îl luară acasă şi nici măcar nu-l bătură, puşi în încurcătură de tăcerea lui îndărătnică. culcat pe cuptor, lîngă mine, cu picioarele în sus. Saşa îşi tîrşîia tălpile de tavan, şi-mi spunea încetişor:

— Maştiha nu mă iubeşte, tata nu mă iubeşte, bunicul nu mă iubeşte — cum să trăiesc eu alături de ei? Lasă, o întreb pe bunica unde-şi au sălaşul tîlharii şi-o să fug la ei... Atunci să vedeţi voi cine-i Saşa... Vrei să fugim amîndoi?

Nu, nu puteam să fug cu el. Aveam alte griji. hotă- rîsem să mă fac ofiţer cu barbă mare, bălaie, şi pentru asta era musai să învăţ carte. Cînd i-am mărturisit lui Saşa gîndul meu, el a stat puţin de-a chibzuit şi m-a încuviinţat pe deplin:

— Şi asta-i bine! Cînd ajungi tu ofiţer, eu o să fiu demult căpetenie de ceată şi tu o să trebuiască să mă prinzi... şi unul dintre noi o să trebuiască să-l omoare pe celălalt sau să-l ia prins. Eu n-o să te omor, să ştii.

— Nici eu pe tine!

Am rămas înţeleşi.

Mai apoi veni bunica, se urcă pe cuptor la noi şi, privindu-ne cu duioşie, zise:

— Ce-i, şoriceilor? Of, bieţi orfani, puişori sărmani!

După ce ne căină cît ne căină, se porni cu ocările pe maştiha lui Saşa — grăsanca de tuşa Nadejda, fata unui cîrciumar. De la ea trecu la toate mamele vitrege şi la toţi taţii vitregi de pe lume şi, pentru că veni vorba, ne istorisi cum înţeleptul pustnic Iona, pe cînd mai era încă un băietan, a chemat-o la judecata Domnului pe maştiha lui, soaţa lui tătîne-său, care era de fel din Uglici şi se îndeletnicea cu pescuitul la Be- lozero.

Tînăra-i nevastă îi veni de hac:
Îi turnă în bragă fiertură de mac.
Şi-apoi, cînd bărbatul de somn fu răpus,
Într-o luntrişoară ca-n coşciug l-a pus,
Apucă o vîslă şi vîsli de zor
Către largul apei, la cel anafor,
Rîvnind să se ştie degrabă vădană,
Bărbatul să-şi piardă în neagra bulboană.
Dormea bietul om ca piatra din prund
Şi taman ca piatra s-a dus pîn-la fund.
Împlinindu-şi gîndul ei nelegiuit
Hai înot la mal — şi ţin’te jelit...
Se bocea, vicleana, părul şi-l smulgea,
Lumea strînsă-n preajmă lesne amăgea,
Că înfiorată de-atita năpastă
Căta să aline tînăra nevastă:
— Greu tain pe lume să rămîi vădană —
Şi parcă deunăzi erai o codană!

Dar tu lasă jalea — Cel-de-Sus ne ştie
Toţi sîntem ai lui, orice-ar fi să fie...
Singur Ionuşko, rămas fără tată,
Nu credea maştihăi lacrima spurcată.
Pe inima-i vie mîna că punea
Şi cu gura arsă, orfanul grăia:
— Tu, vitregă mumă, soarta mea avană,
Pasăre de noapte, maştihă vădană,
Lacrimilor tale nu le dau crezare,
Inima în piept veselă-ţi tresare!
Domnului să cerem dreaptă judecată,
Neagra îndoială ne curme pe dată:
S-azvîrlim spre ceruri jungher credincios
El s-aducă moarte celui mincinos!
Vicleana maştihă cum îl auzea,
De oarbă mînie pieptu-i clocotea.
Ochii de jăratec scăpărau scîntei.
De venin şi fiere era vorba ei:
— Tu pui de năpîrcă, tu lepădătură,
Dintr-aste veninuri mesteci tu în gură?...

Mulţimea din preajmă amuţise toată
Simţind că la mijloc nu-i treabă curată.
Fără de zăbavă, ţinură toţi sfat,
Datina bătrînă cum i-a învăţat.
Un pescar cărunt păşi înainte
Cătă împrejur cu luare-aminte
Şi spre cei de faţă cuvîntă sfătos.
— Oameni buni să-mi daţi jungher credincios,
Să-l azvîrl în ceruri — fie cu folos! —
El s-aducă moartea celui mincinos...
Nici nu sfîrşea bine vorba ce grăia
Jungher credincios în mînă avea
Şi din mîna lui — credincios jungher
Ca o rîndunică se pierdea în cer...
Răsufla în preajmă aprigă tăcere
Aşteptînd judeţul în a lui cădere.
Cu faţa spre cer, cu pleata în vînt
Aşteptau judeţul fără de cuvînt...
Noaptea se-ndesi, în muţenii grea.
Al dreptăţii sol tot mai zăbovea.
Către un tîrziu, bolta-ntunecată
Clipi dintr-o geană roşe-sîngerată.
Se-nfoia maştiha. Ochii ei haini
Rîdeau cu trufie de izbîndă plini.
Numai că deodată, rîndunea din cer
S-arătă vederii cumplitul jungher,
Inima-i străpunse în zbor prăvălit.
Pedepsind omorul de ea săvîrşit.
Mulţimea cînd vede cereasca dreptate
Cade în genunchi şi mătănii bate
Laudă aduce Domnului Cristos
Care din cer cată şi spre noi, în jos.
Iar pe Ionuşko, orfanul de tată,
Pescarul mi-l ia de mînă îndată
Şi-l duce la schit, Domnului slujească

Domnului închine viaţa-i pămîntească...[1]

A doua zi, m-am trezit plin tot de pete roşii. aveam vărsat. M-au dus în fund, în odăiţa din pod, şi am zăcut acolo vreme îndelungată, ca şi orb, legat ţeapăn cu feşe late de mîini şi de picioare. Aveam vedenii de groază, ba de la o asemenea vedenie era să mi se tragă şi moartea. Nu venea decît bunica la mine. Îmi dădea de mîncare cu linguriţa, ca la copiii mici, şi îmi spunea poveşti nesfîrşite, veşnic noi. Într-o seară, cînd eram pe vindecate, încît scăpasem de feşe şi aveam doar mîinile în nişte mănuşi anume, ca să nu mă zgîrii pe obraz, bunica întîrzia să vină, nu ştiu de ce. Cuprins de îngrijorare mi se năzări deodată că o văd: zăcea după uşă, în pragul colbuit al podului, cu faţa în jos şi braţele zvîrlite în lături, cu o tăietură adîncă la gît, întocmai ca la nenea Piotr. Iar dintr-un ungher întunecat şi plin de praf călca tiptil spre ea o pisică uriaşă, cu ochi verzi şi lacomi...

Am ţîşniţ din pat, m-am repezit cu umerii şi picioarele în geam şi-am sărit afară, nimerind într-un troian de zăpadă. În seara aceea mama avea musafiri şi nimeni n-a auzit zgomotul de geamuri şi cercevele sfă- rîmate... Şi am zăcut acolo destul de mult. Nu mi-am rupt gîtul, doar

---

[1] În satul Koliupanovka, din gubernia Tambov, judeţul Borisoglebsk, mi s-a întîmplat să aud o altă variantă a acestei legende: jungherul îl ucide pe fiul vitreg, drept pedeapsă că şi-a clevetit maştiha (N. aut.).

mi-am scrîntit braţul din umăr şi m-am tăiat în cioburi. În plus, am rămas cu picioarele ţepene şi vreo trei luni am zăcut în pat nemişcat. Zăceam şi trăgeam cu urechea la viaţa din casă, cu fiece zi tot mai zgomotoasă: jos, uşile se trînteau tot mai des şi forfoteau o sumedenie de oameni.

Viforniţe urîcioase îşi tîrau paşii trişti peste acoperiş, dincolo de uşa odăiţei mele, vîntul se plimba în voie prin pod, prohodea în gura hornului şi zgîlţîia uşiţa sobei... Ziua croncăneau ciorile, noaptea, din liniştea adîncă a cîmpiilor se auzea urletul jalnic al lupilor... În tot noianul acesta de sunete creştea şi se forma sufletul meu. Apoi, primăvara sperioasă privi sfios pe fereastră... Ochiul scînteietor al soarelui de martie se făcea din zi în zi mai prietenos... Pe acoperiş şi în pod se porniră să miaune şi să urle cotoii, foşnete de primăvară răzbăteau peste tot... Ţurţurii de cristal ai streşinii cădeau cu zgomot, de pe coama acoperişului luneca zăpada muiată, dangătul clopotelor răsuna mai puţin decît în iarnă.

Bunica venea mereu să mă vadă şi vorba ei mirosea tot mai răzbit a vodcă... De la o vreme, aducea cu ea un ceainic mare, alb, îl ascundea la mine sub pat şi-mi făcea cu ochiul:

— Să nu mă spui tartorului de bunicu-tău, sufle- ţelule.

— Păi tu de ce bei?

— Ia mai taică-ţi gura! O să te faci mare şi-ai să afli tu...

Trăgea o duşcă bună din burluiul ceainicului, se ştergea cu mîneca la gură, zîmbea blajin şi mă întreba:

— Uite, domnişorule! Despre ce ţi-oi fi povestit ieri, mai ţii minte?

— Despre tata.

— Ce anume?

Şi după ce-mi aminteam, povestirea ei frumoasă şi închegată pornea să curgă lin, ca un pîrîiaş.

Într-una din zile se apucase singură să-mi vorbească de tata: veni de jos trează, amărîtă şi ostenită, şi-mi spuse:

— Află că l-am visat pe taică-tău. Se făcea că umbla fluierînd pe cîmp, cu o nuieluşă de nuc în mînă, şi un cîine bălţat se ţinea după el: alerga, alerga, de i se bălăbănea limba scoasă afară de un cot... Nu ştiu cum, dar de la o vreme îl visez cam des pe Maxim Savva- teici: pesemne că n-are linişte acolo sufleţelul lui şi că-i stingher...

Cîteva seri de-a rîndul îmi tot spuse despre tata — o poveste la fel de atrăgătoare ca toate povestirile ei.

Tata era feciorul unui soldat care ajunsese ofiţer şi fusese surghiunit în Siberia din pricina purtării lui nemiloase faţă de inferiori. Acolo, pe undeva prin Siberia, s-a născut tata. Încă din copilărie a dus o viaţă grea şi adesea fugea de acasă. Într-o zi, bunicul l-a căutat prin pădure cu cîinii, ca pe un iepure. Altă dată, l-a înhăţat şi l-a bătut atît de crunt, încît i l-au smuls vecinii din mîini, ascunzîndu-l la ei.

— Ăştia mici mănîncă totdeauna bătaie? am întrebat, şi bunica mi-a spus liniştit:

— Totdeauna!

Mama i s-a prăpădit de tînără şi cînd tata a împlinit nouă ani, s-a prăpădit şi bunicul. Atunci l-a luat să-l crească naşu-său, de meserie tîmplar, care l-a înscris în rîndul tîmplarilor din Perm. S-a apucat să-l înveţe meseria, dar tata a fugit de la el. O vreme a fost călăuză de orbi pe la iarmaroace, iar la şaisprezece ani a ajuns la Nijni şi s-a tocmit la antreprenorul cu lucrările de tîmplărie pentru vapoarele lui Kolcin. La douăzeci de ani era tîmplar de mobilă şi tapiţer priceput. Atelierul unde lucra stătea vecin cu casele bunicului de pe strada Kovaliha.

— Pe-atunci, gardurile nu erau prea înalte şi oamenii s-arătau descurcăreţi, spuse cu tîlc bunica, rîzînd încetişor. Într-o zi culegeam cu Varia zmeura din grădină, cînd deodată, ce să vezi? Taică-tău, hop! sare gardul. M-am şi speriat: venea printre meri, o cruce de voinic, în cămaşă albă şi nişte pantaloni de catifea, dar desculţ şi în capul gol, cu părul lung, legat cu o cureluşă îngustă. Venea să mi-o ceară pe Varia — păi ce crezi! Îl mai văzusem eu trecînd pe sub ferestrele noastre şi de fiece dată îmi ziceam în sinea mea. „De, mîndru flăcău!” Cum, s-a apropiat, l-am întrebat: „Ce ţi-o fi, voinice, că nu vii pe poartă, ca oamenii?” El, nici una nici două, mi-a căzut în genunchi. „Akulina Ivanovna, zice, uite-mă-s: stau în faţa dumitale cu sufletul deschis, şi uite-o şi pe Varia! Ajută-ne să ne luăm, pentru numele lui Dumnezeu!” Am rămas trăsnită, auzindu-l, şi parcă-mi pierise şi graiul. Maică-ta, ce crezi? S-a

ascuns pe după meri, vicleana, roşie la faţă ca zmeura, cu ochii în lacrimi, şi-i tot făcea semne cu mîna. „Măi, să fie! zic. Păi ce v-a venit? Tu eşti în toate minţile, Varvara? Şi tu, flăcăule, stai şi cugetă, zic: oare fata asta e pentru

tine?” Pe atunci, bunicu-tău era bogat bine, că încă nu făcuse împărţeala între copii: avea patru rînduri de case, bani, şi oamenii îl ţineau în mare cinste, că tocmai primise pălărie eu galon şi mondir în semn de preţuire, unde se afla de nouă ani în şir staroste de breaslă. Şi era mîndru nevoie mare bunicu-tău! Ei, le-am spus ce se cuvenea să le spun, numai că tremuram şi eu de frică. Mi-era şi milă de ei, zău aşa! Se făcuseră amîndoi negri la faţă... Atunci, taică-tău mi-a spus: „Eu, zice, ştiu că Vasili Vasilievici n-are să mi-o dea pe Varia de bună voie, aşa că mi-am pus în gînd s-o fur. Dar matale să ne ajuţi!” Adică taman eu! Să-i ajut, auzi? Ridicasem mîna să-i ard una şi el nici nu s-a ferit măcar. „Poţi să dai şi cu pietre în mine, zice, numai ajută-ne! Că eu de Varia nu mă las!” Varvara s-a apropiat şi ea, i-a pus mîna pe umăr şi zice: „Păi noi, dacă-i vorba, ne-am luat de mult, încă din mai. Rămîne doar să ne cununăm!” Pe mine parcă m-a lovit trăsnetul, nu alta!

Bunica începu să rîdă de se zguduia toată, trase tabac pe nas, îşi şterse lacrimile şi urmă, oftînd fericită:

— Tu încă nu pricepi ce-nseamnă să te iei cu cineva şi ce-nseamnă să te cununi. Ei, să ştii de la mine, e mare nenorocire cînd o fată fără cununie naşte un plod! Să-ţi intre bine în cap, şi cînd te faci mare să nu ademeneşti fetele, că săvîrşeşti un păcat de moarte, nenoroceşti fata pe veci şi copilaşul se cheamă că-i copil din flori. Vezi, bagă de seamă şi nu uita ce-ţi spun eu acum. Tu, în viaţa ta să ai milă de muieri şi să le

iubeşti din suflet, nu numai cît ţi-e placul. Eu te-nvăţ de bine, aşa să ştii!

Rămase o vreme dusă pe gînduri, legănîndu-se încetişor pe scaun. Apoi tresări şi îşi urmă vorba:

— Ei, ce era să fac? Lui Maxim i-am dat un bo- bîrnac pe frunte şi pe Varvara am tras-o niţel de cozi. Că flăcăul mi-a spus o vorbă tare cuminte: „Cu bătaia, zice, nu îndrepţi nimica!” Varvara a sărit şi ea

cu gura: „Mai bine te-ai gîndi întîi ce-i de făcut, zice, lasă bătaia la urmă!” L-am întrebat pe Maxim: „Bani ai?” „Am avut, zice, da’ i-am cumpărat inel Variei”. „Păi cît avuseşi? Trei ruble?” „Nu, zice, aproape o sută”. Pe atunci banii erau scumpi şi lucrurile tare ieftine. Mă uitam la ei doi, la maică-ta şi la taică-tău, şi-mi ziceam: „Copii, fără minte, zău aşa!” Şi maică-ta de colo: „Inelul, zice, l-am ascuns sub o scîndură din duşumea, ca să nu mi-l vezi matale. La nevoie, putem să-l vindem!” Copii în lege, zău! Cum-necum, ne-am înţeles să se cunune peste o săptămînă şi să vorbesc eu cu popa tot ce trebuie. După asta m-a pălit un plîns, Doamne, Doamne! Tremura şi inima din mine, de frica lui bunicu-tău. Varia se temea şi ea... Eh, pînă la urmă am pus noi totul la cale.

...Numai vezi, avea taică-tău un duşman, un meşter dintr-ai lui tare hain la suflet. Ăsta mirosise cam de multişor care-i treaba şi stătea cu ochii pe noi, pe cîteşitrei. În ziua hotărîtă am gătit-o pe Varvara, că atîta fată aveam, cu tot ce-i strînsesem în ladă mai bun şi am scos-o pe poartă. După colţ aştepta o trăsură cu trei cai. Varia s-a urcat în trăsură, Maxim a scos un şuierat voinicesc şi — pe-aici ţi-e drumul! Ei, pe cînd mă întorceam eu acasă, cu faţa muiată de lacrimi, numai că-mi iese înainte meşterul cu pricina şi-mi spune mişelul: „Eu, zice, am suflet bun şi nu vreau să stau în calea fericirii lor, dar matale Akulina Ivanovna, să-mi dai pentru asta cincizeci de ruble!” De unde să am eu bani? Nu îndrăgeam banul

şi nici nu-l înnodam în colţul basmalei. De proastă ce eram, ce crezi că i-am spus? ,,N-am bani, zic, şi nici n-o să-ţi dau!” „Nu-i nimic, zice, doar să-mi făgăduieşti că-mi dai!” „Păi cum să-ţi făgăduiesc? De unde să-ţi dau?” „Ehei, zice, ce, mare lucru să şterpeleşti cîteva ruble de la bogătanul de bărbatu-tău?” Eu, proasta de mine, trebuia să-l mai ţiu de vorbă, să nu-l las. Numai că eu, muiere fără minte, l-am scuipat în obraz şi mi-am văzut de drum. El mi-a luat-o înainte, a dat buzna la noi în curte şi a stîrnit un tărăboi...

Bunica stătea cu ochii închişi, urmîndu-şi vorba printre zîmbete:

— Chiar şi azi mi-e frică să-mi aduc aminte de ce-a fost atunci! Bunicu-tău a început să urle ca o fiară! Că de, nu-i venea de loc la îndemînă. El, de cîte ori se uita la Varia, nu-şi mai încăpea în piele de mîndru ce era: „O s-o dau, zice, după un boier get-beget, unul cu patalama de boierie! Şi... cînd colo, poftim boier, poftim patalama! Sfînta Fecioară ştie ea mai bine care cu cine să se adune pe lumea asta”. Ei, se zbuciuma bunicul prin curte de parcă ardeau hainele pe el... Pe urmă i-a chemat pe Iakov şi pe Mihailo, pe meşterul cel pistruiat şi pe Klim vizitiul. Şi numai ce văd că pune mîna pe topor, ba mai ia şi o greutate de pe cîntar, aninată de o curea. Mihailo pune mîna şi el pe puşcă... Pe atunci aveam nişte cai ca nişte zmeie şi o trăsurică uşoară ca fulgul... ,,Of, of, îmi ziceam, să ştii că-i ajung din urmă!” Îngerul păzitor al Varvarei mi-a trimis în

minte gîndul cel bun: am luat un cuţit şi am crestat şleaurile la orcicuri, lîngă hulube, doar-doar i-o lăsa pe drum. Şi ce crezi? Chiar aşa s-a şi întîmplat. Au sărit hulubele cît colo, cît pe ce să-l omoare pe bunicul, pe Mihailo şi pe Klim... Cum-necum, au zăbovit pînă au dres hamurile şi cînd au ajuns la biserică, Varia şi cu Maxim stăteau în pridvor, gata cununaţi, slavă Domnului!

...Ai noştri au sărit la bătaie, numai că Maxim era un voinic, nu glumă, avea o putere de uriaş. Pe Mihailo l-a aruncat cît colo din pridvor, de s-a ales Mihailo cu mîna scrîntită, pe Klim l-a scărmănat binişor de tot, iar bunicul, Iakov şi meşterul cu pîra, speriaţi, au dat înapoi.

...Să vezi, Maxim nici la mînie nu-şi pierdea dreapta judecată. Şi i-a spus bunicului: „Azvîrle dumneatale toporul acela, geaba mă ameninţi cu el, mie nu mi-e frică. Eu sînt om paşnic, dar ce-am luat al meu rămîne, că mi-a fost hărăzit de Dumnezeu. Nimeni n-o să-mi ia înapoi. Altceva nici nu vreau de la dumneatale”. Toţi s-au tras îndărăt şi bunicul s-a suit în trăsură şi i-a strigat Varei: „Rămîi sănătoasă, Varvară. De azi înainte, tu nu mai eşti fata mea şi nu vreau să mai ştiu de tine. Mi-e totuna dacă trăieşti, ori crăpi de foame”. Şi cînd s-a întors acasă, a tăbărît cu ocara şi cu bătaia pe mine. Eu oftam şi tăceam. Asta o să treacă, îmi ziceam şi ce-a fost scris să se împlinească, o să rămînă! Mai tîrziu, bunicul mi-a spus: „Bagă de seamă, Akulină: tu fată nu mai ai, orice ar fi, aşa să ştii!” Cît despre mine ştiam eu ce

ştiam: trăncăneşte tu, roşcatule, cît pofteşti, că mînia e ca gheaţa: cum dă de căldură, gata se şi topeşte!

Eram numai ochi şi urechi. Unele lucruri din povestirea bunicăi mă uimeau. Bunicul îmi înfăţişase cu totul altfel cununia mamei: e drept, el a fost împotrivă şi n-a mai primit-o pe mama acasă după cununie, dar cununia, zicea, nu s-a făcut pe furiş, că şi el, bunicul, a fost la biserică. Nu-mi ardea să o întreb pe bunica de partea cui stă adevărul, mai ales că povestirea ei era mai frumoasă şi-mi plăcea mai mult. Cînd îmi povestea cîte ceva bunica se legăna ca într-o luntre. Dacă spunea de lucruri triste, ori de groază, se legăna mai tare şi întindea o mînă înainte, de parcă ar fi vrut să prindă ceva din aer. Închidea ochii, ascunzînd printre zbîrciturile obrazului un zîmbet abia mijit, nespus de blajin, iar sprîncenele groase îi tremurau uşor. Uneori, mă mişca pînă la lacrimi bunătatea asta oarbă şi a toate iertătoare, alteori aş fi vrut să aud din gura ei măcar o vorbă tare, ori un strigăt de mînie.

— ...La început, aşa cam vreo două săptămîni, nici n-am ştiut unde stă Varia cu Maxim al ei, dar într-o bună zi a venit din partea ei un băieţaş, dezgheţat foc, şi mi-a spus. Am aşteptat sîmbăta şi m-am prefăcut că mă duc la vecernie, că eu la ei mă duceam. Stăteau tare departe, tocmai pe Suetinski Siezd, într-o căsuţă scundă, în fundul unei curţi pline de meseriaşi... Curtea era murdară, răzbită de gunoaie şi de larmă, dar lor nici că le păsa. Erau ca doi pisoi jucăuşi care se

zbenguie şi torc într-una. Le-am adus şi eu ce-am putut: ceai, zahăr, crupe, dulceţuri, făină, ciuperci uscate şi cîţiva bănuţi, cîţi am apucat pe furiş de la bunică-tău, că dacă nu erau pentru mine, se cheamă că nu făceam un păcat. Taică-tău n-a vrut să ia nimic, ba s-a şi supărat: „Ce, zice, ne iei drept cerşetori?” Varvara îi cînta şi ea în strună: „Vai, mamaie, nu trebuia” ...Atunci i-am luat şi eu binişor împrejur. „Ţie, pros- tănacule, zic, ştii ce-ţi sînt eu? Mamă dată de Dumnezeu, m-auzi tu? Iar ţie, proasto, îţi sînt mamă bună! Se poate, zic, să-mi aduceţi ocara asta? Să ştiţi de la mine: cînd cineva îşi supără mama aici pe pămînt, acolo sus, în cer, Maica Domnului varsă lacrimi amare!” Auzind asta, Maxim m-a ridicat în braţe şi m-a purtat pe sus prin odaie, ţopăind. Puternic, nu glumă, ursul! Iar Varka se umfla în pene ca o păuniţă, mîndrindu-se cu bărbatul ei, ca şi cu o păpuşă nouă... Ochii îi jucau în cap şi vorbea cu atîta îngîmfare de gospodăria ei, de-ai fi crezut că-i femeie în toată puterea cuvîntului. Să mori de rîs, nu alta! La ceai m-a ospătat cu nişte plăcinte în care-ţi rupeai dinţii şi cu o brînză ca rumeguşul!

...Şi uite-aşa au mers ele lucrurile destulă vreme. Se apropia şi sorocul să te aducă pe lume pe tine şi bunicul tot mut! Îndărătnic, zgripţoroiul! Mă duceam pe furiş să-i văd. El ştia, dar o făcea pe niznaiul. Poruncise la toţi din casă nici să nu pomenească de Varia şi nimeni nu pomenea de ea. Tăceam şi eu, dar ştiam bine ce ştiam: inima de tată nu rămîne

surdă un veac! Şi-a venit şi clipa mult aşteptată: era într-o noapte cu viforniţă, afară şuiera vîntul, geamurile se zgîlţîiau de parcă se îngrămădeau urşii în ele, hornul urla de-ai fi zis că mii de draci au scăpat din lanţurile lor... Noi, eu cu bunicul, eram culcaţi, dar somnul nu se lipea de noi. Şi numai zic aşa într-o doară. „Eh, rău de cel sărac într-o noapte ca asta, dar mai rău de omul cu inima zbuciumată". Şi bunicul mă întrebă pe nepusă masă: „Ia zi, cum o duc ei?" „Păi, n-o duc rău!" „Da' de cine te-am întrebat?" mă iscodeşte bunicul. „De Varvara şi de ginere-tu, Maxim." „Cum de-ai ştiut că de ei întreb?" „Ia mai sooate-ţi gărgăunii din cap, zic, şi mai lasă joaca asta, că n-are nici un haz, zău, taică?" El a oftat. „Dracilor, face, draci îm- pieliţaţi!" Şi mai pe urmă: „Ia zi, lunganul ăsta neghiob — aşa vorbea el de taică-tău — aşa că-i prost?" „Prost e cine nu vrea să muncească şi trăieşte pe spinarea altuia, zic, aşa ca Iakov şi Mihailo. Pe ei nu-i vezi? Nu fac ei umbră pămîntului degeaba? Cine munceşte şi aduce în casa asta? Tu! Păi mult ajutor ai tu din partea lor?" Bunicul s-a pornit deodată pe ocări: mă făcea proastă, pizmaşă, codoaşă, şi cîte şi mai cîte... Eu tăceam. „Cum, zice, te-ai lăsat dusă de nas de unul pe care nu-l ştii nici de unde vine, şi nici ce hram poartă?" Eu tăceam înainte. Abia după ce-a ostenit, am deschis gura: „Mai bine te-ai duce să-i vezi cum trăiesc ei doi, că trăiesc tare bine!" „Prea multă cinste le-aş face, zice. Să vină ei la mine..." Auzind asta, mi-au

dat lacrimile de bucurie. El mi-a desfăcut părul, că tare-i mai plăcea să se joace cu părul meu, şi-a îngăimat: „Ia nu mi te smiorcăi, toanto! Ori poate crezi că n-am suflet în mine?” Că bunicul nostru era tare bun înainte vreme! În schimb, de cînd şi-a vîrît în cap că nu se află altul mai deştept ca el pe lume, s-a înrăit şi s-a prostit de-a binelea.

...Şi uite-aşa au venit ei doi la noi, maică-ta şi cu taică-tău, în duminica lăsatului de sec, amîndoi înalţi, frumoşi, ca scoşi din cutie... Şi s-a oprit Maxim în faţa bunicului — iar bunicul îi venea abia pînă la umăr — s-a oprit, zic, în faţa bunicului şi i-a spus: „Să nu care cumva să crezi, Vasili Vasilievici, că am venit la dumneatale pentru zestre! Nu! Am venit să-i dau cinstirea cuvenită părintelui femeii mele!” Vorba asta i-a mers la inimă bunicului şi-a grăit cu o umbră de zîmbet: „Ehei, zice, măi tîlharule şi haiducule! Ajunge cît v-aţi făcut de cap! Să veniţi să staţi aici, cu mine!” Maxim s-a posomorît la faţă şi i-a întors vorba: „Să fie cum o vrea Varia, că mie mi-e totuna!” Şi, din una în alta, au început să se înţepe şi nici gînd să cadă la învoială. Degeaba îi făceam eu cu ochiul lui taică-tău şi-l împungeam cu piciorul pe sub masă, că el tot ce ştia spunea. Frumoşi ochi mai avea: limpezi şi voioşi, cu sprîncenele negre! Cînd i se înnodau sprîncenele la mînie, ochii nu i se mai vedeau, faţa i se făcea ca de piatră, îndărătnică, şi atunci nu mai asculta de nimeni, afară doar de mine. Ţineam la el mai mult decît la copiii mei cei buni şi mă

iubea la fel. Uneori se lipea de mine, mă ridica în braţe, mă purta pe sus prin odaie şi-mi spunea: „Tu eşti mama mea cea bună, cum ne e mumă pămîntul care ne poartă. Te iubesc mai mult decît pe Varvara!” Iar maică-ta, care pe atunci era veselă şi pusă mereu pe şotii, sărea cu gura pe el şi-l dojenea. „Cum de poţi spune una ca asta, odraslă de Perm ce eşti, neobrăzatule!” Şi ne porneam tustrei pe o zbenguială, să te ţii! Bine o mai duceam atunci, sufleţelule! Ei, şi cum ştia taică-tău să joace! Nu-i găseai pereche! Ştia şi cîntece minunate: le învăţase de la orbi şi orbii sînt cei mai de frunte cîntăreţi!

...S-au aşezat ei doi să trăiască în căsuţa din grădină şi tot acolo ai venit şi tu pe lume. Şi drept la amiază! Taică-tău tocmai pica la masă şi tu i-ai venit în întîmpinare. Ce s-a mai bucurat, ce-a mai ţopăit! Pe maică-ta a copleşit-o cu mîngîierile, prostuţul! Parcă ce mare lucru să aduci un prunc pe lume! Pe mine m-a săltat pe umăr şi m-a purtat prin toată curtea şi s-a dus degrabă să-l vestească pe bunicu-tău că mai are un nepot. Pe bunicul l-a şi pufnit rîsul: „Tii, că nebun mai eşti, mă Maxime!”

...Numai unchii tăi nu-l aveau la inimă. Maxim nu bea, era isteţ la vorbă şi mare meşter în tot felul de scorneli, dar ele i-au adus pînă la urmă cumplite necazuri... Într-o bună zi, în postul mare, s-a pornit să bată un vînt, şi ce să vezi? Toată casa şuiera şi duduia de-am încremenit toţi, cugetînd dacă n-o fi la mijloc puterea necuratului. Bunicul o sfeclise de tot. A

poruncit să aprindem candele peste tot, alerga buimac

de colo pînă colo şi striga: „Avem nevoie de o cetanie!” Şi deodată vuietul a contenit de ne-am speriat şi mai rău. Doar unchiului Iakov i-a scăpărat mintea. „Să ştiţi, zice, că-i o ispravă de-a lui Maxim!” Mai tîrziu, Maxim a mărturisit singur că a atîrnat în ferestruica din pod tot soiul de sticle şi sticluţe: vîntul sufla şi ele cîntau fiecare cum se pricepea. Bunicul l-a ameninţat: „Ehei, Maxime, vezi să nu te trezeşti din nou în Siberia, cu glumele astea ale tale!

...Într-o iarnă, s-au lăsat nişte geruri nemaipomenite, că ne călcau lupii de hăt din stepă. Veneau şi rupeau cîte un cîine, speriau cîte un cal, ba o dată au sfîşiat un paznic beat. Într-un cuvînt, era mare tevatură cu ei. Taică-tău lua puşca, îşi punea schiurile şi ieşea noaptea în cîmp... Şi ce să vezi? Venea acasă cu cîte un lup, doi... După ce-i jupuia, le împăia capetele şi le punea ochi de sticlă, de te umpleau fiorii cînd te uitai la ei. Într-o noapte, iese unchiu-tău Mihailo în tindă, deh, ca omul, şi deodată dă buzna înapoi în odaie, cu părul măciucă şi cu ochii cît cepile... Se speriase de-i pierise şi graiul. Era cu nădragii în vine, s-a încurcat în ei şi a căzut cît îl ştii de lung, îngăimînd abia auzit: „Lupul!” Toţi au sărit, au pus mîna pe ce s-a nimerit şi s-au repezit în tindă, luminînd cu lumînare... Acolo, ce crezi? De după o ladă se ivea într-adevăr capul unui lup! Au sărit pe el, au tras şi cu puşca, numai că lupului nici că-i păsa. Cînd s-au uitat mai bine, ce zici că era? Doar capul împăiat şi blana lupului cu labele dinainte ţintuite de ladă! Bunicul

s-a făcut foc pe Maxim. Colac peste pupăză, Iakov s-a luat şi el după Maxim, s-a apucat şi el de şotii. Taică-tău meşterea din carton cîte o scăfîrlie, cu nas, cu ochi, gură şi cîlţi în loc de păr, şi pe urmă haida amîndoi pe stradă, el şi cu Iakov, şi lipeau mutrele astea fioroase pe geamurile oamenilor… Oamenii se speriau şi ţipau, da' păi cum… Uneori, noaptea se înfăşurau în cearşafuri albe şi umblau brambura. L-au speriat pe popă, popa s-a repezit pînă acasă la vardist şi ăsta, dîrdîind ca altă

minune de frică, a început să zbiere după ajutor ca din gură de şarpe. Mult şi-au mai făcut de cap şi nu se mai astîmpărau. îi rugam să se potolească, îi ruga şi Varia, ei — nimic! Maxim rîdea şi spunea. „Mai mare hazul zău, să vezi cum se sperie oamenii de o nimica toată şi cum fug mîncînd pămîntul!” Ei, poftim!

...Pînă la urmă, era cît pe ce să plătească toate astea cu viaţa. unchiu-tău Mihailo e leit bunicul. Se supără din te miri ce şi ţine supărarea. Eh, şi şi-a pus el în gînd să-i facă de petrecanie lui taică-tău. Odată, pe la începutul iernii, veneau ei de la o petrecere. Erau patru. Maxim, unchii tăi amîndoi şi un dascăl — pe care mai tîrziu l-au dat afară din slujbă de la biserică, fiindcă a omorît în bătăi un birjar. Veneau din strada Iamskaia şi l-au ademenit pe Maxim la iazul lui Diukov, chipurile să se dea cotita pe gheaţă, aşa cum se dau băieţii. L-au ademenit acolo şi l-au împins într-o copcă. Ţi-am mai spus eu de istoria asta...

— Bunico, de ce-s unchii aşa de haini la suflet?

— Nu-s haini, făcu liniştit bunica, trăgînd tabac pe nas. Sînt proşti. Atîta tot. Mişka-i viclean şi fără minte, iar Iakov... — cum să-ţi spun? — sărac cu duhul... L-au împins, zic, în copcă, dar el a ieşit la faţa apei şi s-a apucat cu mîinile de marginea gheţii. Ei — nimic, au sărit cu picioarele şi l-au călcat peste mîini de i-au zdrobit degetele. Norocul lui Maxim că era treaz, iar ei — criţă. L-a ajutat Dumnezeu şi s-a întins pe sub gheaţă.

Stătea cu gura în sus pe la mijlocul copcii şi putea să răsufle, pe cînd ei n-aveau cum să-l ajungă. Un timp i-au aruncat în cap cu bucăţi de gheaţă, apoi s-au dus, zicînd că dă el ortul şi singur acolo! Maxim s-a săltat din copcă şi s-a dus fuga la poliţie, că poliţia, ştii, e chiar acolo în piaţă, la doi paşi. Poliţaiul îl cunoştea, cum ne cunoaşte pe toţi din neamul nostru, şi l-a întrebat cum de s-a întîmplat una ca asta.

Bunica se închină şi urmă, pătrunsă de recunoştinţă:

— Odihnească-l Dumnezeu pe Maxim Savvateici unde drepţii se odihnesc, că merită! I-a ascuns adevărul poliţaiului. „Eu singur, zice, sînt de vină. Eram cam aburit de băutură, am nimerit la iaz şi-am lunecat în copcă.” Şi poliţaiul de colo. „Minţi, zice, că tu nu bei!” Cum-necum, l-au frecat cu vin, i-au dat îmbrăcăminte uscată, l-au învelit într-un cojoc şi l-au adus acasă, poliţaiul şi alţi doi. Iaşka şi cu Mişka nici n-apucaseră să se întoarcă: băteau cîrciumile, făcîn- du-ne de ocară pe mine şi pe bunicul tău. Ne uităm noi la Maxim, maică-ta şi cu mine — aproape să nu-l mai cunoaştem. Era roşu ca racul, cu degetele zdrobite şi însîngerate, iar la tîmple parcă avea promoroacă, numai că promoroaca asta nu se topea. Albise, bietul de el!

Şi numai ce s-a pornit maică-ta pe ţipete. „În ce hal te-au adus!” Iar poliţaiul tot adulmeca şi descosea pe fiecare... Eh, simţea ea, inima mea, că nu-i a bine! Am asmuţit-o pe Varia asupra poliţaiului şi-n vremea asta l-am întrebat încetişor pe Maximuşka, ce şi cum a fost. „Du-te, zice, în calea lui Iakov şi a lui Mihailo şi învaţă-i să spună că s-au despărţit de mine pe Iamskaia — ei au apucat-o spre Pokrovka, iar eu spre ulicioara Torcătorilor. Hai, du-te, că altfel li se-n- fundă cu poliţaiul!” Atunci i-am spus bunicului: „Tu ţine-l de vorbă pe poliţai, că eu mă duc să-i aştept pe băieţi în poartă”, şi i-am povestit degrabă ce pacoste s-a abătut pe capul nostru. El se îmbrăca, tremurînd, şi tot îngăima: „Ştiam eu, mă aşteptam eu la asta!”

Minciuni. Habar n-avea de nimic! Ei, şi cînd mi-am văzut copilaşii, i-am şi plesnit peste bot. Mişka, de spaimă, s-a trezit pe loc din beţie, în vreme ce Iaşa, drăguţul, nu putea să lege două vorbe şi o tot ţinea într-una: „Pe mine nu mă priveşte! Mihailo a pus totul la cale, că el e mai mare!” Cu chiu, cu vai l-am potolit şi pe poliţai, că era om cumsecade. „Voi atîta să ştiţi, ne-a spus el la plecare, de s-o întîmpla vreo nenorocire aici la voi, o să stiu cine-i tartorul!” Şi s-a

dus. Bunicul s-a apropiat îndată de Maxim. „Îţi mulţumesc! zice. Altul în locul tău nu s-ar fi purtat aşa, ştiu eu! Şi ţie, fata mea, îţi mulţumesc că mi-ai adus un om de ispravă în casă!” El, bunicul, se pricepea să vorbească frumos atunci cînd voia! Abia mai tîrziu, şi numai din prostie, a ajuns să-şi ferece inima. Cînd am rămas numai noi trei, Maxim Savvateici a izbucnit în lacrimi amare şi-a început să vorbească fără şir, de parcă aiura. „Ce-au avut cu mine? Ce rău le-am făcut eu? Spune, matale, mamă, de ce?” El nu-mi spunea „mamaie”, îmi zicea „mamă”, ca un copil mic. Şi ce-i drept, avea un suflet de copil. „De ce?” mă tot întreba. Eu boceam, ce alta puteam să fac? Doar era vorba de feciorii mei şi mi-era milă de ei. Maică-ta îşi smulsese toţi nasturii de la bluză. Era despletită, ca şi cînd ar fi mîncat bătaie, şi tot mîrîia: „Să plecăm Maxim! Fraţii mei ne sînt duşmani, mă tem de ei! Să plecăm!” Am repezit-o numaidecît: „Ajunge, la ce mai torni şi tu gaz pe foc”. Taman atunci, ce crezi că i-a dat bunicului prin cap? I-a trimis pe neghiobii ăia să-şi ceară iertare. Şi unde mi s-a repezit Varvara la Mişka şi pleosc! Na, iertare! Taică-tău spunea cu jale: „Cum de mi-aţi făcut mie una ca asta, frăţiorilor? Puteaţi să mă lăsaţi schilod! Ce meşter aş mai fi eu fără mîini?” Pînă la urmă, de bine de rău, s-au împăcat. Taică-tău, a zăcut vreo şapte săptămîni şi din cînd în cînd îmi spunea: „Hai, mamă, cu noi, şi-om sta în altă parte, că aici nu-i de trăit!” N-a trecut mult şi soarta l-a purtat chiar la

Astrahan: în vara ceea trebuia să treacă pe-acolo împăratul, şi taică-tău avea de ridicat arcul de triumf. Au plecat cu primul vapor şi mie parcă mi-a plecat inima odată cu ei. Maxim era trist şi el, mă tot îmbia şi pe mine la Astrahan. Varvara sărea-n sus de bucurie şi nici măcar nu încerca să-şi ascundă bucuria, neruşinata! Şi s-au dus... Ei, asta-i tot...

Bunica se mai omeni cu o duşcă de vodcă, trase tabac pe nas şi spuse gînditoare, cu ochii pe fereastră, la cerul cenuşiu:

— Da! Noi doi, eu şi taică-tău, n-am fost de acelaşi sînge, dară sufletele noastre se înrudeau...

Din cînd în cînd, în timp ce ea povestea, intra în odaie bunicul. Ridicînidu-şi în sus faţa de dihor, adulmeca aerul cu nasul lui ascuţit, se uita bănuitor la bunica, rămînea o vreme să asculte şi mormăia:

— Spune, spune, dă-i înainte cu minciunile...

Şi deodată mă întreba:

— Lexei, bunică-ta n-a băut cumva aici, la tine?

— Nu, bunicule.

— Minţi! Te cunosc eu după ochi!

Şi pleca descumpănit, în vreme ce bunica îmi făcea cu ochiul în spatele lui, petrecîndu-l cu o zicală potrivită, ca de pildă:

— Călătorului îi şade bine cu drumul...

Într-o zi, cum stătea aşa în mijlocul odăii, cu ochii în pămînt, bunicul zise încet:

— Maică!

— Ce e?

— Tu vezi ce se urzeşte dincolo?
— Văd.
— Şi ce zici?
— De, taică, soarta! Mai ţii tu minte cum îi tot dădeai zor cu unul care să fie boier?
— Mda.
— Poftim boier!
— Boier? Un coate-goale!
— Mă rog, treaba ei.
Bunicul plecă. Simţind că nu-i a bună, am întrebat-o pe bunica:
— Despre ce vorbeaţi?
— Toate vrei să le ştii, mă bombăni bunica, frecîn- du-mi domol picioarele. Dacă le ştii pe toate de tînăr, la bătrîneţe n-o să mai ai ce întreba... Şi rîse, clătinînd din cap. Ehei, bunicule, bunicuţul nostru! Un firicel de colb în ochii Domnului! Leonka, îţi spun, numai bagă de seamă, să nu scapi o vorbă: bunicul a sărăcit de tot! I-a dat unui boier la bănet... O baniţă de mii- şoare şi boierul i-a prăpădit pe toţi...
Rămase multă vreme tăcută, zîmbitoare, dar pe nesimţite faţa ei mare se boţi, se întunecă, se întristă...
— La ce te gîndeşti?
— Mă gîndesc ce să-ţi mai povestesc? răspunse ea repede, tresărind. Uite, despre Evstignei, da? Ascultă:

Trăia odată pe lume — Evstignei, un diac.
Ăstuia nimic nu-i era pe plac.
Se credea mai cu moţ ca toţi.
Pun-te-n gură cu el dacă poţi!
Nici tagma boierească, nici a popească

N-avea pe nimeni să i s-asemuiască.
Înfoiat ca un curcan tontălui
Pasăre măiastră se ţinea dumnealui.
Dăscălea toată lumea, vecini şi vecine,
Nimic din ce vedea nu era bine.
Biserica-i prea pipernicită,
Uliţa prea încolăcită,
Merele nu-s destul de coapte,
Soarele răsare prea de cu noapte...
Despre orice lucru tocmit cu şartul lui
Zicea...

Aici bunica îşi umfla obrajii, holba ochii, faţa ei bună căpăta un aer caraghios şi tont, apoi spunea îngălat:

... Mare scofală nu-i!
Eu unul m-aş pricepe mai bine
Numai că n-am vreme, vecine!

După un răstimp de tăcere, urmă cu zîmbetul pe faţă:

Într-o noapte vin dracii la chisnovatul diac:
— „Evstignei, auzirăm că nimic nu-ţi este pe plac!
Ia haida tu iute în iad
Să vezi tăciunaşii ce mîndru mai ard!”
Şi pînă să se dezmeticească
Îl şi înşfăcară în ceata drăcească

Şi-l tot înghionteau, şi-l gîdilau, şi urlau —
Pe umeri doi draci îi şedeau,
Iar la urmă l-au aruncat în vîlvătăi.
— „Ce zici, îţi place la noi, Evstignei?”
Diacul canonit de dogoare,
Se bosumflă nevoie-mare,
Îşi puse mîinile-n şolduri şi zise cu trufie.
— „Mirosul ăsta de prăjeală e-o porcărie…”

Duse povestea pînă la capăt cu acelaşi glas îngălat, apoi se schimbă deodată la faţă şi spuse, rîzînd pe înfundate.

— Nu s-a dat bătut Evstignei! O ţinea mereu pe-a lui, îndărătnic nevoie mare, leit bunicul! Ei, acum dormi, că e tîrziu.

Mama venea la mine rar, vorbea grăbită şi stătea foarte puţin să-mi ţină tovărăşie. Era tot mai frumoasă, se îmbrăca cu lucruri tot mai scumpe, dar şi la ea, ca şi la bunica, simţeam ceva nou, neobişnuit, pe care îl ascundeau amîndouă de mine… Simţeam şi în acelaşi timp — ghiceam!

Poveştile bunicăi nu mă mai prindeau în mrejele lor ca altădată, şi nici povestirile despre tata nu erau în stare acum să mă liniştească, să risipească îngrijorarea nedesluşită care creştea cu fiece zi în sufletul meu.

— De ce zici că sufletul tatii n-are odihnă? o întrebam pe bunica.

— De unde să ştiu? făcea ea, închizînd ochii pe jumătate. Asta-i treaba lui Dumnezeu, treabă cerească, nu-i de noi…

Nopţile, cînd somnul nu se lipea de mine, priveam pe geamurile sinilii la mişcarea lină a stelelor de pe cer şi născoceam întîmplări triste, în care tata avea locul de căpetenie: mergea veşnic singur, undeva spre locuri necunoscute, cu un toiag în mînă şi cu un cîine lăţos după el...

XII

Într-o zi, m-a furat somnul de cum s-a înserat şi cînd m-am trezit, am simţit că picioarele mele s-au trezit şi ele la viaţă. Le-am dat binişor jos din pat şi mi s-au muiat din nou. Dar căpătasem încrederea că am picioarele întregi şi că o să pot umbla cu ele. Bucuria mea era atît de mare, încît am scos un ţipăt, şi m-am lăsat cu toată greutatea pe picioare. Am căzut, apoi m-am tîrît de-a buşilea pînă la uşă, pe urmă pe scară în jos, închipuindu-mi cît se poate de viu mirarea celor din casă cînd vor da cu ochii de mine.

Nici nu mai ştiu cum am ajuns în odaia mamei, pe genunchii bunicăi; ştiu doar că în faţa mamei stătea un pîlc de oameni necunoscuţi, iar o băbătie uscăţivă şi verde spunea poruncitor, acoperind toate celelalte glasuri:

— Daţi-i ceai de zmeură şi înveliţi-l bine în plapumă, din creştet şi pînă-n călcîie...

Băbătia era toată verde. verde rochia, verde pălăria, verde obrazul cu un neg sub ochi, ba pînă şi smocul de păr de pe neg părea un smoc de iarbă. Avea buza de jos răsfrîntă, cea de sus ţuguiată, şi mă privea cu dinţii ei verzi, ţinînd mîna streaşină la ochi, într-o mănuşă neagră, fără degete.

— Asta cine-i? am întrebat eu, uluit.

Mi-a răspuns bunicul, cu un glas străin:

— E altă bunică de-a ta...

Mama, zîmbind, îl împinse spre mine pe Evgheni Maximov:

— Şi uite-l şi pe taică-tău...

După care începu să turuie ceva cu neputinţă de înţeles, în vreme ce Maximov, cu ochii îngustaţi, se aplecă spre mine şi-mi spuse:

— O să-ţi dăruiesc vopsele, pentru colorat.

Odaia era bogat luminată. În colţul din faţă, pe masă, ardeau două sfeşnice cu cîte cinci lumînări, iar între sfeşnice era aşezată icoana cea mai dragă bunicului, „Nu-mă-plînge, Maică”. Mărgăritarele odăjdiilor luceau şi parcă se topeau la flacăra lumînărilor, granatele zmeurii scînteiau ca focul pe cununile de aur. La ferestrele întunecate dinspre stradă se vedeau mutre rotunde şi nedesluşite, nasuri strivite de geam... Totul în jur plutea, se destrăma, numai băbătia cea verde mă tot pipăia pe după ureche cu degetele ei de gheaţă, repetînd într-una:

— Cum să nu, cum să nu...

— S-a moleşit de tot, zise bunica într-un tîrziu, şi mă duse spre uşă.

Nici pomeneală să mă moleşesc. Ţineam înadins ochii închişi. Pe cînd mă purta în sus, pe scară, am întrebat-o:

— De ce nu mi-ai spus nimic?

— Haide, haide, ai bunătatea şi taci!...

— Mincinoşilor! Toţi sînteţi nişte mincinoşi...

După ce m-a culcat în pat, bunica şi-a îngropat faţa în pernă şi s-a pus pe un plîns cu sughiţuri, de se cutremura toată. Umerii i se zguduiau cu putere şi mă ruga, înecîndu-se:

— Plîngi, plîngi şi tu niţel, hai, plîngi...

Eu nu aveam poftă să plîng. Era întuneric şi frig, tremuram, patul se hîţîna şi scîrţîia, iar băbătia cea verde îmi stăruia mereu înaintea ochilor. M-am prefăcut că dorm şi bunica a plecat.

Cîteva zile plicticoase şi searbede se scurseră aidoma unui firicel de apă... După logodnă, mama plecă nu ştiu unde, şi în casă se lăsă o tăcere apăsătoare.

Într-o dimineaţă, bunicul, cu o daltă în mînă, se arătă în odăiţă la mine şi se apucă să scoată chitul de la al doilea rînd de geamuri. După el veni şi bunica, cu nişte cîrpe şi un lighean cu apă. Bunicul o întrebă încetişor:

— Ei, cum e, maică?

— Ce să fie?

— Eşti mulţumită acum?

Bunica îi răspunse la fel cum îmi răspunsese şi mie, atunci, pe scară:

— Haide, haide, ai bunătatea şi taci!

Vorbele ei simple aveau acum un înţeles anume. îndărătul lor se ascundea o mare tristeţe, ştiută de toţi, despre care nu era nevoie să mai spui nimic.

Bunicul desprinse binişor rama geamului şi o duse afară, iar bunica deschise larg fereastra. Din grădină se auzea larmă de grauri şi ciripit de vrăbii. Mireasma îmbătătoare a pămîntului reavăn năvălea în odaie şi faianţa albastră a sobei păli, ruşinată parcă, încît, privind soba, simţeai că te cuprinde frigul. M-am dat şi eu jos din pat.

— Să nu-mi umbli desculţ, mă luă bunica în primire.

— Mă duc în grădină.

— Pămîntul e jilav încă, să ştii. Mai rabdă şi tu un pic...

Nici nu mă gîndeam să o ascult. N-aveam ochi să-i mai văd pe cei mari.

În grădină mijeau acele verzui ale ierbii crude. Merii înmuguriseră şi mugurii stăteau gata să plesnească, muşchiul de pe căsuţa scundă a Petrovnei era şi el de un verde mîngîietor. Neamul păsăresc se îmbulzea peste tot. Atîta larmă veselă şi aerul proaspăt de miresme îmi dădeau o ameţeală plăcută. În groapa unde-şi făcuse seama nenea Piotr, buruienile cafeniii stăteau încîlcite, cu tulpinile frînte de zăpadă. Priveliştea asta mă întuneca, nu avea nimic primăvăratec. Grinzile tă- ciunite luceau trist şi te scotea din fire să vezi groapa aceea care nu folosea nimănui. M-a cuprins deodată o furie, dorinţa de a smulge buruienile, cioburile de cărămidă şi grinzile tăciunite, de a curăţa locul şi a-mi încropi acolo un culcuş în care să pot trăi vara singur, fără cei mari. M-am apucat îndată de treabă şi, pentru o bună bucată de vreme, am uitat de tot ce se petrecea în casă. Obida era încă vie în mine, dar fiece nouă zi mă făcea să mă gîndesc tot mai puţin la ea.

— Ce te-ai bosumflat aşa? mă întrebau ba mama, ba bunica. Mă simţeam stînjenit de stăruinţa lor: nu eram supărat pe nimeni, pur şi simplu tot ce era legat de casă mi-ajunsese străin. La prînz, la ceaiul de ujină, sau la cină, o vedeam adesea la noi pe băbătia cea verde, care semăna cu un stîlp putred dintr-un gard învechit. Parcă avea ochii

cusuţi cu fire nevăzute. ieşeau din găvanele adînci şi i se rostogoleau în cap ca altceva, vedeau tot şi băgau de seamă orice, se ridicau spre tavan atunci cînd vorbea de Dumnezeu şi pogorau spre obraji cînd era vorba de treburi gospodăreşti. Sprîncenele parcă erau de tărîţe, lipite cu pap. Dinţii laţi şi dezgoliţi de gingie fărmau pe tăcute tot ce ducea la gură mîna ei îndoită caraghios şi cu degetul mic depărtat. Pe după urechile în necontenită mişcare i se rostogoleau nişte bile de os... Perii cei verzi de pe neg umblau ca mişte gîndaci pe obrazul ei gălbejit, zbîrcit şi greţos de curat. O vedeai la fel de dichisită ca şi fecioru-său. Ţi-era silă să te apropii de ei. Chiar din primele zile luă obiceiul să-mi tot vîre sub nas mîna ei de mortăciune, mirosind a săpun galben de Cazan şi a tămîie. Numai că eu îi întorceam spatele şi o tuleam de fiece dată.

Băbătia spunea adesea către fecioru-său:

— Băiatul trebuie neapărat crescut ca lumea, pricepi, Jenea?

El înclina supus capul, se încrunta şi tăcea. De altfel, toată lumea din jur se încrunta şi tăcea cînd băbătia cea verde era de faţă.

O uram din tot sufletul, ca şi pe fecioru-său, cu o ură copleşitoare. Multă bătaie am mîncat din pricina acestui simţămînt greu şi apăsător. Într-o zi, la masă, băbătia se holbă îngrozitor la mine şi-mi spuse:

— Vai, Aleoşenka, de ce te grăbeşti aşa cînd mă- nînci şi de ce duci la gură bucăţi atît de mari! Ai să te îneci, drăguţule!

Eu am scos din gură dumicatul, l-am înfipt în furculiţă şi i l-am întins:

— Poftim, ia-l, dacă plîngi după el...

Mama mă smulse de la masă şi m-am văzut alungat cu ruşine în pod. Bunica veni după mine. Rîdea cu hohote, cu mîna la gură.

— Aoleu, măiculiţă, că poznaş mai eşti! Dumnezeu să te ocrotească...

Nu mi-a plăcut că rîde cu mîna la gură şi am fugit de lîngă ea pe acoperiş, unde am stat multă vreme, pitulat după horn.

Da, obrăzniciile îmi dădeau ghes, îmi venea să vorbesc urît cu toată lumea şi mi-era greu să-mi stăpî- nesc această pornire. Numai că a trebuit să-mi pun frîu pînă la urmă. Într-o zi, am uns scaunul bunicăi celei noi şi scaunul tatălui meu vitreg cu clei de vişin. A fost ceva de tot hazul. Bunica mi-a tras o bătaie zdravănă şi după aceea mama a venit la mine, în pod, m-a luat lîngă ea, m-a strîns la piept şi mi-a spus:

— Te ţii mereu de răutăţi, ce-i cu tine? De-ai şti cît mă amărăşti!

Ochii i s-au umplut de lacrimi strălucitoare şi şi-a lipit obrazul de creştetul meu. Mi-era atît de greu să îndur asta, încît mai bine m-ar fi bătut. I-am făgăduit că n-o să mai rîd niciodată de Maximovi, numai să nu o mai ştiu plîngînd.

— Da, da, spuse mama încetişor, nu trebuie să te ţii de prostii. Uite, curînd eu şi cu Maximov o să ne căsătorim, pe

urmă plecăm la Moscova, pe urmă venim înapoi şi tu o să stai la noi. Evgheni Vasilievici e un om foarte bun şi deştept, are să-ţi placă, să vezi. O să înveţi la liceu, pe urmă o să fii student, aşa cum este el azi, pe urmă o să ieşi doctor. Sau te faci ce vrei tu: cine învaţă poate ajunge orice vrea el. Hai, acum du-te la joacă...

Toţi aceşti „pe urmă” pe care îi înşira mama unul după altul mi se înfăţişau ca treptele unei scări ce ducea undeva jos, departe de ea, în întuneric şi singurătate, şi scara asta nu mă bucura. Ardeam să-i spun:

— Mamă, te rog, nu te mărita... Am să-ţi port eu de grijă, zău...

Dar n-am avut curaj. Mama trezea în sufletul meu un noian de gînduri duioase pentru ea, dar uite că nu cutezam niciodată să le dau glas.

În grădină, treaba mergea strună: am plivit şi-am tăiat buruienile cu satîrul, apoi, în locurile unde pă- mîntul se surpase, am căptuşit pereţii gropii cu cioburi de cărămidă şi-am încropit, tot din cărămidă, o laviţă lată pe care puteai să te şi culci. Pe urmă, am vîrît cioburi de farfurii şi de sticlă colorată printre cără- mizi şi le-am întărit acolo cu lut. În bătaia soarelui, cioburile sclipeau în toate culorile curcubeului, ca la biserică.

— Straşnic le-ai mai potrivit! făcu înitr-o zi bunicul, cercetîndu-mi cu luare-aminte munca. Atîta că buruienile or să te năpădească iar, fiindcă le-ai lăsat ră- dăcinile. Ia să răstorn eu pămîntul. Du-te şi adu-mi hîrleţul.

I l-am adus. Bunicul şi-a scuipat în palme şi a înfipt, icnind, hîrleţul în pămîntul reavăn.

— Ei, acum, tu azvîrle rădăcinile. Pe urmă sădim aici floarea-soarelui şi nalbă. Să vezi ce frumos o să fie! O minunăţie!

Şi deodată încremeni, aplecat peste hîrleţ. M-am uitat mai bine şi am văzut că din ochii lui, mici şi inteligenţi ca de cîine, picurau pe pămînt lacrimi mărunte şi dese.

— Ce-i cu tine, bunicule?

Bunicul tresări, îşi şterse obrajii cu palmele şi, pri- vindu-mă cu ochii tulburi, zise:

— Am asudat! Ia te uită ce de rîme!

Înfipse din nou hîrleţul în pămînt şi mormăi:

— Degeaba te-ai ostenit! Degeaba, frăţioare. Pe toamnă cred că vînd casa. Trebuie bani pentru zestrea maică-ti. Aşa, vezi. Măcar ea să trăiască mai bine. Să-i ajute Dumnezeu...

Azvîrli hîrleţul cît colo, dădu din mînă a lehamite şi se duse în capătul grădinii, dincolo de baie, unde avea răsadniţele. M-am apucat să sap mai departe, dar mi-am zdrelit degetul de la picior cu hîrleţul.

Asta m-a împiedicat să o însoţesc pe mama la biserică, în ziua cununiei. Am ieşit doar în poartă şi am văzut-o la braţ cu Maximov. Mergea cu capul în piept, punînd cu atîta grijă piciorul pe pietrele trotuarului, printre care zîmbea o mijire de iarbă crudă, încît ai fi zis că umblă pe cuie.

Nunta a fost fără tămbălău. După cununie, s-au întors acasă de la biserică

şi am băut ceaiul cu toţii, dar nici vorbă de veselie. Mama şi-a schimbat rochia şi s-a dus la ea ca să se îngrijească de cufere. Tatăl meu de-al doilea s-a aşezat lîngă mine şi mi-a spus:

— Ţi-am făgăduit vopsele, dar aici, în oraş, nu se găsesc din cele bune, iar pe-ale mele nu ţi le pot da. Lasă că-ţi trimit eu nişte vopsele pe cinste de la Moscova...

— Ce să fac cu ele?

— Ţie nu-ţi place să desenezi?

— Nu mă pricep.

— Atunci, o să-ţi trimit altceva.

Veni şi mama.

— Ne întoarcem curînd, spuse ea. Taică-tău o să-şi dea examenele, o să termine cu învăţătura şi-o să ne întoarcem...

Îmi plăcea că vorbesc aşa cu mine, de parcă aş fi fost mare, dar eram nedumerit că un om în toată firea, ba încă şi cu barbă, mai învaţă carte. Şi l-am întrebat:

— Ce înveţi?

— Învăţ meseria de inginier hotarnic...

Mi-era lene să întreb ce meserie mai e şi asta. În casă domnea o linişte plictisitoare, plină de foşnete nedesluşite. Doream să vină mai repede noaptea. Bunicul, rezemat de sobă, se uita pe geam cu ochii mijiţi. Băbătia cea verde o ajuta pe mama să-şi facă bagajele, bombănind şi oftînd, în vreme ce bunica, beată încă de la amiază, stătea închisă în odăiţa din pod, unde o duseseră ca să nu se facă de ruşine.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, mama plecă; la despărţire mă îmbrăţişă, săltîndu-mă uşor de la pămînt, mă privi adînc în ochi cu o căutătură pe care nu i-o cunoşteam şi-mi spuse, printre sărutări:

— Rămîi cu bine...

— Tu povăţuieşte-l să asculte de cuvîntul meu, mormăi bunicul mohorît, cu ochii la cerul abia trandafiriu.

— Să asculţi de bunicul, rosti mama, făcînd peste mine semnul crucii. Aşteptasem să-mi spună altceva şi eram supărat pe bunicul că i-a curmat vorba.

Apoi se urcară în trăsură şi mama se căzni o mulţime, supărată, să-şi desprindă poala rochiei, care se agăţase de ceva.

— Ajut-o, măi, tu nu vezi? mă îmboldi bunicul, dar eu, prins ca în chingi de o tristeţe sfîşietoare, nici nu m-am mişcat din loc.

Maximov îşi aşeza grijuliu în trăsură picioarele-i lungi în pantaloni strîmţi. Bunica îi tot îndesa boccele şi bocceluţe în braţe, şi el le grămădea pe genunchi, ţinîndu-le şi cu bărbia, în timp oe spunea cu vocea lui tărăgănată, strîmbîndu-se speriat:

— Ajunge-e...

Mai era şi o a doua trăsură, în care se urcă băbătia cea verde cu fiul ei mai mare, ofiţerul. Băbătia şedea ţeapănă, ca într-o poză, iar ofiţerul îşi scărpina bărbia cu mînerul săbiei şi căsca.

— Şi zi, pleci la război? îl întrebă bunicul.

— Păi cum altfel!

— Asta-i bine. Turcii trebuie bătuţi măr...

...Trăsurile porniră. Mama se întoarse de cîteva ori, fluturîndu-şi batista. Bunica, sprijinită cu o mînă de zidul casei, făcea cu mîna cealaltă semne de bun rămas, vărsînd şiroaie de lacrimi. Bunicul îşi şterse cu degetele ochii lăcrimaţi, mormăind întretăiat:

— N-o să iasă... nimic bun... din toate... astea...

Cocoţat pe un stîlp de lîngă poartă, mă uitam la trăsura care se depărta, hurducîndu-se. Uite, a dat colţul străzii... În sufletul meu parcă se trînti cu putere o uşă.

Era încă devreme. Ferestrele caselor mai stăteau oblonite, strada se aşternea pustie... Nu o mai văzusem nicicînd aşa, lipsită de viaţă. Undeva, în depărtare, se auzea sîcîitor un fluier de păstor.

— Hai să bem ceai, mă îmbie bunicul, luîndu-mă pe după umeri. Pesemne că aşa ţi-a fost ţie scris, să stai mereu cu mine, să te freci de mine ca chibritul de scăpărici.

De dimineaţă pînă seară roboteam amîndoi tăcuţi în grădină. El făcea straturi, lega tufele de zmeură, curăţa merii de ciupercă, strivea omizile, iar eu îmi tot rînduiam şi-mi tot împodobeam noul lăcaş. Bunicul reteză un capăt stingheritor de bîrnă arsă şi înfipse în pămînt vreo cîţiva ţăruşi, pe care mi-am aninat coliviile cu păsări. Am împletit din buruieni uscate şi un fel de rogojină trainică, prinzînd-o deasupra laviţei, drept apărătoare de soare şi rouă. Acum era o minunăţie la mine acolo.

Bunicul îmi spunea:

— Prinde bine să-nveţi să faci tu singur tot ce-ţi trebuie.

Preţuiam mult vorba bunicului. Uneori se întindea pe laviţa pe care o acoperisem cu muşchi şi-mi dădea poveţe pe îndelete, glăsuind anevoie şi parcă opintit:

— Acum eşti rupt de maică-ta, aşa ca un codru de pîine dintr-un coltuc. Ea o să facă alţi copii şi pe ei o să-i aibă mai aproape. Bunică-ta, vezi şi tu, s-a apucat de băutură.

Tăcea îndelung, de-ai fi zis că trage cu urechea la ceva ştiut numai de el, apoi

picura parcă în silă nişte vorbe grele de înţeles:

— E-a doua oară cînd s-apucă ea de băutură: cînd l-a picnit pe Mihailo să plece la oaste, trăgea tot aşa la măsea. Atunci m-a înduplecat, proasta de ea, să-i cumpăr zapis de slobozenie. Acolo, la oaste, poate c-ar fi făcut alt om din el... Ehei, voi-i! Ştii, eu n-o mai duc mult. O să mor. Se cheamă c-o să rămîi singur şi-o să trebuiască să te ţii singur. Pricepi? Asta-i! Învaţă să trudeşti tu singur pentru binele tău, nu te lăsa cîrmuit de alţii. Trăieşte paşnic, fii cumsecade, dar dîrz! Ascultă pe cei din jur, dar fă aşa cum socoţi tu că-i mai bine...

Toată vara, dacă nu pun la socoteală zilele ploioase, am trăit în grădină. În nopţile calde am şi dormit acolo, pe o pătură miţoasă pe care mi-a dat-o bunica. De multe ori dormea şi ea afară: şi-aducea un braţ de fîn şi se culca lîngă laviţa mea, povestindu-mi cîte ceva şi curmîndu-şi vorba în chip neaşteptat în răstimpuri:

— Uite, a căzut o stea! Se cheamă că un suflet neprihănit a tresărit de dorul pămîntului. În clipa asta a venit pe lume un om, să ştii...

Ori arăta spre cer:

— Uite colo, a răsărit o stea! Tare ochioasă mai e! Ehei, cerule-ceruţule, veşmînt de lumină al Domnului...

Bunicul bombănea:

— O să răciţi, proştilor, o să vă prindă junghiurile! Ori poate dau hoţii peste voi şi vă sugrumă...

Uneori în asfinţit, rîuri de foc cuprindeau cerul. Apoi pălălaia lor se stingea şi o spuză auriu-roşietică se cernea peste catifeaua verde a grădinii... Totul în jur se împîclea văzînd cu ochii, se lăţea, se umfla, scăldat de înserarea caldă. Frunzele sătule de soare se aplecau ostenite, ierburile se înclinau spre pămînt. Totul în jur părea mai moale, mai bogat, pămîntul răspîndea miresme învăluitoare ca o muzică şi o muzică plutea din depărtări peste întinsul cîmpului: goarnele sunau stingerea în cazărmi. Noaptea pogora şi odată eu ea ţi se revărsa în piept o adiere puternică şi răcoritoare ca o dulce mîngîiere de mamă. Liniştea îţi alina domol inima cu mîna ei caldă şi catifelată, ştergîndu-ţi din minte tot ce trebuia uitat, toată pulberea măruntă şi usturătoare a zilei. E minunat să stai culcat cu faţa în sus, privind cum se aprind stelele una după alta, adîncind la nesfîrşit cerul; bolta albastră se înalţă din ce în ce, dezvăluind alte şi alte stele, te saltă uşor de la pămînt, dîndu-ţi un simţămînt nespus de ciudat: parcă pămîntul s-a făcut mic, mic de tot, pe potriva ta, ori parcă tu însuţi ai crescut ca prin farmec, şi eşti peste tot, şi te topeşti, te faci una cu tot ce te înconjoară. Întunericul se îndeseşte, liniştea se înstăpîneşte din ce în ce, dar peste tot stau întinse nevăzute strune pline de simţire: orice sunet, o tînguire de pasăre în somn, pasul uşor de arici, un glas de om zbucnind ca o flacără — toate par neobişnuite şi sună altfel decît ziua în

liniştea gingaşă care stă cu urechea aţintită...

Undeva departe se auzea un zvon de armonică, un rîs de fată, clămpănitul unei săbii peste pietrele calda- rîmului, un scheunat jalnic de cîine — tot lucruri de prisos, ultimele frunze ale unei zile apuse.

Uneori, noaptea, pe cîmp sau în stradă răsuna cîte un strigăt de beţiv, paşi grei tropăiau în fugă, dar mă obişnuisem cu astea şi aproape că nici nu le mai luam în seamă...

Bunica rămînea trează pînă tîrziu. Culcată pe spate, cu mîinile aduse după ceafă, îmi povestea cîte ceva, cuprinsă de o tulburare molcomă, fără să se sinchi- sească dacă o ascult, ori nu. Dar ştia întotdeauna să aleagă o asemenea povestire, încît noaptea să capete tîlc şi mai bogat, să fie şi mai frumoasă.

Legănat de glasul ei măsurat, adormeam pe nesimţite şi mă trezeam odată cu păsărelele: soarele mă privea drept în faţă, aerul vălurit al dimineţii se încălzea treptat, frunzele merilor se scuturau de rouă, verdele umed al ierburilor lucea tot mai puternic, stră- veziu ca de sticlă, sub năframa uşoară a negurii în destrămare. În zarea liliachie creştea şi se desfăcea văzînd cu ochii mănunchiul razelor de soare, albăstrind cerul. Undeva, în adîncul tăriei, se pornea cîntecul argintiu al ciocîrliei; trilurile ei îmi umpleau pieptul ca roua, trezeau în mine o bucurie potolită, dorinţa de a sări în picioare şi a mă

apuca de treabă, de a trăi în bună pace cu tot ce mă înconjura.

Vremea aceea a fost cea mai liniştită şi mai bogată în gînduri din toată viaţa mea. În vara aceea s-a născut şi s-a întărit în mine încrederea în puterile mele. Mă sălbăticisem, mă feream de oameni. Auzeam din curtea vecină strigătele băieţilor lui Ovseannikov, dar nu mă simţeam atras de ei, iar cînd veneau verii mei, nu mă bucuram, mă cuprindea doar o nelinişte, că ar putea să-mi dărîme adăpostul din grădină — cel dintîi lucru făcut de mine, cu mîna mea, fără ajutorul nimănui.

Nu mai plecam urechea nici la vorbele bunicului, din ce în ce mai aspre, mai cicălitoare, mai plîngăreţe. Acum se certa mereu cu bunica, ba o şi alunga de acasă. Ea se ducea cînd la unchiul Iakov, cînd la unchiul Mihail. Uneori se întorcea abia după cîteva zile şi atunci bunicul gătea singur, îşi frigea degetele, ţipa, suduia, spărgea vase. Din zi în zi se făcea tot mai lacom.

Alte dăţi venea la mine în grădină, se aşeza cum îi plăcea lui mai mult pe laviţa învelită de muşchi, mă urmărea îndelung din ochi şi deodată mă întreba:

— De ce taci?

— Aşa. Ai vrut să-mi spui ceva?

El se apuca îndată să mă dăscălească:

— Noi nu sîntem boieri. Pe noi n-are cine să ne înveţe. Pe toate trebuie să le pătrundem cu mintea noastră. Pentru alde ceilalţi s-au scris cărţi şi s-au ridicat şcoli, dar pentru noi — nimica. La toate trebuie să ajungem singuri...

Cădea pe gînduri, de parcă înlemnea, şedea neclintit şi mut de te apuca şi frica.

În toamnă, bunicul vîndu casa. Cu puţin înainte, într-o zi, la ceaiul de dimineaţă, o vesti din senin pe bunica, hotărît şi posac:

— Te-am ţinut cît te-am ţinut, maică, ei gata, ajunge! Cîştigă-ţi singură pîinea cea de toate zilele.

Bunica îi primi vorbele cît se poate de liniştit, de parcă ar fi ştiut de cînd lumea că odată şi odată or să fie spuse şi ea le aşteptase dintotdeauna. Scoase fără grabă tabachera, îşi îndesă tabac în nările ei ca de burete şi zise:

— Ei, ce să-i faci? Dacă-i aşa, aşa să fie!...

După aceea bunicul închirie două cămăruţe întunecoase într-o casă veche, la subsol, undeva la poalele dealului, într-o fundătură. În ziua cînd trebuia să ne mutăm, bunica luă o opincă veche şi-o azvîrli sub cuptor, se aşeză pe vine şi-l îmbie pe spiriduşul casei:

— Spiriduş al casei noastre! Uite o sanie! Urcă- te-n ea şi hai cu noi la casă nouă, la soartă nouă...

Bunicul vîrî capul pe fereastră şi o luă la rost:

— Ţi-arăt eu ţie spiriduş! Eretico! Nu care cumva să mă faci de rîs, că vezi tu de la mine!...

— Bagă de seamă, taică, să nu iasă rău, încercă bunica să-l înduplece, dar el îşi ieşise de-a binelea din fire şi nu-i îngădui să ia spiriduşul la casa cea nouă.

Vreme de trei zile vîndu mobila şi alte felurite lucruri din casă unor tătari,

negustori de vechituri, cer- tîndu-se pentru fiecare lucruşor de făcea spume la gură. Bunica se uita la ei pe geam şi ba plîngea, ba rîdea, zădărindu-i în şoaptă, ca să nu audă bunicul:

— Hai, daţi-i zor, căraţi, spargeţi...

Şi eu abia îmi stăpîneam lacrimile. Îmi părea rău de grădină şi de coliba mea.

Ne-am mutat cu două căruţe. Căruţa în care şedeam eu, printre boccele şi atîtea calabalîcuri, se hurduca îngrozitor de parcă ar fi ţinut cu tot dinadinsul să mă arunce în drum...

Viaţa pe care am dus-o de aici înainte, aproape doi ani încheiaţi, pînă la moartea mamei, se dovedi şi ea ca o necontenită hurducătură, dornică să mă arunce undeva, în necunoscut.

Curînd după mutarea bunicului în odăile de la subsol, apăru şi mama, palidă şi tare slabă. Ochii ei neobişnuit de mari aveau o strălucire aprinsă şi priveau cu mirare în jur. Se uita la bunicul, la bunica şi la mine de parcă atunci ne-ar fi văzut pentru întîia oară, se uita şi tăcea, în vreme ce taică-meu vitreg umbla de colo-colo prin încăpere, cu mîinile la spate, mişcînd fără astîmpăr din degete, tuşind şi fluierînd încetişor.

— Doamne, că repede mai creşti! făcu mama, cu- prinzîndu-mi obrajii în palmele ei fierbinţi. Avea o rochie urîtă, roşie şi lălîie, boşolcată pe burtă.

Taică-meu vitreg îmi întinse mîna şi-mi spuse:

— Să-mi trăieşti, frăţioare. Ce mai faci, hai?

Apoi adulmecă aerul şi adăugă.

— Mare umezeală aici la voi, zău aşa!

Arătau amîndoi ca după o goană îndelungată, erau obosiţi, cu hainele mototolite şi ponosite, păreau că nu aşteaptă decît să se culce şi să se odihnească.

Băurăm ceaiul împreună, fără pic de veselie. Bunicul, cu ochii la geamurile ce şiroiau de ploaie, întrebă din senin:

— Şi ziceaţi c-a ars tot?

— Tot! întări taică-meu vitreg. Abia am scăpat cu viaţă...

— Aşa, va să zică. Focul nu ştie de glumă...

Mama, lipită de umărul bunicăi, îi şoptea ceva la ureche şi bunica asculta cu ochii mijiţi, de parcă o supăra lumina prea mare. Urîtul ne apăsa din ce în ce mai mult.

Pe neaşteptate, bunicul rosti liniştit şi răutăcios, apăsînd pe fiecare cuvînt:

— Numai că mie mi-a ajuns altceva la ureche, Evgheni Vasilievici, domnul meu. Anume, că n-a fost nici un foc şi că dumneatale ai pierdut pur şi simplu totul la cărţi...

Se lăsă o linişte mormîntală. Nu se auzea decît zum- zăiala samovarului şi foşnetul ploii în geamuri. Mama îngăimă anevoie:

— Tataie...

— Ce-i tot dai cu tataie? izbucni bunicul asurzitor. Acum ce faceţi? Nu-ţi spuneam

eu să nu umbli după asemenea procopseli? Mureai după unul „subţire”! Poftim, l-ai găsit! Ţi-era să te vezi cucoană? Da? Ei, ce mai ai de spus, fată!

Se porniră să ţipe tuspatru, taică-meu vitreg mai tare decît toţi. M-am furişat în tindă, m-am aşezat pe nişte lemne şi am încremenit acolo, cuprins de o mare nedumerire. Mama era cu totul alta decît cea dinainte, parcă nici nu mai era ea. Înăuntru nu-mi dădusem seama prea bine de schimbarea asta, dar aici, în întu-
neric, mi-aminteam lămurit cum arăta altădată...

Pe urmă, nici nu mai ştiu cum, m-am trezit la Sor- movo, într-o casă unde totul era nou. Pereţii nu aveau tapet, golurile dintre bîrne erau umplute cu cîlţi, în care mişunau gîndacii negri. Mama şi tatăl meu vitreg şedeau în două odăi cu ferestrele spre uliţă, bunica şi cu mine în bucătărie, a cărei singură fereastră dădea pe acoperiş. De după acoperişuri ţîşneau spre cer, negre şi singuratice ca degetele unei mîini ce-ţi dă cu tifla, coşurile unei fabrici, care scoteau vălătuci groşi de fum, împrăştiaţi peste tot satul de vîntul iernii. În odăile noastre friguroase mirosea zi şi noapte a fum. Dis-de-dimineaţă se auzea urletul de lup al sirenei:

— U-uu, u-uuu...

Dacă mă urcam pe laviţă, prin ochiurile de sus ale ferestrei puteam să văd poarta fabricii, luminată de felinare şi căscată ca o gură neagră şi ştirbă de cerşetor bătrîn. Pe poarta asta se îmbulzea un

puhoi de omuleţi. La amiază, sirena se auzea iar, buzele negricioase ale porţii se trăgeau în lături, lăsînd să se vadă un hău adînc, prin care fabrica arunca puhoiul negru de oameni înghiţiţi de dimineaţă, ca şi cum i s-ar fi făcut greaţă de ei. Şi vîntul alb şi miţos al iernii zbura de-a lungul uliţei, împrăştiind oamenii şi înfundîndu-i în casele lor. Cerul se zărea arareori deasupra satului. Peste acoperişurile caselor şi peste nămeţii presăraţi din belşug cu funingine, atîrna zile de-a rîndul un alt acoperiş, cenuşiu şi apăsător, care-ţi strîngea în chingi închipuirea şi te orbea cu cenuşiul lui fără de speranţă.

Seara, deasupra fabricii tremura o vîlvătaie roşietică, luminînd vîrfurile coşurilor. Şi atunci părea că nu pornesc de la pămînt spre cer, ci, dimpotrivă, coboară spre pămînt din norii colbuiţi şi mătăhăloşi ca să-şi reverse fumul sîngeriu, să urle şi să vuiască. Ajunsese să-mi fie lehamite de priveliştea asta şi un urît amar îmi rodea inima. Bunica robotea în bucătărie, gătea, spăla podelele, spărgea lemne, căra apă — într-un cu- vînt, dădea în brînci toată ziulica şi cînd se culca, gemea şi ofta, frîntă de oboseală. Uneori, isprăvind cu treaba, îşi punea o scurtă vătuită, îşi ridica binişor poalele şi se ducea la oraş.

— Eh, să văd şi eu cum mai trăieşte moşul meu...

— Ia-mă şi pe mine!

— O să îngheţi. Nu vezi cum viscoleşte?

Şi străbătea singură cele şapte verste pe drumul pierdut în cîmpia troienită.

Mama, care purta un prunc în pîntece, se înfăşură friguroasă într-un şal cenuşiu şi ponosit, cu franjuri. Tare nesuferit îmi mai era şalul ăsta ce-i urîţea făptura mlădie şi trupeşă, Îl uram şi-i tot ciupeam mustăţile de lînă. Uram deopotrivă casa, fabrica, satul. Mama umbla cu nişte pîslari scîlciaţi şi tuşea de i se cutremură pîntecul mare şi slut; ochii ei de un albastru-cenuşiu aveau luciri întunecate şi mînioase, zăboveau ici şi colo pe pereţii goi, ca pironiţi. Uneori privea ceasuri întregi pe fereastră. Uliţa semăna cu o falcă: parte din dinţi, negri de bătrîneţe, stăteau gata să cadă, alţii, căzuţi mai demult, aveau în loc nişte dinţi noi, prea mari, puşi anapoda.

— De ce stăm noi aici, în casa asta? o întrebam, şi ea mi-o reteza în silă:

— Of, isprăveşte, măcar tu...

Cu mine vorbea puţin. Mai mult îmi poruncea:

— Du-te, adu, dă-mi...

Doar rareori aveam voie să ies pe uliţă şi de fiece dată mă întorceam bătut de băieţi. Bătăile erau singura şi cea mai mare plăcere a mea. Mama mă croia cu cureaua, dar asta mă stîrnea şi mai mult. Data următoare mă războiam şi mai rău cu băieţii, iar mama nu mă ierta nici ea. Într-o bună zi i-am spus, că dacă mă mai bate, am s-o muşc de mînă, am să fug în cîmp şi am să mor acolo, îngheţat. Împingîndu-mă uimită de lîngă ea, mama a făcut cîţiva paşi prin odaie şi-a murmurat, înecîndu-se de oboseală:

— Sălbaticule!

Curcubeul viu şi tulburător al simţămintelor numite îndeobşte iubire păli în sufletul meu. Tot mai des izbucneau în mine pîlpîirile albăstrii ale urii împotriva a tot ce vedeam, mocnea o nemulţumire apăsătoare şi conştiinţa unei mari singurătăţi în toată harababura asta cenuşie şi searbădă.

Taică-meu vitreg se purta aspru cu mine, iar cu mama abia dacă vorbea. Veşnic fluiera cîte un crîmpei de cîntec, tuşea, iar după masă se oprea în faţa oglinzii şi se scobea îndelung şi grijuliu printre dinţii lui strîmbi. Se certa din ce în ce mai des cu mama şi, cînd se supăra, îi spunea „dumneata”. Vorba asta mă scotea din sărite mai mult ca orice. În timpul certurilor închidea uşa spre bucătărie, pesemne ca să nu aud eu, dar eu tot desluşeam vocea lui înfundată şi groasă.

O dată ţipă la mama, bătînd din picior.

— Din pricina burţii dumitale tîmpite nu pot să poftesc pe nimeni la mine, vacă ce eşti!

Cuprins de uimire şi jignit pînă în iadîncul sufletului, m-am săltat cu atîta pripeală pe cuptor, încît m-am pocnit cu capul de tavan şi mi-am muşcat limba pînă la sînge.

Sîmbătă, la taică-meu vitreg veneau zeci de muncitori, ca să-i vîndă bonurile pentru alimentele ce li se cuveneau de la magazinul fabricii. Bonurile astea le căpătau pentru munca lor, în loc de bani, iar taică-meu vitreg le cumpăra cu jumătate de preţ. Primea pe muncitori în

bucătărie, aşezat ţanţoş şi încruntat la masă, şi cînd lua bonul, spunea:

— O rublă şi jumătate!

— Evgheni Vasilievici, n-ai teamă de Dumnezeu?

— O rublă şi jumătate!

Viaţa asta cumplită şi întunecată nu ţinu mult. Cînd veni vremea ca mama să nască, m-au dus la bunicul. Bunicul stătea acum la Kunavino, într-o cămăruţă scundă, cu un cuptor mare şi două ferestre spre curte. Era o casă cu un cat, pe strada Pesciannaia, care cobora pînă în îngrăditura cimitirului de la biserica Napolnaia.

— Ei? mormăi el, dînd cu ochii de mine, şi izbucni într-un rîs chiţăit. E o zicală, cum că nu-i pe lume prieten mai credincios decît mama care te-a făcut, dar uite, azi, ar trebui să spui că nu mama ţi-e prieten, ci
diavolul bătrîn de bunicu-tău! Ehei, voi-i!...

Nici n-am apucat bine să mă dezmeticesc în noua casă, că ne-am pomenit la noi cu bunica, mama şi pruncul ei. Taică-meu vitreg fusese alungat de la fabrică din pricină că-i jecmănea pe muncitori. Dar el s-a dus nu ştiu unde şi îndată după asta a ajuns casier la gară.

Trecu o bună bucată de vreme lipsită de întîmplări, după care m-am mutat din nou la mama, în subsolul unei case de piatră. Mama m-a dat degrabă la şcoală. Chiar din prima zi, şcoala mi-a trezit mare silă în suflet.

M-am dus la şcoală cu ghetele mamei, într-un palto- naş croit dintr-o scurteică veche de-a bunicăi, o cămaşă galbenă şi nişte pantaloni lungi, care-mi cădeau peste ghete. Băieţii m-au luat în rîs de cum m-au văzut. Din pricina cămăşii galbene m-au poreclit „as de tobă”. Cu băieţii m-am împăcat eu destul de iute, dar învăţătorul şi popa nu mă aveau de loc la inimă.

Învăţătorul era un chelbos cu faţa gălbejită, căruia îi curgea mereu sînge din nas. Venea în clasă cu vată îndesată în nări, se aşeza la catedră, începea să fon- făie, întrebîndu-ne lecţia, şi deodată, lăsîndu-şi vorba la jumătate, îşi scotea vata din nări şi o privea cu luare-aminte, clătinînd din cap. Avea o faţă turtită, ca de aramă, cu o cocleală verzuie răzbind printre zbîrcituri. Dar ceea ce îl urîţea din cale-afară erau ochii de plumb şi cu totul de prisos. Îşi lipea ochii atît de stăruitor de obrazul meu, încît îmi venea să mă şterg cu palma.

Vreo cîteva zile am stat în clasa întîi, în banca întîi, aproape lipit de catedră, şi asta era cumplit: învăţătorul părea că nu mai vede pe nimeni în afară de mine, pînă într-atît mă sîcîia cu glasul lui fonf:

— Peskov, să-ţi schimbi cămaşa... Peskov, nu mai tîrşîi picioarele. Peskov, iar ai făcu-t apăraie pe jos, cu cizmele tale...

Ca să mă răzbun, făceam tot felul de boacăne. Într-o zi am luat o jumătate de harbuz îngheţat, am scobit frumuşel miezul şi am legat-o deasupra uşii, în tinda pe jumătate întunecată. Cînd

învăţătorul a deschis uşa, coaja de harbuz s-a săltat domol în sus, iar apoi i s-a lăsat ca o cipilică, drept în chelie. Paznicul şcolii m-a dus acasă cu un bileţel din partea învăţătorului şi am plătit năzbîtia asta pe pielea mea.

Altă dată i-am pus tabac de tras pe nas în sertar, la catedră, de l-a picnit un strănut ca în poveşti, încît a fost nevoit să plece din clasă şi să ne trimită în loc pe ginere-său, ofiţerul. El ne-a pus să cîntăm în cor „Doamne, ocroteşte-l pe ţar” şi „Of, libertate, libertate”... pocnindu-ne cu linia peste cap cînd o luam razna, într-un fel caraghios şi răsunător, deşi de durut nu ne durea.

La religie aveam un popă tînăr şi chipeş, cu o chică măreaţă. Popa m-a luat la ochi pentru că mă vedea fără „Sfînta Scriptură — Vechiul şi Noul Testament” şi pentru că îi maimuţăream vorba.

Cum intra în clasă, îl şi auzeam:

— Peşkov, ai adus cartea, ori nu? Da. Cartea!

Eu de colo.

— Nu, n-am adus-o. Da.

— Ce, da?

— Nu!

— Nu? Atunci, pleci acasă. Da. Acasă. N-am de gînd să-mi stai la lecţie. Da. N-am de gînd.

Asta nu mă amăra prea mult. O ştergeam de la şcoală şi, pînă la sfîrşitul orelor, rătăceam pe străzile murdare ale mahalalei, cercetînd cu luare-aminte viaţa ei zgomotoasă.

Popa avea un chip frumos de Christ, ochi galeşi de femeie şi nişte mînuţe care

parcă mîngîiau tot ce atingeau. Orice lucruşor — cartea, linia, condeiul — îl lua în mînă cu nespusă duioşie, ca şi cînd ar fi fost viu, plăpînd şi tare drag inimii lui, ca şi cînd s-ar fi temut să nu-i facă vreun rău. Faţă de copii nu se arăta chiar atît de duios, totuşi ei îl iubeau.

Nu eram prost la învăţătură, dar nu trecu mult şi mi s-a spus că au să mă dea afară din şcoală pentru purtare necuviincioasă. Eram abătut, mă pîndeau mari necazuri: mama se făcea din zi în zi mai nervoasă şi mă bătea tot mai des.

Scăparea mi-a picat din cer: într-una din zile ne-am pomenit la şcoală cu episcopul Hrisanf [1]. Avea o faţă de vrăjitor şi mai era şi cocoşat.

Cînd s-a aşezat la catedră, mititel cum era, în anteriul lui negru şi larg, cu potcapul lui caraghios ca o căldăruşă, cînd şi-a slobozit mîinile din mînecile lui încăpătoare şi ne-a spus: „Ei, acum hai să stăm şi noi niţeluş de vorbă, copiii mei", toată clasa se învioră, ca sub o caldă adiere necunoscută de voie bună.

După mulţi alţi băieţi, episcopul mă chemă şi pe mine în faţa lui şi mă întrebă plin de seriozitate:

— Tu cîţi ani ai? Numai atît? Şi ce lung ai crescut, frate! Ia zi, te-au udat ploile de-ai crescut aşa?

Apoi puse pe masă o mînă uscăţivă, cu unghiile mari şi ascuţite, îşi strînse în mîna cealaltă bărbuţa firavă şi, privindu-mă ţintă cu ochii lui buni, zise:

— Ia să-mi spui tu mie, ce ţi-a plăcut mai mult din Sfînta Scriptură?

---

[1] Autor al cunoscutei lucrări în trei volume: ***Religiile lumii vechi,*** precum şi al studiilor ***Metempsihoza la egipteni*** şi ***Căsătoria şi femeia.*** Pe acesta din urmă l-am citit în tinereţe şi m-a tulburat adînc. Mă tem că nu redau aici cu exactitate titlul. A fost publicat într-o revistă de teologie prin 1870—1880. (N. aut.).

Auzind că nu am şi că nu învăţ Sfîntă Scriptură, şi-a potrivit uşurel potcapul şi m-a întrebat:

— Cum vine asta? Păi trebuie să înveţi negreşit Sfîntă Scriptură. Măcar din auzite nu ştii ceva? Ori din Psaltire? Ei, asta-i bine! Dar molifte? Ei, vezi! Cum, şi vieţile sfinţilor? Şi încă în stihuri? Păi văd că eşti tare ştiutor mătăluţă!

Tocmai atunci a intrat pe uşă şi popa, care ne învăţa la religie, aprins la faţă şi gîfîind. Episcopul l-a blagoslovit, dar cînd popa s-a apucat să-i spună despre

mine, a ridicat mîna, oprindu-l:

— Numai o clipă, rogu-te... Ia să ne povesteşti tu despre Alexei, Omul lui Dumnezeu...

— Frumoase stihuri, frate, ce zici? făcu vlădica, atunci cînd m-am oprit puţin, fiindcă uitasem cum vine într-un loc. Cum, încă ceva? Cum? Despre Regele David? Te-ascult cu dragă inimă!

Am văzut că asculta cu adevărat şi că-i plăceau stihurile mele. Apoi m-a cercetat îndelung şi deodată mi-a curmat vorba:

— După Psaltire zici c-ai învăţat? Cine ţi-a fost dascăl? Şi e bun bunicu-tău? E rău? Oare? Dar tu te ţii de năzbîtii, ai?

Eu m-am codit un pic, dar pînă la urmă am recunoscut că aşa e. Învăţătorul şi popa s-au grăbit să-mi întărească şi ei spusele, cu un potop de vorbe. Vlădica i-a ascultat cu ochii în pămînt, apoi a oftat:

— Auzi ce spune despre tine? Ia vino mai aproape.

Şi, punîndu-mi pe creştet mîna lui mirosind a lemn de chiparos, m-a întrebat:

— Păi de ce te ţii de şotii?
— Mi-e tare urît să învăţ!
— Ţi-e urît? Parcă nu-mi prea vine a crede. Dacă ţi-ar fi urît ai învăţa prost, dar uite, aud că înveţi bine. Oare va să zică, alta e pricina.
Scoţînd din sîn o cărticică, a însemnat acolo:
— Peşkov Alexei. Bun. Tu, frate, ai face bine să-ţi mai pui frîu şi să nu te mai ţii de năzbîtii. Aşa, puţintel, mai treacă-meargă! Dar cînd treci măsura, cei din jur se supără. Aşa e, copii?
O mulţime de glasuri au răsunat vesel:
— Aşa e!
— Dar voi, ceştialalţi, voi nu prea faceţi năzbîtii, aşa e?
Zîmbind cu înţeles, băieţii s-au pornit care mai de care:
— Ba nu. Şi noi facem! Destule!
Vlădica s-a lăsat pe speteaza scaunului, m-a strîns la piept şi a spus cu uimire, încît pînă şi pe învăţător şi
pe popă i-a pufnit rîsul:
— Tii, mare dandana, măi frăţiorilor! Poate n-o să mă credeţi, dar şi eu la anii voştri eram un poznaş fără de pereche? De ce oare, măi frăţiorilor?
Copiii rîdeau, iar vlădica îi descosea pe fiecare cu dibăcie, încurcîndu-i şi făcîndu-i să se dea de gol unii pe alţii, ceea ce sporea şi mai mult voia bună. În cele din urmă, s-a ridicat şi a spus:
— Tare bine mă simt eu cu voi, măi poznaşilor, dar uite că e timpul să plec!
A ridicat mîna, aruncîndu-şi mîneca spre umăr şi, făcînd peste toţi semnul crucii, ne-a blagoslovit:

— În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, vă binecuvintez întru împlinirea cu spor a faptelor bune! Ei, şi acum — rămîneţi cu bine!

Copiii au strigat în cor:

— Cu bine, vlădică! Să mai vii pe la noi!

Aplecîndu-şi potcapul spre noi, vlădica ne-a făgăduit:

— O să vin, o să vin negreşit! O să vă aduc şi cărţi!

Ieşind din clasă lin, de parcă ar fi plutit, vlădica i-a spus învăţătorului:

— Acuşi, aş zice să le dai drumul acasă!

Pe mine m-a scos de mînă în tindă şi mi-a spus încetişor, de aproape:

— Să te stăpîneşti, da? Crezi că eu nu înţeleg de ce te ţii de năzbîtii? Ei, rămîi cu bine frate!

Eram nespus de tulburat. Un simţămînt cu totul deosebit îmi clocotea în piept şi cînd, după ce copiii au plecat acasă şi învăţătorul m-a ţinut pe loc să mă dăscălească, spunîndu-mi că de aci încolo trebuie să fiu bun de pus pe rană, l-am ascultat cu luare-aminte şi cu tragere de inimă.

Iar popa, punîndu-şi şuba, bîzîia îmblînzit cu glasul lui gros:

— De azi înainte să te văd în clasă la ora mea, că e musai. Da. Musai! Numai să-mi fii cuminte. Da. Cuminte!

Treburile mele s-au mai îndreptat la şcoală, dar acasă am scrîntit-o rău de tot: am furat o rublă de la mama. O faptă urîtă, care nici nu-mi dăduse prin gînd.

Într-o seară, mama s-a dus nu ştiu unde şi m-a lăsat să văd de copil. Mi-era tare urît şi atunci am scos la nimereală o carte de-a tatălui meu vitreg, ***Însemnările unui medic,*** de Dumas-tatăl. Între filele ei am dat peste două hîrtii: una de zece ruble şi una de o rublă. Cartea era prea grea pentru mine, aşa că am lăsat-o din mînă. Deodată m-a fulgerat gîndul că dintr-o rublă pot să cumpăr nu numai ***Sfinta Scriptură,*** dar şi cartea cu Robinson. Despre cartea asta aflasem de curînd, la şcoală. Într-o zi geroasă, în recreaţie, pe cînd le spuneam băieţilor o poveste, unul de colo mormăi cu dispreţ:

— Poveştile sînt o prostie. Da’ Robinson e ceva adevărat.

S-au mai găsit vreo cîţiva băieţi care citiseră păţaniile lui Robinson şi toţi lăudau cartea. Jignit că nu le-a plăcut povestea bunicăi, m-am hotărît să citesc fără zăbavă istoria asta a lui Robinson, ca să pot şi eu spune despre ea că e o prostie.

A doua zi am adus la şcoală ***Sfinta Scriptură,*** două volumaşe jerpelite cu poveşti de Andersen, trei funturi de pîine albă şi un funt de salam. În dugheana mică şi întunecoasă de lîngă gardul bisericii Sfîntului Vla- dimir am dat şi peste cartea cu Robinson: avea nişte coperţi gălbui şi un nene bărbos desenat pe coperta din faţă, cu o căciulă miţoasă

pe cap şi o blană de sălbăticiune pe umeri — dar mie nu mi-a plăcut. În schimb, poveştile lui Andersen te atrăgeau şi prin pozele lor, făcîndu-te să uiţi de coperţile hărtănite.

În recreaţia mare am împărţit frăţeşte cu băieţii pîinea şi salamul şi ne-am apucat să citim minunata poveste a privighetorii, care ne-a fermecat din capul locului.

„În China, toţi oamenii sînt chinezi, pînă şi împăratul tot chinez e!” Mi-aduc aminte şi azi, cît m-a încîntat fraza asta prin simplitatea ei, prin muzicalitatea ei luminoasă şi prin încă ceva, nu ştiu ce anume, care mi se părea nespus de frumos.

N-am apucat să citesc povestea pînă la capăt. la şcoală n-am mai avut vreme, iar cînd m-am întors acasă, mama, care stătea lîngă plită şi prăjea nişte ouă într-o tigaie, m-a întrebat din uşă, cu un glas ciudat, stins:

— Tu ai luat rubla?

— Eu. Uite — cărţile...

Ea m-a bătut răzbit chiar cu mînerul cu care ţinea tigaia la foc şi mi-a smuls cărţile lui Andersen, pi- tindu-le undeva de nu le-am mai găsit, ceea ce m-a durut mai mult decît bătaia.

Vreo cîteva zile n-am mai dat pe la şcoală. În răstimp, taică-meu vitreg pesemne că a povestit isprava colegilor lui de la slujbă, care la rîndul lor au povestit-o copiilor, şi unul dintre ei a răspîndit-o la şcoală. Cînd am călcat din nou în clasă, băieţii m-au întîmpinat cu o poreclă nouă: hoţul! Scurt şi cuprinzător,

dar fără pic de îndreptăţire, fiindcă eu nu ascunsesem că am luat rubla. Am căutat să-i lămuresc, nimeni nu m-a crezut. Atunci m-am întors acasă şi i-am spus mamei că nu mă mai duc la şcoală.

Mama şedea la fereastră. Aştepta un nou copil. Avea faţa cenuşie şi ochii atît de chinuiţi, că păreau rătăciţi, îl alăpta pe frate-meu Saşa şi mă privea cu gura deschisă, ca un peşte.

— Minţi! m-a repezit ea. Nimeni n-are de unde să ştie povestea cu rubla...

— Du-te şi întreabă!

— Nu cumva ai trăncănit chiar tu? Hai, spune, nu te-a luat gura pe dinainte? Bagă de seamă, aflu eu chiar mîine cine a umplut şcoala cu vestea asta!

I-am spus cum îl cheamă pe băiatul cu pricina. Faţa mamei s-a zbîrcit deodată jalnic şi ochii i s-au umplut de lacrimi.

M-am dus la bucătărie, m-am trîntit pe patul meu încropit pe nişte lăzi, după cuptor şi, întins acolo, o ascultam cum se tînguie încetişor la ea în odaie.

— Oh, Doamne, Doamne...

După o vreme, răzbit de mirosul greţos al cîrpelor murdare şi pătrunse de căldură, m-am ridicat şi am dat să ies pe uşă, dar mama mi-a strigat:

— Încotro? Unde pleci? Vino încoace...

Ne-am aşezat amîndoi pe jos. Saşa, cuibărit la mama în poală, o trăgea de bumbii rochiei şi gungurea:

— Bum-bum... — ceea ce vroia să zică „bumb”.

Şedeam lipit de mama, ea mă ţinea pe după umeri şi-mi spunea:

— Sîntem săraci, pricepi? Pentru noi fiece bănuţ, fiece bănuţ...

Şi mă strîngea cu braţul ei arzător, fără să-şi isprăvească gîndul.

— Ce ticălos!... Ce ticălos!... izbucni mama pe neaşteptate. Erau vorbe pe care le mai auzisem şi altă dată de la ea.

— Tilos! o îngîna Saşa.

Era un copil tare ciudat, neîndemînatic, cu capul mare, privind în jur cu nişte minunaţi ochi albaştri, cu un zîmbet molcom, de parcă veşnic aştepta ceva numai de el ştiut. Începuse să vorbească foarte de timpuriu, nu plîngea niciodată şi trăia într-un fel de voioşie potolită. Era plăpînd, abia de se tîra pe jos, se bucura cînd mă vedea, cerea să-l iau în braţe şi-i plăcea grozav să-mi mozolească urechea cu degetuţele lui moi, mirosind a viorele. A murit din senin, fără să bolească. De dimineaţă era la fel de vesel şi de blînd ca de obicei, iar seara, cînd băteau clopotele de vecernie, zăcea întins pe masă. Asta a fost foarte curînd după ce mi s-a născut cel de-al doilea frăţior, Nikolai.

Mama s-a ţinut de făgăduială. Treburile mele la şcoală s-au îndreptat, atîta doar că m-au dus din nou să stau la bunicul.

Într-o seară, pe la vremea ceaiului, întorcîndu-mă de afară, am auzit din bucătărie glasul spart al mamei, care striga.

— Evgheni, te rog, te rog...

— Pros-ti-i! s-a răstit taică-meu vitreg.

— Dar eu ştiu bine că te duci la ea!

— Şi ce?

Cîteva clipe au tăcut amîndoi, apoi mama i-a spus, înecîndu-se de tuse:

— Ce rău şi ticălos eşti!

Deodată am auzit cum o loveşte pe mama şi am dat buzna la ei în odaie. Mama, căzută în genunchi, stătea rezemată cu mijlocul şi coatele de scaun, cu pieptul scos înainte şi capul răsturnat pe spate. Horcăia şi arunca fulgere de mînie din ochi, iar el, fercheş şi spilcuit, într-o uniformă nou-nouţă, o izbea în piept cu piciorul lui lung. M-am repezit la cuţitul cu mîner de os, încrustat în argint, cu care tăiam pîinea şi care se vedea pe masă. Era tot ce-i mai rămăsese mamei de la tata. Am apucat cuţitul şi l-am lovit din răsputeri pe taică-meu vitreg, în dreptul coastelor.

Din fericire, mama apucase să-l împingă în lături, şi cuţitul a lunecat, spintecîndu-i haina şi doar zdre- lindu-i pielea. Maximov a scos un ţipăt şi a zbughit-o afară, ţinînd mîinile pe locul lovit, iar mama s-a năpustit asupra mea şi m-a azvîrlit, urlînd, la pămînt. Tot taică-meu vitreg m-a scos din mîinile ei.

Seara tîrziu, cînd am rămas numai noi, căci Maximov tot a plecat de acasă, mama a venit la mine, după cuptor, m-a cuprins încetişor în braţe, m-a sărutat şi mi-a spus, plîngînd:

— Iartă-mă! Sînt vinovată! Oh, dragul meu, cum de-ai putut să pui tu mîna pe cuţit!...

I-am spus deschis şi fără cea mai mică urmă de şovăială, că am să-l înjunghii şi după aceea mă omor şi eu. Şi cred că aş fi făcut-o, ori, cel puţin, aş fi încercat să o

fac. Pînă şi azi văd înaintea ochilor piciorul acela lung, cu vipuşcă strălucitoare de-a lungul
pantalonului, luîndu-şi avînt şi izbind mîrşav cu vîrful cizmei în pieptul unei femei.

Cînd îmi aduc aminte de ticăloşiile grele ca de plumb ale vieţii sălbatice pe care o duceau ruşii pe atunci, stau uneori şi mă întreb dacă se cuvine să vorbesc despre ele. Şi-mi spun cu o hotărîre mereu nouă — se cuvine! Pentru că acest mişelnic adevăr, cu rădăcini adînci, mai dăinuie încă şi în ziua de azi. Adevărul acesta trebuie cunoscut pînă în străfundurile lui, spre a-l putea smulge cu rădăcină cu tot din sufletul omului şi din toată viaţa noastră amarnică şi ruşinoasă.

Şi mai există un temei mult mai puternic, care mă îmboldeşte să zugrăvesc aceste grozăvii. Deşi ele ne umplu de silă şi ne apasă, strivind sub povara lor atîtea suflete minunate, rusul este atît de sănătos şi de tînăr sufleteşte, încît le biruie şi le va birui cu totul într-o zi.

Viaţa noastră nu uimeşte numai prin stratul ei gros şi roditor de ticăloşie animalică, dar şi prin faptul că de sub acest strat străbate triumfător o rază strălucitoare de lumină, sănătate şi putere creatoare, cresc simţăminte vrednice, omeneşti, trezind nădejdea nestrămutată în renaşterea noastră la o viaţă luminoasă şi cu adevărat omenească.

XIII

Şi iată-mă din nou la bunicul.

— Ce-i, măi hoţomane? m-a întîmpinat el, bătînd cu palma în masă. Să ştii că eu unul nu-ţi mai dau de mîncare. Să-ţi dea bunică-ta!

— Şi-o să-i dau! îl înţepă bunica. Mare lucru, auzi?!

— N-ai decît! se răţoi bunicul, dar după o clipă se potoli şi găsi de cuviinţă să mă lămurească: Noi doi ne-am despărţit avutul. Acum, fiecare şi-are gospodăria lui, rostul lui.

Bunica şedea la fereastră şi împletea cu îndemînare o horbotă. Ciocănelele ei sunau vesel, perniţa îndesată cu ace de gămălie sclipea ca un arici de aramă în soarele primăverii. Bunica însăşi părea de aramă. Era neschimbată. În schimb, bunicul se uscase şi se stafidise şi mai mult, părul roşcat îi încărunţise, măreţia liniştită a mişcărilor lui se preschimbase într-un neastîmpăr înfrigurat, ochii lui verzi cătau plini de bănuială în jur. Rîzînd pe înfundate a dispreţ, bunica îmi povesti cum a fost cu împărţirea bunurilor între ei doi: bunicul i-a dat toate oalele şi străchinile, precum şi celelalte vase de bucătărie, spunîndu-i ritos:

— Astea-s ale tale şi mai mult să nu-mi ceri nimic!

După aceea i-a luat toate rochiile şi lucrurile cumpărate mai demult, între care şuba de vulpe, şi le-a vîndut cu şapte sute de ruble, iar banii i-a dat

camătă unui neguţător de poame, un evreu botezat de el. Căzuse cu totul pradă lăcomiei şi pierduse orice urmă de omenie: umbla pe la vechi cunoscuţi, pe la foştii diriguitori ai breslei vopsitorilor, pe la neguţătorii înstăriţi, se plîngea că a fost adus la sapă de lemn de copii şi le cerea bani. Şi pentru că se bucura de stimă, toţi îi dădeau, şi numai bani mari. Fluturînd cîte o hîrtie dintr-astea pe sub nasul bunicii, bătrînul se fudulea şi îi făcea în ciudă ca un copil:

— Vezi, proasto? Ţie nu ţi-ar da nici a suta parte!

Banii strînşi îi dădea cu camătă unui nou prieten al lui, un pielar lung şi chel, poreclit în mahala „Bi- ciuşcă”, şi surorii lui Biciuşcă, o muiere voinică şi rumenă, cu ochi căprui, toată galeşă şi dulceagă, care ţinea o dugheană.

Acasă la noi totul se împărţea acum cu străşnicie. într-o zi gătea bunica din cele cumpărate pe banii ei, într-alta făcea bunicul tîrguielile. De obicei, în zilele astea mîncam mai pe sponci: bunica lua carne bună, în vreme ce bunicul aducea numai măruntaie: ficat, bojoc, splină. Ceaiul şi zahărul şi le păstra fiecare în parte, dar ceainicul era al amîndurora şi bunicul întreba mereu plin de îngrijorare:

— Ia stai niţel, să văd cît ai pus?

Răsturna firele de ceai în palmă, le număra cu luare-aminte şi spunea:

— Ceaiul tău e mai mărunţel decît al meu, se cheamă că eu trebuie să pun mai puţin. Al meu e mai înfiripat şi mai spornic.

În plus, era numai ochi ca bunica să toarne la amîndoi ceaiul la fel de tare şi nu cumva ea să bea o ceaşcă mai mult.

— Mai bem una şi gata, ce zici? întreba bunica, înainte să scurgă ultima picătură de ceai.

Bunicul se uita în fundul ceainicului şi încuviinţa:

— Da, numai asta şi gata!

Pînă şi untdelemnul pentru candelă şi-l cumpăra fiecare în parte. Şi asta după ce trăiseră împreună cincizeci de ani în cap.

Purtarea bunicului mă făcea să rid, dar îmi stîrnea şi scîrbă în suflet. În schimb, bunica se mulţumea doar să rîdă.

— Haide, haide, potoleşte-te, mă liniştea ea. Mare lucru! A îmbătrîniiit omul şi s-a prostit olecuţă! Păi are optzeci de ani bătuţi. Împlineşte-i întîi şi tu şi vedem noi. Prostească-se sănătos! Cui îi pasă? Că pentru mine şi pentru tine agonisesc eu, n-ai grijă!

Începusem şi eu să agonisesc: în zilele de sărbătoare o porneam de dimineaţă cu desaga în spinare şi adunam de pe străzi şi de prin curţile oamenilor oase de vită, cîrpe, hîrtii, cuie. Negustorii de vechituri plăteau douăzeci de copeici pudul de cîrpe, ori de hîrtii, ca şi pudul de fier vechi. Pudul de oase — zece sau opt copeici. Mă îndeletniceam cu treaba asta şi peste săptămînă, după şcoală, şi în fiecare sîmbătă vindeam marfă de vreo treizeci, ba chiar cincizeci de copeici, iar în zilele miai norocoase cîştigam şi mai mult. Bunica îmi lua banii, îi îndesa grăbită în buzunarul de la fustă şi, lăsînd ochii în pămînt, mă lăuda:

— Să trăieşti, sufleţelule! Noi doi să nu ne agonisim pîinea cea de toate zilele, noi? Ce mare lucru!

Într-o zi, privind-o pe furiş, am văzut cum ţinea în mînă gologanii aduşi de mine şi plîngea tăcută. O lacrimă tulbure îi spînzura în vîrful nasului buretos.

Un izvor de venituri mai ceva decît vechiturile era furtul de lemne şi scînduri de la depozitele de cherestea de pe malul Okăi, ori de la Peski, o insulă unde la vremea iarmarocului se vindea fierărie în nişte barăci ridicate peste noapte. Cînd se isprăvea iarmarocul, barăcile erau desfăcute, iar stinghiile şi scîndurile se stivuiau şi rămîneau aşa, pe insulă, pînă pe la viiturile de primăvară. Pentru cîte o scîndură bună, gospodarii din mahala dădeau şi zece copeici, iar de şterpelit puteam şterpeli cîte două şi chiar trei pe zi. Dar pentru asta era musai să fie urît afară, viforniţă ori ploaie, cînd paznicii se risipeau, adăpostindu-se care pe unde putea.

Pe nesimţite ne-am înfiripat o ceată de buni prieteni: Sanka Viahir, feciorul unei cerşetoare mord- vince, un băietan de zece ani, chipeş, duios, liniştit şi vesel; Kostroma, un copil al nimănui, osos, cu chica bogată şi nişte ochi negri, nespus de mari, care mai tîrziu, pe la treisprezece ani, s-a spînzurat într-o casă de corecţie unde ajunsese din pricină că a furat o pereche de porumbei, Habi, un pui de tătar de doisprezece ani, pe cît de voinic, pe atît de bun şi deschis la suflet; Iaz, fiul paznicului de la cimitir, care era totodată şi gropar, un băieţel de vreo opt

ani, cu nasul turtit, tăcut ca un peşte, care avea „boala copiilor”. Cel mai răsărit dintre noi era Grişka Ciurka, feciorul unei croitorese văduve, un băiat cu scaun la cap, înzestrat cu simţul dreptăţii şi pătimaş luptător cu pumnii. Toţi stăteam pe aceeaşi stradă.

Hoţia nu era socotită un păcat în mahala la noi, era mai degrabă un obicei şi aproape singurul mijloc de trai, pentru oamenii flămînzi din partea locului. Vreme de o lună şi jumătate, cît ţinea iarmarocul, nu era chip să prinzi atîta cheag, încît să scapi de griji pentru tot anul, şi mulţi dintre gospodarii cu nume bun „mai agoniseau cîte ceva şi de pe rîu”, adică pescuiau cherestea şi lemne purtate la vale de apele primăverii, punînd la treabă şi luntrile lor uşoare, dar mai cu seamă ciuguleau ce se putea de pe şlepuri şi „dădeau iama” pe Volga şi Oka, apucînd tot ce nu era păzit ca lumea. În zilele de sărbătoare, cei mari se lăudau unii faţă de alţii cu isprăvile lor, iar copiii trăgeau cu urechea şi învăţau.

Primăvara, în toiul pregătirilor pentru iarmaroc, uliţele mahalalei gemeau în fiece seară de meşteri, birjari şi lucrători beţi criţă, şi copiii îi buzunăreau în voie, fără teamă, sub ochii celor mari, asta fiind socotită ca o îndeletnicire pe deplin legiuită.

De la dulgheri se furau scule, de la birjari chei de strîns bucşele la roţi, de la căruţaşi cuie de la butucul roţii şi mufe de osii. Ceata noastră nu se ţinea însă de

asemenea isprăvi. Într-o bună zi, Ciurka ne spuse ritos:

— Eu unul nu fur. Nu mă lasă mama.

— Mie mi-e frică, mărturisi şi Habi.

Kostroma nutrea şi el un fel de silă faţă de hoţi. Rostea apăsat cuvîntul „hoţ” şi cînd vedea cum sînt buzunăriţi beţivanii, lua copiii la goană. Dacă apuca să pună mîna pe vreunul îl snopea în bătaie. Băietanul ăsta cu ochii mari şi trişti se credea om mare, umbla legănat aşa cum umblă căruţaşii, se căznea să vorbească gros şi răguşit — într-un cuvînt se arăta în toate încordat şi plin de o chibzuială bătrînicioasă. Cît despre Viahir, el era pătruns de credinţa că hoţia este un păcat.

Cu şterpelitul scîndurilor şi stinghiilor de pe insula Peski era altceva: ăsta nu era un păcat. Nimeni dintre noi nu se gîndea că săvîrşeşte vreun rău, ba chiar ne făcuserăm unele rînduieli care ne ajutau mult. Seara, după ce se întuneca, sau în zilele cu vreme urîtă, Viahir şi Iaz o porneau spre Peski de-a dreptul peste stăvilar, călcînd pe gheaţa umflată şi apoasă. Căutau să atragă asupra lor atenţia paznicilor şi în vremea asta noi ceştilalţi patru ne strecuram spre insulă unul cîte unul. Paznicii stăteau cu ochii pe Iaz şi Viahir, iar noi ne adunam iute lîngă stiva dinainte hotărîtă şi ne alegeam ce pofteam.

Fîrtaţii noştri, iuţi de picior, îi ofticau de mai mare dragul pe paznici, făcîndu-i să alerge după ei, şi noi ne şi porneam îndărăt. Aveam fiecare cîte o funie cu un cui îndoit în chip de cîrlig la capăt, cu

care agă- ţam scîndurile sau stinghiile. Apoi le tîram pe zăpadă şi pe gheaţă. Paznicii nu ne vedeau aproape niciodată, iar dacă se întîmpla să ne vadă, tot nu ne mai puteau ajunge din urmă. După ce vindeam prada, împărţeam cîştigul în şase. De obicei, scoteam cîte cinci şi uneori cîte şapte copeici de cap.

Cu banii ăştia puteai să mănînci pe săturate o zi întreagă, dar Viahir avea o mamă care îl bătea dacă nu-i aducea de o litruţă sau măcar de o cinzeacă de rachiu, Kostroma punea ban lîngă ban, visînd să-şi rostuiască o hulubărie, mama lui Ciurka era bolnavă şi el căuta să-i aducă mereu cît mai mult, iar Habi strîngea şi el bani, ca să plece în oraşul unde văzuse lumina zilei şi de unde îl luase unchiu-său, care se înecase curînd după venirea lor la Nijni. Numai că Habi uitase cum îi spune oraşului. Ştia doar că se află pe Kama, nu departe de Volga.

Noi, nu ştiu de ce, pufneam în rîs ori de cîte ori venea vorba de oraşul lui Habi şi-l cam luam peste picior pe puiul de tătar cu ochii piezişi, cîntîndu-i în cor:

E pe Kama undeva
Un oraş, aşa cumva!
Cu mîna nu-l apuci,
Cu piciorul nu-l ajungi!

La început, Habi se supăra. Dar într-o zi, Viahir i-a spus cu glasul lui care aducea a gungurit de hulub.

— Ce te superi, mă? Unde-ai mai pomenit tu să te superi pe prieteni?

Tătăruşul s-a ruşinat şi de atunci cînta şi el împreună cu noi despre oraşul de pe Kama.

La drept vorbind, nouă ne plăcea mai mult să strîngem oase şi cîrpe, decît să furăm cherestea. Mai ales primăvara, după ce se topea zăpada şi ploile spălau lună uliţele iarmarocului pustiu. Prin şanţurile din preajma iarmarocului găseai puzderie de cuie, fiare vechi, ba uneori şi bani — pitaci de aramă şi gologani de argint. Dar trebuia fie să ungem paznicii cu cîte două copeici, fie să ne ploconim îndelung înaintea lor ca să nu ne alunge, ori să nu ne ia sacii, într-un cuvînt, ne agoniseam bănuţii cu sudoarea frunţii. Prietenia dintre noi era trainică şi, chiar dacă ne mai ciorovăiam uneori, nu-mi aduc aminte să fi ajuns vreodată la bătaie.

Cel care statornicea pacea între noi era Viahir: el găsea întotdeauna cuvîntul cel mai potrivit. Vorbele lui simple ne puneau pe gînduri şi ne ruşinau. Dar pînă şi el le rostea cu aerul că se miră singur de ce spune. Isprăvile răutăcioase ale lui Iaz nu-l supărau şi nici nu-l speriau. Socotea tot ce-i rău de prisos pe lume şi lupta împotriva răului, pe cît de liniştit, pe atît de hotărît.

— Asta ce rost mai are? făcea el, şi noi ne dădeam seama îndată că într-adevăr era fără nici un rost.

Cînd vorbea de maică-sa, spunea „mordvinca mea”, şi asta ne făcea să rîdem.

— Ieri, mordvinca mea iar mi-a venit acasă beată- turtă! povestea Viahir cu voie bună, şi ochii lui aurii şi rotunzi sclipeau vesel. A dat uşa de perete, s-a

aşezat în prag şi a început să cînte, cît o ţinea gura, cloşca!

Ciurka, veşnic pus să afle şi să ştie totul de-a fir-a- păr, întreba:

— Şi ce cînta?

Viahir se plesnea cu palma peste genunchi şi-i zicea cu glas subţirel cîntecul maică-si:

Cioca-boca-ncetinel,
Ciobănaşul tinerel
Pe la geam, ne-a ciocănit
Noi afară c-am ieşit.
Borka, ciobănaşul drag
Rază de-asfinţit în prag,
Rupe azi cu ghiersul lui
Inimioara satului!

Ştia o mulţime de asemenea cîntece hazlii şi le cînta minunat.

— Da, urma el. Ei, şi mi-a adormit acolo, în prag, de-a lăsat tot frigul în odaie. Tremuram ca altceva, credeam că mă fac sloi şi n-aveam puterea s-o trag de acolo. Azi dimineaţă o întreb. „De ce-oi fi matale aşa beţivană?” Şi ea de colo. „Mai rabdă şi tu niţel, zice, că nu mai am mult şi mor!”

Ciurka întărea plin de seriozitate.

— Da, ca mîine moare, nu vezi cum s-a umflat?

— Ţie o să-ţi pară rău după ea? l-am întrebat pe Viahir.

— Păi, cum să nu-mi pară rău? făcu el mirat. Că doar e tare bună...

Ştiam cu toţii că mordvinca îl snopea în bătăi pe Viahir, dar îl credeam cînd ne spunea că e bună. Ba în zilele cînd nu aveam baftă cu agoniseala, Ciurka se întîmpla să ne îndemne:

— Să-i dăm fiecare cîte o copeică lui Viahir, să-i cumpere de băut maică-si, că iar îl bate.

În ceata noastră doi eram ştiutori de carte. Ciurka şi cu mine. Viahir ne pizmuia grozav din pricina asta şi spunea cu vorba lui gungurită, canonindu-şi între degete vîrful urechii ascuţite ca la şoareci:

— După ce-o îngrop pe mordvinca mea, mă duc şi eu la şcoală şi-l rog cu plecăciune pe învăţător să mă-nveţe şi pe mine carte. Iar după ce isprăvesc cu învăţătura, mă tocmesc grădinar la vlădica, ori la împăratul însuşi.

În primăvară, mordvinca şi un bătrîn care strîngea bani pentru ridicarea unei biserici fură striviţi sub o stivă de lemne, care se prăbuşi peste ei şi sticla lor de vodcă. Femeia fu dusă la spital, iar înţeleptul de Ciurka îi spuse lui Viahir:

— Vino să stai la noi. Maică-mea o să te înveţe şi carte...

Nu trecu mult şi Viahir umbla cu ochii pe sus, silabisind firmele prăvăliilor de pe străzi:

— Bă-bănie

Oiiurkia îl îndrepta numaidecît:

— Băcănie, nepricopsitule!

— Crezi că nu văd? Da’ uite că-mi joacă slavele pe dinaintea ochilor!

— Slovele, mă!

— Joacă, de bucurie că le citesc eu, zău că da.

Viahir ne uimea şi ne făcea să rîdem cu dragostea lui împătimită pentru copaci şi ierburi.

Mahalaua noastră, cu căsuţele ei împrăştiate pe pă- mîntu-i nisipos, era tare săracă în verdeaţă: ici-colo, prin bătături, mai vedeai cîte o răchită amărîtă, cîte o tufă chircită de soc şi niscaiva firicele de iarbă pălite şi prăfoase. Dar dacă vreunul dintre noi se aşeza pe iarba asta, Viahir bombănea supărat:

— De ce striviţi iarba? Vi s-apleacă dacă vă aşezaţi mai încolo, pe nisip? Ce, nu-i totuina?

Cînd era el de faţă, nici nu-ţi venea să rupi o creangă de salcie sau de soc înflorit, ori să-ţi tai o nuia din răchitişul de pe malul Okăi. Se arăta mirat de asemenea isprăvi, ridica din umeri şi desfăcea braţele a neputinţă:

— Ce vă tot ţineţi de stricăciuni, diavolilor?

Şi mirarea asta a lui ne făcea să ne ruşinăm.

Sîmbătă, luasem obiceiul să petrecem şi noi mai vesel, în care scop ne pregăteam toată săptămîna, strîngînd opinci vechi de pe uliţi şi pitindu-le în locuri ferite. Sîmbătă seara cînd cetele de hamali

tătari o porneau spre casă de pe cheiul Sibirski, ne aşezam la pîndă pe la răspîntii şi azvîrleam cu opincile în ei. La început, joaca asta îi supăra. Tătarii se luau după noi, ocărîndu-ne de mama focului, dar curînd le-a picat cu tronc şi lor, şi apăreau pe cîmpul de luptă înarmaţi cu o sumedenie de opinci, ştiind dinainte ce-i aşteaptă. Mai mult: trăgeau cu ochiul să vadă unde ne ascundem muniţiile şi ni le şterpeleau de multe ori. Noi ne plîngeam:

— Aşa nu ne mai jucăm!

Atunci, impărţeau opincile pe din două, ne dădeau nouă jumătate şi să te ţii bătaie. De obicei se înşiruiau la loc deschis, iar noi alergam ca nebunii în jurul lor, ţipînd şi ochindu-i cu opincile. Ţipau şi ei şi rîdeau să se prăpădească dacă vreunul dintre noi, nimerit de cîte o opincă aruncată cu iscusinţă pe sub picioare, se împiedica şi cădea cu nasul în nisip.

Jocul ţinea vreme îndelungată, uneori pînă la căderea întunericului. Oamenii ieşeau să ne privească de după colţul caselor şi bombăneau într-una, vrînd să se afle şi ei în treabă. Opincile sure şi colbuite zburau prin aer ca nişte ciori. De multe ori cîte o opincă ne pocnea de vedeam stele verzi, dar plăcerea luptei era mai presus de orice durere.

Tătarii se înfierbîntau la fel ca noi. După ce ispråveam lupta, ne luau adesea în artelul lor, unde ne ospătau cu carne dulce de cal şi cu o fiertură mai acătării de legume. La urmă beam un ceai tare, pregătit din ceai presat în rotocoale şi

mîncam gogoşele de aluat îndulcit. Ne erau dragi aceşti uriaşi voinici, toţi unul şi unul, parcă aleşi pe sprinceană. Aveau ceva copilăresc, care ne făcea să-i simţim foarte aproape de noi. Pe mine mă uimea mai cu seamă bunătatea lor, blîndeţea şi grija pe care şi-o purtau unul altuia.

Rîdeau cu toţii cu poftă, de le dădeau lacrimile. Unul dintre ei, de fel din Kasim, cu nasul rupt, avea puterea voinicului din poveste. Într-o zi a cărat singur de pe şlep un clopot de douăzeci şi şapte de puduri pînă hăt departe pe mal. Acesta rîdea, urla cît îl ţinea gura şi striga:

— Uhuhuu, uhuhuuu Vorba ca iarba estem. Alta vorba ca gologan mărunt estem, alta ca ban de aur estem!

Odată l-a luat binişor pe Viahir în palmă, l-a ridicat sus de tot şi i-a spus:

— Colea să trăieşti tu, omuleţ al cerului!

Pe vreme urîtă, ne strîngeam la Iaz, la cimitir, în căsuţa de paznic a lui taică-său. Taică-său era o pocitanie de om, cu nişte braţe lungi de tot şi tare slinos. Pe capul lui cît pumnul şi pe faţa-i smeadă creşteau cîteva smoculeţe de păr, slinoase şi ele. Scăfîrlia lui era leit o cocoloaşă de ciulin uscat, iar gîtu-i lung şi subţire semăna cu tulpina ciulinului. Clipind mărunţel, ca din pricina soarelui, din ochii lui galbeni şi galeşi, bolborosea zorit:

— Ferească Dumnezeu de nesomn!

Noi, băieţii, cumpăram trei dramuri de ceai, un sfert de funt de zahăr şi pîine, cumpăram negreşit şi o jumătate de

vodcă pentru tatăl lui Iaz, căruia Ciurka îi poruncea apoi cu strășnicie:

— Haide, Brambureală, pune samovarul!

Rîzînd pe sub mustață, omul pregătea samovarul, iar noi, în așteptarea ceaiului, vorbeam de ale noastre. Tatăl lui Iaz ne dădea și el sfaturi prețioase:

— Băgați de seamă, alde Trusov au poimîine parastas de patruzeci de zile. O să fie praznic, nu glumă. E rost de oase, băieți!

— La ei, oasele le-adună bucătăreasa, făcea atotștiutorul Ciurka.

Viahir visa cu ochii ațintiți pe fereastra ce dădea spre cimitir:

— Nu mai e mult și-o ștergem la pădure! Eh, atunci trai pe noi!

Iaz, veșnic tăcut, ne privea pe toți cu ochii lui triști și cercetători, ne arăta jucăriile lui: soldați de lemn, găsiți la gunoi, cai fără picioare, bucăți de aramă, nasturi…

Taică-său punea pe masă cești și căni desperecheate, aducea samovarul și Kostroma turna ceaiul. După ce-și dădea vodca pe gît, bătrînul se urca pe cuptor, de unde ne tot scruta cu ochii lui de buhă, întinzîndu-și gitul subțirel și bombănind:

— Bată-vă să vă bată… Parcă nici n-ați fi copii, ci hoți. Ferească Dumnezeu de nesomn!

Viahir sărea cu gura numaidecît.

— Noi, hoți, nici pomeneală!

— Atunci, din ăia cu mîna lungă…

Dacă ne pisălogea din cale-afară, Ciurka i-o reteza răstit:

— Ia mai slăbeste-ne, Brambureală!

Lui Viahir, lui Ciurka şi mie ni se făcea lehamite cînd bătrînul se apuca să-i înşire pe toţi din mahala care boleau, în ce case şi care anume trăgea să moară... Vorbea despre asta cu belşug de amănunte şi fără pic de milă şi cînd băga de seamă că nu prea sîntem în apele noastre ascultîndu-i sporovăiala, ne lua pe sus şi ne necăjea înadins:

— Aha, aţi sfeclit-o, pricăjiţilor! Păi da! Ascultaţi aici la mine: mîine-poimîine dă ortul unul gras! Ehei, ăstuia o să-i trebuiască o mulţime pînă să putrezească...

Încercam să-l potolim, dar el nu se dădea bătut.

— Lasă, n-o să treacă mult şi-o mierliţi şi voi, că doar n-o să trăiţi cît veacul de pe urma gropilor de gunoaie.

— Şi ce dacă? i-o întorcea Viahir. Murim şi ne facem îngeri.

— Nu zău! îngăima tatăl lui Iaz, înecîndu-se de uimire. Voi, îngeri?

Rîdea în hohote pînă se sătura de rîs, apoi se lua iarăşi de noi, istorisindu-ne tot felul de trăsnăi despre morţi.

Uneori, bătrînul îşi topea glasul într-un susur, înfă- ţişîndu-ne cîte o întîmplare neobişnuită:

— Măi băieţi, staţi să vă spun ceva: acum trei zile au îngropat o muiere şi-am aflat o poveste despre ea... Că mă-ntreb, ce fel de muiere o mai fi şi asta?!

Vorbeam adesea despre femei şi întotdeauna cu vorbe murdare, dar povestirile lui tăinuiau parcă o întrebare, o nedumerire jalnică, încît ai fi zis că ne

îmboldeşte şi pe noi să cugetăm împreună cu el, şi noi eram plini de luare-aminte. Povestea fără şir, bălmăjit, întrerupîndu-se mereu ca să mai întrebe ceva. De pe urma povestirilor lui îţi rămîneau în minte un fel de cioburi de gînduri şi vorbe tăioase, care te umpleau de nelinişte:

— ...Şi-au întrebat-o. „Cine a pus focul?” „Eu!” „Cum aşa, toanto, că doar nu erai acasă în noaptea aia. Erai la spital!” „Eu am pus focul!” De ce-o fi spus asta? Ferească Dumnezeu de nesomn!

Cunoştea povestea fiecăruia dintre oamenii mahalalei pe care îi îngropa în nisipul trist şi golaş al cimitirului. Era ca şi cum ar fi deschis sub ochii noştri uşile caselor şi noi intram înăuntru, vedeam cum trăiesc oamenii şi simţeam că viaţa nu-i o glumă, ne pătrundeam de însemnătatea ei. Cred că era în stare să vorbească aşa nopţi întregi, pînă-n zori. Numai că de îndată ce umbrele serii perdeluiau geamurile, Ciurka se ridica de la masă şi spunea:

— Mă duc acasă, maică-mi i-o fi frică. Care vii cu mine?

Şi plecam cu toţii. Iaz ne petrecea pînă la zidul cimitirului, închidea poarta şi, lipindu-şi de grilaj faţa întunecată şi osoasă, ne spunea asurzit:

— Cu bine!

La rîndul nostru îi strigam. „Cu bine!”, dar ne era nu ştiu cum că-l lăsăm la cimitir. Odată, întorcînd capul, Kostroma zise:

— Ce-ar fi ca mîine, cînd ne trezim, el să fie mort?...

— Iaz o duce cel mai rău din noi toţi! spunea adesea Ciurka, dar Viahir sărea cu gura cît ai clipi:

— Noi n-o ducem rău de loc...

Nici mie nu mi se părea că o ducem rău: viaţa asta slobodă, petrecută pe stradă, fără să ai pe nimeni pe cap, mă umplea de încîntare. Îmi plăceau şi prietenii mei, ei trezeau în sufletul meu un simţămînt puternic, dorinţa tulburătoare de a săvîrşi ceva bun pentru fiecare.

La şcoală, iarăşi aveam necazuri: băieţii îşi băteau joc de mine, din „strîngător de cîrpe” şi din „cerşetor” nu mă mai scoteau. Într-o zi, după ce m-am hîrîit zdravăn cu ei, m-au pîrît învăţătorului, cum că duhnesc ca o groapă de lături şi nu-i chip să stea nimeni în preajma mea. Mi-aduc aminte şi azi cît de adînc m-a jignit pîra asta a lor şi ce greu mi-a venit să mă mai duc la şcoală după aceea. Şi nu aveau pic de dreptate, fiindcă eu mă spălam cu grijă şi mă primeneam în fiece zi, nici pomeneală să mă duc la şcoală cu hainele cu care adunam cîrpe.

În sfîrşit, veni şi ziua examenului de clasa a treia, cînd mi-au dat şi premiu — o Evanghelie şi ***Fabule*** de Krîlov, amîndouă frumos legate, precum şi o altă carte, ceastălaltă cu coperţi obişnuite şi cu un titlu de neînţeles: ***Fata Morgana.*** Mi-au dat şi o diplomă, în chip de laudă. Acasă, bunicul s-a bucurat din cale-afară văzîndu-le, s-a înduioşat şi mi-a spus că trebuie să le păstrez cu grijă şi că o să le

închidă în sipet la el. Bunica bolea de cîteva zile şi n-avea bani, iar bunicul se tot văicărea şi ţipa:

— Mi-aţi hăpăit şi sufletul din mine... Ehei, voi-i-i!

Lehămisit, m-am dus cu cărţile la o dugheană şi le-am vîndut cu cincizeci şi cinci de copeici. Am dat banii bunicăi, iar pe diplomă am zmîngălit tot felul de bazaconii şi abia după aceea i-am dat-o bunicului. El a pitit-o grijuliu în sipet, fără să se uite în ce hal ajunsese.

După ce am isprăvit cu şcoala, am început iar să bat străzile, şi viaţa asta mi se părea acum şi mai frumoasă. Primăvara era în toi şi cîştigam mai binişor. Duminica, toată ceata noasitră, plecam de dimineaţă pe cîmp, departe, în crîngul de pini, şi ne întorceam acasă abia seara tîrziu, pătrunşi de o oboseală plăcută şi parcă şi mai înfrăţiţi între noi.

Viaţa asta însă nu ţinu mult. Taică-meu vitreg fu din nou dat afară din slujbă şi din nou se făcu nevăzut naiba ştie pe unde, iar mama, împreună cu Nikolai, frăţiorul meu, se mută la bunicul. Pe mine m-au pus să o fac pe dădaca, fiindcă bunica şedea acum în oraş, în casa unui negustor bogat, chemată să coasă şi să împodobească vălul „sfîntului aer” — o danie pentru biserică.

Mama, veşnic posacă, numai piele şi os, încît abia îşi mai tîra picioarele, se uita în jur cu nişte ochi care te înspăimîntau. Nikolai, frăţiorul meu, era scrofulos, cu gleznele pline de bubuliţe şi firav de nici să plîngă nu putea. Cînd cerea de mîncare scîncea de ţi se rupea inima şi

cînd era sătul, moţăia, ofta şi torcea prin somn ca un pisoiaş.

Bunicul îl pipăi într-o zi cu luare-aminte şi bombăni.

— Ar trebui hrănit ca lumea, da’ de unde să iau mîncare pentru voi toţi?

Mama, întinsă pe patul ei din colţ, oftă de i se aprinse un clocot în piept.

— Parcă mult îi mai trebuie?!

— Nici unuia dintre voi nu-i trebuie mult, numai vezi, se adună...

Dînd din mînă a lehamite, bunicul se întoarse spre mine.

— Nikolai trebuie ţinut la aer curat, la soare, în nisip...

Am adus cu sacul nişte nisip curat şi uscat, pînă s-a făcut o grămadă măricică sub fereastră şi-l îngropam acolo pe frăţiorul meu, pînă la gît, întocmai cum spusese bunicul. Băieţelului îi plăcea în nisip. Din pricina soarelui, închidea pe jumătate ochii lui nemaipomenit de mari şi de albaştri, încît nu li se mai vedea albul, ci doar cercul îngust al pupilei aţintită spre mine, care parcă lumina.

M-am simţit dintr-o dată legat de frăţiorul meu cu o dragoste neasemuit de puternică. Mi se părea că-mi înţelege toate gîndurile. Şedeam pe nisip, lîngă el, sub fereastră, şi auzeam cum se tîrăşte din odaie spre noi glasul scîrţîitor al bunicului:

— Nu-i mare scofală să mori. Mai bine ştiai să trăieşti!

Iar mama tuşea, tuşea...

Băieţelul îşi slobozea mîinile din nisip, se trăgea spre mine, aplecîndu-şi într-o parte şi-n alta căpşorul bălai, părul lui

rar părea cărunt în bătaia soarelui, feţişoara lui părea şi ea bătrînicioasă şi înţeleaptă.

Cînd se apropia vreo găină sau vreo mîţă de noi, Kolea se uita lung la ele, apoi la mine, şi o amăgire de zîmbet îi tremura în ochi. Zîmbetul lui mă punea în încurcătură: nu cumva frăţiorul meu simte că mi-e urît aici cu el şi aş vrea să-l las singur şi să o zbughesc pe stradă?!

Curtea noastră, mică şi îngustă, era plină de gunoaie. De la poartă încolo se înşiruiau nişte magazioare de scînduri, şoproane pentru lemne, beciuri şi, după un cot, tocmai în fund, venea căsuţa băii. Peste tot acoperişurile erau împlinite cu spărturi de bărci, buturugi, scînduri şi şipci ude, pescuite pe Oka, în timpul viiturilor de primăvară. La drept vorbind, toată curtea era ticsită de lemnărie udă, stivuită în grămezi, ori împrăştiată la voia întîmplării, care se încingea la soare, răspîndind o duhoare de putregai.

Prin vecini era şi o zahana pentru dobitoacele mai mărunte, şi aproape în fiece dimineaţă auzeai de acolo muget de viţei şi behăit de berbeci; mirosul de sînge stăruia în aer, unduind parcă într-un văl subţire şi roşietic...

Cînd mugeau animalele izbite cu toporul între coarne, Kolea mijea ochii şi îşi ţuguia buzele, dornic pesemne să facă la fel, dar abia izbutea să îngîne un:

— Pffff...

La amiază, bunicul scotea capul pe geam şi striga.

— Haideţi la masă!

Pe Kolea îl lua pe genunchi şi-i dădea chiar el să mănînce. Morfolea în gură un pic de cartofi cu pîine, apoi înfunda dumicatul cu degetul lui strîmb în gura băieţelului, mînjindu-i buzele subţiri şi bărbia ascuţită. După ce-l hrănea aşa o vreme, îi sălta cămăşuica şi, împungîndu-i burta umflată cu degetul, se întreba cu glas tare:

— I-o fi de ajuns, ori să-i mai dau?

Din ungherul întunecos de lîngă uşă, răsuna glasul mamei:

— Nu vezi cum se întinde după pîinică?

— Eh, plodul n-are minte! De unde să ştie el cît trebuie să mănînce?

Şi-i vîra în gură alt dumicat. Cînd vedeam asta mi-era ruşine pînă la durere, mi se punea un nod în gît, mi se făcea greaţă.

— Ei, i-ajunge, socotea în cele din urmă bunicul. Ia-l de aici şi du-l maică-si.

Luam băieţelul în braţe, dar el scîncea şi se trăgea spre mîncare. Mama se ridica, horcăind, să mă întîm- pine şi întindea spre noi braţele ei uscate şi descărnate, înaltă şi firavă ca un brad prăduit de cetină.

De la o vreme tăcea ca mută. Doar cînd şi cînd mai scotea cîte o vorbă cu un glas care parcă îi clocotea în piept. Altminteri, zăcea zile în şir, fără grai în ungherul ei şi se topea văzînd cu ochii. Murea pe încetul, fără doar şi poate, ştiam asta, o simţeam... Iar bunicul, ca şi cum numai atîta ar mai fi lipsit, turuia stăruitor despre moarte, mai ales seara, cînd se pogora întunericul şi cînd pătrundea în

odaie mirosul de putregai greţos şi încropit ca o blană de oaie.

Patul bunicului era aşezat în ungherul din faţă, aproape sub icoane. Bunicul se culca cu capul spre icoane şi spre fereastră. Bombănea îndelung pe întuneric:

— Uite că a venit şi vremea morţii! Da’ cu ce obraz ne înfăţişăm înaintea lui Dumnezeu? Ce-o să spunem? Şi cînd te gîndeşti că toată viaţa ne-am zbuciumat în deşert şi-am tot robotit… Şi unde-am ajuns?

Eu dormeam pe jos, între cuptor şi fereastră. Locul era prea mic şi trebuia să întind picioarele sub cuptor, ca să mă gîdile gîndacii negri pe tălpi. Oricum, colţişorul ăsta mi-a prilejuit şi multe bucurii răutăcioase. Peste zi, în timp ce gătea, bunicul spărgea mereu geamul cu coada vătraiului sau a cîrligului de apucat oalele de pe plită. Rîdeam pe înfundate şi totodată mă minunam că unui om atît de mintos ca el nu i-a dat prin gînd să scurteze coada cîrligului buclucaş.

Într-o zi, cînd îi dădea o oală în foc, atîta s-a grăbit să o tragă deoparte cu cîrligul, încît a rupt cerceveaua şi-a spart amîndouă ochiurile de geam, ba a mai răsturnat de pe plită şi oala, care s-a făcut zob. Negru de supărare, s-a aşezat pe podea şi l-a podidit plînsul:

— Of, Doamne, Doamne…

Mai tîrziu, cînd bunicul s-a dus de acasă, am pus mîna pe cuţitul de tăiat pîine şi-am scurtat cozile la toate

cîrligele cu vreo trei şchioape. Văzînd ce-am făcut, el m-a şi ocărit.

— Diavol afurisit! Trebuia să le retezi cu ferăstrăul, auzi? Cu fe-răs-tră-ul! Din scurtăturile astea ieşeau nişte făcăleţe pe cinste. Le puteam vinde, diavole!

Şi ieşi în fugă din odaie, dînd supărat din mîini. Din colţul ei, mama mi-a spus:

— Era mai bine să-ţi vezi de treabă...

Mama muri într-o duminică, în august, cam pe la amiază. Taică-meu vitreg tocmai se întorsese de pe coclaurile pe unde umblase şi căpătase iară nu ştiu ce slujbă. Bunica şi frăţiorul meu se mutaseră îndată la el, într-o căsuţă curată şi frumoasă, pe care şi-o luase lîngă gară, şi în curînd urma să o ducem acolo şi pe mama.

În dimineaţa zilei cînd a murit, mama îmi şopti stins, dar desluşit şi cu o voce mult mai limpede:

— Du-te la Evgheni Vasilievici şi spune-i că-l rog să vină încoace.

Apoi s-a ridicat în capul oaselor, rezemîndu-se cu o mînă de perete şi a adăugat:

— Dă fuga, grăbeşte-te!

Mie mi s-a părut că zîmbeşte şi că văd o lumină proaspătă în ochii ei...

Taică-meu vitreg era dus la biserică, la slujbă, iar bunica m-a trimis să-i cumpăr tutun de la o evreică, a cărei dugheană se afla în apropiere. Tutun gata tăiat nu avea, aşa că a trebuit să mai aştept şi abia apoi să-l duc bunicăi.

Cînd m-am întors acasă, mama era aşezată la masă, gătită cu o rochie

liliachie, frumos pieptănată şi mîndră cum o ştiam din vremurile ei bune.

— Ţi-e mai bine? am întrebat-o, şi dintr-o dată m-am fîstîcit, nu ştiu de ce.

Mama s-a uitat la mine cu nişte ochi care m-au în- spăimîntat şi mi-a spus:

— Ia, vino încoace! Pe unde mi-ai hoinărit pînă acum, hai?

Şi pînă să deschid gura, m-a apucat de chică, cu mîna cealaltă a luat un cuţit lung şi mlădios, făcut dintr-o pînză de ferăstrău, şi m-a pocnit zdravăn cu latul lamei, pînă a scăpat cuţitul jos.

— Ridică-l! Dă-mi-l...

Am ridicat cuţitul şi l-am aruncat pe masă. Mama m-a împins cît colo. M-am aşezat pe laviţa cuptorului şi mă uitam speriat la ea.

Mama s-a urnit de pe scaun, s-a dus cu greu pînă în colţul ei, s-a întins pe pat şi a început să-şi şteargă cu batista faţa năduşită. Mîna i se mişca anevoie, şo-văielnic. În două rînduri a lunecat alături, trecînd cu batista peste perină.

— Un pic de apă...

Am luat apă din găleată cu o ceaşcă şi mama, abia săltîndu-şi capul, a sorbit o înghiţitură, apoi mi-a împins mîna cu mîna ei rece, oftînd adînc. A întors ochii spre colţul cu icoanele, s-a uitat la mine, buzele i s-au mişcat, de parcă ar fi vrut să zîmbească, şi şi-a lăsat domol peste ochi genele lungi. Coatele i s-au lipit de coaste, în vreme ce mîinile, abia mişcînd degetele, se tîrau încetişor pe piept, spre gît. Peste faţa ei se aş- ternea o umbră, o cotropi toată, întinzîndu-i pielea galbenă

şi ascuţindu-i nasul. Gura i se deschise a mirare, dar răsuflarea nu i se mai simţea.

Am stat aşa parcă o veşnicie lîngă patul mamei, cătînd la faţa ei care se împietrea şi se făcea tot mai cenuşie.

Cînd a intrat bunicul în odaie, i-am spus:

— A murit mama...

El şi-a aruncat îndată ochii spre pat.

— Ce tot îndrugi acolo?

Apoi s-a dus să scoată plăcinta din cuptor, zdrăngănind asurzitor cu tava şi cu ivărul uşiţei de fier. Mă uitam la bunicul, ştiind bine că mama a murit, şi aşteptam să priceapă şi el.

Într-un tîrziu apăru şi taică-meu vitreg, într-o haină uşoară de pînză şi cu o şapcă albă pe cap. A luat încetişor un scaun, l-a dus lîngă patul mamei şi deodată a buşit scaunul de podea şi a urlat ca din trîmbiţă:

— Uitaţi-vă... A murit!

Bunicul, holbîndu-se să-i iasă ochii din cap, s-a urnit cu mare caznă dinspre cuptor, ţinînd uşiţa de fier în mînă şi împiedicîndu-se de lucruri ca un orb.

...După ce au prăvălit nisip uscat peste sicriul mamei, bunica a luat-o razna peste morminte, s-a poticnit de o cruce şi a căzut, stîlcindu-şi faţa. Tatăl lui Iaz a dus-o în căsuţa lui de paznic şi, în timp ce bunica se spăla pe obraz, el îmi şoptea vorbe de mîngîiere:

— Ehei, ferească Dumnezeu de nesomn, asta-i, băiatule! N-ai ce-i face... Zi, matale, bunicuţo, n-am dreptate? Şi bogatul şi săracul, tot la cimitir sfîrşesc. Zi, matale, bunicuţo, n-am dreptate?

Aruncînd o privire pe geam, o zbughi afară şi se întoarse numiaidecît, împreună cu Viahir. Strălucea de bucurie.

— Ia te uită aici, glăsui bătrînul, întinzîndu-mi un pinten rupt. Ia te uită ce minunăţie! E-al tău, un dar de la Viahir şi de la mine. Are şi rotiţă, uite... Ei, ce zici? Pesemne c-a fost al unui cazac care l-a pierdut de la cizmă... Vroiam să-l cumpăr pentru mine de la Viahir, îi dădeam două copeici pe el...

— Ia mai lasă minciunile! i-o reteză Viahir încet, dar cu năduf, şi bătrînul, ţopăind în faţa mea, mi-l arăta din ochi, turuind:

— Ce zici de Viahir al nostru? Mă ţine din scurt! Ei haide, fie! Nu-i darul amîndurora, e numai darul lui...

Bunica isprăvise cu spălatul, îşi trase broboada peste faţa vînătă şi umflată şi vru să mă ia acasă.

N-am vrut să mă duc: ştiam că la praznic o să fie beţie şi ceartă. Încă de la biserică unchiul Mihail îi spusese cu un oftat unchiului Iakov:

— Ce zici, bem azi, ai?

Viahir căuta şi el să mă înveselească: îşi cuprinsese bărbia cu pintenul şi se căznea să-i atingă rotiţa cu limba, în vreme ce tatăl lui Iaz se hărnicea să rîdă cu hohote şi mă tot îmboldea:

— Ia te uită la el! Uită-te numai!

Văzînd că nimic nu mă înveseleşte, îmi spuse cu seriozitate:

— Ei, haide, ajunge! Vino-ţi în fire! Toţi sîntem sortiţi morţii, pînă şi păsările cerului! Ascultă aici, la mine. o să pun iarbă pe mormîntul maică-ti, vrei? Mergem chiar acum pe cîmp, tu, Viahir şi cu mine. Merge şi Sanka al meu. Scoatem brăzdişoare de iarbă şi înfrumuseţăm mormîntul de mai mare dragul...

Asta mi-a plăcut şi ne-am dus cu toţii pe cîmp.

La cîteva zile după înmormîntarea mamei, bunicul îmi spuse.

— Ei, Lexei, nu eşti medalie să-mi tot atîrni de gît. Intră şi tu la stăpîn...

Şi-am intrat la stăpîn.

Lector: NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor. DECEBAL ENESCU

Lucrare executată sub comanda nr. 3350 la Oficiul Economic Central „Carpaţi”, Întreprinderea poligrafică „Bucureştii-Noi”, str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, Bucureşti
----
Coli tipo. 15,75,

„Nici un scriitor rus nu este mai rus decît Maxim Gorki. Nici un scriitor rus nu s-a bucurat de o audienţă mai universală.“

ANDRÉ GIDE

Maxim Gorki (Alexei Peşkov), 1868—1936, considerat părintele spiritual al literaturii sovietice, este autor a numeroase opere (proză, poezie, teatru) binecunoscute cititorului român, dintre care cităm: „Makar Ciudra“ (1892), „Cîntecul şoimului“ (1895), „Bătrîna Izerghil“ (1895), „Foma Gordeev“ (1899), „Azilul de noapte“ (1902), „Copiii soarelui“ (1905), „Matvei Kojemeakin“ (1910), „Întreprinderile Artamonov“ (1925), „Viaţa lui Klim Samghin“ (1925—1936) etc. etc.

VOL. I–II–III LEI 26